

รายงานวิจัยสมบูรณ์ (Final Research Report) ระยะ 12 เดือน
(วันที่ 31 เดือน มีนาคม พ.ศ.2568 ถึง วันที่ 30 เดือน มีนาคม พ.ศ.2569)
สัญญาเลขที่ A11F680123

การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและ
สร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”
The Development of multilateral integrated research areas to raise the
level of poverty eradication and to create the social opportunities in
Mukdahan Province “Mukdahan Model”

โดย
ดร.ทิวากร เหล่าลือชา
หัวหน้าโครงการวิจัย
สังกัด วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

งานวิจัยและพัฒนานี้ได้รับทุนวิจัยโดย กองทุนส่งเสริม ววน.
และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.)
30 เดือน มีนาคม พ.ศ.2569

รายงานวิจัยสมบูรณ์ (Final Research Report) ระยะ 12 เดือน
(วันที่ 31 เดือน มีนาคม พ.ศ.2568 ถึง วันที่ 30 เดือน มีนาคม พ.ศ.2569)
สัญญาเลขที่ A11F680123

การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและ
สร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”
The Development of multilateral integrated research areas to raise the
level of poverty eradication and to create the social opportunities in
Mukdahan Province “Mukdahan Model”

โดย
ดร.ทิวากร เหล่าลือชา
หัวหน้าโครงการวิจัย
สังกัด วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร สถาบันวิทยาลัยชุมชน

งานวิจัยและพัฒนานี้ได้รับทุนวิจัยโดย กองทุนส่งเสริม ววน.
และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.)
30 เดือน มีนาคม พ.ศ.2569

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร (Mukdahan Model)” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งพัฒนากลไกการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนและกลุ่มเปราะบางในจังหวัดมุกดาหาร จำนวน 1,890 ครัวเรือน หรือ 5,888 คน

การดำเนินงานเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกรายครัวเรือนโดยใช้ฐานข้อมูล PPPConnex และข้อมูลการสำรวจจากภาคสนาม เพื่อค้นหาปัญหา ศักยภาพ และความต้องการที่แท้จริงของครัวเรือนเป้าหมาย ก่อนนำไปสู่การออกแบบและทดลองใช้โมเดลการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

โครงการประกอบด้วย 4 โครงการวิจัยย่อย ได้แก่ (1) JOB-MUK การพัฒนาเศรษฐกิจอาชีพรายครัวเรือน (2) Social Safety Net การพัฒนาสวัสดิการชุมชนและโอกาสทางสังคม (3) Area Based Industry การพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมหม่อนไหมเชิงพื้นที่ และ (4) Disaster Risk Management การบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติในระดับชุมชน ซึ่งแต่ละโครงการย่อยฯ มีครัวเรือนยากจนเข้ามา มีบทบาทขับเคลื่อนและพัฒนาศักยภาพของตน เพื่อเพิ่มรายได้ส่งผลทำให้สามารถยกระดับรายได้จากรายได้เดิม 20 % จากระยะก่อน

ผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลา 12 เดือน พบว่า สามารถพัฒนากลไกภาคีความร่วมมือระดับตำบล อำเภอ และจังหวัดให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม เกิดกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลวางแผน และติดตามช่วยเหลือครัวเรือนเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง ครัวเรือนยากจนได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพ การเข้าถึงสวัสดิการ การสนับสนุนเครื่องมือประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงตลาด และการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติในพื้นที่

ผลลัพธ์สำคัญของโครงการสะท้อนให้เห็นว่าครัวเรือนเป้าหมายมากกว่าร้อยละ 70 มีสถานการณ์ด้านรายได้ สวัสดิการ หรือคุณภาพชีวิตดีขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ ขณะเดียวกันยังเกิดต้นแบบการทำงานเชิงพื้นที่ที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเข้ากับกลไกการพัฒนาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การสร้างความยั่งยืนหลังสิ้นสุดโครงการถือเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องกำหนดแนวทางรองรับอย่างชัดเจน โดยควรมอบหมายหน่วยงานเจ้าภาพหลักในแต่ละด้าน อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร สำนักงานเกษตรจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดมุกดาหาร รวมถึงภาคีภาคเอกชนและภาคประชาชน ให้เข้ามารับช่วงการดำเนินงานต่อเนื่อง ภายใต้ระบบฐานข้อมูลกลางและกลไกความร่วมมือที่ได้รับการพัฒนาขึ้นจากโครงการ

โครงการวิจัยการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคี เพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” จึงเป็นต้นแบบการวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการบูรณาการงานวิจัยกับการพัฒนาสังคม สามารถยกระดับการแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างโอกาสทางสังคมให้แก่ประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งเป็นฐานสำคัญในการขยายผลสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัดมุกดาหารในอนาคต

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร (Mukdahan Model)” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและยกระดับกลไกความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมระดับจังหวัด 2) พัฒนาและยกระดับระบบการค้นหาและสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม 3) พัฒนาและยกระดับระบบการส่งต่อความช่วยเหลือให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และ 4) พัฒนาและยกระดับต้นแบบการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่โดยใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อสร้างรายได้และลดความเหลื่อมล้ำในจังหวัดมุกดาหาร

การวิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ครอบคลุมครัวเรือนยากจนและเปราะบาง จำนวน 1,890 ครัวเรือน หรือ 5,888 คน ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ใช้ฐานข้อมูล TPMAP ข้อมูลการสำรวจภาคสนาม และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาคายภาพ และความต้องการของครัวเรือนเป้าหมาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสำรวจข้อมูลครัวเรือนและคุณภาพชีวิต 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) 4) แบบประเมินศักยภาพอาชีพและทุนครัวเรือน 5) แบบประเมินการเข้าถึงสวัสดิการและโอกาสทางสังคม 6) แบบประเมินผลการพัฒนาอาชีพและรายได้ และ 7) แบบบันทึกการถอดบทเรียนและการติดตามผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการ JOB-MUK เพื่อพัฒนาอาชีพและเพิ่มรายได้ครัวเรือนยากจน 2) โครงการ Social Safety Net เพื่อพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนและสร้างโอกาสทางสังคม 3) โครงการ Area Based Industry เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมหมอนไหมเชิงพื้นที่และเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่าทางเศรษฐกิจ และ 4) โครงการ Disaster Risk Management เพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งการเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการด้วยสถิติ Paired Samples t-test และการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ คุณภาพชีวิต และการเข้าถึงสวัสดิการของครัวเรือนเป้าหมาย ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์บทเรียนจากการประชุม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า โครงการสามารถพัฒนากลไกความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การค้นหาและวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือน การจัดทำแผนพัฒนาเฉพาะรายครัวเรือน การพัฒนาทักษะอาชีพ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการผลิตและการตลาดหมอนไหม ตลอดจนการจัดทำระบบบริหารจัดการภัยพิบัติในระดับชุมชน ส่งผลให้ครัวเรือนเป้าหมายมากกว่าร้อยละ 70 มีสถานการณ์ด้านรายได้ สวัสดิการ และคุณภาพชีวิตดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ

นอกจากนี้ โครงการยังสามารถพัฒนาต้นแบบ “Mukdahan Model” ซึ่งเป็นกลไกการบูรณาการงานวิจัยกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน อันนำไปสู่การสร้างโอกาสทางสังคม การลดความเหลื่อมล้ำ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม การสร้างความยั่งยืนหลังสิ้นสุด

โครงการจำเป็นต้องกำหนดหน่วยงานเจ้าภาพหลักในการรับช่วงการดำเนินงานต่อ รวมถึงการพัฒนา
ระบบฐานข้อมูลกลางและกลไกความร่วมมือเชิงสถาบัน เพื่อให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสามารถขยายผลและ
พัฒนาอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

คำสำคัญ : การจัดความยากจน, โอกาสทางสังคม, การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, การพัฒนา
เชิงพื้นที่, Mukdahan Model, สวัสดิการชุมชน, หม่อนไหม, การจัดการภัยพิบัติ

Abstract

This research is entitled "Integrated Multi-Sectoral Area-Based Research Development for Poverty Alleviation and Social Opportunity Enhancement in Mukdahan Province (Mukdahan Model)". It aimed to: (1) develop and strengthen collaborative mechanisms for poverty alleviation and social opportunity enhancement at the provincial level; (2) improve and expand household poverty identification and verification system through a province-wide participatory process; (3) enhance referral mechanisms enabling target groups to access welfare services provided by public, private, and community sectors; and (4) develop and improve the appropriate poverty alleviation models to local contexts through the application of knowledge, technology, and innovation for income increment and social inequality reduction in Mukdahan Province.

A Participatory Action Research (PAR) approach, employed in this study, involved the stakeholder collaboration at the provincial, district, and sub-district levels. The target population consisted of 1,890 poor and vulnerable households, representing 5,888 individuals, across Mukdahan Province. Data were collected and analyzed using Thailand Poverty Map and Analytics Platform (TPMAP), field surveys, and participatory community processes to identify household problems, potentials, and development needs.

The research instruments included: (1) household and quality-of-life survey questionnaires, (2) in-depth interview forms, (3) focus group discussion records, (4) occupational potential and household capital assessment forms, (5) welfare accessibility and social opportunity assessment forms, (6) income and occupational development evaluation forms, and (7) lesson-learned and project monitoring records.

The project consisted of four sub-projects: (1) JOB-MUK, focusing on occupational development and income generation for poor households; (2) Social Safety Net, aiming at community welfare system strengthening and social opportunity creation; (3) Area-Based Industry, designed for sericulture industry promotion through an area-based approach and value chain development; and (4) Disaster Risk Management, focusing on community capacity enhancement for disaster preparedness and risk management.

Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, namely, frequency, percentage, mean, and standard deviation. Changes in income, quality of life, and welfare accessibility, observed during pre- and post-project participation, were examined using the Paired Samples t-test. Qualitative data were analyzed through Content Analysis and lesson-learned synthesis derived from stakeholder meetings, in-depth interviews, and focus group discussions.

The findings revealed that the project successfully developed collaborative mechanisms among local stakeholders, resulting in a systematic cooperation in household identification and assessment, individualized development planning, vocational skill enhancement, establishment of community welfare funds, development of sericulture

production and marketing networks, and implementation of community-based disaster management systems. Consequently, more than 70 percent of target households experienced improvements in income, welfare accessibility, and overall quality of life compared to their pre-project conditions.

Furthermore, the project also contributed to the successful development of "Mukdahan Model", an area-based development framework integrating research and practical development through collaboration among government agencies, private entities, educational institutions, local administrative organizations, and community sectors. The model significantly expanded social opportunities, reduced inequality, and strengthened community resilience. However, to ensure post-project sustainability, it requires the designation of responsible agencies to continue project implementation, and the development of an integrated database system and institutionalized collaborative mechanisms to support long-term expansion and project outcome sustainability.

Keywords : Poverty Alleviation; Social Opportunity; Participatory Action Research; Area-Based Development; Mukdahan Model; Community Welfare; Sericulture Industry; Disaster Risk Management.

คำนำ

โครงการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจน และสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร (Mukdahan Model)” ได้รับการพัฒนาขึ้นภายใต้แนวคิด การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ที่มุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยใช้ข้อมูล เชิงประจักษ์เป็นฐานในการวางแผนพัฒนา และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ในทุกขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงาน

การดำเนินโครงการมุ่งพัฒนากลไกการทำงานระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล เพื่อค้นหาและ สอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจน พัฒนาระบบการส่งต่อความช่วยเหลือ และสร้างต้นแบบการพัฒนาที่ ตอบสนองต่อบริบทความยากจนของจังหวัดมุกดาหารอย่างเหมาะสม โดยมีเป้าหมายสำคัญในการเพิ่ม รายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างโอกาสทางสังคมให้แก่ประชาชนกลุ่ม เปราะบาง

ตลอดระยะเวลาการดำเนินงาน โครงการได้พัฒนากลไกและนวัตกรรมการแก้ไขปัญหาความ ยากจนผ่านโครงการวิจัยย่อย 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาอาชีพและรายได้ครัวเรือน การสร้างสวัสดิการ ชุมชน การพัฒนาอุตสาหกรรมหม่อนไหมเชิงพื้นที่ และการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ซึ่งล้วน เป็นประเด็นสำคัญที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัด มุกดาหาร

รายงานฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ ผลการดำเนินงาน บทเรียนที่ได้รับ ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ โดยมุ่งหวังให้เป็นข้อมูลเชิง วิชาการและเครื่องมือสำคัญสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อยอดการพัฒนาพื้นที่ ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลไกการขับเคลื่อนงานหลังสิ้นสุดโครงการ เพื่อให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น สามารถดำรงอยู่และขยายผลได้อย่างต่อเนื่อง

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และผู้สนใจทั่วไป ในการนำองค์ความรู้ และบทเรียนจาก Mukdahan Model ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาความยากจน และการสร้างโอกาสทางสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป

ทิวากร เหล่าลือชา และคณะ

30 มีนาคม 2569

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
Abstract	ง
คำนำ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์	8
1.3 คำถามการวิจัย	9
1.4 กรอบการวิจัย	9
1.5 ขอบเขตการดำเนินงาน	12
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	13
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	14
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดความยากจน (Poverty Concept)	17
2.2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	23
2.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)	31
2.4 แนวคิดการบริหารงานในเชิงพื้นที่ (Area-based Approach)	32
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	38
2.6 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการปกครองแบบพหุภาคี (Collaborative Governance)	42
2.7 แผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2566 – 2570	44
2.8 แนวคิดทฤษฎีการนำครัวเรือนยากจนให้เข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่า (Pro-Poor value chain)	46
2.9 บริบทจังหวัดมุกดาหาร บริบทพื้นที่อำเภอ	47
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)	
3.1 รูปแบบการวิจัย	53
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	54
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครัวเรือน	55
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	56
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	57
3.6 จริยธรรมการวิจัย (Ethical Considerations)	58
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	59
4.2 ผลการดำเนินวิจัย	66
4.3 ผลการดำเนินโครงการย่อย จำนวน 4 โครงการ	124
4.3.1 ผลการดำเนินงานโครงการวิจัย โครงการวิจัยย่อยที่ 1	124
4.3.2 ผลการดำเนินงานโครงการวิจัย โครงการวิจัยย่อยที่ 2	139

4.3.3 ผลการดำเนินงานโครงการวิจัย โครงการวิจัยย่อยที่ 3	155
4.3.4 ผลการดำเนินงานโครงการวิจัย โครงการวิจัยย่อยที่ 4	180
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	
5.1 สรุปผลการดำเนินโครงการ	189
5.2 อภิปรายผล	193
5.3 ข้อเสนอแนะ	198
5.4 บทเรียนความสำเร็จ	202
5.5 ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่คาดว่าจะส่งมอบ	203
บรรณานุกรม	209
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการวิจัย	212

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1.1	แผนและผลการดำเนินงานโครงการวิจัยปี 2563-2570	7
ภาพที่ 1.2	แผนภาพการเชื่อมโยงการส่งต่อช่วยเหลือในระหว่างปี 2563-2567 ด้วยการเชื่อมโยงฐานทุน 5 ด้าน ในจังหวัดมุกดาหาร	8
ภาพที่ 1.3	กรอบแนวคิด การพัฒนาและยกระดับสู่พื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม หรือ Strategic Research Area for Poverty Alleviation and Social Mobility (SRA)	9
ภาพที่ 1.4	กรอบแนวคิดการวิจัยการขับเคลื่อนพื้นที่ยุทธศาสตร์จังหวัดมุกดาหาร	11
ภาพที่ 1.5	กรอบแนวคิดการวิจัยจังหวัดมุกดาหาร ปี พ.ศ. 2568	11
ภาพที่ 1.6	กรอบการวิจัยโครงการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”	13
ภาพที่ 2.1	เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจน ปี2554 – 2567	22
ภาพที่ 2.2	องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	27
ภาพที่ 2.3	องค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	28
ภาพที่ 2.4	ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง	30
ภาพที่ 3.1	กรอบแนวคิดการวิจัยและเป้าหมายการขับเคลื่อนพื้นที่ยุทธศาสตร์จังหวัดมุกดาหาร (SRA) (Strategic Area for Poverty Alleviation and Social Mobility : SRA)	53
ภาพที่ 4.1	กลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดมุกดาหาร การดำเนินงานโครงการหลัก การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” ในปี พ.ศ. 2568	70
ภาพที่ 4.2	กรอบแนวคิดการวิจัยการเชื่อมโยงระบบ DSS	71
ภาพที่ 4.3	เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหาสหภาพ อาเภอเมืองมุกดาหาร	72
ภาพที่ 4.4	เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหาสหภาพ อาเภอหนองสูง	72
ภาพที่ 4.5	เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหาสหภาพ อาเภอหว้านใหญ่	73
ภาพที่ 4.6	เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหาสหภาพ อาเภอดงหลวง	73
ภาพที่ 4.7	เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหาสหภาพ อาเภอดอนตาล	73
ภาพที่ 4.8	เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหาสหภาพ อาเภอดงหลวง	73
ภาพที่ 4.9	ส่งหนังสือส่งต่อความช่วยเหลือความยากจน	74
ภาพที่ 4.10	ส่งหนังสือส่งต่อความช่วยเหลือความยากจนด้านฝึกทักษะอาชีพให้กับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานมุกดาหาร 40	74
ภาพที่ 4.11	ส่งหนังสือส่งต่อความช่วยเหลือความยากจนด้านฝึกทักษะอาชีพให้กับสนง.พัฒนาชุมชน มห.	74
ภาพที่ 4.12	ส่งหนังสือส่งต่อความช่วยเหลือความยากจนด้านฝึกทักษะอาชีพให้กับสนง.แรงงาน มห.	76

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.13 การวิเคราะห์อำเภอแก้งต้นแบบ ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร	76
ภาพที่ 4.14 เข้าพบท่านนายกฯ อบจ.มท	77
ภาพที่ 4.15 ปรีกษาหารือกับท่านนายกฯ อบจ.มท.เพื่อหาแนวทางการทำงานแก้งร่วมกัน	77
ภาพที่ 4.16 ร่วมกับทต.มุก มอบจักรยานให้กับผู้พิการ	80
ภาพที่ 4.17 ร่วมกับทต.มุก มอบจักรยานให้กับผู้พิการ	80
ภาพที่ 4.18 ร่วมกับ พอช.มอบส่งมอบบ้านให้กับผู้มีรายได้น้อยพื้นที่ ต.บ้านค้อ	80
ภาพที่ 4.19 ร่วมกับ พอช.มอบส่งมอบบ้านให้กับผู้มีรายได้น้อยพื้นที่ ต.หว้านใหญ่	80
ภาพที่ 4.20 ร่วมกับ พอช.มอบส่งมอบบ้านให้กับผู้มีรายได้น้อยพื้นที่ ต.บ้านแก้ง	80
ภาพที่ 4.21 ร่วมกับ พอช.มอบส่งมอบบ้านให้กับผู้มีรายได้น้อยพื้นที่ ต.บ้านค้อ	80
ภาพที่ 4.22 คุณพ่อม้น	81
ภาพที่ 4.23 คุณแม่ฝั่ง	81
ภาพที่ 4.24 คุณพ่อบุญกว้าง	82
ภาพที่ 4.25 การวิเคราะห์อำเภอแก้งต้นแบบ ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร	97
ภาพที่ 4.26 เข้าพบท่านนายกฯ อบจ.มท	100
ภาพที่ 4.27 ปรีกษาหารือกับท่านนายกฯ อบจ.มท.เพื่อหาแนวทางการทำงานแก้งร่วมกัน	100
ภาพที่ 4.28 ระบบฐานข้อมูล Mukdahan Connex System เป็นระบบระบบฐานข้อมูลกลางเพื่อใช้ในการบันทึกข้อมูลครัวเรือนยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร การจัดทำแผนโครงการ/แผนงานการแก้ไขปัญหาคความยากจน และกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาคความยากจน	100
ภาพที่ 4.29 ระบบฐานข้อมูล Mukdahan Connex System เป็นระบบระบบฐานข้อมูลกลางเพื่อใช้ในการบันทึกข้อมูลครัวเรือนยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร การจัดทำแผนโครงการ/แผนงานการแก้ไขปัญหาคความยากจน และกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาคความยากจน	101
ภาพที่ 4.30 สร้างข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนงานโมเดลแก้งร่วมกับศูนย์หม่อนไหม	102
ภาพที่ 4.31 สร้างข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนงานโมเดลแก้งร่วมกับศูนย์หม่อนไหม	102
ภาพที่ 4.32 การบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) สำหรับครัวเรือนยากจน	107
ภาพที่ 4.33 การวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน	108
ภาพที่ 4.34 การวิเคราะห์โองชีวิต	108
ภาพที่ 4.35 การให้ความรู้เรื่องบริหารจัดการหนี้รายได้โดย ธกส.สาขามุกดาหาร	109
ภาพที่ 4.36 กิจกรรมฝึกอบรมรายจ่ายเพิ่มให้กับเกษตรกรครัวเรือนเป้าหมาย	109
ภาพที่ 4.37 เว็บไซต์ระบบฐานข้อมูล“Mukdahan Connex”	111
ภาพที่ 4.38 เมนูเว็บไซต์ระบบฐานข้อมูล“Mukdahan Connex”	112
ภาพที่ 4.39 พิธีลงนาม MOU ระหว่างมรภ.ศรีสะเกษ และ วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดมุกดาหาร	112
ภาพที่ 4.40 พิธีลงนาม MOU ระหว่าง มรภ.ศรีสะเกษ และ วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร ด้านการพัฒนาฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดมุกดาหาร	112
ภาพที่ 4.41 ส่งเสริมการอาชีพการปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม	130

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.42	ส่งเสริมการอาชีพการเลี้ยงไหมเพื่อขายรังไหม
ภาพที่ 4.43	มีตลาดรับรองคุณภาพการผลิตรับซื้อรังไหมถึงพื้นที่
ภาพที่ 4.44	ส่งเสริมการฝึกอาชีพ การทำเบเกอร์รี่ (เค้ก) จากใบและผลหม่อน
ภาพที่ 4.45	ส่งเสริมการฝึกอาชีพ การทำเบเกอร์รี่ (เค้ก) จากใบและผลหม่อน
ภาพที่ 4.46	การส่งเสริมอาชีพการทำขนมดอกจอก
ภาพที่ 4.47	การส่งเสริมอาชีพการทำขนมทองพับ
ภาพที่ 4.48	การส่งเสริมอาชีพการทำขนมทองม้วน
ภาพที่ 4.49	การส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเนื้อ (ส้มวัว)
ภาพที่ 4.50	การส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า
ภาพที่ 4.51	การส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า
ภาพที่ 4.52	การส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า
ภาพที่ 4.53	แนวคิด Plat-form การบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครัวเรือนยากจน
ภาพที่ 4.54	ประชุมพัฒนาระบบกลไกคณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด
ภาพที่ 4.55	ทบทวนบทบาทกองทุนสวัสดิการในชุมชนเดิม จำนวน 3 พื้นที่นำร่อง
ภาพที่ 4.56	สำรวจกองทุนเดิมในชุมชน
ภาพที่ 4.57	วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน
ภาพที่ 4.58	คัดเลือกคณะกรรมการ/ร่างกฎระเบียบข้อบังคับกองทุน
ภาพที่ 4.59	ทบทวนกองทุนที่มีอยู่เดิม
ภาพที่ 4.60	วิเคราะห์ศักยภาพกองทุนเดิม
ภาพที่ 4.61	ทบทวนคณะกรรมการดำเนินกองทุน
ภาพที่ 4.62	ทบทวนกฎระเบียบข้อบังคับกองทุน
ภาพที่ 4.63	ทบทวนกิจกรรมของกองทุน
ภาพที่ 4.64	“โมเดลสวัสดิการเกื้อกูลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต (Inclusive Welfare Empowerment Model)”
ภาพที่ 4.65	การคัดแยกขยะบ้านอู่ไม้
ภาพที่ 4.66	การรับซื้อขยะบ้านอู่ไม้
ภาพที่ 4.67	การคัดแยกขยะบ้านเหล่ากลาง
ภาพที่ 4.68	การรับซื้อขยะบ้านเหล่ากลาง
ภาพที่ 4.69	การรับซื้อขยะบ้านคำแฮดน้อย
ภาพที่ 4.70	การรับซื้อขยะบ้านคำแฮดน้อย
ภาพที่ 4.71	นายคงชัย วังคำ ประธานกองทุนธนาคารขยะตำบลกกแดง ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดง พร้อมด้วยคณะกรรมการกองทุนฯ มอบเงินฌาปนกิจสงเคราะห์แก่ครอบครัวท่านผู้ใหญ่ยสินธร อุคำ ซึ่งเป็นสมาชิกกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ ธนาคารขยะตำบลกกแดง ที่เสียชีวิตและได้รับสิทธิคุ้มครอง
ภาพที่ 4.72	ขยะแยกแล้วรอรถรับซื้อมารับไปขายต่อ
ภาพที่ 4.73	ขยะแยกแล้วรอรถรับซื้อมารับไปขายต่อ

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 4.74	รถมาขยะไปขายร้านวงษ์พานิชย์	154
ภาพที่ 4.75	ลงพื้นที่ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง รวบรวมข้อมูลปัญหากลุ่มเกษตรกร ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	157
ภาพที่ 4.76	ลงพื้นที่ตำบลร่มเกล้า อำเภอนิคมน้ำอ้อม รวบรวมข้อมูลปัญหากลุ่มเกษตรกร ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	157
ภาพที่ 4.77	ลงพื้นที่เรือนจำชั่วคราวนาโสก ตำบลนาโสก อำเภอเมืองมุกดาหาร รวบรวม ข้อมูลปัญหากลุ่มผู้ต้องขังกองงานหม่อนเลี้ยงไหม	158
ภาพที่ 4.78	ผู้ต้องขังกองงานหม่อนเลี้ยงไหมฝึกอาชีพการเตรียมอาหารหนอนไหมใน เรือนจำชั่วคราวนาโสก	159
ภาพที่ 4.79	ผู้ต้องขังกองงานหม่อนเลี้ยงไหมฝึกอาชีพการดูแลรังไหมในเรือนจำชั่วคราวนา โสก	159
ภาพที่ 4.80	ลงพื้นที่ตำบลกกแดง อำเภอนิคมน้ำอ้อม รวบรวมข้อมูลปัญหากลุ่มเกษตรกร ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	160
ภาพที่ 4.81	กรรมการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารลงพื้นที่จู่ดรับซื้อรังไหม ในตำบลกกแดง	161
ภาพที่ 4.82	กรรมการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารลงพื้นที่เยี่ยมชมศูนย์บ่ม เพาะปลูกหม่อนเลี้ยงไหมตำบลกกแดง	161
ภาพที่ 4.83	กรรมการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารลงพื้นที่เยี่ยมชมที่ดินปลูก หม่อนแปลงรวมตำบลกกแดง	162
ภาพที่ 4.84	ลงพื้นที่ตำบลนาโสก อำเภอเมืองมุกดาหาร รวบรวมข้อมูลปัญหากลุ่มเกษตรกร ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	162
ภาพที่ 4.85	ลงพื้นที่ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง รวบรวมข้อมูลปัญหากลุ่มเกษตรกร ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	163
ภาพที่ 4.86	ลงพื้นที่ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง รวบรวมข้อมูลปัญหากลุ่มเกษตรกร ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	164
ภาพที่ 4.87	มอบพันธุ์หม่อนแก่เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจังหวัดมุกดาหาร	165
ภาพที่ 4.88	ให้ความรู้การป้องกันการเกิดโรคของหนอนไหม	165
ภาพที่ 4.89	มอบหนอนไหมแก่กองงานหม่อนเลี้ยงไหมในเรือนจำชั่วคราวนาโสก	166
ภาพที่ 4.90	ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เกษตรกรรายใหม่และผู้ต้องขังเรือนจำนาโสก	166
ภาพที่ 4.91	ติดตั้งระบบน้ำในพื้นที่แปลงรวมของผู้ปลูกหม่อน	167
ภาพที่ 4.92	บริษัท จุลไหมไทย ลงพื้นที่เพื่อติดตามปัญหาและแก้ปัญหา ร่วมกับกลุ่มเกษตรกร	168
ภาพที่ 4.93	ห้องปฏิบัติการของบริษัท มูจ้อถึง "เกียงไซ" ที่เกิดจากการติดเชื้อของหนอนไหม <i>Bombyx batryticatus</i>	169
ภาพที่ 4.94	จู่ดรับซื้อรังไหมแห่งเดิมบ้านอรัญญา	171
ภาพที่ 4.95	จู่ดรับซื้อรังไหมแห่งใหม่อาคารเอนกประสงค์องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดง	171
ภาพที่ 4.96	ประชุมหาแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยมุกดาหาร สถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และ ศูนย์หม่อนไหม	172

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.97 ประชุมหาแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยมุกดาหาร สถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และ บริษัท มู๋ จี้อ์ ถึง	173
ภาพที่ 4.98 รูปแบบการใช้พื้นที่แปลงรวมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ต.กกแดง อ.นิคมคำสร้อย จ.มุกดาหาร	174
ภาพที่ 4.99 รูปแบบการใช้พื้นที่แปลงรวมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเรือนจำชั่วคราวนาโสก	175
ภาพที่ 4.100 รูปแบบการใช้พื้นที่แปลงรวมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมโรงเรียนร่มเกล้าขยาย โอกาส ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร	175
ภาพที่ 4.101 การติดตั้งระบบน้ำในที่ดินแปลงรวม	176
ภาพที่ 4.102 กิจกรรมออกแบบการทำงานภัยพิบัติพร้อมในพื้นที่	180
ภาพที่ 4.103 ออกแบบกิจกรรมเตรียมความต้านภัยพิบัติในพื้นที่ ตำบลพังแดง	180
ภาพที่ 4.104 วิเคราะห์บริบทพื้นที่เส้นทางน้ำท่วม	181
ภาพที่ 4.105 วิเคราะห์บริบทพื้นที่เส้นทางน้ำท่วม	181
ภาพที่ 4.106 สำรวจพื้นที่น้ำท่วม	181
ภาพที่ 4.107 สำรวจพื้นที่น้ำท่วม	181
ภาพที่ 4.108 นั่งเรือสำรวจพื้นที่น้ำท่วม	181
ภาพที่ 4.109 นั่งเรือสำรวจพื้นที่น้ำท่วม	181
ภาพที่ 4.110 ศึกษาเส้นทางน้ำแต่ละจุดที่ไหลท่วมในชุมชน	182
ภาพที่ 4.111 ศึกษาเส้นทางน้ำแต่ละจุดที่ไหลท่วมในชุมชน	182
ภาพที่ 4.112 ดร.ทิวากร เหล่าลือชา หัวหน้าโครงการฯ มอบถุงยังชีพร่วมกับท่านนายอำเภอ ดงหลวง นายพิเชษฐ์ ศรีมารุต แก่ผู้ประสบภัยน้ำท่วมตำบลพังแดง ตำบลกกตูม อำเภอดงหลวง	182
ภาพที่ 4.113 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ข้อมูลพื้นที่ และ แนวโน้มการจัดการภัยพิบัติแบบ บูรณาการด้านภัยพิบัติในพื้นที่ตำบลพังแดง	183
ภาพที่ 4.114 กิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์น้ำท่วม ตำบลพังแดง	183
ภาพที่ 4.115 วิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ	183
ภาพที่ 4.116 ปฏิทินช่วงเวลาเกิดภัยพิบัติ	183
ภาพที่ 4.117 กิจกรรมวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน	184
ภาพที่ 4.118 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการภัยพิบัติในจังหวัดมุกดาหาร “Disaster risk management”	185
ภาพที่ 4.119 การเรียนรู้การใช้ระบบ GIS	186
ภาพที่ 4.120 การเรียนรู้การใช้ระบบ GIS	186
ภาพที่ 4.121 ระบบแจ้งเตือนภัยระดับน้ำ	186
ภาพที่ 4.122 ระบบแจ้งเตือนแรงสั่นสะเทือนของน้ำ	186

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคนจนเป้าหมายในจังหวัดมุกดาหาร
ตารางที่ 4.1	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนยากจน ด้านรายได้ครัวเรือนก่อน-หลังโครงการฯ
ตารางที่ 4.2	การประเมินทุนศักยภาพครัวเรือนเป้าหมาย
ตารางที่ 4.3	การจำแนกระดับสถานะความยากจน
ตารางที่ 4.4	การประเมินทัศนคติในการเข้าร่วมโครงการฯ (Outcome)
ตารางที่ 4.5	ประเด็นปัญหาหลักที่ได้จากการสนทนา
ตารางที่ 4.6	แนวทางแก้ไขที่ชุมชนเสนอร่วมกันและใช้เป็นข้อมูลกำหนดยุทธศาสตร์พื้นที่
ตารางที่ 4.7	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตารางที่ 4.8	ความตั้งใจนำความรู้ไปใช้ และขยายผลของครัวเรือนเป้าหมาย
ตารางที่ 4.9	ค่าเฉลี่ยคะแนนรายมิติ ทุนศักยภาพของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ
ตารางที่ 4.10	การเปรียบเทียบคะแนนก่อน-หลัง เข้าร่วมโครงการ
ตารางที่ 4.11	การเลื่อนระดับสถานะความยากจน (หลังเข้าโครงการ)
ตารางที่ 4.12	การเปลี่ยนแปลงสถานะความยากจน (Outcome Analysis)
ตารางที่ 4.13	จำแนกประเภทครัวเรือนยากจนเพื่อทำการช่วยเหลือและส่งต่อ
ตารางที่ 4.14	การพัฒนาอาชีพตามโมเดลแก๊จน โครงการย่อย 1
ตารางที่ 4.15	การพัฒนาอาชีพตามโมเดลแก๊จน โครงการย่อย 2
ตารางที่ 4.16	การพัฒนาอาชีพตามโมเดลแก๊จน โครงการย่อย 3
ตารางที่ 4.17	การพัฒนาอาชีพตามโมเดลแก๊จน โครงการย่อย 4
ตารางที่ 4.18	การทบทวนการเลือกพื้นที่ “อำเภอแก๊จนต้นแบบ” พื้นที่แก๊จนในปี 2567
ตารางที่ 4.19	การทบทวนการเลือกพื้นที่ “อำเภอแก๊จนต้นแบบ” หนองสูง UP พื้นที่ทำงานอำเภอแก๊จน ในปี 2568
ตารางที่ 4.20	แนวทางการทำงานอำเภอแก๊จน เพื่อขยายผลไปอำเภออื่นๆ ในจังหวัดมุกดาหาร
ตารางที่ 4.21	ตารางหลักสูตรและเนื้อหาของหลักสูตรพี่เลี้ยงหรือ โค้ช
ตารางที่ 4.22	กระบวนการคัดเลือกพี่เลี้ยงหรือ โค้ช (Coaching)
ตารางที่ 4.23	ด้านการฟังอย่างลึกของผู้เข้าร่วมโครงการ
ตารางที่ 4.24	ด้านการตั้งคำถามเมื่อลงพื้นที่สอบถามข้อมูลความยากจนในพื้นที่
ตารางที่ 4.25	แนวทางการจัดฝึกอบรม
ตารางที่ 4.26	แผนและผลลัพธ์ในการดำเนินโครงการวิจัยหลัก
ตารางที่ 4.27	แผนงานและกิจกรรมที่ดำเนินการโครงการย่อยที่ 1
ตารางที่ 4.28	ผลการกิจกรรมที่ 1 ประชุมเพื่อพัฒนาคณะทำงานและกลไกกองทุนสวัสดิการที่เป็นรูปธรรม
ตารางที่ 4.29	กิจกรรมย่อยที่ 2 ประชุมพัฒนาและยกระดับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่เพื่อพัฒนากลไกกองทุน
ตารางที่ 4.30	ผลลัพธ์ที่สำคัญที่คาดว่าจะเกิดในธุรกิจหม่อนไหมจังหวัดมุกดาหาร
ตารางที่ 4.31	กลุ่มครัวเรือนคนจนในจังหวัดมุกดาหาร

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.32 แสดงนวัตกรรม/เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการยกระดับโมเดลแก้จนในโครงการย่อยที่ 3	178
ตารางที่ 5.1 แผนงาน Exit strategy	200
ตารางที่ 5.2 บทเรียนที่สำคัญในการทำงาน	202
ตารางที่ 5.3 ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบที่สำคัญของงานวิจัยและนวัตกรรมของโครงการวิจัยที่จะส่งมอบ โดยผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่คาดว่าจะส่งมอบตามระยะเวลา ให้กรอกข้อมูลในแต่ละช่วงระยะเวลาให้ชัดเจน โดยผลผลิต (Output) ให้กรอกตัวเลขเชิงปริมาณ	203

บทที่ 1

บทนำ

สัญญาเลขที่ A11F680123

ชื่อโครงการ โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัด
ความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”

หัวหน้าโครงการ ดร.ทิวากร เหล่าลือชา

หน่วยงานต้นสังกัด วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร

ระยะเวลาดำเนินการ 31 มีนาคม 2568 ถึง 30 มีนาคม 2569

งบประมาณดำเนินการ 2,980,909 บาท

1.1 ที่มาและความสำคัญของโครงการ

ดัชนีความยากจนหลายมิติ หรือ Multidimensional Poverty Index (MPI) จัดทำโดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ร่วมกับโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแก้ไขความยากจนแห่งมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (Oxford Poverty and Human Development Initiative – OPHI) เป็นดัชนีที่ชี้วัดด้านต่างๆ นอกจากรายได้ โดยครอบคลุมตัวชี้วัด 10 อย่างที่วัดในมิติการศึกษา สุขภาพ และคุณภาพชีวิต ซึ่งค่าดัชนีที่ต่อลงหมายถึงระดับความยากจนที่ลดลง การจัดทำดัชนีความยากจนหลายมิติในปี 2564 ได้รวบรวมข้อมูลจากประเทศกำลังพัฒนา 109 ประเทศ ซึ่งมีประชากร 5.9 พันล้านคน รายงานดังกล่าวได้แสดงว่า 70 ประเทศ ซึ่งมีประชากรประมาณ 5 พันล้านคน ได้ลดระดับความยากจนหลายมิติอย่างมีนัยสำคัญอย่างน้อยช่วงหนึ่งในระหว่าง 20 ปีก่อนโควิด-19 จากรายงานฉบับนี้ ดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทยอยู่ที่ 0.002 ต่ำที่สุดในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือกลุ่มประเทศอาเซียนที่รวมอยู่ในการศึกษาครั้งนี้ เช่น เมียนมา (0.176) กัมพูชา (0.170) ลาว (0.108) ฟิลิปปินส์ (0.024) เวียดนาม (0.019) และอินโดนีเซีย (0.014) ดัชนีความยากจนหลายมิติของประเทศไทยยังต่ำกว่าค่าดัชนีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก (0.023) อีกด้วย อย่างไรก็ตาม 1.3 พันล้านคน หรือร้อยละ 92 ของประชากรในประเทศกำลังพัฒนา ยังคงเผชิญกับความยากจนหลายมิติ (Human Development Report, 2021)

จากรายงานสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2562 ความก้าวหน้าระดับจังหวัด เมื่อเปรียบเทียบความก้าวหน้าการพัฒนาด้านในปี 2562 กับปี 2558 พบว่าจังหวัดมีความก้าวหน้าการพัฒนาด้านเพิ่มขึ้น 47 จังหวัด โดยจังหวัดที่มีดัชนีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นมาก ได้แก่ จังหวัดบึงกาฬ สมุทรสาคร พังงา และมหาสารคาม ขณะที่จังหวัดที่ดัชนีความก้าวหน้า ลดลงมี 30 จังหวัด โดยจังหวัดที่มีความก้าวหน้าการพัฒนาด้านลดลงมาก ได้แก่ จังหวัดมุกดาหาร บุรีรัมย์ และนราธิวาส โดยจังหวัดมุกดาหารมีดัชนีความก้าวหน้าคน (Human Achievement Index - HAI) ในระดับต่ำของจำนวน 8 ด้าน จากข้อมูลการรายงานของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2562 พบว่าจากการวัดความก้าวหน้าในการพัฒนาด้าน สุขภาพ การศึกษา ชีวิตการทำงาน รายได้ ที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัวและชุมชน การคมนาคมและการสื่อสาร และด้านการมีส่วนร่วมจังหวัดมุกดาหาร มีความก้าวหน้าด้านการพัฒนาด้านลำดับที่ 57 ของประเทศไทย มีจำนวนคนจนในระบบฐานข้อมูล TPMAP จำนวน 4,567 คน

จากปัญหาดังกล่าวจึงได้มีโครงการวิจัยการแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในจังหวัดมุกดาหาร ในปีงบประมาณ 2563-2567 โดยได้สำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลความยากใน

จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหารตั้งในทำเลปลายทางด้านตะวันออกสุดเขตชายแดนประเทศไทย ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor : EWEC) มีบริบทและสถานการณ์ความยากจนในจังหวัดมุกดาหาร ตามแนวคิด Sustainable Livelihoods Framework (SLF) ได้ผลการวิเคราะห์ทุนในทั้ง 5 ด้าน เรียงตามลำดับจากน้อยไปหามากดังนี้ 1) ทุนมนุษย์ อ่านออกเขียนได้แต่ขาดการพัฒนาทางด้านอาชีพทางการเกษตรและอาชีพใหม่เพื่อต่อยอดจากอาชีพเดิม เช่น การแปรรูปสินค้าทางการเกษตร 2) ทุนธรรมชาติ มีที่ดินทำกินแต่เป็น สปก. และ สทก. แต่ขาดแหล่งน้ำในการทำมาหากิน 3) ทุนการเงิน มีเงินทุนและไม่มีหนี้สิน 4) ทุนกายภาพ มีไฟฟ้าและอินเทอร์เน็ตใช้ และ 5) ด้านทุนสังคม มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่ได้รับจากภาครัฐ

จากภาพรวมผลการดำเนินงาน มีการออกแบบกลไก กระบวนการวิจัย และเครื่องมือในการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการทำงานช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจนของจังหวัดมุกดาหาร พบว่า

1) มีการพัฒนาระบบการค้นหา การสอบทานข้อมูล และการจัดกลุ่มคนจน กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยจำนวน 6,184 ครั้วเรือน จากข้อมูลคนจนในระบบ TPMAP ในปีที่ 1 จำนวน 4,660 ครั้วเรือน ได้ทำการค้นหาและสอบทานเพิ่มเติมอีก 400 ครั้วเรือน รวมเป็น 5,060 ครั้วเรือน ในปีที่ 2 ได้ทำการค้นหาและสอบทานเพิ่มเติมอีก 613 ครั้วเรือน รวมเป็น 5,673 ครั้วเรือน ในปีที่ 3 ได้ทำการค้นหาและสอบทานเพิ่มเติมอีก 297 ครั้วเรือน รวมเป็น 5,970 ครั้วเรือน และในปีที่ 4 ได้ค้นหาสอบทานครั้วเรือนยากจนเพิ่มเติม จำนวน 214 ครั้วเรือน รวมจำนวนครั้วเรือนยากจนทั้งหมด 6,184 ครั้วเรือน ที่มิวิจัยได้แบ่งประเภทของครั้วเรือนยากจนออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ **กลุ่มที่ 1 อยู่ลำบาก** : เป็นกลุ่มที่มีปัจจัยพื้นฐานในความขาดแคลนการดำรงชีวิต ต้องนำเข้าสู่ระบบสวัสดิการโดยเร่งด่วน จำนวน 32 ครั้วเรือน **กลุ่มที่ 2 อยู่ยาก** : เป็นกลุ่มที่มีปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในแต่ละวัน ซึ่งต้องเร่งดำเนินการจัดทำปัจจัยดำรงชีพ/ยกระดับความสามารถในการจะทำปัจจัยดำรงชีพของตนเองให้พออยู่ได้ จำนวน 5,550 ครั้วเรือน **กลุ่มที่ 3 พออยู่ได้** : เป็นกลุ่มที่มีฐานทุนสำหรับการดำรงชีพ แต่ยังไม่เพียงพอที่จะอยู่รอดได้อย่างปลอดภัย หากประสบกับภาวะความแปรปรวนต่างๆ จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกัน และยกระดับความเป็นอยู่ให้หลุดพ้นจากสภาวะความขาดแคลน/เปราะบาง จำนวน 602 ครั้วเรือน **กลุ่มที่ 4 อยู่ดี** : เป็นกลุ่มที่มีภูมิคุ้มกันต่อสภาวะความแปรปรวน/ความเสี่ยงต่างๆ มีฐานทุนในด้านต่างๆ ที่เพียงพอในการวางแผนอนาคตของตนเอง ครอบครัว และเป็นฐานทุนในระดับชุมชนได้ จำนวน 0 ครั้วเรือน

2) มีการพัฒนาระบบการส่งต่อและช่วยเหลือคนจน ได้ดำเนินการส่งต่อความช่วยเหลือด้านการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ในปี พ.ศ. 2563-2566 ในพื้นที่ 7 อำเภอ ดังนี้ ได้รับความช่วยเหลือจาก พอช. จำนวน 19 ตำบล 90 ครั้วเรือน ได้รับการสร้างบ้าน 1 หลัง ได้รับความช่วยเหลือจาก พมจ. จำนวน 151 ครั้วเรือน รวม 241 ครั้วเรือน การส่งต่อการศึกษาทางด้านอาชีพ เพื่อแก้ไขในระยะยาวกับกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) มีนักศึกษาจากการสำรวจ จำนวน 74 คน การส่งต่อช่วยเหลือด้านการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐที่มิวิจัยได้ทำการส่งต่อข้อมูลและช่วยเหลือครั้วเรือนยากจนในอำเภอนิคมคำสร้อยให้กับนายชายสิทธิ์ สุวรรณโชติ นายอำเภอนิคมคำสร้อย โดยอาศัยกลไกของศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอนิคมคำสร้อย (ศจพ.อ.นิคมคำสร้อย) ซึ่งครอบคลุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ทุกตำบลในอำเภอนิคมคำสร้อย โดยมีการเริ่มลงทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ตั้งแต่วันที่ 5 กันยายน 2565 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม 2565 จำนวน 57 วัน ที่มิวิจัยได้หนุนเสริมในการช่วยเหลือครั้วเรือนยากจนให้เข้าถึงการสมัครลงทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ปี 2565 ได้ทั้ง 79 หมู่บ้าน 7 ตำบลในอำเภอนิคมคำสร้อย จำนวน 665 ครั้วเรือน ได้ทำการสมัครลงทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ปี 2565 จำนวน 665 ครั้วเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 100 การส่งต่อช่วยเหลือด้านการ

จัดสวัสดิการทางสังคม ครั้วเรือนยากจนในอำเภอนิคมน้ำจืดได้รับสวัสดิการทางสังคม โดยได้รับถุงยังชีพ จำนวน 190 ครั้วเรือน ซึ่งได้รับจากที่ทำการปกครองอำเภอนิคมน้ำจืด โดยนายอำเภอนิคมน้ำจืด นายชายสิทธิ์ สุวรรณโชติ มอบถุงยังชีพ จำนวน 60 ครั้วเรือน บริษัท ปอทองวินด์ฟาร์ม มอบถุงยังชีพ จำนวน 60 ครั้วเรือน กองทุน พชอ. และมูลนิธิสุทธิตธรรม มอบถุงยังชีพ จำนวน 70 ครั้วเรือน และในปี 2566 ได้มีการส่งต่อความช่วยเหลือกลุ่มครั้วเรือนยากจนที่ประสบปัญหาในได้ต่างๆโดยมีภาพรวมดังนี้ ด้านที่อยู่อาศัย 23 ครั้วเรือน โดยการช่วยเหลือจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) โดยสภาองค์กรชุมชนจังหวัดมุกดาหาร ทั้งนี้ยังมีการสำรวจสมาชิกครั้วเรือนยากจนผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ 850 คน โดยได้รับการช่วยเหลือจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร โดยเป็นการส่งต่อข้อมูลขึ้นเป่ากลุ่มครั้วเรือนที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพทั้งผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ และอื่นๆ ด้านอาชีพ 2,660 คน โดยได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาคีดังนี้ สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักงานพัฒนาชุมชน วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร โครงการวิจัยแก้ไขปัญหาคความยากจนจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดมุกดาหาร

3) มีโมเดลแก้งานในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ โมเดลมันแก้งานอำเภอดงหลวง โมเดลหมอนแก้งานอำเภอนิคมน้ำจืด โมเดลหมอนครบวงจรอำเภอนองสูงและอำเภอมืองนอกเขตเทศบาล และในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ซึ่งผลการดำเนินงานในปี 2566 ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร 34 ชุมชน โดยทีมวิจัยได้จัดทำแผนพัฒนาชุมชน พัฒนาเมือง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความอยู่ดีกินดี โดยมีที่มาจากข้อค้นพบในการทำงานโครงการวิจัยเมือง คือ ในพื้นที่เมืองยังมีการจ้างงานแต่แรงงานยังอยู่นอกระบบ ไม่สามารถเข้าสู่การจ้างงานในระบบได้ เพราะข้อจำกัดทางการศึกษา การเข้าถึงเทคโนโลยี และทักษะด้านแรงงานที่ไม่สอดคล้องกับตลาด ทำให้รายได้ไม่มั่นคง ขาดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ โครงการการพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือฯ ร่วมกับเทศบาลเมืองมุกดาหารและแกนนำชุมชนได้จัดทำแผนพัฒนาชุมชน พัฒนาเมือง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความอยู่ดีกินดี ภายใต้ฐานทุนเดิม (Pleaded point) ของเมือง คือ ธรรมชาติ วัฒนธรรม และวัฒนธรรม จึงเป็นหมุดหมายสำคัญของการพื้นที่การวิจัยเชิงยุทธศาสตร์เมืองชายแดนแห่งนี้ วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร จึงพัฒนาข้อเสนอโครงการในพื้นที่ SRA มุกดาหารเมืองแห่งการเรียนรู้ เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ในโครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์โมเดลเมืองชายแดนเพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในชุมชนเมืองจังหวัดมุกดาหาร ด้วยแนวคิด “เมืองชายแดนแห่งการเรียนรู้เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก” ระยะที่ 1 ที่จะเข้าไปเสริมสร้างสมรรถนะและสร้างโอกาสทางสังคมเมืองชายแดนในการขจัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ร่วมและการจัดการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำด้วยพหุภาคี และได้ออกแบบการพัฒนาและยกระดับรายได้ของครั้วเรือนยากจนในชุมชนเทศบาลเมืองของกลุ่ม รดสกายแลป เพื่อบริการนักท่องเที่ยว และการออกแบบตลาดเพื่อเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าของชุมชน ภายใต้ชื่อ “ตลาดนัดแหม่มมาน” โดยมีการจัดกิจกรรมทุกวันศุกร์

4) มีระบบฐานข้อมูลและระบบติดตามการส่งต่อช่วยเหลือ ได้แก่ ระบบฐานข้อมูล Mukdahan Model (Mukdahanpoverty.com) และระบบฐานข้อมูลครั้วเรือนยากจนช่วยในการตัดสินใจ (Decision System Support : DSS) เพื่อเป็นฐานข้อมูลทางด้านครั้วเรือนของจังหวัดมุกดาหาร

5) มีแผนพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหาคความยากจนระดับพื้นที่/จังหวัดในจังหวัดมุกดาหาร โดยทีมวิจัยได้ส่งข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาคความยากจนในจังหวัดมุกดาหารในแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหารระยะ 5 ปี พ.ศ. 2566-2570 โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ประเด็น ดังนี้ 1) การยกระดับ

มาตรฐานเกษตรและการต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่า 2) การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านการค้า การลงทุน เพื่อเชื่อมโยงอาเซียนสู่สากล 3) การพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง 4) การพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ 5) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน

6) มีแผนพัฒนาอำเภอนิคมคำสร้อย (One Plan) ประกอบด้วยแผนพัฒนาหมู่บ้าน 79 แผน แผนพัฒนาตำบล 7 แผน แผนพัฒนาอำเภอ 1 แผน

7) มีแผนพัฒนาชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร 34 ชุมชน ทีมวิจัยได้จัดทำแผนพัฒนาชุมชน พัฒนาเมือง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความอยู่ดีกินดี

8) มีกลไก กระบวนการในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากที่ดินสาธารณะประโยชน์ของรัฐ ภายใต้แนวคิด “การจัดการที่แปลงรวม” เพื่อให้ครัวเรือนยากจนที่มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินในทุนกายภาพสามารถเข้าถึงที่ดินทำกินในพื้นที่ของสำนักงานนิคมสร้างตนเอง อำเภอนิคมคำสร้อย จำนวน 83 ไร่ และในพื้นที่ของที่ทำการปกครองอำเภอหนองสูง จำนวน 3 ไร่ และพื้นที่ขยาย อำเภอดอนตาล วิทยาลัยการอาชีพดอนตาล จำนวน 14 ไร่ และพื้นที่ของโรงเรียนบ้านร่มเกล้า อำเภอดงหลวง จำนวน 87 ไร่

9) มีการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) การเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นก่อนมีโครงการและหลังมีโครงการ (with & without) ผลกระทบกรณีฐาน (Base Case Scenario) ผลการประเมินผลกระทบทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคม (SLROI) ผลการวิเคราะห์ผลประโยชน์ของโครงการ (Benefit) จากโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำกรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2565 (ระยะที่ 1-3) โดยมีผลการประเมินผลกระทบทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคม (SLROI) อยู่ที่ 1.58 (ลงทุน 1 บาท จะได้ผลตอบแทนกลับมา 1.58 บาท) และได้มีการประเมิน SLROI ในปี 2566 การดำเนินงานโครงการ การพัฒนาพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เมืองชายแดนแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร (Strategic Area for Poverty Alleviation and Social Mobility : SRA) ด้วยแนวคิด “คุยกันทั้งจังหวัด” ระยะที่ 1 ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องการดำเนินงาน ตั้งแต่ปี งบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2566 โดยมีผลการประเมินผลกระทบทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคม (SLROI) อยู่ที่ 1.84 (ลงทุน 1 บาท จะได้ผลตอบแทนกลับมา 1.84 บาท)

อย่างไรก็ตาม จากผลการดำเนินงานโครงการ “การพัฒนาพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เมืองชายแดนแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร (SRA) ด้วยแนวคิด “คุยกันทั้งจังหวัด” ระยะที่ 1 ปีงบประมาณ 2566” ทีมวิจัยไม่เพียงแต่พบความสำเร็จดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังเห็นว่ามีช่องว่าง (Gap) และจากผลการประเมินศักยภาพของจังหวัดมุกดาหาร โดยหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ หรือ บพท. พบว่า มีข้อเสนอแนะที่นำมาสู่การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยฯ ในปีงบประมาณ 2567 ดังนี้

1) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลครัวเรือนคนจนที่แม่นยำ จากการค้นหาสอบถามด้วยกระบวนการวิจัยที่เกิดจากการจัดการความรู้ร่วมของกลไกภาคีในพื้นที่สร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ และถูกนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจากหน่วยงานตามภารกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจน รวมถึงสามารถระบุครัวเรือน Inclusion error และ Exclusion error จากระบบ PPPConnex เพื่อเป็นฐานข้อมูลกลางของจังหวัด และร่วมวิเคราะห์ประเด็นการพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อเป็นระบบข้อมูลคนจนระดับจังหวัดจึงเป็นงานสำคัญอย่างยิ่งในระยะต่อไป

2) การพัฒนาระบบส่งต่อความช่วยเหลือ ในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้มีการส่งต่อความช่วยเหลือตามมิติความยากจนของครัวเรือนไปให้กับหน่วยงานกลไกภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และครัวเรือนยากจนเป้าหมายได้รับการช่วยเหลือไปแล้วบางส่วน และได้มีการพัฒนาระบบ Feedback Loop มาเป็นเครื่องมือในการติดตามการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาต่อและให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาใช้ประโยชน์ และจะต้องสร้างกระบวนการทางสังคม (Social Process) กลไกที่จะลงติดตามการช่วยเหลือในพื้นที่จริงอีกด้วย

3) การพัฒนาโมเดลแก๊จน ในส่วนโมเดล “หม่อนแก๊จน” มีความต้องการและโอกาสทางการตลาดสูง แต่ในช่วงการผลิตต้นน้ำและกลางน้ำจะต้องได้รับการพัฒนาและนำคนจนเข้ามาสู่ Chain ให้ได้ตามแนวคิด Pro-poor value chain ต้องมีการวิเคราะห์ Value chain และ Supply chain เพื่อกำหนดจุดและการเพิ่มมูลค่าของ chain ด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถสร้างมูลค่าสูงสุดเพื่อเป็นเครื่องยนต์ในการขับเคลื่อน ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product : GPP) มุกดาหาร และทั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน (อย.) มีโอกาสเข้าถึงการการสร้างรายได้ รวมถึงการพัฒนาทักษะ ทั้งแบบ Up-skill และ Re-skill เพื่อนำไปสู่ทั้งการปรับโครงสร้างแรงงานและลดความเหลื่อมล้ำ

4) การพัฒนา Provincial Platform/Forum ด้วยแนวคิดการจัดการปกครองเมืองแบบพหุภาคี ทั้งในระดับตำบล ศพท. ในระดับอำเภอ ศพท.อ. และเชื่อมโยงขึ้นไปในระดับจังหวัดกับ ศพท.จ. เพื่อสร้างการขับเคลื่อนงานเชิงนโยบายกับกลไกภาคีทั้งจังหวัดเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างโอกาสของจังหวัดต้องมีความชัดเจนและเชื่อมโยงมากขึ้น โดยทั้งนี้ยังได้มีการวางแผนการพัฒนา ยุทธศาสตร์การจัดความยากจนระดับจังหวัด โดยการมองถึงการพัฒนาเป้าหมายร่วม แผนปฏิบัติการร่วมและโครงการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความยากจนสู่การพัฒนาแผนพัฒนาจังหวัดในรูปแบบ One Plan ในรูปแบบอำเภอแก๊จน/ท้องถิ่นแก๊จน

5) การพัฒนานักบริหารจัดการเชิงพื้นที่ Area Manager ที่มีแนวคิดและทักษะการขับเคลื่อนงานจัดความยากจนในระดับจังหวัด โดยทั้งนี้โครงการวิจัยได้มีการพัฒนา นักวิจัยในพื้นที่ Area Research Manager มากกว่า 20 คน และ นักจัดการงานพัฒนาเชิงพื้นที่ Area Development Manager มากกว่า 177 คน และกำหนดบทบาทการทำงาน โดยทั้งนี้จึงเป็นงานสำคัญที่นักวิจัยจะปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของตนเองในระยะต่อไป

6) การพัฒนา องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในกลุ่มครัวเรือนยากจนเป้าหมายในพื้นที่ ทั้งนี้จากการดำเนินการที่ผ่านมา กลุ่มครัวเรือนเป้าหมายมีการใช้เทคโนโลยีต่างๆ จากโครงการวิจัยที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ ปรับใช้กับการพัฒนาอาชีพของกลุ่มครัวเรือน แต่ด้วยเครื่องมือบางเครื่องมือจำเป็นที่จะต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างความเข้าใจ จึงทำให้เครื่องมือบางอย่างถ่ายทอดให้กับกลุ่มครัวเรือนบางครัวเรือนไม่ได้ ทั้งนี้จึงเป็นประเด็นที่โครงการวิจัยจะต้องพัฒนาอย่างยิ่งในระยะต่อไป

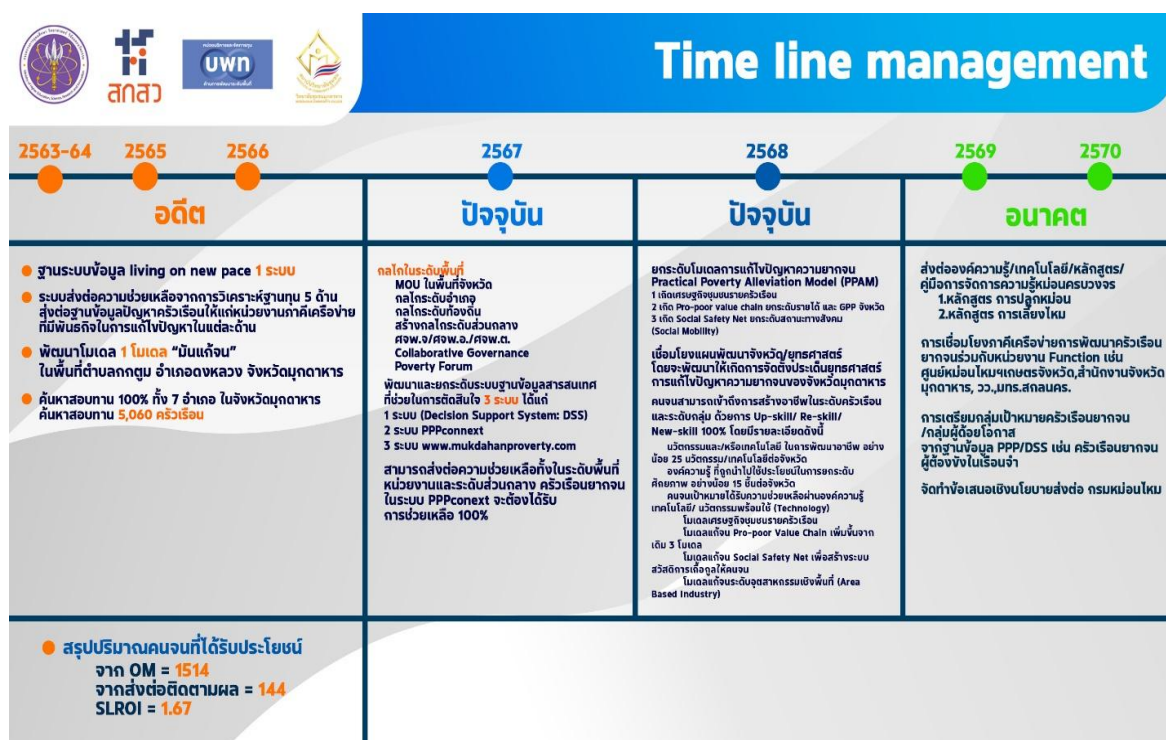
7) การพัฒนาและยกระดับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อชุมชน Social Safety Net ในระยะต่อไปจะดำเนินการระดม/สร้างกองทุน สร้างระบบสวัสดิการเกื้อกูลให้คนจน กลุ่มเปราะบาง คนด้อยโอกาสในชุมชนให้อยู่ดีมีสุข เพื่อสร้างระบบการแก้ไขปัญหาความยากจนในระยะต่อไป

8) การพัฒนาพื้นที่จังหวัดมุกดาหารที่มีจุดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเชื่อมโยงกับประเทศ สปป.ลาว เวียดนามและจีนตอนใต้ ที่จะเป็ตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ โดยการพัฒนานาแนวคิด

“เมืองชายแดนและไหมแก่นเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก” ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร เพื่อส่งเสริมทางการตลาดและเพื่อกระจายสินค้าที่เกิดจากครัวเรือนยากจนในจังหวัดมุกดาหาร

ดังนั้น จากการพิจารณาถึงของทุนเดิมที่ทีมวิจัยได้ดำเนินการวิจัยระหว่างปี 2563-2567 ความสอดคล้องในระดับนโยบายระหว่างแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหารกับแผนงานของ ววน. ช่องของการพัฒนาที่ยังมีความจำเป็นต้องดำเนินการต่อไปสู่ความสำเร็จ ทีมวิจัยวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร จึงกำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนงานวิจัยภายใต้พื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์ของเมืองชายแดนมุกดาหาร ด้วยการจัดการความรู้ร่วมและการจัดการปกครองเมืองแบบพหุภาคีซึ่งล้วนเป็นการใช้พลังของความสัมพันธ์อย่างอ่อนของเครือข่าย (the strength of the weak ties) มาเป็นเครื่องกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนงานไปสู่เป้าหมายที่กำหนดเพื่อขจัดความยากจน การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างโอกาสทางสังคมในพื้นที่เมืองชายแดนมุกดาหาร ในโครงการวิจัยการพัฒนาพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เมืองชายแดนแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร (SRA) ด้วยแนวคิด “คุยกันทั้งจังหวัด” ระยะที่ 2 ในปีงบประมาณ 2567 โดยมีคำถามวิจัยคือ 1) รูปแบบองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใดบ้างที่เพิ่มสมรรถนะการขจัดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำอย่างเหมาะสมกับคนจนเป้าหมายและมีประสิทธิภาพในพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เมืองชายแดนเป็นอย่างไร และ 2) ระบบกลไกความร่วมมือ กระบวนการ วิธีการที่เหมาะสมกับศักยภาพและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เมืองชายแดนควรเป็นอย่างไร ซึ่งมีเป้าหมายระยะ 5 ปี (Ultimate Goal) พ.ศ. 2566-2570 เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะและสร้างโอกาสทางสังคมเมืองชายแดนในการขจัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วยกระบวนการจัดการความรู้ร่วมและการจัดการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำด้วยพหุภาคี เพื่อพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มขจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (Provincial Poverty Alleviation Operating System : PPAOS) และพัฒนาระบบสารสนเทศการตัดสินใจ (Decision System Support : DSS) ซึ่งเป็นระบบที่สามารถจัดการข้อมูลตั้งแต่การรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล การประมวลผลข้อมูล รวมถึงการดูแลรักษาข้อมูล เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ถูกต้องและทันต่อความต้องการของผู้ใช้ และผู้ใช้สามารถนำสารสนเทศที่ได้ไปประกอบการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อเพิ่มโอกาสของการเข้าถึงพัฒนาอาชีพ การศึกษาเรียนรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้อย่างตรงจุดและเหมาะสมกับบริบทในชุมชนชนบทและชุมชนเมืองของจังหวัดมุกดาหาร ด้วยแนวคิด “คุยกันทั้งจังหวัด” และเพื่อพัฒนาและยกระดับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ (Area Based University) และสร้างนักบริหารจัดการเชิงพื้นที่หรือนักนวัตกรชุมชน (Area Manager) ซึ่งเป็นแกนนำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และมีทัศนคติ ความตั้งใจ จิตสาธารณะ ในด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม ในการค้นหาสอบถามครัวเรือนยากจน ในการส่งต่อความช่วยเหลือครัวเรือนยากจน และปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ได้ ภายใต้แนวคิด พื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม (Strategic Research Area for Poverty Alleviation and Social Mobility: SRA) ในพื้นที่ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชนชนบท และชุมชนเมืองของจังหวัดมุกดาหาร ด้วยแนวคิด “คุยกันทั้งจังหวัด” โดยวิทยาลัยชุมชนมุกดาหารเป็นคลังสมอง คลังข้อมูลในการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในจังหวัดมุกดาหาร และทีมวิจัยจะดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การแก้ไขในจังหวัดมุกดาหาร จะดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอ (One Plan) ทั้ง 7 อำเภอ ทีมวิจัยจะดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับพื้นที่/จังหวัดในจังหวัดมุกดาหาร โดยทีมวิจัยได้ส่งข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัด

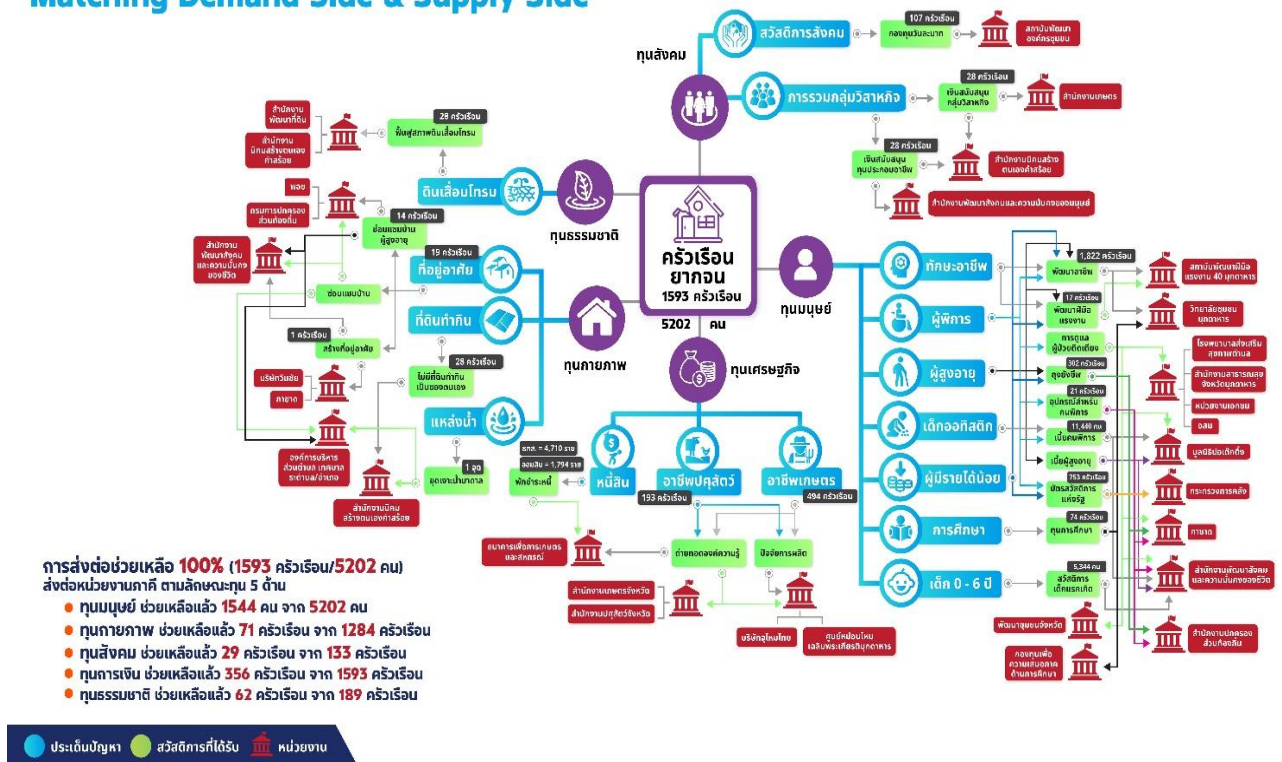
มุกดาหารในแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหารระยะ 5 ปี พ.ศ. 2566-2570 ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชนบทและชุมชนเมืองของจังหวัดมุกดาหาร ด้วยแนวคิด “คู่กันทั้งจังหวัด” ระยะที่ 2 ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ภายใต้แนวคิด พื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เมืองชายแดนเพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม (Strategic Research Area Border for Poverty Alleviation and Social Mobility) จากผลการดำเนินงานในระหว่างปี พ.ศ. 2563-2566 ทีมวิจัยได้สรุปวิธีการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบองค์รวม (Holistic Approach) ด้วยการเชื่อมโยงฐานทุน 5 ด้าน ในจังหวัดมุกดาหาร ดังภาพที่ 1 และได้สรุปผลการดำเนินงานได้ดังตารางที่ 1

ภาพที่ 1.1 แผนและผลการดำเนินงานโครงการวิจัยปี 2563-2570

จากภาพที่ 1.1 เป็นผลการดำเนินงานระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2563-2567 และแผนการดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ได้กำหนดแผนการดำเนินงาน การส่งต่อช่วยเหลือ การส่งต่อข้อมูล การส่งต่อองค์ความรู้ และการพัฒนาโมเดลแก้ไข ในโครงการวิจัยจังหวัดมุกดาหาร

“การเชื่อมโยงต้องการของคนจนกับการสนับสนุนการช่วยเหลือ” Matching Demand Side & Supply Side

ภาพที่ 1.2 แผนภาพการเชื่อมโยงการส่งต่อช่วยเหลือในระหว่างปี 2563-2567
ด้วยการเชื่อมโยงฐานทุน 5 ด้าน ในจังหวัดมุกดาหาร

ในปีงบประมาณ 2568 ทีมวิจัย จังหวัดมุกดาหาร ได้พัฒนาชุดโครงการวิจัยหลัก การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” โดยมีโครงการวิจัยย่อยจำนวน 4 โครงการย่อย

1.2) วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาและยกระดับกลไกความร่วมมือการแก้ไขความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมระดับจังหวัด
2. เพื่อพัฒนาและยกระดับระบบการค้นหาสอบถามข้อมูลครัวเรือนยากจนให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีมาตรฐานสร้างความเป็นเจ้าของและการยอมรับข้อมูลกลไกภาคีพื้นที่
3. เพื่อพัฒนาและยกระดับระบบการส่งต่อความช่วยเหลือให้กับคนจนกลุ่มเป้าหมายให้เข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ/ ชุมชน/ เอกชน สร้างโอกาสทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม
4. เพื่อพัฒนาและยกระดับโมเดลแก้จนที่สอดคล้องกับบริบทความยากจนพื้นที่และที่สร้างรายได้ให้คนจนเป้าหมายด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม

1.3) คำถามการวิจัย

1) รูปแบบองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใดบ้างที่เพิ่มสมรรถนะการจัดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ โดยการเพิ่มโอกาส และลดช่องว่างของการเข้าถึงพัฒนาอาชีพ การศึกษาเรียนรู้ อย่างเหมาะสมกับคนจนเป้าหมายและมีประสิทธิภาพในพื้นที่พัฒนาการวิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขเพื่อการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” ควรเป็นอย่างไร

2) ระบบกลไกความร่วมมือ กระบวนการ วิธีการการจัดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ โดยการเพิ่มโอกาส และลดช่องว่างของการเข้าถึงพัฒนาอาชีพ ที่เหมาะสมกับศักยภาพและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” ควรเป็นอย่างไร

1.4) กรอบการวิจัย

ภาพที่ 1.3 กรอบแนวคิด การพัฒนาและยกระดับสู่พื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เพื่อจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม หรือ Strategic Research Area for Poverty Alleviation and Social Mobility (SRA)

จากภาพที่ 1.3 กรอบแนวคิดการวิจัย (Strategic Area for Poverty Alleviation and Social Mobility : SRA) ชุดโครงการ “การพัฒนาพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เมืองชายแดนแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร (SRA) ด้วยแนวคิด “คุยกันทั้งจังหวัด” ระยะที่ 1” การขับเคลื่อนงานวิจัยภายใต้พื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์ของเมืองชายแดนมุกดาหารด้วยการจัดการความรู้ร่วมและการจัดการปกครองเมืองแบบพหุภาคี โดยใช้พลังของความสัมพันธ์ของเครือข่ายมาเป็นเครื่องกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนงานไปสู่เป้าหมายที่กำหนดเพื่อจัดความยากจน การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างโอกาสทางสังคมในพื้นที่ มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะและสร้างโอกาสทางสังคมเมืองชายแดนในการจัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำด้วย

กระบวนการจัดการความรู้ร่วมและการจัดการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำด้วยพหุภาคีเพื่อพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มจัดการความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (Provincial Poverty Alleviation Operating System: PPAOS) และพัฒนาระบบสารสนเทศการตัดสินใจ (Decision System Support: DSS) ซึ่งเป็นระบบที่สามารถจัดการข้อมูลตั้งแต่การรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล การประมวลผลข้อมูล รวมถึงการดูแลรักษาข้อมูล เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ถูกต้องและทันต่อความต้องการของผู้ใช้ และผู้ใช้สามารถนำสารสนเทศที่ได้ไปประกอบการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มโอกาสของการเข้าถึงพัฒนาอาชีพ การศึกษาเรียนรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้อย่างตรงจุดและเหมาะสมกับบริบทในชุมชนบทและชุมชนเมืองของจังหวัดมุกดาหาร ด้วยแนวคิด "คุยกันทั้งจังหวัดและหมั่นแก้จน"

การพัฒนาและยกระดับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ (Area Based University) และสร้างนักบริหารจัดการเชิงพื้นที่หรือนักนวัตกรชุมชน (Area Manager) ซึ่งเป็นแกนนำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และมีทัศนคติ ความตั้งใจ จิตสาธารณะ ในด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม ในการค้นหาสอบถามครัวเรือนยากจน ในการส่งต่อความช่วยเหลือครัวเรือนยากจน และปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ได้ ภายใต้แนวคิด พื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เพื่อจัดการความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม (Strategic Research Area for Poverty Alleviation and Social Mobility: SRA) ในพื้นที่ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน โดยวิทยาลัยชุมชนมุกดาหารเป็นคลังสมอง คลังข้อมูลในการแก้ไขปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำในจังหวัดมุกดาหาร และดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร 34 ชุมชน ทีมวิจัยจัดทำแผนพัฒนาชุมชน พัฒนาเมือง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความอยู่ดีกินดี ทีมวิจัยจะดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอ (One Plan) ทั้ง 3 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอนิคมน้ำส้วม 2) อำเภอหนองสูง และ 3) อำเภอเมืองมุกดาหาร ภายใต้แนวคิดพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เพื่อจัดการความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชนชนบทและชุมชนเมืองของจังหวัดมุกดาหาร ด้วยแนวคิด "คุยกันทั้งจังหวัด" กรอบแนวคิดการวิจัย (Strategic Area for Poverty Alleviation and Social Mobility : SRA) ชุดโครงการ “การพัฒนาพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เมืองชายแดนแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อจัดการความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร (SRA) ด้วยแนวคิด “คุยกันทั้งจังหวัด” ระยะที่ 1” ปีงบประมาณ 2566 เพื่อให้เชื่อมโยงกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนใน 3 ปีที่ได้ดำเนินการมา โดยผู้วิจัยได้จัดทำกรอบการวิจัย (SRA) ที่เป็นแผนผังภาพแสดงถึงเป้าหมายและตัวชี้วัดของชุดโครงการ และมีการแสดงความเชื่อมโยงโครงการย่อยเพื่อตอบเป้าหมายร่วมกันในชุดโครงการ ดังภาพ

1.5) ขอบเขตประชากรกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินงาน

1.5.1) พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินโครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคี เพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” มีพื้นที่ดำเนินการ 7 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองมุกดาหาร จำนวนครัวเรือนยากจน 590 ครัวเรือน 2,360 คน 2) อำเภอนิคมน้ำส่วย จำนวนครัวเรือนยากจน 327 ครัวเรือน 1,308 คน 3) อำเภอหนองสูง จำนวนครัวเรือนยากจน 164 ครัวเรือน 656 คน 4) อำเภอดอนตาล จำนวนครัวเรือนยากจน 137 ครัวเรือน 548 คน 5) อำเภอหว้านใหญ่ จำนวนครัวเรือนยากจน 118 ครัวเรือน 472 คน 6) อำเภอดงหลวง จำนวนครัวเรือนยากจน 234 ครัวเรือน 936 คน โดยมีคนจนเป้าหมายได้รับความช่วยเหลือ จำนวนครัวเรือนยากจน 1,890 ครัวเรือน 5,888 คน ซึ่งมีการดำเนินการครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยมีโครงการย่อยทั้งหมด 4 โครงการย่อย ดังนี้

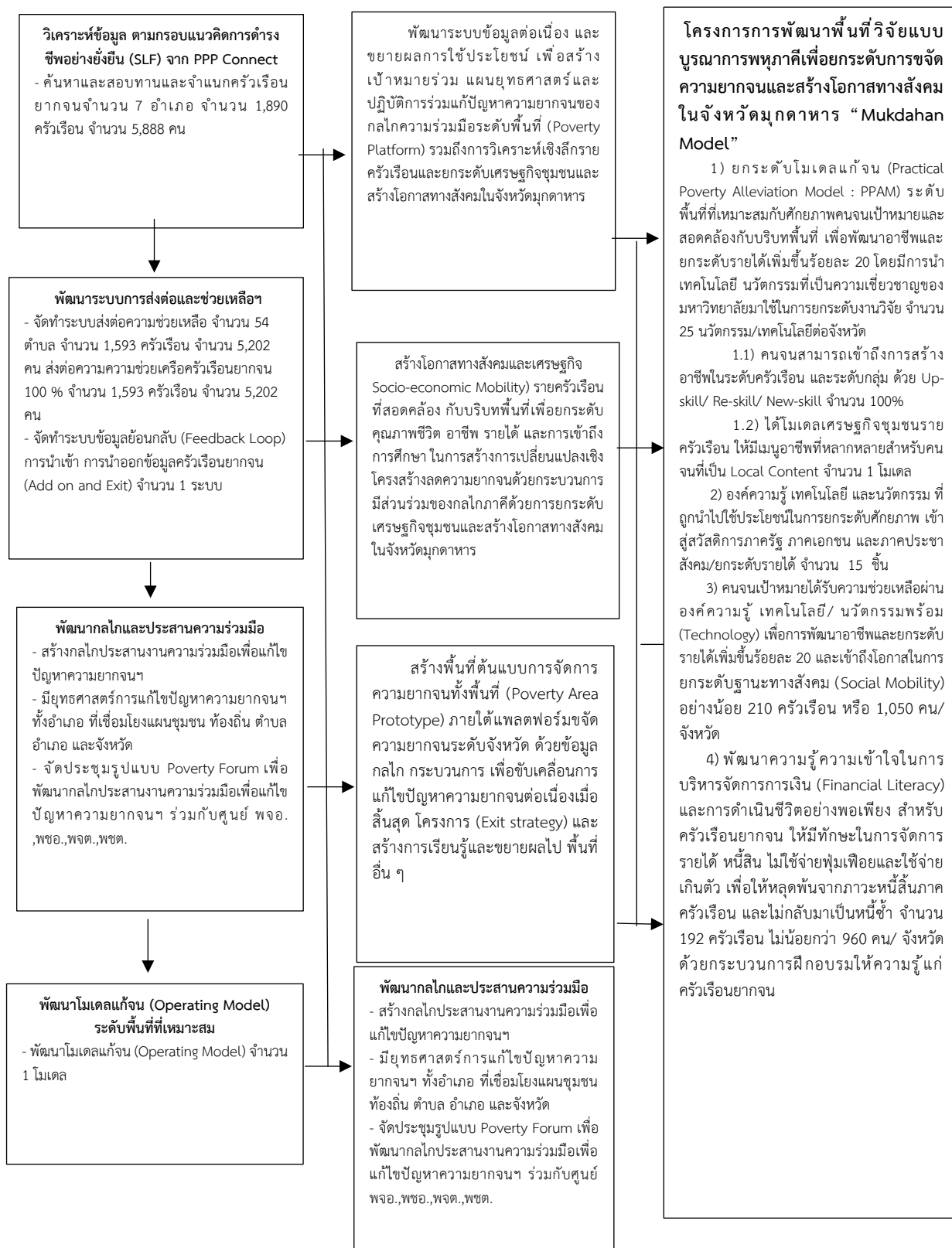
1.5.1.1) โครงการย่อยที่ 1 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับโมเดลเศรษฐกิจอาชีพ รายครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหาร “JOB-MUK” ดำเนินการ 7 อำเภอ จำนวนกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 210 คน

1.5.1.2 โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับระดับสวัสดิการ เกื้อกูลและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Social Safety Net” ดำเนินการ 7 อำเภอ จำนวนกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 210 คน

1.5.1.3 โครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” ดำเนินการ 7 อำเภอ จำนวนกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 210 คน

1.5.1.4 โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการภัยพิบัติในจังหวัดมุกดาหาร “Disaster risk management” ดำเนินการ 7 อำเภอ จำนวนกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 76 คน

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย โครงการวิจัยหลัก

ภาพที่ 1.6 กรอบการวิจัยโครงการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

ความยากจน หมายถึง คนหรือครัวเรือนที่ขาดปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ทำให้เกิดความขัดสนในโอกาส และทางเลือกของมนุษย์ที่จะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ยืนยาว สุขภาพแข็งแรง และทำให้ไม่สามารถไปสู่มาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงความขัดสน ทางเสรีภาพความมีศักดิ์ศรี การให้เกียรติตัวเองและผู้อื่น ความยากจนยังสะท้อนถึงความไม่เพียงพอ ใน ทรัพยากรต่าง ๆ ความเปราะบางต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด อาทิ ความเจ็บป่วย และความสูญเสียต่าง ๆ รวมทั้งการขาดอำนาจต่อรองและขาดศักยภาพในการเรียกร้องสิทธิ ทั้งสิทธิทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจในการดำรงอยู่ในสังคมและประเทศนั้น ๆ

วัฏจักรความยากจน หมายถึง การที่คนจนต้องอยู่ในสภาพความยากจนซ้ำๆ ไม่สามารถหลุดพ้นได้ เพราะขาดโอกาสและทรัพยากรในการพัฒนาชีวิต เช่น การศึกษา รายได้ หรืออาชีพ

การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (The Sustainable Livelihoods Framework: SLF) หมายถึง การวิเคราะห์ความยากจนด้วยทุน 5 มิติ ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนกายภาพ 3) ทุนการเงิน (ทุนเศรษฐกิจ)/ทุนเศรษฐกิจ 4) ทุนทางสังคม และ 5) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ

กลไกความร่วมมือเพื่อขจัดความยากจนระดับจังหวัด หมายถึง กลไกความร่วมมือที่เกิดจากการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน ได้แก่ กลไกการพัฒนาระดับจังหวัด กลไกภาคชุมชน ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน กลไกความรู้ทางมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ และการสร้างเป้าหมายร่วมสำหรับดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมให้ความช่วยเหลือไปยังครัวเรือนยากจน ผ่านกลไกการระดมเงินทุน และทรัพยากร ร่วมกันรวมถึงได้รับประโยชน์จากการดำเนินการร่วมกัน

โมเดลแก๊จน (Operating Model) หมายถึง โครงการปฏิบัติการแก๊จนระดับพื้นที่ในการช่วยเหลือคนจนหรือครัวเรือนยากจนที่ใช้นวัตกรรม และหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการดำเนินการที่มีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทพื้นที่และผลการวิเคราะห์ฐานทุนดำรงชีพ 5 ด้านของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงส่งผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมต่อคนจนหรือครัวเรือนยากจน ทั้งด้านเศรษฐกิจ รายได้และการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ครัวเรือนยากจน หมายถึง จำนวนครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ต่อปีไม่เกิน 2,802 บาทต่อคนต่อเดือนหรือ 33,624 บาทต่อคนต่อปี (กระทรวงการคลัง, 2565) รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ขาดแคลนทุนพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่ส่งผลให้ครัวเรือนมีโอกาสนในการสร้างทางเลือกหรือกลยุทธ์ในการดำรงชีวิตอย่างจำกัด โดยแบ่งได้ออกเป็น 1 กลุ่มได้แก่

กลุ่มที่ 1 อยู่ลำบาก: เป็นกลุ่มที่มีปัจจัยพื้นฐานในความขาดแคลนการดำรงชีวิต ต้องนำเข้าสู่ระบบสวัสดิการโดยเร่งด่วน

กลุ่มที่ 2 อยู่ยาก: เป็นกลุ่มที่มีปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในแต่ละวันซึ่งต้องเร่งดำเนินการจัดทำปัจจัยดำรงชีพ/ยกระดับความสามารถในการจะทำปัจจัยดำรงชีพของตนเองให้พออยู่ได้

กลุ่มที่ 3 พออยู่ได้: เป็นกลุ่มที่มีฐานทุนสำหรับการดำรงชีพ แต่ยังไม่เพียงพอที่จะอยู่รอดได้อย่างปลอดภัย หากประสบกับภาวะความแปรปรวนต่าง ๆ จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกัน และยกระดับความเป็นอยู่ให้หลุดพ้นจากสภาวะความขาดแคลน/เปราะบาง

กลุ่มที่ 4 อยู่ดี: เป็นกลุ่มที่มีภูมิคุ้มกันต่อสภาวะความแปรปรวน/ความเสี่ยงต่าง ๆ มีฐานทุนในด้านต่าง ๆ ที่เพียงพอในการวางแผนอนาคตของตนเอง ครอบครัว และเป็นฐานทุนในระดับชุมชนได้

เกณฑ์ความยากจน หมายถึง การนิยามความยากจนแบบมีส่วนร่วมในระดับจังหวัดและอำเภอสู่การสร้างกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดมุกดาหาร ปี พ.ศ.2567 กระบวนการสร้างนิยาม

ความยากจนแบบมีส่วนร่วมคณะทำงานศูนย์อำนวยการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับตำบลและอำเภอนิคมคำสร้อย นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและสร้างนิยามความยากจนในระดับพื้นที่ร่วมกัน ด้วยกระบวนการคืนข้อมูลผลการวิจัยร่วมกับการออกแบบค่านิยามความยากจนอย่างมีส่วนร่วมในระดับอำเภอและจังหวัดมุกดาหาร สามารถนิยามความยากจนแบบมีส่วนร่วมในระดับจังหวัดมุกดาหาร ดังนี้

ระดับที่ 1 อยู่ลำบาก มีลักษณะดังนี้ 1) ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง อาศัยอยู่กับผู้อื่น หรือถ้ามีที่อยู่อาศัยของตนเองก็มีลักษณะผูกมัดไม่แข็งแรง ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง 2) ขาดแคลนทรัพย์สินที่จะก่อให้เกิดรายได้ ไม่ว่าจะเป็นที่ดินทำกิน หรือเงินทุน 3) อาหารบริโภคไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน 4) มีรายได้จากสวัสดิการของรัฐเป็นหลัก เช่น เบี้ยผู้พิการ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 5) การศึกษต่ำกว่าการศึกษามัธยมศึกษา 6) สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง เป็นผู้ป่วยโรคเรื้อรัง เช่น โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง และโรคจิตเวช ตติยาเสพติด 7) มีความพิการช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ หรือ มีความพิการซ้ำซ้อน และ 8) มีสมาชิกในครอบครัวมากเกินไปความสามารถที่จะดูแลกันได้อย่างทั่วถึง ครวเรือนมีสภาวะพึ่งพิง เช่น มีผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ มีเด็กเล็กถูกทอดทิ้ง ครอบครัวมีปัญหาทางสังคม

ระดับที่ 2 อยู่ยาก มีลักษณะดังนี้ 1) มีที่อยู่อาศัยไม่แข็งแรงผูกมัด หรืออาศัยอยู่กับผู้อื่น 2) มีที่ดินทำกินอยู่ในพื้นที่ สปก. หรือพื้นที่สืบทอดโดยปราศจากเอกสารสิทธิ์ หรือที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนประมาณ 5 ไร่ 3) ไม่สามารถชำระหนี้เองได้ ขาดการออมกับสถาบันการเงิน 4) มีรายได้จากสวัสดิการของรัฐเป็นหลัก เช่น เบี้ยผู้พิการ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และ 5) การศึกษต่ำกว่าการศึกษามัธยมศึกษา

ระดับที่ 3 อยู่ได้ มีลักษณะดังนี้ 1) ที่อยู่อาศัยมีความแข็งแรงระดับปานกลาง 2) ประกอบอาชีพรับจ้างและมีอาชีพเสริมช่วยเหลือครอบครัว เช่น รับจ้างกรีดยาง 3) มีบุตรหลานส่งเงินมาให้เพื่อจุนเจือครอบครัว 4) การศึกษต่ำกว่าการศึกษามัธยมศึกษา 5) สามารถชำระหนี้สินเองได้ และส่วนหนึ่งออมไว้กับสถาบันการเงิน 6) มีที่ดินทำกินในเขตป่าสงวน ประมาณ 15 ไร่ และ 7) ได้รับสวัสดิการของรัฐในการช่วยเหลือ เช่น เบี้ยผู้พิการ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ระดับที่ 4 อยู่ดี มีลักษณะดังนี้ 1) ที่อยู่อาศัยแข็งแรงมั่นคง 2) มีอาชีพรับจ้าง มีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวค่อนข้างมั่นคง 3) สามารถชำระหนี้สินเองได้ และส่วนหนึ่งออมไว้กับสถาบันการเงิน 4) การศึกษต่ำกว่าการศึกษามัธยมศึกษา 5) สุขภาพร่างกายค่อนข้างแข็งแรง แต่มีโรคประจำตัวไม่ร้ายแรงพอที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง 6) มีทรัพย์สินที่จะก่อให้เกิดรายได้ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ที่ดินทำกินในเขตป่าสงวน ประมาณ 20 ไร่ขึ้นไป รถยนต์ รถไถนา เป็นต้น และ 7) ได้รับสวัสดิการของรัฐในการช่วยเหลือ เช่น เบี้ยผู้พิการ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ได้กำหนดช่วงคะแนนระดับความยากจนตามเกณฑ์และตัวชี้วัดความยากจนระบบฐานข้อมูล Livingonnewpace.com และ PPPConnex ดังนี้ (1) 1.00 - 1.75 = อยู่ลำบาก (2) 1.76 - 2.50 = อยู่ยาก (3) 2.51 - 3.25 = อยู่ได้ (4) 3.26 - 4.00 = อยู่ดี และผลการวิเคราะห์ข้อมูลความยากจนจังหวัดมุกดาหารด้วยแนวคิด Sustainable Livelihoods Framework : SLF มีดังนี้ (1) ทุนมนุษย์ อ่านออกเขียนได้แต่ขาดการพัฒนาทางด้านอาชีพทางการเกษตรและอาชีพใหม่เพื่อต่อยอดจากอาชีพเดิม เช่น การแปรรูปสินค้าทางการเกษตร การตลาดทางการเกษตร (2) ทุนธรรมชาติ มีที่ดินทำกิน

แต่เป็น สปก. และ สทก. แต่ขาดแหล่งน้ำในการทำมาหากิน (3) การเงิน มีเงินทุนและไม่มีหนี้สิน (4) ทุน ภายภาพ มีไฟฟ้าและอินเทอร์เน็ตใช้ และ (5) ด้านทุนสังคม มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่ได้รับจาก ภาครัฐ

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่เกิดจากการรวมตัวและความร่วมมือของคนใน ชุมชนในการผลิต การบริโภค การจัดการทรัพยากร และการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม โดยยึด หลักการพึ่งพาตนเองและการใช้ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม และทุนทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น เพื่อ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับฐานราก เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครัวเรือนและชุมชนใน ระยะยาว

กองทุนสวัสดิการเพื่อสังคม หมายถึง กลไกทางการเงินที่จัดตั้งขึ้นโดยภาคประชาชน หน่วยงาน ภาครัฐ หรือความร่วมมือของหลายภาคส่วน เพื่อใช้ในการสนับสนุนและดูแลด้านสวัสดิการพื้นฐานของ ประชาชนในชุมชนหรือพื้นที่เป้าหมาย โดยเน้นการส่งเสริมความมั่นคงในชีวิต การเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน และการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างยั่งยืน

ภัยพิบัติ หมายถึง เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยฉับพลันหรือค่อยเป็นค่อยไป ซึ่ง ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชีวิต ความเป็นอยู่ ทรัพย์สิน สิ่งแวดล้อม หรือโครงสร้างพื้นฐานของสังคม โดยอาจเกิดจากธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภัยแล้ง หรือเกิดจากมนุษย์ เช่น อุบัติเหตุสารเคมี ระเบิดเพลิง การก่อการร้าย หรือสงคราม ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้อาจเกินขีดความสามารถของชุมชนหรือ หน่วยงานในพื้นที่ที่จะรับมือและฟื้นฟูได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกอย่างเป็น ระบบและเร่งด่วน

การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมอุตสาหกรรม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมการปลูกต้นหม่อนและเลี้ยง ไหมในระดับที่มีเป้าหมายเพื่อผลิตในเชิงพาณิชย์หรืออุตสาหกรรม โดยมุ่งเน้นการผลิตวัตถุดิบ (ใบหม่อน และเส้นไหม) อย่างมีประสิทธิภาพ ปริมาณมาก คุณภาพสูง และต่อเนื่อง เพื่อส่งเข้าสู่กระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ไหม เช่น ด้ายไหม ผ้าไหม หรือสินค้าแปรรูปต่าง ๆ

การบริหารจัดการการเงิน หมายถึง การจัดการรายได้ รายจ่าย การออม และการลงทุน เพื่อให้ เกิดความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือนยากจน

อำเภอแก้ง หมายถึง การดำเนินงานของอำเภอเพื่อช่วยเหลือประชาชนและครัวเรือนยากจน ให้พ้นจากความยากจน โดยบูรณาการหน่วยงานและทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกันพัฒนาอาชีพและสร้าง รายได้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดการจัดการความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” มีการศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดความยากจน (Poverty Concept)
- 2.2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.4 แนวคิดการบริหารงานในเชิงพื้นที่
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการกรครองแบบพหุภาคี
- 2.7 แผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร 2566-2570
- 2.8 แนวคิดทฤษฎีการนำครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่า
- 2.9 บริบทจังหวัดมุกดาหาร บริบทพื้นที่อำเภอ ในจังหวัดมุกดาหาร

2.1 แนวคิดความยากจน (Poverty Concept)

ความยากจนคืออะไร

ประพันธ์ ชานีเวช (บทความวิชาการ : 2564) กล่าวโดยง่าย ความยากจนหมายถึงการไม่มีเงินเพียงพอหรือเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลน การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ การศึกษา หรือ สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านน้ำและสุขอนามัย เป็นต้น

ในอดีต ความยากจนในสหราชอาณาจักรถูกนิยามไว้เป็นสองประเภท คือ ความยากจนขั้นต้น และความยากจนขั้นรอง ตามการศึกษาของซีบอม รอนทรี ในศตวรรษที่ 20

ความยากจนขั้นต้น หมายถึง การไม่มีเงินเพียงพอสำหรับตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน อาจกล่าวได้ว่าเป็นการ 'ดำรงชีวิตต่ำกว่าเส้นความยากจน'

ความยากจนขั้นที่สอง คือภาวะที่ผู้คนมีรายได้เพียงพอแค่ซื้อสิ่งจำเป็นพื้นฐาน แต่ต้องใช้เงินส่วนหนึ่งไปกับ "กลไกการรับมือ" เพื่อจัดการกับความเครียดทางการเงินและความเครียดจากการทำงาน (เช่น สภาพการทำงานที่มีความเสี่ยงสูงและ/หรือยากลำบากเนื่องจากการถูกเอารัดเอาเปรียบและชั่วโมงทำงานที่ยาวนาน) ส่งผลให้สุดท้ายแล้วต้องดิ้นรนเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายให้เพียงพอ

ในท้ายที่สุด รอนทรีระบุว่าค่าแรงต่ำเป็นสาเหตุหลักของความยากจนในสหราชอาณาจักร มากกว่าที่จะมองว่าคนยากจนที่สุดเป็นผู้รับผิดชอบต่อสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ซึ่งเป็นคำวิจารณ์ที่พบได้บ่อยที่สุดในเวลานั้น (และยังคงเป็นอยู่บ้างในปัจจุบัน)

ทำความเข้าใจวงจรความยากจน

สถิติทั่วโลกในปัจจุบันสนับสนุนข้อสรุปนี้ คนที่เกิดมาในความยากจนมีแนวโน้มที่จะยังคงยากจนต่อไป บางคนอาจหลุดพ้นจากความยากจนได้ แต่สำหรับคนส่วนใหญ่ การทำงานหนักไม่ใช่ทางออกเมื่อระบบเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย นี่คือนิสัยที่ก่อให้เกิดวงจรแห่งความยากจน การขาดแคลนอาหารที่มีประโยชน์ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมไฟฟ้า และน้ำ หมายความว่าคนกำลังใช้ชีวิตอยู่ในความยากจน

ขั้นรุนแรงอย่างแท้จริง และค่าใช้จ่ายของสิ่งเหล่านี้สูงเกินกว่าที่คุณจะจ่ายไหว หรืออย่างน้อยก็จ่ายไม่ไหวทั้งหมด ดังนั้น คุณจะให้ความสำคัญกับสิ่งใดก่อน

ด้วยเหตุนี้ การหาคำจำกัดความของความยากจนสัมพัทธ์หรือความยากจนสัมบูรณ์จึงไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะมันไม่ได้เกี่ยวข้องกับแค่กับเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังได้รับผลกระทบจากสังคมและการเมืองด้วย ด้วยเหตุนี้ ความยากจนจึงเป็นแนวคิดที่วัดได้หรือไม่? และถ้าได้ เราควรวัดมันโดยใช้แนวทางสัมพัทธ์หรือแนวทางสัมบูรณ์

ความยากจนด้านที่อยู่อาศัยในเอเชีย

ความยากจนเชิงสัมพัทธ์และความยากจนเชิงสัมบูรณ์แตกต่างกันอย่างไร ความยากจนอย่างแท้จริงคือภาวะที่รายได้ครัวเรือนต่ำกว่าระดับที่กำหนด ทำให้บุคคลหรือครอบครัวนั้นไม่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิตได้ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย น้ำดื่มที่ปลอดภัย การศึกษา การดูแลสุขภาพ เป็นต้น

ในภาวะความยากจนเช่นนี้ แม้ว่าประเทศจะมีการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ก็ไม่มีผลกระทบต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจน ความยากจนสัมบูรณ์เป็นการเปรียบเทียบครัวเรือนโดยพิจารณาจากระดับรายได้ที่กำหนดไว้ และระดับนี้แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศนั้นๆ

ความยากจนเชิงสัมพัทธ์คือภาวะที่ครัวเรือนมีรายได้น้อยกว่ารายได้เฉลี่ยของครัวเรือนทั่วไปถึง 50% กล่าวคือ พวกเขาไม่มีเงินอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะซื้อสิ่งใด ๆ ที่เกินความจำเป็นขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตามความยากจนประเภทนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

ความยากจนเชิงสัมพัทธ์บางครั้งถูกอธิบายว่าเป็น “การขาดแคลนเชิงสัมพัทธ์” เพราะผู้คนที่อยู่ในกลุ่มนี้ไม่ได้ยากจนอย่างสิ้นเชิง แต่พวกเขาก็ไม่ได้มีมาตรฐานการครองชีพที่เท่าเทียมกับคนอื่นๆ ในประเทศ เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต เสื้อผ้าสะอาด บ้านที่ปลอดภัย (สภาพแวดล้อมที่ดี ปราศจากการถูกทำร้ายหรือทอดทิ้ง) หรือแม้แต่การศึกษา

ความยากจนเชิงเปรียบเทียบอาจเป็นสิ่งที่ถาวรได้เช่นกัน หมายความว่าครอบครัวบางครอบครัวไม่มีโอกาสเลยที่จะมีมาตรฐานการครองชีพเช่นเดียวกับคนอื่นๆ ในสังคมเดียวกัน พวกเขาถูก “ดัก” อยู่ในกรอบรายได้ที่ต่ำกว่าความเป็นจริง

เมื่อใช้แนวทางเชิงสัมพัทธ์ในการวัดความยากจน มีอีกแนวคิดหนึ่งที่ต้องพิจารณา นั่นคือ ความยากจนเรื้อรัง ซึ่งหมายถึงครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่ารายได้เฉลี่ย 50 หรือ 60% ทุกๆ 2 ใน 3 ปี เนื่องจากความยากจนระยะยาวส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง ความยากจนเรื้อรังจึงเป็นแนวคิดสำคัญที่ควรคำนึงถึง

ความยากจนเชิงเปรียบเทียบเป็นรูปแบบหนึ่งของการกีดกันทางสังคม

โดยรวมแล้วความยากจนคือการถูกกีดกันในรูปแบบที่รุนแรงที่สุด คือการไม่สามารถเข้าถึงสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่ดีได้ ในทางกลับกัน ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ความยากจนหมายถึงการถูกกีดกันจากสิ่งที่ถือเป็นชีวิตประจำวันปกติ อินเทอร์เน็ตเพื่อเข้าถึงงานหรือบริการสาธารณะ เลือกลีเสื้อผาที่เหมาะสมสำหรับการหางานนั้น การจ่ายเงินเพื่อการศึกษา การเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม (โรคระบบทางเดินหายใจเป็นหนึ่งในอาการที่พบบ่อยที่สุดของการอยู่อาศัยในที่ที่ไม่เหมาะสม)

ความยากจนเชิงสัมพัทธ์ขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาของประเทศ เป้าหมายคือการให้โอกาสทุกคนได้มีมาตรฐานการครองชีพที่เท่าเทียมกัน เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสใช้ชีวิตอย่างเต็มศักยภาพ ในแง่นี้ การ

ต่อสู้กับความยากจนจึงเกี่ยวกับการปลดล็อกศักยภาพทางเศรษฐกิจมหาศาลที่ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ในแต่ละประเทศบ้านในแอฟริกาตะวันออก

วิธีการวัดความยากจน

ในการวัดว่าความยากจนเป็นแบบสัมบูรณ์หรือแบบสัมพัทธ์ คุณต้องกำหนดเกณฑ์ก่อน นอกจากนี้ คุณต้องรวบรวมข้อมูลเพื่อคำนวณจำนวนคนโดยรวมที่อาจถือว่ายากจน

จากนั้น เมื่อ ใช้ วิธีการเปรียบเทียบระดับ (ที่เปลี่ยนแปลงได้) ของสิ่งที่ครัวเรือนควรพึงพาได้ เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานก็จะถูกกำหนดขึ้น และใครก็ตามที่ต่ำกว่าระดับนั้นก็จะถูกนับรวมอยู่ในหมวดหมู่นี้

วิธีการวัดความยากจนแบบสัมบูรณ์นั้นกำหนดไว้ที่ระดับคงที่ซึ่งไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา เมื่อใช้วิธีนี้ อาจมีช่องว่างขนาดใหญ่ระหว่างระดับความยากจนในปัจจุบันกับมาตรฐานในอดีต ดังนั้น ความยากจนแบบสัมบูรณ์จึงกำลังสูญเสียสถานะในโลกเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะในประเทศที่เศรษฐกิจกำลังเติบโตและมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น

เนื่องจากวิธีการวัดความยากจนแบบสัมพัทธ์ใช้ข้อมูลและสถิติปัจจุบัน จึงถือว่าเป็นวิธีการที่ดีกว่าและมีประโยชน์มากกว่า ความยากจนเชิงสัมพัทธ์เป็นการวัดหลักที่ใช้ในปัจจุบัน เพราะในทางปฏิบัติแล้วบ่งชี้ถึงจำนวนครัวเรือนที่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง "โดยเปรียบเทียบ" กับครัวเรือนที่กำลังมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีอยู่ในปัจจุบัน

ครอบครัวยากจนในตะวันออกกลาง

อย่างไรก็ตาม ต่างจากวิธีการเปรียบเทียบ วิธีการแบบสัมบูรณ์ช่วยให้เราสามารถระบุได้ว่ารายได้เพิ่มขึ้นเมื่อเวลาผ่านไปหรือไม่ แต่ถึงกระนั้น วิธีการนี้ก็ได้เชื่อมโยงสถานการณ์ดังกล่าวกับความไม่เท่าเทียมกันหรือการกระจายทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม

สำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อานัน มนัส สุวรรณ, 2566) ได้ให้ความหมายของความยากจนว่า เป็นสภาพของการไม่มีทรัพยากรของมนุษย์อย่างใดก็ตาม ได้มีความพยายามที่จะหาคำนิยามชัดเจนในความหมายของ “ความยากจน” มากขึ้นด้วยการนำเส้นความยากจน (Poverty Line) มาเป็นเกณฑ์เพื่อกำหนดว่าใครที่ต้องถูกแบ่งชั้นว่าเป็นคนยากจน ทั้งนี้เส้นความยากจนเป็นเกณฑ์ที่คำนวณจากมาตรฐานความต้องการอาหารและสินค้าจำเป็นขั้นต่ำที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของแต่ละคน ในปี 2547 เส้นความยากจนของประเทศไทยจะอยู่ที่ 1,242 บาท/คน/เดือน หรือ 41.40 บาท/คน/วัน (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565 และ www.nesdb.or.th) สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development

Programme: UNDP, 2020) ได้จำแนกนิยาม “ความยากจน” ออกเป็น

1. ความยากจนเชิงรายได้หรือความยากจนที่ตัวเงิน (Income Poverty) โดยจำแนกนิยามของความยากจนเชิงรายได้ (Income Poverty) เป็นสองนัยคือ “ความยากจนขั้นแคบ”(Extreme Poverty) หมายถึงการขาดแคลนรายได้ที่เพียงพอสำหรับบริโภคอาหารเพื่อยังชีพซึ่งอ้างอิงกับระดับความต้องการสารอาหารขั้นต่ำของร่างกาย เป็นความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) และ “ความยากจนโดยรวม” (Overall Poverty) หมายถึงการขาดแคลนรายได้ที่เพียงพอต่อความจำเป็นในการดำรงชีพที่มีโภชนาการ เช่น เครื่องนุ่งห่ม สาธารณูปโภค และที่อยู่ รวมทั้งอาหารตามความต้องการของร่างกายเป็นความยากจนสัมพัทธ์ (ซึ่งการวัดจะเปรียบเทียบรายไดของกลุ่มคนที่จนที่สุดกับคนที่รวยกว่า)

2. ความยากจนที่ตัวคน (Human Poverty) หรือความยากไร้ของคน หมายถึงการขาดแคลนขีดความสามารถขั้นพื้นฐานในอันที่จะดำรงชีวิตได้ดีได้แก่การไม่รู้หนังสือ ภาวะทุพโภชนาการ อายุสั้น สุขภาพของมารดาไม่ดี และการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ ซึ่งวัดโดยอ้อมจากการเข้าถึงบริการ

พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการยกระดับขีดความสามารถของทุนมนุษย์เช่น ไฟฟ้า สาธารณูปโภค การศึกษา การคมนาคมสื่อสารและน้ำสะอาดสำหรับดื่ม เป็นต้น

สมชัย จิตสุชน (อานันท์ ชูสินี สีสพัทธ์กุล, 2567: 15 -16) ได้แบ่งประเภทของคณณลักษณะของคณณ และสาเหตุความยากจนไว้ดังนี้

ประเภทของคณณ

สามารถแบ่งคณณออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. คณณกายภาพ หมายถึงคนที่ขาดปัจจัยการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน
2. คณณสัมพัทธ์ หรือคณณโครงสร้าง หมายถึงคนที่ไม่ขาดปัจจัยการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน แต่ขาดปัจจัยทางสังคม เช่น การศึกษา หรือเสนาสาย เป็นต้น

3. กลุ่มเสี่ยงจน ยังไม่ถือเป็นคณณ แต่มีแนวโน้มกลายเป็นคณณได้ในอนาคต สำหรับลักษณะของคณณทั้งสามประเภทมีดังนี้

คณณกายภาพ มีลักษณะดังนี้คือ

- สภาพความเป็นอยู่แร้นแค้น ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน
- การศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา
- ไม่มีเงินออมและไม่มีทรัพย์สินใด ๆ เลย (ทั้งถาวรและไม่ถาวร)
- มีภาระครอบครัวสูง เช่น เด็กคนชราผู้ป่วยเรื้อรังและรุนแรงคนพิการ
- เป็นเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง
- เป็นแรงงานรับจ้างหมุนเวียนในภาคเกษตรกรรม/รับจ้างทั่วไป
- เป็นแรงงานที่รับค่าจ้างต่ำกว่าหรือเท่ากับค่าจ้างขั้นต่ำและรับภาระเลี้ยงดูใน

ครอบครัวตั้งแต่สองคนขึ้นไป

- เป็นแรงงานเด็ก (ต้องทำงานทั้งที่อายุน้อย ทำให้ไม่มีโอกาสในการศึกษาเพื่อหลุดพ้น

ความยากจน)

- วางงานและไม่มีรายได้ทางอื่น

คณณประเภทนี้จะพบว่าไม่ค่อยมีการย้ายถิ่นมากนักไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของชุมชนหรือสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ หากตัวยาก เมื่อพิจารณาในด้านมหภาคพบว่าเมื่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นจะส่งผลทำให้รายได้ของคณณกลุ่มนี้เพิ่มขึ้น และสามารถหาปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำรงชีพได้ ทำให้หลุดพ้นจากความยากจนประเภทนี้ได้ อย่างไรก็ตามหากคณณประเภทนี้มีลักษณะจนเรื้อรังหรือจนถาวรจะมีโอกาสหลุดพ้นความยากจนยากมาก

สำหรับสาเหตุความยากจนในคณณกายภาพที่สำคัญได้แก่ การมีที่ดินไม่เพียงพอต่อการทำกินอันเกิดจากการมีสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้นแต่มีที่ดินเท่าเดิม การที่ไม่มีทุนทางสังคมขาดญาติพี่น้องในชุมชน และการขาดแคลนทักษะทางการเกษตร ซึ่งจะพบได้ในคณณรุ่นอายุยังน้อย (น้อยกว่า 25 ปี)

คณณสัมพัทธ์หรือคณณโครงสร้าง มีลักษณะ ดังนี้

- มีที่ดินน้อยหรือไม่เหมาะสมสำหรับการเกษตร
- ไม่มีเงินออมและไม่มีทรัพย์สินถาวร (อาจมีทรัพย์สินไม่ถาวรอยู่บ้าง) หรือมีแต่มูลค่าต่ำ
- เป็นแรงงานที่มีทักษะขั้นพื้นฐานเท่านั้น อาจได้รับค่าจ้างขั้นต่ำแต่มีภาระเลี้ยงดูใน

ครอบครัวตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ทำให้ยังไม่พ้นจากความยากจน

- การศึกษาไม่เกินระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- อาชีพหาบเร่ โดยเฉพาะสินค้าประเภทอาหารและมีปริมาณขายไม่มากซื้อมาตอนเช้าและต้องขายให้หมดในแต่ละวัน

คนจนประเภทนี้จะพบว่าแนวโน้มการจัดองค์กรมากขึ้น มีการเรียกร้องสิทธิและการช่วยเหลือจากรัฐและสังคมมาก เป็นที่รับรู้และรับทราบถึงการดำรงอยู่ในสังคมโดยทั่วไป เมื่อพิจารณาในมหภาค พบว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูง ไม่ทำให้ขนาดของคนจนกลุ่มนี้ลดลงและจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น การกระจายรายได้ของคนในสังคมไม่ดี

สำหรับสาเหตุความยากจนในคนจนโครงสร้างที่สำคัญได้แก่ การที่ระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาไม่ทั่วถึง การที่ได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย (โดยเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางนายทุน ข้าราชการ) และมีการมีทุนทางสังคม แต่เป็นระบบอุปถัมภ์อำนาจตอรองต่ำ

กลุ่มเสี่ยงจน มีลักษณะดังนี้

- เป็นเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินพอเพียง แต่อาจมีคุณภาพต่ำหรือสภาพภูมิประเทศไม่ดีนัก และอาจขาดเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอในการทำการเกษตรทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ
- มีทรัพย์สินถาวรอยู่บางแต่มีจำนวนน้อยหรือมูลค่าต่ำ
- เป็นลูกจ้างที่มีรายได้สูงพอสมควรแต่ไม่มั่นคง (เช่นลูกจ้างชั่วคราว)
- อายุมากหรือไม่มีทักษะแรงงานที่เหมาะสมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่มีโอกาสถูกปลดจากงานสูงกว่าแรงงานทั่วไป
- ทำงานที่มีความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุสูง
- แผลงลอยที่ไม่มีหลักแหล่งที่แน่นอน ต้องเปลี่ยนที่ขายไปเรื่อย ๆ
- ขาดความรู้ในการวางแผนชีวิตและวางแผน

โดยสรุปแล้วสาเหตุของความยากจนสามารถแบ่งได้เป็นสองแนวทางใหญ่ ๆ คือ สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่การมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่ำ เนื่องจากการขาดโอกาสในการศึกษาและพัฒนาทักษะต่าง ๆ รวมทั้งการขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ นอกจากนี้การมีปัญหสุขภาพ และการมีภาระในการเลี้ยงดูครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ประกอบกับการมีทรัพย์สินและที่ดินในการทำกินน้อย ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุภายในบุคคลที่ทำให้บุคคลกลายเป็นคนจนได้

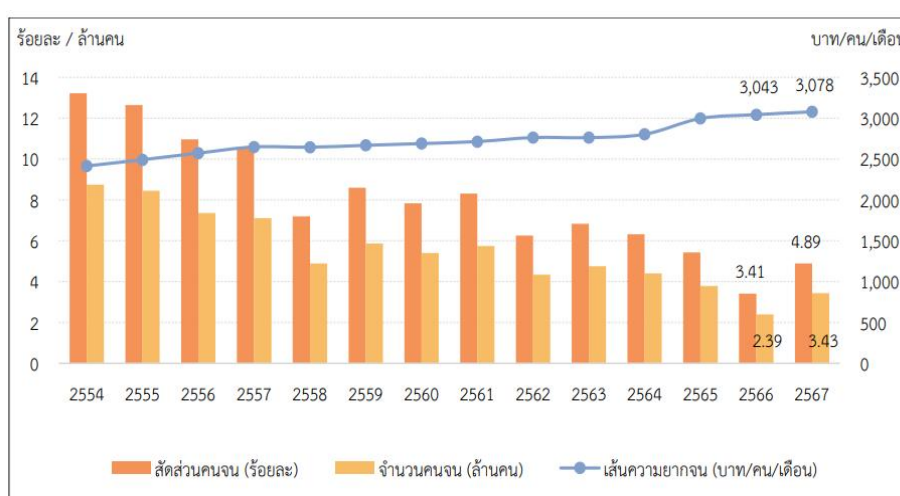
สาเหตุจากปัจจัยภายนอกได้แก่นโยบายการพัฒนาที่ไม่สมดุลของภาครัฐ ที่เน้นพัฒนาเมืองมากกว่าพัฒนาชนบทหรือการพัฒนาชนบทที่เน้นแต่ทุนทางกายภาพโดยขาดการส่งเสริมทุนทางสังคม เน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร เน้นการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติต่างๆเพื่อการพาณิชย์ โดยไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืน เน้นเป้าหมายการเจริญเติบโตทางดานเศรษฐกิจมากกว่าการกระจายรายได้ เน้นการเปิดประเทศมากเกินไปในขณะที่ยังไม่มีมาตรการรองรับผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่ดีพอ กระบวนการทางกฎหมายที่เป็นตัวสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมและระบบราชการไม่เอื้อต่อการแก้ปัญหาความยากจน ทั้งในแง่ขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนและล่าช้ารวมถึงความซ้ำซ้อนของหน่วยงานต่าง ๆ ในขั้นตอนการปฏิบัติการ ตลอดจนความไม่สอดคล้องกันของแผนงานและงบประมาณในระดับต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยหลักจากภายนอก ที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาความยากจนและซ้ำเติมคนจนมากขึ้น

สถานการณ์ความยากจน

สถานการณ์ความยากจนของไทยมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามในปี 2567 พบว่าจำนวนคนจนเพิ่มขึ้นเป็น 3.43 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.89 ของประชากรทั้งประเทศเพิ่มขึ้นจากปี 2566 ที่มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 3.41 และเส้นความยากจนปรับตัวสูงขึ้นมาอยู่ที่ 3,078 บาทต่อคนต่อเดือน สถานการณ์นี้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะพลวัตของความยากจนที่ประชาชนสามารถเปลี่ยนสถานะระหว่าง “จน” และ “ไม่จน” ได้ตามปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

สังคม หรือผลกระทบจากภัยธรรมชาติทั้งนี้แม้ว่าการเพิ่มขึ้นของคนจนในปีนี้อาจเป็นเพียงภาวะชั่วคราว แต่ถือเป็นสัญญาณที่ควรเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะแรงงานในภาคเกษตรที่มีจำนวนคนจนเพิ่มขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.49 ของคนจนทั้งหมดสะท้อนถึงความเปราะบางเชิงโครงสร้างของภาคเกษตรที่ต้องพึ่งพารายได้จากการผลิต ซึ่งมีความผันผวนสูงตามสภาพอากาศและราคาสินค้าเกษตรที่ไม่แน่นอน ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรจำนวนมากยังคงตกอยู่ในภาวะยากจนเมื่อเศรษฐกิจภาคเกษตรเผชิญกับภาวะชะลอตัว สถานการณ์ดังกล่าวยังเห็นได้ชัดในกลุ่มคนเปราะบางต่อความยากจนที่มีจำนวนคนจนเพิ่มสูงขึ้นในทุกระดับความรุนแรง โดยกลุ่ม “คนจนมาก” เพิ่มขึ้นเป็น 8.79 แสนคน และกลุ่ม “คนจนน้อย” เพิ่มขึ้นเป็น 2.55 ล้านคน นอกจากนี้ ประชากรนอกเขตเทศบาลเผชิญกับภาวะยากจนสูงกว่าประชากรในเขตเทศบาลอย่างชัดเจน และภาคใต้มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดของประเทศโดยเฉพาะในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ที่ประสบปัญหาความยากจนเรื้อรังอย่างต่อเนื่อง

เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจน ปี2554 – 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ภาพที่ 2.1 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจน ปี2554 – 2567

ครัวเรือนที่อยู่ในภาวะยากจนต้องแบกรับภาระในการดูแลสมาชิกในครัวเรือนในอัตราที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ยากจน โดยในปี 2567 อัตราการพึ่งพิงของครัวเรือนยากจนอยู่ที่ร้อยละ 103.69 ในขณะที่ครัวเรือนไม่ยากจนมีอัตราพึ่งพิงร้อยละ 60.06 ภาระดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อศักยภาพของกำลังแรงงานครัวเรือนยากจน เนื่องจากสมาชิกในวัยแรงงานจำเป็นต้องแบ่งเวลาจากการทำงานเพื่อดูแลเด็กและผู้สูงอายุทำให้โอกาสในการสร้างรายได้ลดน้อยลง และอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของครัวเรือนโดยรวม สัดส่วนคนจนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามขนาดของครัวเรือนซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Economically Inactive) ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือนลดลงส่งผลให้ครัวเรือนต้องเผชิญกับความท้าทายในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการขั้นพื้นฐานในการบริโภคของสมาชิกในครัวเรือนทุกคนนอกจากนี้

ประชากรที่มีระดับการศึกษาต่ำมีปัญหาความยากจนมากที่สุดโดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีสัดส่วนคนจนสูงถึงร้อยละ 14.21 แต่เมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้น สัดส่วนคนจนมีแนวโน้มลดลง โดยกลุ่มที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป มีสัดส่วนคนจนต่ำกว่าร้อยละ 3.00 สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมีบทบาทสำคัญต่อการลดความยากจน

คนจนในประเทศไทยเกือบทั้งหมดสามารถเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาล ในปี 2567 สัดส่วนคนจนที่ได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 97.49 ของคนจนทั้งประเทศ โดยสิทธิที่คนจนเข้าถึงมากที่สุด คือ สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) ครอบคลุมถึงร้อยละ 89.00 รองลงมาเป็นสิทธิอื่น ๆ อาทิ สิทธิประกันอุบัติเหตุนักเรียน สิทธิประกันสุขภาพเอกชน และสวัสดิการที่จัดโดยนายจ้างรวมแล้วคิดเป็นร้อยละ 7.89 โดยกลุ่มผู้ได้รับสิทธิในหมวดนี้ ส่วนใหญ่เกือบ 9 ใน 10 เป็นวัยเรียน อายุ 3-21 ปีขณะเดียวกัน สัดส่วนผู้สูงอายุยากจนที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 94.19 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 97.01 ในปี 2567 เป็นสัญญาณเชิงบวกที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากระบวนการค้นหา ติดตาม และขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุที่ยังไม่ได้รับสิทธิ นอกจากนี้ สัดส่วนคนพิการยากจนที่ได้รับเบี้ยความพิการเพิ่มขึ้นค่อนข้างมากจากร้อยละ 73.85 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 87.45 ในปี 2567 ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการปรับปรุงกระบวนการขึ้นทะเบียนและการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้พิการที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นนี้ยังสะท้อนถึงภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้ประชากรกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะผู้พิการจำเป็นต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากภาครัฐเพิ่มขึ้น สำหรับการเข้าถึงบริการพื้นฐานมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า โดยครัวเรือนยากจนที่ไม่สามารถเข้าถึงน้ำประปา โทรศัพท์เคลื่อนที่ (สมาร์ทโฟน) และสัญญาณอินเทอร์เน็ต มีสัดส่วนร้อยละ 18.98 ร้อยละ 20.46 และร้อยละ 25.18 ตามลำดับ

ความยากจนไม่ใช่เพียงการขาดรายได้ แต่เป็นการขาดโอกาสและการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร การศึกษา สุขภาพ และสวัสดิการพื้นฐาน ทำให้คุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐานที่ควรจะเป็น ความยากจนสามารถแบ่งได้หลายลักษณะ เช่น ความยากจนแบบสัมบูรณ์ (ขาดปัจจัยพื้นฐาน) และความยากจนแบบสัมพัทธ์ (มีรายได้น้อยกว่าคนส่วนใหญ่ในสังคม) รวมถึงความยากจนเรื้อรังที่ส่งต่อเป็นวงจรจากรุ่นสู่รุ่น สาเหตุของความยากจนเกิดได้ทั้งจากปัจจัยภายใน เช่น การขาดการศึกษา ทักษะ สุขภาพ และปัจจัยภายนอก เช่น โครงสร้างเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำ นโยบายรัฐ และโอกาสทางสังคมที่ไม่เท่าเทียม

นอกจากนี้ ความยากจนยังมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ไปจนถึงชุมชนและสังคม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เกษตรกร แรงงานรายได้น้อย และผู้มีการศึกษาดำ ที่มีความเสี่ยงต่อการตกอยู่ในวงจรความยากจน

สรุปได้ว่า ความยากจนเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และโครงสร้าง การแก้ไขจึงต้องมุ่งสร้างโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาศักยภาพของคนเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

2.2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อั่งถึงในรัชชย ทิพย์อุทัย, 2566 : 14) ได้ให้คำจำกัดความ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิคณะหนึ่งที่ติดตามพระราชดำรัสและพระราชกระแสอย่างใกล้ชิด และนำมาเรียบเรียงก่อนนำขึ้นกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำออกเผยแพร่มิไ้ใจความว่า ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งเน้นการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการบริหารและพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจก้าว ท้นต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง

มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้อาศัยความรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วย ความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ได้นำวิชาการแสดงทัศนะ และให้ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังมีรายละเอียด ดังนี้

กัธรร ทาเวียง (2557 : 19) ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า ประกอบด้วย คุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบรอบ

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อม กับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่ จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียง 2 ประการ คือ ประการแรก เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่ จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังใน การปฏิบัติประการที่สอง เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักใน คุณธรรมมี ความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

จิรายุติสรานุการ ณ อยุธยา (2557 : 8) ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 4 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง เศรษฐกิจพอเพียงแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตซึ่งประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก คือ individual ไปด้วยจนถึงครอบครัว ชุมชน และระดับชาติ

ประการที่สอง เศรษฐกิจพอเพียง เสนอแนะทางสายกลางและสมดุลสำหรับการพัฒนา ประเทศท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ประการที่สาม เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลักได้แก่ความพอประมาณ ความมี เหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันสำหรับความเสี่ยงต่าง ๆ

ประการที่สี่ เงื่อนไขที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลคือ การใช้ ความรู้อย่างรอบคอบและระมัดระวังและผู้เอาไปใช้ต้องมีคุณธรรมต่าง ๆ อาทิความซื่อสัตย์สุจริตความ เพียรความอดทนความเอื้ออาทรกับเพื่อนร่วมชาติและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ศาสตินา บุญเกิดและ นันทกาญจน์ชินประหัฐศุณย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560: 13) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ว่าเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนว การดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึง ระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนา เศรษฐกิจเพื่อให้ ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความ พอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความ

จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ร่วมกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆอัน เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ในขณะที่เดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักกรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดีซึ่งสอดคล้องกับปรัชญา ธรรมปิยา (2558 : 3) ที่กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต (หมายถึง หลักพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีบนพื้นฐานจิตใจที่มีคุณธรรมและใช้ความรู้อย่างรอบรู้รอบคอบระมัดระวัง เพื่อให้ชีวิตสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ) ที่ทุกคน ทุกประเทศสามารถนำไปใช้ในทุกระดับ ทุกสาขาอาชีพ และทุกระดับเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล มั่นคง และยั่งยืน

ศรประภา พงษ์หัตถาศิลป์ (2566 : 21) ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง การดำเนินชีวิตของไทยที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดีให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาอย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และเห็นความสำคัญกับการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจและ สังคมให้เข้มแข็งรักษาความสมดุลของทุนและทรัพยากรสามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีความอดทน เพียรพยายาม ใช้ปัญญานำไปสู่ความสุขของประชาชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศชาติให้ดำเนินชีวิตไปในทางสายกลางและ ไม่ประมาทพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการ รองรับการเปลี่ยนแปลงอย่าง

2. องค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหน่วยงานและนักวิชาการแสดงทัศนะและความคิดเห็นไว้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักแนวคิดของการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามแนวคิดของ ญัตติพงษ์ ทองภักดี (2550, อ้างใน ศรประภา พงษ์หัตถาศิลป์, 2566 : 18-19) ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น หากเป็น

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่าง มีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำ นั้น อย่างเป็นรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีหมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกลเงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับความพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าว คือ

1. เจื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความ ระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เจื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วยความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความ อุตทน และความเพียร การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่

ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ (2561 : 8 - 9) กล่าวว่า การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความ พอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบและ คุณธรรม ประกอบการวางแผนการตัดสินใจ และการกระทำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วนดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤติเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กันดังนี้ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เจื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัย ทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าว คือ เจื่อนไขความรู้ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความ ระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เจื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความ อุตทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ภาพที่ 2.2 องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ 2561 : 9) คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564 : 8 - 10) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิธีปฏิบัติไปสู่ความสมดุล อันเป็นผล ให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

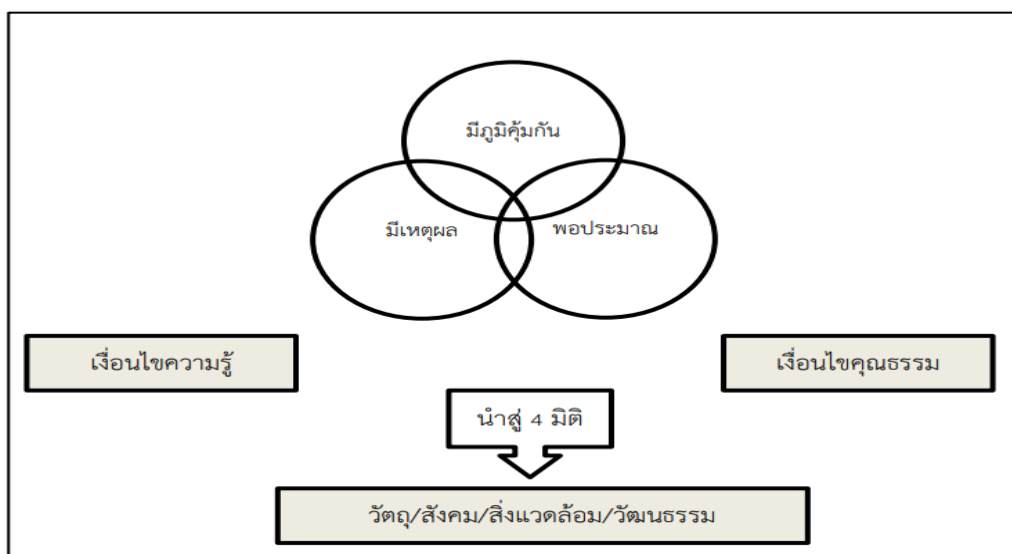
1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและความเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปและต้อง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการหลักกฎหมายหลักคุณธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่รู้จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสอุปสรรค และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ รู้เขารู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีและเหมาะสม มาประยุกต์ใช้
3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีหมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยงปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงทีในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียง นั้นจะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตนดังนี้

3.1 มีคุณธรรม ทั้งนี้บุคคลครอบครัว องค์กรและชุมชน ที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา ตลอดจนการฝึกจิตข่มใจของตนเอง

3.2 ใช้หลักวิชาความรู้โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ทั้งในขั้นการวางแผนและปฏิบัติด้วยความรอบรู้รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง

3.3 ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ความอดทน มีสติปัญญา และความรอบคอบจากหลักแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการปฏิบัติตนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ชาติโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานทางสายกลางประกอบด้วย หลัก 2 3 4 ได้แก่ 2 หมายถึง เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม 3 หมายถึง

พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน 4 หมายถึง มิติด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ดังภาพที่ 3 องค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 2.3 องค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการใช้ชีวิตและปฏิบัติตนของคนในทุกระดับ ซึ่งมีนักวิชาการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับระดับของเศรษฐกิจพอเพียงไว้มากมาย สรุปได้ดังนี้

กรมการพัฒนาชุมชน (2550 อ้างใน ขวัญกลม คอนขา, 2562 : 11-12) ได้จัดระดับการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. เศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัว เป็นความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงใหลตามกระแสวัตถุ นิยมมีอิสรภาพในการประกอบอาชีพ เดินทางสายกลาง ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้การดำเนินวิถีชีวิตทางสายกลาง “เศรษฐกิจพอเพียง” ยึดหลักการพึ่งพาตนเองดังนี้

1.1. ด้านจิตใจ รู้จักทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติ โดยรวมคำนึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

1.2 ด้านสังคมและชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สร้างเครือข่ายชุมชน

1.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการอย่างชาญฉลาด รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

1.4 ด้านเทคโนโลยีใช้เทคโนโลยีพื้นฐานและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมสอดคล้อง กับความต้องการและสภาพแวดล้อม ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

1.5 ด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย การออม สะสมเป็นเงินทุน (การออมเป็นการสร้างวินัยในเรื่องของการใช้จ่ายภายในครัวเรือน เป็นการพัฒนาและสร้างครัวเรือนให้มีศักยภาพในประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ทุนและเพื่อประโยชน์ของครัวเรือนในอนาคต อันเป็นกระบวนการที่เชื่อมต่อไปสู่การสร้างระบบภูมิคุ้มกันของครัวเรือน เมื่อประสบปัญหาหรือวิกฤตจึงประกอบไปด้วย ออมเงิน ออมต้นไม้ออมทรัพยากร เช่น น้ำ ดิน พลังงาน ฯลฯ ออมสัตว์ออมความรู้ออมกัลยาณมิตร)

1.6 ด้านหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ การลด ละ เลิกอบายมุข หมายถึง การสร้างจิตสำนึก

และความนึกคิดตามแนวทางของศาสนา คึ้นความสุข ความอบอุ่นให้ครอบครัวและธรรมะแห่งความสำเร็จได้แก่อัตตาหิอัตตาโนนาโถ “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” สัปปุริสธรรม 7 “ธรรมแห่งความไม่ฉิบหาย” อิทธิบาท 4 “ธรรมแห่งความสำเร็จ” และ อริยสัจ 4 “ความจริงอันประเสริฐ”

2. เศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน เป็นเศรษฐกิจเพื่อการเกษตรที่เน้น “การพึ่งพาตนเอง” เกษตรกรจะใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดินโดยเฉพาะแหล่งน้ำและกิจกรรม การเกษตร ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกรเองด้วยการนำ เรื่องทฤษฎีใหม่ขั้นที่ หนึ่ง : ฐานการผลิตความพอเพียงมาใช้ในไร่นาของตนเอง โดยเริ่มจากการผลิต จะต้องทำในลักษณะพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ให้มีความหลากหลายของกิจกรรมการเกษตร ในไร่นา ได้แก่ การทำการเกษตรผสมผสานหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน เช่น ปลูกข้าว ซึ่งเป็นพืชอาหารหลักของคนไทยสำหรับบริโภคในครอบครัว ขุดสระน้ำเป็นแหล่งน้ำในไร่นาและเลี้ยง สัตว์น้ำ ปลูกพืชผักไว้บริโภคในครัวเรือนช่วยลดรายจ่ายประจำวัน ปลูกพืชสมุนไพรเป็นอาหารและ ยาพื้นบ้าน ปลูกไม้ยืนต้นและนำไม้มาใช้สอยหรือใช้เป็นไม้พื้้นทำโรงเรือนและเครื่องจักสาน เลี้ยง สัตว์เป็นแหล่งอาหารโปรตีนและเสริมรายได้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพื่อความสวยงาม พักผ่อนจิตใจ และเสริมรายได้และใช้ปุยหมักบำรุงดิน รักษาสมดุลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนอกจากนี้ยังควรมีกิจกรรมเกื้อกูลกัน กิจกรรมเสริมรายได้ใช้แรงงานในครอบครัวทำงานอย่างเต็มที่ ลดต้นทุนการผลิต ตลอดจนการผสมผสานกิจกรรมการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์และประมงในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุดสอดคล้องกับนาพวรรณ วงศ์มณี (2563 : 18 - 19) ที่แบ่งระดับของเศรษฐกิจพอเพียงตาม ความเข้าใจได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัดและการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การพึ่งตนเอง ซึ่งตรงกับคำว่า (Sufficiency Economy) นั้นมีความหมายกว้างกว่าการพึ่งตนเองได้

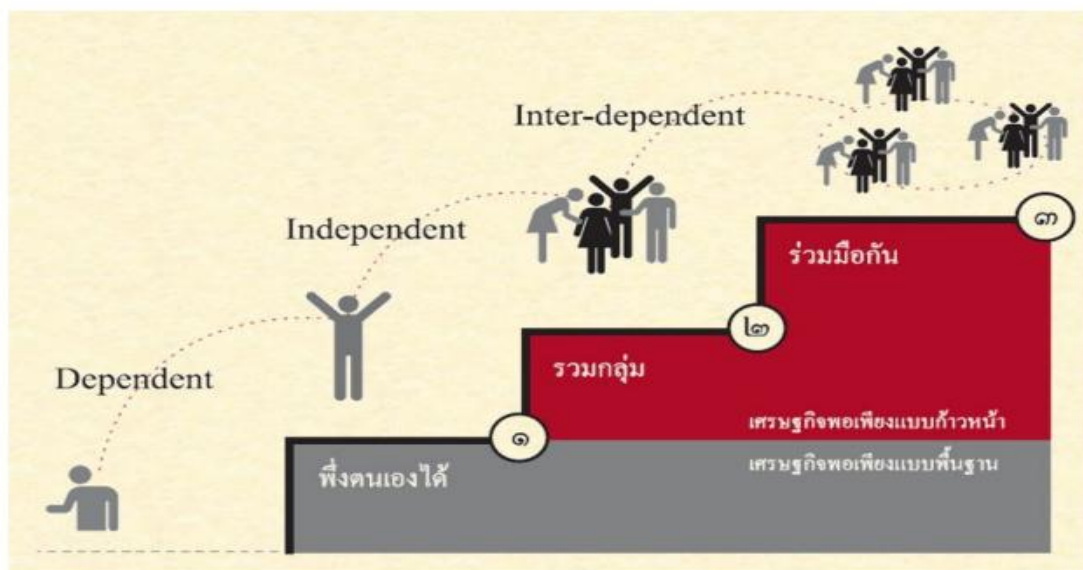
2. เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่มีการรวมตัวกัน เพื่อร่วมกันดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ มีการสร้างเครือข่ายและการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ โดยประสานความร่วมมือกับภายนอก

ทั้งนี้พิพัฒน์ ยอดพฤติการ (2551 อ้างใน นาพวรรณ วงศ์มณี, 2563 : 19) ได้อธิบายถึง ระดับของเศรษฐกิจพอเพียงว่า สามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่หนึ่ง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ที่เน้นความพอเพียง ในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่สามารถ พึ่งตนเองได้ สามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น ความต้องการในปัจจัยสี่ของตนเองและครอบครัวได้ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันมีความสามัคคีกลมเกลียว มีความพอเพียงในการดำเนินชีวิต ด้วยการประหยัดและลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นจนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขทั้งกายและใจ

2. เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่เน้นความพอเพียงในระดับกลุ่มหรือองค์กร คือ เมื่อบุคคล ครอบครัว มีความพอเพียงในระดับที่หนึ่งแล้วก็จะรวมพลังกันในกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษาสังคมและศาสนา โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานราชการมูลนิธิและเอกชน

3. เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่เน้นความพอเพียงในระดับเครือข่าย คือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กรมีความพอเพียงในระดับที่สองแล้ว ก็จะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการสร้างเครือข่าย มีการติดต่อร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่าง ๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิตการตลาด การจำหน่าย และการบริหารจัดการ

ภาพที่ 2.4 ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง, ออนไลน์

[http : //www.sufficiencyeconomy.com/2006/02/3.html](http://www.sufficiencyeconomy.com/2006/02/3.html)

ในทัศนะของอุษณีย์ เกษมสันต์ ณ อยุธยา (2563 : 51 - 52) ได้อธิบายถึงคำว่า “พอ” ในหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 พอมีพอกิน ขั้นแรกเป็นการผลิตเพื่อตนเอง เพื่อครอบครัวเป็นอันดับแรก ดังข้อความที่ว่า “กินทุกอย่างที่ปลูก และปลูกทุกอย่างที่กิน” เพ่งเงินให้น้อยที่สุดเพราะเป็นสิ่งหายาก โดยเริ่มจากการทำบัญชีรายรับ รายจ่าย เพื่อจะได้เห็นส่วนที่เป็นรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือยเกินความพอดีเกินความต้องการ จะได้หาทางแก้ไขด้วยการลดในส่วนนั้น ๆ และอะไรที่สามารถผลิตได้เองก็ลองผลิตดูเช่น การปลูกผักสวนครัวในบ้าน การเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ไว้กินไข่การทำปุ๋ยชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้ในบ้าน แทนการซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์และการทำสบู่เหลวไว้ใช้เอง เป็นต้น ซึ่งบุคคลทุกกลุ่มอาชีพสามารถทำได้ถ้าเป็นเกษตรกรก็หาทางบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทฤษฎีใหม่เป็นหลัก คนเราถ้าไม่โลภมาก ชีวิตเขามีความสุข ยิ่งปลดหนี้ได้ความสุขก็ยิ่งเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ

ขั้นที่ 2 อยู่ดีกินดีเป็นขั้นของการรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนและในสังคมใกล้เคียงเข้าด้วยกัน เพื่อก่อให้เกิดพลัง ก่อให้เกิดการผลิต เพื่อมุ่งสู่เศรษฐกิจชุมชน ด้วยการรวบรวมข้อมูล ด้านการตลาด การแปรรูปวัตถุดิบของชุมชนให้เป็นสินค้าของชุมชน ให้เป็นสินค้าและบริการ เพื่อหารายได้เพิ่มขึ้น เช่น ผลผลิตของข้าวแปรรูปเป็นโจ๊กของสำเร็จรูป การนำสมุนไพรที่ปลูกได้มาอบแห้งบรรจุแคปซูล การทำปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพปุ๋ยน้ำ และสารไล่แมลงบรรจุขวด เป็นต้น ซึ่งการทำเช่นนี้ได้จำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง มีการสร้างเครือข่ายของการพัฒนา และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อเพิ่ม มูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่สูงขึ้น

ขั้นที่ 3 มั่งมีศรีสุข ขั้นนี้เป็นการดำเนินธุรกิจชุมชนที่เกิดจากพลังสร้างสรรค์จากเครือข่ายสหกรณ์ที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกัน ร่วมมือกันทำกิจกรรมผลิต และการจำหน่ายเพื่อก่อให้เกิดอำนาจ ในการต่อรองในทุก ๆ เรื่อง โดยประชาชนในชุมชนและในสังคมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเอง เช่น เป็นเจ้าของโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพ โรงสีกลาง กิจการขนส่งและเจ้าของตลาดกลางการเกษตร เป็นต้น จะได้สามารถกำหนดราคาสินค้าและบริการ ได้เองอันจะนำไปสู่ความมั่งมีศรีสุข ในที่สุดและเป็น ความมั่งมี

ความสุขที่ยั่งยืนด้วย เพราะใช้หลักการพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน บนฐานของ ความไม่มีหนี้สิน

กล่าวโดยสรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถแบ่งตามการดำเนินชีวิตได้เป็น 2ระดับใหญ่ๆคือ

1. เศรษฐกิจพอเพียง ระดับครอบครัว ถือเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานเป็นความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ได้โดยพึ่งพาตนเองได้ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเดินทางสายกลาง
2. เศรษฐกิจพอเพียง ระดับชุมชน ถือเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าเป็นการร่วมมือร่วมใจและช่วยเหลือกัน ใน ชุมชน เพื่อให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์และเจริญก้าวหน้ามีการสร้างเครือข่ายภาคีเพื่อการติดต่อ ประสานความร่วมมือกันภายในชุมชน

ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการบางท่านที่จำแนกเศรษฐกิจพอเพียง ได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว เป็นเศรษฐกิจพอเพียง แบบพื้นฐานเน้นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว มีความเป็นอยู่ในลักษณะที่สามารถ พึ่งตนเองได้
2. ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือธุรกิจต่าง ๆ รวมตัว กันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ
3. ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียง แบบก้าวหน้า ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคารสถาบันวิจัย เป็นต้น

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ยึดหลัก “ความพอดี” หรือทางสายกลาง โดยเน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ฟุ้งเฟ้อและไม่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น หลักสำคัญประกอบด้วย 3 เรื่อง คือ การรู้จักพอประมาณ การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (มีภูมิคุ้มกัน) การนำแนวคิดนี้ไปใช้จำเป็นต้องอาศัยทั้ง “ความรู้” และ “คุณธรรม” ควบคู่กัน เช่น ความรอบคอบ ซื่อสัตย์ อดทน และมีสติ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงและสมดุล แนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่บุคคล ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ โดยเริ่มจากการพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และค่อย ๆ พัฒนาไปสู่การรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยเป้าหมายสำคัญคือ การดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง ยั่งยืน และมีความสุข พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

2.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

องค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN) บัญญัติศัพท์การพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2530 โดยให้ความหมายว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ปราศจากผลเสียต่อความต้องการของคนรุ่นใหม่ในอนาคต อยู่บนเงื่อนไขทางเศรษฐศาสตร์คือ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และมีมาตรการแก้ไขความบกพร่องของตลาดในการจัดสรรทรัพยากรมีระบบกรรมสิทธิ์ที่มีประสิทธิภาพ” (สุภาสินี ตันติศรีสุข, 2565) การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลใน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (ดังภาพที่ 2.1) โดยการพัฒนาทุกมิติมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันดังนี้ (พลฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, 2555 อ้างถึงใน เพ็ญอรุณ บริติติติก, 2565)

- 1) การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (Sustainable Economic Development) เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีเสถียรภาพ และมีการกระจายความมั่งคั่งที่เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่อย่างยั่งยืนในระยะยาว

2) การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Social Development) เป็นการพัฒนาคคนและสังคมให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลโดยพัฒนาคนให้มีผลิตภาพสูงขึ้น เตรียมพร้อมปรับตัวและรู้ทันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อีกทั้งเพิ่มการมีจิตสำนึกและพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Sustainable Environmental Development) เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศสามารถดูดซับและกำจัดมลพิษเหล่านั้นได้

การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับความสมดุลของ 3 มิติหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องพัฒนาไปพร้อมกันอย่างเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ เศรษฐกิจต้องเติบโตอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง สังคมต้องมีความเข้มแข็งและสามารถปรับตัวได้ และสิ่งแวดล้อมต้องได้รับการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเจริญควบคู่กับการรักษาสมดุลของทรัพยากรและคุณภาพชีวิต เพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

2.4 แนวคิดการบริหารงานในเชิงพื้นที่ (Area-based Approach)

ตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2565 มาตรา 7 ความว่า การบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ ต้องเป็นไปตามหลักการพัฒนายั่งยืนเพื่อความผาสุกของประชาชนในพื้นที่ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การอำนวยความสะดวกและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยสอดคล้องกับหลักการ ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาแบบองค์รวมซึ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การรักษาความสงบเรียบร้อยและการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

2) การบริหารงานให้เป็นไปตามแผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด และเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาภาค

3) การบริหารแผนงาน โครงการ กิจกรรมในโครงการ งบประมาณ และบุคลากรในจังหวัด เพื่อให้เกิดการปฏิบัติราชการร่วมกันโดยใช้ดิจิทัลเทคโนโลยีเป็นหลัก

4) การส่งเสริมและดำเนินการให้เกิดความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจเอกชนในจังหวัด

5) การกระจายอำนาจการตัดสินใจไปสู่ระดับผู้ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการปฏิบัติราชการ

6) การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี มีความโปร่งใส และมีการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการ

การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ หรือ Area-Based Approach คือการบริหารจัดการที่ลงไปทำกระบวนการในพื้นที่เป้าหมาย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชนภาครัฐ ภาควิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ให้มาร่วมแก้ไขปัญหาในเรื่องใหญ่ที่ทุกคนในพื้นที่เห็นว่าต้องแก้ไข และจะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของคนในพื้นที่ ในลักษณะทำไป ปรับไป เรียนรู้ไปเพื่อให้เกิดการพัฒนา รูปแบบและกลไกการทำงานที่สามารถจัดการประเด็นปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

การดำเนินงานจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ก่อให้เกิด สร้างให้มีขึ้นและรักษาให้ยั่งยืนโดยคนในชุมชน

ในทางปฏิบัติความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาคยังขาดการบูรณาการเนื่องจากหน่วยงานส่วนกลางส่วนใหญ่ยังคงบริหารงานแบบแนวดิ่งตามภารกิจหรือฟังก์ชัน และยังคงวางแผนยุทธศาสตร์และโครงการจากส่วนกลางลงสู่พื้นที่ ด้วยเหตุนี้ ส่วนราชการที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในจังหวัดและในระดับภูมิภาคจึงบริหารงานสนองตามนโยบายและจัดทำโครงการ/กิจกรรมตามที่ส่วนกลางได้วางไว้ หรือ/และมีการจัดทำแผนงานและโครงการ รวมงบประมาณตามนโยบายของส่วนกลาง โดยขาดการเชื่อมโยงและบูรณาการไว้ใน “แผนพัฒนาจังหวัด” จะมีหน่วยงานส่วนน้อยที่เพียงแจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อทราบเท่านั้น จึงทำให้ “แผนพัฒนาจังหวัด” มีลักษณะขาดการบูรณาการและขาดความเป็นเอกภาพ ลักษณะของแนวทางการจัดการเชิงพื้นที่ (ธันธรณ์ กังวานสงค์วษ.2566 : 22-32)

ธันธรณ์ กังวานสงค์วษ.2566 : 22-32 กล่าวถึง องค์การบริการเพื่อการพัฒนา (The Improvement Services : IS) ของประเทศอังกฤษได้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของแนวทางการจัดการเชิงพื้นที่ (Place-Based Approach) ว่ามีลักษณะทั่วไปดังนี้

1) การทำงานบริการภาคสาธารณะจะเป็นลักษณะของการทำงานแบบหุ้นส่วนกัน ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ โดยภาคส่วนทางด้านธุรกิจและภาคชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกันในการวางแผนการออกแบบการบริหารจัดการทรัพยากร การสร้างและการส่งต่อบริการภาคสาธารณะต่าง ๆ ให้กับประชาชนในพื้นที่ และชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่

2) มีลักษณะมุ่งเน้นให้เกิดการสร้างผลประโยชน์สูงสุดและการเพิ่มสมรรถภาพหรือความสามารถให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยจะเป็นการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาความสามารถของคนในพื้นที่และชุมชน เพื่อมุ่งหวังให้พวกเขาสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น

3) เป็นลักษณะของการสนับสนุนคนและชุมชนให้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในพื้นที่ โดยจะเน้นให้คนและชุมชนมีบทบาทมากขึ้น รวมทั้งจะเน้นด้านการติดต่อสื่อสารและการพัฒนาทัศนสภาพของพื้นที่

4) การจัดการเชิงพื้นที่เป็นแนวทางที่ต้องการลดความต้องการของคนในพื้นที่ในเรื่องของการขอรับบริการในด้านต่าง ๆ เนื่องจากแนวทางการจัดการในรูปแบบนี้จะก่อให้เกิดการดำเนินงานเพิ่มเติมเพื่อทดแทนความต้องการของคนในพื้นที่ รวมทั้งก่อให้เกิดแนวทางสำหรับการตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ด้วย

5) มีลักษณะมุ่งเน้นให้หน่วยงานด้านการบริการภาคสาธารณะได้กลายมาเป็นหน่วยกระตุ้นหรือหน่วยส่งเสริมอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในพื้นที่มากกว่าการเป็นเพียงผู้จัดหาบริการภาคสาธารณะเท่านั้น

Elizabeth Parker and Victoria Menard ได้อธิบายถึงการจัดการเชิงพื้นที่ (Area-based Approach) ว่าเป็นแนวความคิดที่มีการผสมผสานขององค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) การยึดเป้าหมายด้านภูมิศาสตร์ 2) การอาศัยการมีส่วนร่วม และ 3) การบูรณาการระหว่างภาคส่วนที่มีความหลากหลายดังนี้

1) การยึดเป้าหมายทางด้านภูมิศาสตร์ (Geographically targeted) เป็นการสร้างความสำคัญกับประเด็นด้านพื้นที่มากกว่าประเด็นด้านกลุ่มเป้าหมายและถือเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับการบริหารจัดการพื้นที่ โดยเป็นการเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนหรือบริบททางด้านพื้นที่เป็นหลัก รวมทั้งเน้นการค้นหาค้นหาประเด็นปัญหาของพื้นที่โดยการกำหนดเป้าหมายทางด้านภูมิศาสตร์สามารถเป็นวิธีการที่มีความครอบคลุมในทุก ๆ เรื่องนอกจากนี้ การกำหนดเป้าหมายทางด้านภูมิศาสตร์ยังช่วยให้เกิดการร่วมกันของ

การบริหารปกครองในพื้นที่ รวมทั้ง การสร้างขอบเขตในการดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการหรือแผนงานต่าง ๆ ในพื้นที่ นอกจากจำนวนครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่แล้วก็ต้องนับรวมไปถึงบุคคลต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่นั้นด้วย

2) การอาศัยการมีส่วนร่วม (Participatory) การบริหารจัดการพื้นที่จะเน้นเรื่องความเกี่ยวข้องกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงกว้างในการยอมรับถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาและกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปได้ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการใช้ประสบการณ์ความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ที่ขึ้นอยู่กับการเข้ามามีส่วนในการแสดงออกของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนในกระบวนการวางแผนที่มีการปรึกษาหารือกันอย่างมาด้วย นอกจากนี้ แนวคิดการจัดการเชิงพื้นที่ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงโอกาสในการสนับสนุนให้หน่วยงานในพื้นที่เหล่านั้นได้ดำเนินการตามหน้าที่ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ของแต่ละหน่วยงานได้เนืองด้วยแนวคิดการจัดการเชิงพื้นที่ที่จะดึงเอาทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ นั่นเอง ทั้งนี้ การเข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินงานของผู้ที่มีส่วนได้เสียในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับการสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวทางที่วางไว้ เพราะจะเป็นผู้กระตุ้นให้เทศบาลท้องถิ่น ผู้มีส่วนร่วมในพื้นที่ และภาคประชาสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแนวทางที่วางไว้

3) การบูรณาการระหว่างภาคส่วนที่มีความหลากหลาย (Multi-sectoral) การจัดการเชิงพื้นที่เป็นแนวทางที่ตอบสนองต่อความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายในพื้นที่โดยความหลากหลายที่เกิดขึ้นดังกล่าวขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาในพื้นที่รวมทั้งลักษณะของโอกาสที่มีความหลากหลาย ซึ่งอาจเกี่ยวข้องทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ นอกจากนี้ ภาคส่วนที่มีความหลากหลายยังช่วยสนับสนุนให้สามารถแยกแยะประเด็นการดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติการดำเนินงานด้านสุขภาพ การก่อสร้างถนน หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาลท้องถิ่น โดยการบูรณาการระหว่างภาคส่วนที่มีความหลากหลายในพื้นที่ยังช่วยให้สามารถดำเนินการค้นหาวิธีที่ดีที่สุดสำหรับประชาชนในนโยบายหรือการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ด้วย

ทั้งนี้ ได้มีการนำเอาแนวคิดการจัดการเชิงพื้นที่มาปรับใช้กับแนวทางการพัฒนาเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยยึดพื้นที่เป็นหลักหรือที่เรียกว่า “การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based Development)” โดยมีลักษณะของการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

(1) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ (Area) และปัญหา (Problem) โดยปัญหาของพื้นที่จะถูกสะท้อนผ่านทางโครงการหรือแผนงานซึ่งถูกนำมาใช้ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่กำหนดขอบเขตขึ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่เฉพาะนั้น ๆ

(2) พื้นที่ที่ถูกเข้าแทรกแซงเพื่อให้ความช่วยเหลือ (the area of intervention) โดยปกติจะมีขนาดเล็กกว่าพื้นที่ประเทศ อย่างไรก็ตาม โปรแกรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่เกิดขึ้นข้ามพรมแดนประเทศสามารถเกิดขึ้นได้ แต่ประเทศเหล่านั้นต้องมีการรับรู้ถึงปัญหาเฉพาะของพื้นที่ประเทศนั้นและการแพร่ขยายขอบเขตของปัญหาดังกล่าวไปยังประเทศข้างเคียง

(3) การพัฒนาเชิงพื้นที่มักถูกนำมาใช้กับพื้นที่ที่มีปัญหาพื้นฐานใน 4 เรื่องหลัก ได้แก่ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง (Conflict-related) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติหรือหายนะ (Disaster-related) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความยากจน (Poverty-related) และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการถูกกีดกันขจัด (Exclusion-related) อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวเหล่านี้อาจเกิดขึ้นพร้อมกันในพื้นที่หนึ่ง ๆ

ก็ได้ นอกจากนี้ การเกิดประเด็นความขัดแย้งขึ้นมาเรื่องหนึ่งก็อาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องอื่น ๆ ตามมาด้วย

(4) การปรับใช้การจัดการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่จะเป็นไปอย่างเหมาะสมถ้าปัญหาของพื้นที่ถูกระบุอย่างถูกต้อง สมจริงและมีการระบุสภาพปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพว่าเป็นปัญหาของพื้นที่ในระดับใด เพราะปัญหาของพื้นที่ในแต่ละระดับจะถูกแก้ไขด้วยวิธีที่แตกต่างกัน เช่น ปัญหาในระดับชาติจะถูกแก้ไขด้วยวิธีการออกกฎหมาย เป็นต้น

(5) การจัดการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีลักษณะกิจกรรมที่ครอบคลุม (Inclusive) ส่งผลต่อเป้าหมายทั้งชุมชน มากกว่าการตั้งกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเพียงบางกลุ่มในพื้นที่ เนื่องจากการจัดการพัฒนาเชิงพื้นที่เป็นแนวคิดที่ไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือการเหยียดหยามทางเชื้อชาติ

(6) การจัดการพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นลักษณะของการดำเนินงานแบบบูรณาการ(Integrated) โดยเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะของพื้นที่ในลักษณะองค์รวม และเป็นการนำข้อดีของลักษณะการปฏิสัมพันธ์ที่มีความหลากหลายระหว่างผู้เล่นและภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ และแม้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจะเป็นปัญหาเฉพาะของบางส่วนหรือบางหน่วยงานในพื้นที่ แต่การแก้ไขปัญหาสามารถใช้วิธีการบูรณาการระหว่างภาคส่วนที่แตกต่างกันได้

(7) การดำเนินการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วม (participatory) เพราะปัญหาเฉพาะของพื้นที่ต้องการการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกส่วนในตลอดกระบวนการที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา นั้น ๆ

(8) โปรแกรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จแล้วแต่มีการนำแนวทาง การจัดการจากล่างขึ้นสู่บน (Bottom-Up Approach) มาปรับใช้ในการพัฒนาร่วมกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงทั้งในแนวนราบ เช่น การสร้างเครือข่ายระหว่างข้าราชการและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับเดียวกัน เป็นต้น และความสัมพันธ์เชื่อมโยงในแนวตั้ง เช่น การติดต่อระหว่างหน่วยงานแผนและ การตัดสินใจในระดับต่าง ๆ เป็นต้น โดยการดำเนินงานตามแนวทางเหล่านี้จะกระตุ้นให้เกิดการปฏิรูปทางนโยบายและองค์กรในระดับชาติ ซึ่งถือเป็นการเชื่อมโยงกันทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค

(9) โปรแกรมการพัฒนาเชิงพื้นที่จะต้องมีความยืดหยุ่น (Flexible) ตอบโจทย์การแก้ไขปัญหา และสร้างผลอย่างมากต่อการพัฒนาพื้นที่ โดยการออกแบบโปรแกรมการพัฒนาเชิงพื้นที่อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานได้ เช่น การออกแบบโปรแกรมการจัดการพัฒนาเชิงพื้นที่ในปัจจุบันเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์หลังความขัดแย้ง (Post-Conflict) อาจเปลี่ยนแปลงไปสู่โปรแกรมการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในพื้นที่ในอนาคตได้

ข้อดีและข้อจำกัดของการจัดการเชิงพื้นที่เป็นการจัดการเชิงพื้นที่ (Area-based Approach) เป็นแนวคิดของการพัฒนาพื้นที่ที่มุ่งหวังให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาโดยแนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลในด้านบวกต่อการพัฒนาพื้นที่ ดังนี้

1) การสร้างความสัมพันธ์และความเท่าเทียมกันภายในพื้นที่ เป็นการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทำให้ประชาชนได้เกิดมุมมองใหม่ ๆ ในการพัฒนาและมองเห็นถึงยุทธศาสตร์ของการพัฒนาพื้นที่รวมทั้งช่วยสร้างความชอบธรรมสำหรับการตัดสินใจและการเพิ่มระดับความเชื่อมั่นของชุมชนและการสร้างความสามารถคนในชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการบริหารปกครองพื้นที่นอกจากนี้ ยังช่วยป้องกันการสร้างความตึงเครียดหรือความไม่เท่าเทียมกันภายในพื้นที่ด้วย

2) การทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ เป็นการจัดการเชิงพื้นที่ที่จะช่วยแสดงให้เห็นถึงโอกาสของผู้แสดงที่มีอยู่อย่างหลากหลายในการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในพื้นที่

และยังเป็นการเข้ามาร่วมมือกันเพื่อรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ โดยการมุ่งเน้นไปยังการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ ป้องกันไม่ให้เกิดการขยายโปรแกรมหรือบริการที่มากกว่าความจำเป็น และช่วยเพิ่มผลกระทบในด้านบวกให้มากขึ้นเนื่องด้วยการเน้นกิจกรรมในพื้นที่ซึ่งมีขอบเขตที่ชัดเจนสามารถสร้างผลกระทบที่มีศักยภาพและหน่วยงานต่าง ๆ จะสามารถแบ่งปันทรัพยากรของตนเองได้ง่ายขึ้นในการร่วมกันดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ

3) การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เป็นแนวทางการจัดการเชิงพื้นที่ก่อให้เกิดการดึงดูดการลงทุนและช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ ช่วยสนับสนุนภาพลักษณ์ของพื้นที่ และสร้างการดึงดูดการลงทุนและการจ้างงานภายในของพื้นที่ด้วย นอกจากนี้ การร่วมมือกันระหว่างองค์กรและหน่วยงานที่มีความแตกต่างกันภายใต้การดำเนินงานโปรแกรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ยังจะก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างมากต่อองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยได้แก่

(1) การร่วมมือกันเหล่านี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนอาศัยประสบการณ์และเทคนิคที่มีความหลากหลายภายในโปรแกรมการพัฒนา

(2) การร่วมมือกันในลักษณะดังกล่าวจะช่วยลดต้นทุนของการปฏิบัติ ลดต้นทุนด้านบุคลากร และช่วยลดความเสี่ยงการดำเนินงานซ้ำซ้อน ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนการตรวจสอบและการประเมินผล รวมทั้งยังช่วยทำให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะหรือความสามารถของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้แม้ว่าจะมีการกำหนดบทบาทอย่างชัดเจนของหน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ก็จำเป็นต้องใช้เวลาในการสร้างการบูรณาการระหว่างกัน โดยความท้าทายของการนำเอาแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ไปใช้ในโปรแกรมการพัฒนา คือ การเอาชนะความพยายามของหน่วยงานแต่ละหน่วยซึ่งพยายามที่จะแยกตัวออกไปเพื่อทำงานดำเนินงานของตนเอง การสร้างเครื่องมือในการบูรณาการและการแบ่งปันแนวทางการพัฒนาร่วมกัน นอกจากนี้ความจำเป็นในการพัฒนา การนำนโยบายไปปฏิบัติและการสนับสนุนเครื่องมือทางองค์กรยังถือเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีประสิทธิภาพและเกิดการบูรณาการการทำงานระหว่างผู้แสดงและหน่วยงานที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างหลากหลายด้วย

ทั้งนี้ การประสบความสำเร็จในโปรแกรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีแนวโน้มว่าจะต้องใช้ค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงและใช้บุคลากรที่มีเชี่ยวชาญและอาจจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาหลายปีในการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าพื้นที่เป้าหมายนั้นมีขนาดใหญ่และสถานการณ์ของการพัฒนามีความสลับซับซ้อนค่อนข้างมาก และยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลต่อการประสบความสำเร็จของโปรแกรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้ได้แก่ ข้อจำกัดทางด้านภูมิประเทศและเศรษฐกิจข้อจำกัดในเรื่องการจัดลำดับพื้นที่ที่มีความยากจนในประเทศกำลังพัฒนา ข้อจำกัดที่เป็นสาเหตุมาจากการขาดแคลนนโยบายทางด้านโครงสร้างและการปฏิรูปเชิงองค์กร ประเด็นเรื่องกฎหมายความสามารถของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และเครื่องมือสำหรับการกระจายอำนาจและข้อจำกัดทางด้านเงินทุน

การบริหารจัดการโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area-Based) ในประเทศไทย

การบริหารจัดการโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area-Based) เป็นแนวคิดในการพัฒนาซึ่งได้เริ่มปรากฏขึ้นในประเทศไทยมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ในส่วนที่ 4 โดยมีการมุ่งเน้นเสริมสร้างศักยภาพของคนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในภูมิภาคและชนบท เพื่อให้มีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของภูมิภาคและชนบทที่ยั่งยืน รวมทั้งการเพิ่มบทบาทองค์กร ประชาชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และราชการส่วนภูมิภาคให้มีขีดความสามารถในการประสานงานและการพัฒนาภูมิภาคและชนบทร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทันทต่อเหตุการณ์และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นต่อมาในปี

พ.ศ. 2544 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2544 มีนโยบายกระจายอำนาจในการบริหาร โดยสนับสนุนให้การปฏิบัติราชการของจังหวัดต่าง ๆ เป็นการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ ทั้งนี้ เพื่อให้มีหน่วยงานเชิงยุทธศาสตร์ภาครัฐในระดับพื้นที่ที่มีศักยภาพและสมรรถนะสูงสามารถประสานและกำกับดูแลการปฏิบัติราชการของทุกส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานอื่นของรัฐ และส่งเสริมสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนให้สามารถริเริ่มแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดระบบงานการสร้างความเห็นพ้องต้องกันของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการด้วยความรวดเร็วมีประสิทธิภาพมีประชาชนเป็นศูนย์กลางและมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนในการบริหารราชการในระดับพื้นที่

มีโครงสร้างองค์กรของจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นหัวหน้าส่วนราชการ เทียบเท่าระดับกรม ทำหน้าที่ในรูปแบบบังคับบัญชา ส่วนราชการจังหวัดสังกัดส่วนภูมิภาค จำนวน 34 หน่วยงาน อำเภอ จำนวน 8 อำเภอ และ ทำหน้าที่กำกับดูแล ส่วนราชการจังหวัดสังกัดส่วนกลาง จำนวน 52 หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 60 แห่ง และรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และการประปาส่วนภูมิภาค ในฐานะผู้ช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ และขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสัมฤทธิ์ผล มีการมอบอำนาจเพื่อความคล่องตัวและเกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ

โดยเริ่มต้นมีการกำหนดให้จังหวัดมีแผนและงบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัด และเพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ บัญญัติไว้ในพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2551 ทำให้การบริหารจัดการในระดับพื้นที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเนื่องจากพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวได้กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.น.จ.) ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์ ระบบในการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัด และวิธีการในการจัดทำ รวมทั้งพิจารณากลับกรองและให้ความเห็นชอบ

แผนพัฒนาจังหวัด แผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัด และค่าของงบประมาณประจำปีของจังหวัดและในปัจจุบันได้มีการยกระดับประสิทธิภาพการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดให้มีความชัดเจนและมีความสำคัญ เชื่อมโยงกับการจัดทำค่าของงบประมาณมากยิ่งขึ้น และมีผลบังคับให้ส่วนราชการระดับกรมที่มีโครงการที่ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดต้องแสดงถึงสอดคล้องการดำเนินการ ตามที่ได้กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2565 โดยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการของประเทศไทยมีลักษณะของการดำเนินงาน ดังนี้

1) เน้นการพัฒนาระบบการบริหารพัฒนาพื้นที่เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาของแต่ละพื้นที่ ให้มีลักษณะใกล้เคียงกันมากขึ้น และตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่

2) เป็นเรื่องของระบบการบริหารจัดการตามหลักการบริหารจัดการแนวใหม่เป็นการจัดความสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นรวมทั้งความสัมพันธ์ในแนวนอนระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเพื่อบูรณาการทำงานร่วมกัน

3) มีการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการได้กำหนดให้

3.1) ใช้กลไก กฏระเบียบที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพ

3.2) บูรณาการและประสานเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ

3.3) สนับสนุน ส่งเสริมให้จังหวัดและกลุ่มจังหวัดสามารถจัดทำแผนงาน/โครงการ และการจัดทำค่าของงบประมาณ ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด

4) ยึดหลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผิดชอบ การบริหารแบบเครือข่าย และการบูรณาการทรัพยากร

5) มุ่งแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทุกมิติ

6) มุ่งที่จะริเริ่มเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ (Area-based Approach) โดยนำความต้องการของประชาชนมากำหนดเป็นแนวทางริเริ่ม มุ่งเน้นไปยังการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถและประสิทธิภาพต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหารวมทั้งสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของจังหวัดและกลุ่มจังหวัดในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดอย่างมีทิศทางและยั่งยืน รวมทั้งการจัดทำคำของบประมาณของจังหวัดจำเป็นต้องมีผู้ประสานและเชื่อมโยงกิจกรรม หรือเชื่อมต่อการดำเนินงานของภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวกลางในการจัดระบบการพัฒนาการบูรณาการ และเชื่อมโยงแนวนโยบายพื้นฐานและความต้องการของประชาชน ผ่านทางพื้นที่และภาคที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะขยายผลลงสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2565 จึงได้กำหนดกลไกการบริหารงานจังหวัดคือ ก.บ.จ. ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ ตัวแทนจากภาคส่วนต่างๆ เป็นกรรมการ และมีหัวหน้าสำนักงานจังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยกำหนดให้ ก.บ.จ. ดำเนินการวางแผนทางปฏิบัติและอำนวยความสะดวกให้การบริหารงานแบบบูรณาการในจังหวัดเป็นไปตามหลักการ นโยบาย และระบบตามที่ ก.น.บ. กำหนดและจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด แผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดและคำของบประมาณประจำปีของจังหวัด ก่อนนำเสนอต่อ ก.น.บ. และคณะรัฐมนตรี ตามลำดับต่อไป

สรุปได้ว่า การบริหารงานเชิงพื้นที่เป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้น “พื้นที่” เป็นศูนย์กลาง โดยให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่ เช่น ภาครัฐ เอกชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการจริงของพื้นที่และเกิดความยั่งยืน หลักสำคัญคือ การพัฒนาแบบองค์รวม (เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม) การบูรณาการแผนงานและงบประมาณ การใช้เทคโนโลยี การกระจายอำนาจ และการบริหารที่โปร่งใสตรวจสอบได้ มีแนวคิดนี้เน้น 3 เรื่องหลัก ได้แก่ 1. ยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง 2. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 3. การบูรณาการความร่วมมือหลายฝ่าย ในประเทศไทย มีการนำแนวคิดนี้มาใช้โดยให้ “จังหวัด” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้เชื่อมโยงแผน นโยบาย และงบประมาณ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ให้ตรงจุด ลดความเหลื่อมล้ำ และตอบสนองประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

คาสเปอร์สัน และเบรทแบงค์ (Kasperson & Breitbank, 1974 อ้างถึงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2566, หน้า 19) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนทำตนเป็นผู้สร้างสรรค์กิจกรรมในกระบวนการพัฒนาซึ่งจะบังเกิดผล คือ สามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้และผลของกิจกรรมจะต้องย้อนกลับมาสู่พวกเขาเอง United Nations Research

Institute of Social Development (UNRISD) ระบุความหมายว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่อง 1. การตัดสินใจ 2. การเข้าร่วมกิจกรรม 3. การร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมที่เกิดจากกิจกรรมนั้น ๆ

สหประชาชาติ (United Nations, 1981, p. 11) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม (Participation) ไว้ว่า

1. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2. การเข้ามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา

3. การเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา

ลิส (Lisk, 1985 อ้างถึงใน ปรีดา เจษฎารางกุล, 2566, หน้า 24) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเองเพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืนซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจและต้องครอบคลุมทัศนคติความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

เฮต แฟร์ไชลด์ และคณะ (Fairchild, et. al., 1964 อ้างถึงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2566, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของคำว่ามีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกันหรือการเข้ามามีส่วนติดต่อสัมพันธ์กันและอาจหมายถึงสถานการณ์ทางสังคมด้วยก็ได้

วิลเลียม (Erwin, 1976 อ้างถึงใน ปรีดา เจษฎารางกุล, 2566, หน้า 24) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิดร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างเข้มข้นกับประชาชนใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

อาภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง (2522, หน้า 19) ได้อธิบายเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อปฏิบัติ กล่าวคือ จะต้องเป็นความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมด หรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือทำในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์กร (Organization) ดังนั้น องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลง

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2566, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า หมายถึง กระบวนการรัฐ การทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน ให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

ปรัชญา เวสารัชช์ (2565, หน้า 5) ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือทรัพยากรในส่วนของตนเองต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมีองค์ประกอบดังนี้

1. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา

2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถแรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (The Theory of Social Action) ของ เยาวมาลย์ จ้อยจุฬี (2562, หน้า 15 -16) ได้อธิบายถึงการกระทำทางของมนุษย์ (Action of Human) ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้ทางสังคมทั่วไป กล่าวคือ การกระทำใด ๆ ของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับความสนใจและระบบค่านิยมของบุคคล

1. บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล (Personality)
2. ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (Social System)
3. วัฒนธรรม (Culture) ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อถือ (Idea of Believes) ความสนใจ (Primary of Interest) และระบบค่านิยมของบุคคล (Ystem of Value Orientation)

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ (2562, หน้า 60 - 63) ได้ศึกษาเรื่องการกระทำของมนุษย์ (Human Action) โดยให้กำหนดความการกระทำว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดและลึกลับซึ่งบุคคลผู้กำหนดให้มีความหมายเป็นส่วนตัว ความเข้าใจในระบบความหมายเกิดขึ้นได้ 2 ประการ กล่าวคือ

1. ความหมายส่วนตัวจากการกระทำ ของบุคคลหนึ่งสามารถเข้าใจได้จากการสังเกตโดยตรง
2. มีการเข้าใจสิ่งเร้า เราสามารถแสดงความรู้สึกรออกมาด้วยตัวเราเองในการให้เหตุผลซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของผู้นำหรือถ้าการกระทำของบุคคลไม่มีเหตุผลแล้วอาจจะเข้าใจในส่วนประกอบแห่งอารมณ์ที่มีการกระทำเกิดขึ้น โดยอาศัยการเข้าไปมีส่วนร่วมที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อมนุษย์ผู้สังเกตไม่จำเป็น ต้องเห็นด้วยกับแนวทฤษฎีหรือจุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดหรือค่านิยมของผู้นำ แต่โดยสติปัญญาแล้วเราอาจเข้าใจสถานการณ์และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง อีกนัยหนึ่งการกระทำบางอย่างเกิดขึ้นจากแรงกระตุ้นสามารถถือได้ว่าการอธิบายที่แท้จริงของการกระทำเพราะแรงกระตุ้นจะมีอยู่ในส่วนลึกของจิตใจผู้กระทำและสำหรับผู้สังเกตนั้น แรงกระตุ้นเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาพฤติกรรม และเวเบอร์ได้กล่าวว่า การกระทำทางสังคม 4 ชั้น คือ

2.1 การกระทำที่มีเหตุผลเป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในอันที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

2.2 การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม เป็นการกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรมและศีลธรรมอย่างอื่น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

2.3 การกระทำตามประเพณี เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยยึดแบบอย่างที่ทำกันมาในอดีตเป็นหลัก พฤติกรรมการกระทำตามประเพณีที่ไม่คำนึงถึงเหตุผล

ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

แอนดรูว์ และสติเฟิล (Andrew & Stiefel, 1980 อ้างถึงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2566, หน้า 19) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในชั้นปฏิบัติการ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

อิระวัชร จันทระประเสริฐ (2561 อ้างถึงใน ณรงค์ วารีชล, 2556, หน้า 6) กล่าวไว้คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะตัวบุคคล ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ
2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มขบวนการ ที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วยงาน
3. การมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการ ให้ความสำคัญที่การจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดี เน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิค ความรู้ การกระจายอำนาจสู่ประชาชน

4. การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบัน ให้ความสำคัญในแง่ของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงการสร้างอำนาจของกลุ่ม ผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคม

5. การมีส่วนร่วมในลักษณะนโยบาย เน้นเรื่องหลักการยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม และนำมากำหนดนโยบายและแผนงานระดับชาติ

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2565, หน้า 94 อ้างถึงใน ทานตะวัน อินทร์จันทร์, 2556, หน้า 20) ได้ให้ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และพิจารณาแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไข และวางแผนหรือโครงการแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติการแก้ไขปัญหตามแผนและโครงการที่วางไว้
4. การรับประโยชน์จากโครงการ
5. การประเมินผลโครงการ

นออ่าน วุฑฒิกกรรมรักษา (2566, หน้า 16) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นกำหนดความต้องการ
2. ขั้นวางแผนดำเนินการ
3. ขั้นตัดสินใจ
4. ขั้นดำเนินการ
5. ขั้นติดตามผลงาน

นอกจากนี้ ยังได้แบ่งลักษณะการเข้าร่วมไว้อีก เป็นการร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมออกแรง ร่วมออกเงิน วัสดุ อุปกรณ์ ร่วมเป็นกรรมการ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2567, หน้า 10) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

รีดเดอร์ (Reeder, 2021 อ้างถึงใน ปริดา เจษฎารางกุล, 2550, หน้า 26) ได้สรุปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการรักษาการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. การปฏิบัติตนให้สอดคล้องตามความเชื่อถือพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคลเหมือนจะเลือกแบบวิถีการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง
2. มาตรฐานคุณค่า บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง

3. เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะส่งเสริมป้องกันและรักษาเป้าหมายตน
4. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางครั้งมี

รากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา

5. ความคาดหวัง บุคคลและกลุ่มบุคคลจะประพฤติตามแบบที่ตนคาดหวังว่าจะต้องประพฤติในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่นด้วยเช่นกัน

6. การมองแต่ตนเอง บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งคิดว่าตนเองสมควรกระทำเช่นนั้น
7. การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกว่าตนถูกบังคับให้ทำ
8. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเรามีนิสัยชอบกระทำอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ
9. โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคม โดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงการของสังคมเอื้ออำนวยเข้ามามีส่วนร่วมกันในการกระทำเช่นนั้นเท่าที่พวกเขาได้รับรู้
10. ความสามารถบุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมกันในกิจกรรมบางอย่างที่ตนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องการให้เขาทำในสถานการณ์เช่นนั้น
11. การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเริ่มปฏิบัติเมื่อเขาารู้สึกว่าเขาได้รับการสนับสนุนที่ดีพอให้กระทำการเช่นนั้น

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา ทั้งในด้านการคิด ตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์ โดยอาศัยความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อให้การพัฒนาตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงและยั่งยืน การมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล อีกทั้งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม โครงการ และนโยบาย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม เป้าหมาย ประสพการณ์ โอกาส ความสามารถ และการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งล้วนมีผลต่อแรงจูงใจและพฤติกรรมของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วม

2.6 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการปกครองแบบพหุภาคี (Collaborative Governance)

การจัดการปกครองแบบพหุภาคี (Collaborative Governance) เกี่ยวข้องกับภาครัฐ ชุมชน และภาคเอกชนที่ติดต่อสื่อสารระหว่างกันและทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุผลสำเร็จมากกว่าที่ภาคส่วนใดภาคหนึ่งจะบรรลุได้ด้วยตัวคนเดียวในฐานะผู้กระทำการทางการปกครอง Ansell และ Gash (2008) ได้สำรวจเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการจัดการปกครองแบบพหุภาคี โดยพวกเขา กล่าวว่า เป้าหมายสูงสุดคือการพัฒนาแนวทางการทำงานร่วมกันในสถานการณ์ฉุกเฉินที่สามารถเน้นเงื่อนไขภายใต้การกำกับดูแลร่วมกัน ซึ่งจะมีประสิทธิภาพในฐานะแนวทางในการกำหนดนโยบายและการจัดการสาธารณะร่วมกัน

Emerson, Nabatchi, Balogh (อ้างใน พัชรภา ตันตราจิน, 2563) ได้นิยาม Collaborative Governance ไว้เช่นกันกล่าวคือ “กระบวนการและโครงสร้างการตัดสินใจนโยบายสาธารณะและการจัดการที่มีการเข้าร่วมของผู้คนข้ามขอบเขตหน่วยงานระดับการปกครอง และหรือ ปริณพทล ระหว่างสาธารณะกับเอกชน พลเมือง ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์งานสาธารณะที่โดยลำพังไม่สามารถปฏิบัติได้สำเร็จหากไม่ร่วมกัน” นิยามนี้มีการเจาะจงไปที่ตัวแสดงแต่ไม่ได้เน้นประเด็นฉันทามติดังเช่น Ansell & Gash นอกจากนี้ นิยามของ Emerson มีความกว้างเป็น Normative น้อยกว่า Ansell & Gash เพราะไม่จำกัด Collaborative Governance ไว้แค่กระบวนการระหว่างรัฐกับตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐมาร่วมกัน แต่รวมเอาหุ้นส่วนต่าง ๆ ท่ามกลางหน่วยงานรัฐ หรือ multi-partner ทำให้นิยามมีความเป็น descriptive มากขึ้น เพราะเน้นรูปแบบการมาร่วมกัน

การจัดการปกครองแบบพหุภาคี (Collaborative Governance) มีความต้องการใน 3 สิ่งสำคัญคือ การสนับสนุน ความเป็นผู้นำ และทักษะที่แตกต่างหลากหลายจากหลายส่วน ซึ่งการสนับสนุนระบบนโยบายที่จะแก้ไข ผู้นำรวบรวมภาคส่วนต่าง ๆ และทักษะที่แตกต่างหลากหลายจากหลายส่วนจะร่วมมือกันพัฒนานโยบาย วิธีแก้ไข และคำตอบร่วมกัน นอกจากนี้การจัดการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำยังรวมถึงความร่วมมือตามชุมชนจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรส่วนรวม (ซึ่งมักจะเชิญชวนให้หน่วยงานสาธารณะเข้ามามีส่วนร่วม) ตลอดจนโครงสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐบาล เช่น คณะกรรมการลุ่มน้ำระหว่างรัฐที่ควบคุมโดยตัวแทนของรัฐและรัฐบาลกลาง และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐบาลกลางกับท้องถิ่นและชุมชน หรือ นโยบายสาธารณะสุข หรือวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เหล่านี้ เป็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นท่ามกลางข้อตกลงความร่วมมือประเภทอื่นๆ ที่ริเริ่มในภาคเอกชนหรือภาคพลเมือง แล้วเข้าสู่ความร่วมมือกับภาครัฐ (Emerson and Murchie, 2010)

ในงานศึกษาปัจจุบัน มีการนำเอาแนวคิดดังกล่าวนี้ไปใช้ในหลากหลายทาง เช่น บริหารจัดการร่วม การออกหรือกำหนดนโยบายร่วม การจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกัน (Koontz et al., 2004; Gerlak and Heikkila, 2006) ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและการแก้ไขข้อขัดแย้ง (Agrawal and Lemos, 2007) และการจัดการระบบนิเวศระดับรากฐาน (Weber, 2003) นอกจากนี้ยังมีการเสนอสิ่งที่เรียกว่าระบอบการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำ (Collaborative Governance Regimes หรือ CGRs) หมายถึงนโยบายสาธารณะหรือการบริการที่มุ่งเน้น ระบบข้ามองค์กรที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอิสระต่างๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ที่แตกต่างกันด้วย (Emerson, Nabatchi, & Balogh, 2012)

คอรี่ การ์จิ และ ฌ็องนา วินิจัยภาค (2563) ได้ทำการศึกษาการจัดการปกครองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ในโครงการอุตสาหกรรมเพื่อการสร้างงานที่ยั่งยืนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันประกอบด้วย หนึ่ง มิติบริบทของระบบ มีปัจจัยของกรอบแนวคิดของกฎหมายและนโยบาย ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และประเด็นความมั่นคงในพื้นที่ สอง มิติตัวขับเคลื่อนความร่วมมือ มีปัจจัยการพึ่งพาซึ่งกันและกัน สิ่งจูงใจที่ตามมา และผู้นำที่ริเริ่มความร่วมมือ 2) กระบวนการของการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันมีอยู่สามมิติคือ หนึ่ง หลักการทำงานร่วมกัน มืองค์ประกอบ การปรึกษาหารือและการกำหนดแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน สอง ความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน มืองค์ประกอบ การสร้างความเชื่อมั่นระหว่างกันและการสร้างข้อผูกมัดร่วมกัน และ สาม ความสามารถในการดำเนินการร่วมกัน มืองค์ประกอบ การจัดการกระบวนการและสถาบัน และภาวะผู้นำ และ 3) ผลผลิตและผลลัพธ์จากการดำเนินโครงการอุตสาหกรรมฯ ประกอบด้วย มิติของผลผลิต เช่น บริบทของอาคารและสถานที่ ภาคเอกชนเข้ามาบริหารโรงงาน และการพัฒนาทักษะแรงงาน และ สอง มิติของผลลัพธ์ที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้เพราะมีการจ้างงานต่ำกว่าที่กำหนด

นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ใช้กับการศึกษาในช่วงการระบาดของโรคระบาดโควิด 19 มีการนำเอาการจัดการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำมาศึกษา เช่น ในงานของ นพพล อัครชาติ (2565) ได้ทำการศึกษาเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการแบบร่วมมือในการแก้ไขปัญหาวิกฤตโควิด 19 วิเคราะห์จากผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสองระดับ จากการศึกษาพบว่าเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการแบบร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ประกอบด้วย 1. เงื่อนไขการก่อเกิดความร่วมมือ ได้แก่ (1) อำนาจหน้าที่ ทรัพยากร และศักยภาพที่แตกต่างกันของภาคีที่เกี่ยวข้อง (2) แรงจูงใจในการสร้างความร่วมมือของภาคีที่เกี่ยวข้อง และ (3) ภูมิหลังของการร่วมมือกันของภาคีที่เกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย 2.

เงื่อนไขด้านการพัฒนาความเป็นสถาบันของภาคีที่เกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย และ 3. เงื่อนไขด้านภาวะผู้นำในการอำนวยความสะดวกในการระดมความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ หรือแม้แต่ในงานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ในงานของ นิธิรัตน์ บุญตานนท์ (2564) ได้ศึกษาการกำกับดูแลแบบร่วมมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ: กรณีศึกษาอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่าสำนักบริหารยุทธศาสตร์สุขภาพดีวิถีชีวิตไทย (สสว.) มีบทบาทในการประสานกับหน่วยงานระดับกระทรวงเพื่อสร้างกลไกการบูรณาการระดับนโยบาย และมีการถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติผ่าน 2 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข โดย พชอ. แหลมสิงห์มีนายอำเภอเป็นประธาน และมีกรรมการจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย มีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม สร้างความเชื่อมั่น และความเข้าใจร่วมกัน ตลอดจนแบ่งหน้าที่อย่างเป็นระบบ โดยในปี 2562 มีการแก้ไขปัญหา 2 ประเด็นคือ 1) การส่งเสริมสุขภาพทุกกลุ่มวัย และ 2) การดูแลผู้ด้อยโอกาส พบว่า ประชาชนในพื้นที่ได้รับการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตได้ตรงตามความต้องการซึ่งเป็นผลลัพธ์ระยะกลาง สอดคล้องกับแนวคิดการกำกับดูแลแบบร่วมมือ

สรุป แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการปกครองแบบพหุภาคี (Collaborative Governance) เป็นความร่วมมือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กรสู่ความสำเร็จเป็นสิ่งที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการสร้างความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งในระหว่างบุคคล ครอบครัวและเพื่อนบ้าน การสร้างความร่วมมืออาจมีทั้งในระดับหุ้นส่วนแบบไม่เป็นทางการ ไปจนถึงระดับการวางแผนสร้างความสัมพันธ์ เชิงความร่วมมืออย่างจริงจังเป็นแบบแผน กล่าวได้ความร่วมมือเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ ส่งเสริมความเป็นเพื่อนบ้าน ความเป็นชุมชน เพิ่มความตระหนักในการยอมรับ ประโยชน์ในการขยายขอบเขตการใช้ทรัพยากรร่วมกันด้วยการลดทอนความซ้ำซ้อน

ดังนั้นงานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดการจัดการปกครองแบบพหุภาคี (Collaborative Governance) เพื่อใช้เป็นกระบวนการรวบรวมผลประโยชน์ที่แตกต่างกันโดยมีพื้นฐานบนความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจ และความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เป็นความร่วมมือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กรสู่ความสำเร็จเป็นสิ่งที่สามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการสร้างความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ทั้งในระหว่างบุคคล

2.7 แผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2566 – 2570

การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหารในระหว่างปี พ.ศ. 2566-2570 คำนึงถึงความต้องการและศักยภาพของประชาชนในท้องถิ่นภายในจังหวัด รวมทั้งความพร้อมของภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ภายใต้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2565 โดยมีประเด็นปัญหาและความต้องการเชิงพื้นที่ซึ่งได้มีการเชื่อมโยงและบูรณาการแผนในระดับพื้นที่ของจังหวัดให้เกิดความสอดคล้องเชื่อมโยงกันในทุกระดับเป็นแผนเดียวกัน (One Plan) และได้วิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการและศักยภาพของจังหวัดพบว่า **(1) ด้านเกษตร** อาชีพและรายได้อยู่ในภาคเกษตรกรรม สินค้าเกษตรที่มีศักยภาพสูงของจังหวัด ได้แก่ ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย และการเลี้ยงโคเนื้อ แต่ยังเป็นเกษตรกรรมพื้นฐานขาดการพัฒนามูลค่าเพิ่ม การแปรรูปผลผลิตยังต่ำ และเกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอ **(2) ด้านอุตสาหกรรม** จำนวนโรงงาน เงินลงทุน และแรงงานเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่มีสัดส่วนต่อ GDP ต่ำ และผลิตภาพแรงงานต่ำ ตลอดจนความต้องการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของอุตสาหกรรม **(3)**

ด้านการค้าชายแดน/เขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นหนึ่งในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ มูลค่าการค้าชายแดนไทย - สปป.ลาว มีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่สัดส่วนมูลค่าของภาคบริการ และภาคขนส่งต่อ GPP ยังอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ **(4) ด้านการท่องเที่ยว** จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้เพิ่มขึ้นต่อเนื่อง แต่เวลาพำนักราคาใช้จ่ายต่อหัวยังต่ำ สถานที่และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวมีจำนวนมากแต่ขาดเรื่องราวที่จะดึงดูดให้ท่องเที่ยวค้นหาและพำนักรานานขึ้น **(5) ด้านสังคม** มีประชากรในวัยแรงงานที่ค่อนข้างสูง ทำให้ประชากรสามารถมีงานและรายได้ แต่ขาดแรงงานฝีมือและมีคุณภาพ คุณภาพทางการศึกษายังต่ำ และปัญหาความเสมอภาคด้านรายได้/สัดส่วนคนยากจน ด้านอาหาร หรือโอกาสทางการศึกษาของจังหวัดยังสูง บุคลากรทางการแพทย์มีจำนวนน้อยและไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากร และ **(6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** สัดส่วนพื้นที่ป่าต่อพื้นที่ทั้งหมดสูง แต่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง มีพื้นที่ชลประทานน้อย และสัดส่วนหมู่บ้านการใช้น้ำเพื่อการเกษตรยังไม่เพียงพอ ประชากรมีความเสี่ยงที่จะประสบภัยธรรมชาติสูง และการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร 1) สร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเน้นการเพิ่มมูลค่าในภาคเกษตร และสนับสนุนภาคการค้าชายแดน อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวด้วย Smart Economy/Smart Mobility 2) ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน สร้างชุมชนให้น่าอยู่ มีความมั่นคง และเป็นธรรม สู่ Smart Living/Smart People 3) อนุรักษ์ ปันฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และป้องกันภัยธรรมชาติ ภายใต้ Smart Environment/Smart Energy

ยุทธศาสตร์การพัฒนา 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการค้าการลงทุน : การค้าชายแดน โลจิสติกส์ การลงทุน เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ และเมืองอัจฉริยะ 2) ด้านเกษตร เกษตรแปรรูป และเกษตรมูลค่าสูง : โคนิคมคุณภาพ ข้าวอินทรีย์ ปลาสดแก้ว แพะ 3) ด้านท่องเที่ยว : ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง และ 4) ด้านอุตสาหกรรม : อุตสาหกรรมการเกษตรมูลค่าสูง และอุตสาหกรรมมูลค่าสูง

สำหรับประเด็นการพัฒนาของจังหวัดมุกดาหาร ประกอบด้วย 6 ประเด็น ดังนี้ **1) ประเด็นการพัฒนาที่ 1 การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านการค้า การลงทุน เพื่อเชื่อมโยงสู่สากล** เพื่อเพิ่มมูลค่าการค้า และการลงทุนของจังหวัดเพิ่มขึ้น โดยมีเป้าหมายและตัวชี้วัด คือ ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการค้าขายผลิตภัณฑ์ OTOP **2) ประเด็นการพัฒนา 2 การยกระดับมาตรฐานการเกษตรและการต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม** เพื่อพัฒนาสินค้าเกษตรมีคุณภาพได้มาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของตลาด และเป้าหมายและตัวชี้วัด คือ (1) อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น และ (2) อัตราการเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น **3) ประเด็นการพัฒนาที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง** (1) เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความปลอดภัยยั่งยืน (2) การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้ครบวงจร เป้าหมายและตัวชี้วัด คือ (1) จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (2) รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น **4) ประเด็นการพัฒนาที่ 4 การพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน** เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนสร้างชุมชนให้น่าอยู่ มีความมั่นคง และเป็นธรรม เป้าหมายและตัวชี้วัด คือ (1) อัตราผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุบนท้องถนนต่อแสนประชากรลดลง (2) สัดส่วนของนักเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-Net) เพิ่มขึ้น (3) คะแนนเฉลี่ยสติปัญญา (IQ) เด็กไทย ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (4) อัตราการคลอดมีชีพในหญิงอายุ 15 – 19 ปี ต่อประชากรหญิง อายุ 15 – 19 ปี พ้นคนลดลง (5) สัดส่วนประชากรยากจนลดลง **5) ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน** เพื่ออนุรักษ์ ปันฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และป้องกันภัยธรรมชาติ เป้าหมายและตัวชี้วัด คือ (1) จำนวนพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น (2) อัตราการใช้พลังงานทดแทนที่เพิ่มขึ้น และ **6) ประเด็นการพัฒนาที่ 6 การเสริมสร้างความมั่นคงชายแดน** เพื่อ

ลดปัญหาหาเสฟติดในพื้นที่ เป้าหมายและตัวชี้วัด คือ (1) อัตราลดลงของคดีด้านยาเสฟติด (2) อัตราลดลงของคดีด้านการหลบหนีเข้าเมือง (3) อัตราลดลงของคดีด้านการลักลอบขนสินค้าหนีภาษี

2.8 แนวคิดทฤษฎีการนำครัวเรือนยากจนให้เข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่า (Pro-Poor value chain)

ห่วงโซ่คุณค่า หรือ Value chain หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกหรือการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในห่วงโซ่คุณค่าเพื่อมุ่งเน้นการขยายหรือปรับปรุงการดำเนินงานที่มีประสิทธิผลและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เช่น การลดความยากจน การสร้างรายได้และการจ้างงาน การเติบโตทางเศรษฐกิจ ประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อม ความเท่าเทียมทางเพศ และเป้าหมายการพัฒนาอื่นๆ ห่วงโซ่คุณค่าสามารถกำหนดได้ว่าเป็น “กิจกรรมทั้งหมดที่จำเป็นในการนำผลิตภัณฑ์จากแนวความคิดไปสู่การใช้งานปลายทาง ซึ่งรวมถึงการออกแบบ การผลิต การตลาด การจัดจำหน่าย และการสนับสนุนเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ไปถึงผู้ใช้ขั้นสุดท้าย” นอกจากนี้ฟังก์ชันของห่วงโซ่คุณค่ายังประกอบไปด้วยการจัดหาปัจจัยการผลิต การผลิต การประมวลผล การค้าส่ง การขายปลีก ฯลฯ ผู้มีบทบาทในตลาดห่วงโซ่คุณค่าประกอบด้วยผู้ผลิต ผู้จัดการปัจจัยการผลิต ผู้แปรรูป ผู้ส่งออก ผู้ค้าปลีก และอื่นๆ ซึ่งในห่วงโซ่คุณค่านี้จะมีองค์ประกอบสำคัญคือ (Action for Enterprise, 2013)

1. ผู้ผลิตหรือองค์กรเป้าหมาย หมายถึงกลุ่มเป้าหมายของโครงการพัฒนา (ผู้รับผลประโยชน์) ผู้ผลิต/วิสาหกิจที่เป็นเป้าหมายอาจรวมถึงเกษตรกร ช่างฝีมือ ผู้ประกอบการ ผู้ผลิต ผู้ให้บริการ และอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการค้าที่มีอยู่หรือเป็นไปได้กับผู้มีบทบาทในตลาดอื่นๆ ในห่วงโซ่คุณค่า ตัวอย่างเช่นเกษตรกรสตรีรายย่อยมักเป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการห่วงโซ่คุณค่า และถือเป็นรูปแบบหนึ่งขององค์กรขนาดเล็กของสินค้าทางการเกษตร

2. Market-Based Solution หมายถึง วิธีแก้ไขข้อจำกัดที่ผู้ผลิต/องค์กรเป้าหมายเผชิญในห่วงโซ่คุณค่า ตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหาการขาดการเข้าถึงตลาดของเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเขียวรายย่อยสามารถแก้ไขได้โดยการส่งเสริมการซื้อถั่วเขียวโดยผู้แปรรูปอาหาร

3. ผู้กระทำการตลาด (market actor) หมายถึง บุคคลหรือองค์กรที่เข้าร่วมในตลาดหรือห่วงโซ่คุณค่า เรียกอีกอย่างว่าผู้เข้าร่วมห่วงโซ่คุณค่า

4. Lead Firms หมายถึง ผู้กระทำการตลาดที่มีความเป็นแบบพลวัตและมีความสัมพันธ์เชิงพาณิชย์ที่มีอยู่หรือเป็นไปได้กับผู้ผลิตหรือองค์กรเป้าหมายของโปรแกรมการพัฒนา ซึ่งเป็นผู้จัดหาสินค้าและบริการที่สำคัญให้กับห่วงโซ่คุณค่า ตัวอย่างของ Lead Firms ได้แก่ ผู้จัดการข้อมูล ผู้ซื้อสินค้าของผู้ผลิต/องค์กรเป้าหมาย นายหน้า/ผู้ค้า ผู้ส่งออก ที่ปรึกษา/ผู้ให้บริการ องค์กรฝึกอบรม และสัตวแพทย์

ห่วงโซ่คุณค่าสามารถใช้เพื่ออธิบายกิจกรรมและผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องในการนำผลิตภัณฑ์ดังกล่าวจากผู้ผลิตไปสู่ตลาด และวิเคราะห์เพื่อระบุการปรับปรุงตลอดห่วงโซ่ ซึ่งหากแก้ไขแล้ว จะให้ผลลัพธ์เชิงบวกสูงสุดสำหรับผู้ผลิตรายย่อย ผู้ค้า และผู้แปรรูป มีการนำเอาแนวคิดดังกล่าวไปใช้ต่อยอดการศึกษาเพื่อเพิ่มผลผลิตและผลลัพธ์ที่ดีให้กับครัวเรือนยากจน เช่นในงานศึกษาของ Dyutiman, Choudhary, et al. (2011) ผลลัพธ์แสดงให้เห็นว่าการรวมตัวของผู้ผลิต/ผู้รวบรวมในห่วงโซ่คุณค่าอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกันสามารถเพิ่มความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมการดำรงชีวิตที่พึ่งพาตัวเองได้ และลดความยากจนของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนภูเขาได้ หรือนงานของ Temidayo Gabriel Apata (2019) ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังเพศชายส่วนใหญ่ซื้อขายมันสำปะหลังแบบสดในสวนโดยไม่คิดมูลค่า ในขณะที่ผู้ปลูกมันสำปะหลังเพศหญิงแปรรูปมันสำปะหลังจากแบบสดในสวน จึงเป็นการ

เพิ่มมูลค่าตลอดห่วงโซ่เพื่อเพิ่มรายได้ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสนับสนุนเทคโนโลยีการแปรรูปที่เหมาะสมสำหรับผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังและการติดต่อข้อมูลทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ผู้หญิงต้องมีแรงจูงใจในการใช้ทรัพยากรเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาค้นพบว่าข้อดีของการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในห่วงโซ่มูลค่าทางการเกษตรถูกกำหนดโดยอำนาจเหนือทรัพยากรอันมีค่าและความแข็งแกร่งในการปกครองระดับครัวเรือน กลยุทธ์นี้อาจเป็นหนทางสู่เส้นทางที่สนับสนุนเพศยากจนให้หลุดพ้นจากความยากจนในบ้านของชาวนาจีเรียหลายหลัง

งานศึกษาเหล่านี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของห่วงโซ่มูลค่าที่จะเป็นเสมือนตัวแบบของการสร้างกรอบการหลุดพ้นจากความยากจนไปได้ มากกว่านั้นยังเป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาในพื้นที่ชนบทบนฐานของทุนทรัพยากรและทุนอื่นๆ ที่ได้รับความร่วมมือจากหลายหลายหน่วยงานและหลากหลายผู้กระทำการ

สรุปแนวคิดทฤษฎีการนำครัวเรือนยากจนให้เข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่า (Pro-Poor value chain)
การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกหรือการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในห่วงโซ่มูลค่าเพื่อมุ่งเน้นการขยายหรือปรับปรุงการดำเนินงานที่มีประสิทธิผลและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เช่น การลดความยากจน การสร้างรายได้และการจ้างงาน การเติบโตทางเศรษฐกิจ ประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อม ความเท่าเทียมทางเพศ และเป้าหมายการพัฒนาอื่นๆ ห่วงโซ่มูลค่าสามารถกำหนดได้ว่าเป็น “กิจกรรมทั้งหมดที่จำเป็นในการนำผลิตภัณฑ์จากแนวความคิดไปสู่การใช้งานปลายทาง ซึ่งรวมถึงการออกแบบ การผลิต การตลาด การจัดจำหน่าย และการสนับสนุนเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ไปถึงผู้ใช้ขั้นสุดท้าย” นอกจากนี้ฟังก์ชันของห่วงโซ่มูลค่ายังประกอบไปด้วยการจัดหาปัจจัยการผลิต การผลิต การประมวลผล การค้าส่ง การขายปลีก ฯลฯ ผู้มีบทบาทในตลาดห่วงโซ่มูลค่าประกอบด้วยผู้ผลิต ผู้จัดหาปัจจัยการผลิต ผู้แปรรูป ผู้ส่งออก ผู้ค้าปลีก และอื่นๆ

ดังนั้นงานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการนำครัวเรือนยากจนให้เข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่า (Pro-Poor value chain) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ครัวเรือนยากจนเป้าหมายและวิเคราะห์ห่วงโซ่มูลค่าให้ครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่า (Pro-Poor value chain) ได้อย่างสอดคล้องและสัมพันธ์กับศักยภาพของครัวเรือนยากจนเป้าหมาย โดยวิเคราะห์จากประเภทของครัวเรือนยากจน 4 ประเภท ได้แก่ กลุ่มอยู่ลำบาก กลุ่มอยู่ยาก กลุ่มอยู่ได้ และกลุ่มอยู่ดี และวิเคราะห์ศักยภาพของครัวเรือนยากจนเป้าหมายจากฐานทุนการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (The Sustainable Livelihoods Framework: SLF) ที่ได้ทำการวิเคราะห์ความยากจนด้วยทุน 5 มิติ ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนกายภาพ 3) ทุนการเงิน (ทุนเศรษฐกิจ)/ทุนเศรษฐกิจ 4) ทุนทางสังคม และ 5) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ทีมวิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ว่าครัวเรือนยากจนเป้าหมายมีศักยภาพที่จะอยู่ต้นน้ำ กลางน้ำ หรือปลายน้ำในห่วงโซ่มูลค่า (Pro-Poor value chain)

2.9 บริบทจังหวัดมุกดาหาร บริบทพื้นที่อำเภอ

จังหวัดมุกดาหารได้รับการยกให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชายแดนตั้งแต่ก่อนการประกาศให้เป็นพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ด้วยตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านและกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค กรอบกับจังหวัดตั้งอยู่ตรงข้ามกับแขวงสะหวันนะเขตซึ่งเป็นเมืองใหญ่อันดับสองของ สปป.ลาว รองลงมาจากนครหลวงเวียงจันทน์ และยังเป็นที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน-เซโนที่เชื่อมต่อไปยังท่าเรือน้ำลึกประเทศเวียดนามและนครเศรษฐกิจหนานหนิง มณฑลกว่างสีของจีนอีกด้วย พื้นที่ทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำโขงตลอดระยะทาง 70 กิโลเมตรสามารถเชื่อมโยงการเดินทางได้อย่างสะดวกจากจุดผ่านแดนแบบประเพณีและสะพานมิตรภาพ

ไทย-ลาวแห่งที่ 2 ทำให้รัฐบาลไทยใช้นโยบายการพัฒนาพื้นที่ที่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่นๆ การพัฒนาจังหวัดมีการวางแผนนอกเหนือจากแผนพัฒนาท้องถิ่นทั่วไป โดยมีเป้าหมายให้มุกดาหารเป็นประตูเชื่อมโยง (Gateway) ประเทศสู่ระบบโลจิสติกส์ของภูมิภาค ส่วนการเข้ามาลงทุนของนายทุนจากข้างนอกจะไม่ใช่เพียงการขยายตลาดในจังหวัดเท่านั้น แต่มักจะใช้มุกดาหารเป็นฐานเพื่อเข้าไปเจาะตลาดในลาวและเวียดนาม

นโยบายการพัฒนาพื้นที่ที่เชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจมุกดาหารเข้ากับประเทศเพื่อนบ้านลุ่มน้ำโขงอย่างเป็นทางการคือ นโยบายเมืองคู่แฝดหรือ Sister cities ซึ่งมุกดาหารเป็นจังหวัดเดียวในชายแดนไทย-ลาวที่ได้จัดทำความตกลงเมืองคู่แฝดกับแขวงที่อยู่ติดกัน ความสำคัญของนโยบายนี้ต่อมุกดาหารคือเป็นการดึงเอายุทธศาสตร์และกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศและระดับชาติมาสู่กระบวนการปฏิบัติโดยหน่วยงานระดับท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน ยิ่งกว่านั้น กรอบความร่วมมือนี้ยังถูกนำมากำหนดเป็นแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ที่ประกอบด้วย จังหวัดสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร และแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งทำให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจในพื้นที่ และการเปลี่ยนผ่านจังหวัดมุกดาหารไปสู่การพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงกล่าวได้ว่า มุกดาหารเป็นท้องถิ่นที่ถูกขับเคลื่อนด้วยกระแสระหว่างประเทศที่ยึดโยงกิจกรรมข้ามแดนรวมถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

รัฐบาลได้ประกาศจังหวัดมุกดาหารเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ใน ปี 2558 ครอบคลุมพื้นที่ 11ตำบล ใน 3 อำเภอ คือ อำเภอหว้านใหญ่ อำเภอดอนตาล และอำเภอเมือง จากการเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าการค้าชายแดนสูงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการตั้งอยู่ปลายทางด้านตะวันออกสุดของระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) ด้วยความมุ่งหวังจากรัฐว่าจะใช้เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำและแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ โดยให้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ กิจกรรมโลจิสติกส์ และกิจการด้านการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบัน เขตเศรษฐกิจมุกดาหารกลับยังไม่มีมีความคืบหน้าแต่อย่างใด กนกวรรณ มะโนรมย์ (2562) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า เป็นเพราะพื้นที่ขาดความพร้อมด้านการคมนาคม พื้นที่มีศักยภาพต่ำ ขาดแรงงานจากต่างชาติ ขณะที่สปป.ลาว มีเขตเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน-เซโนที่มีความมั่นคงและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปี 2545 ทำให้นักลงทุนจากต่างชาติสนใจที่จะเข้าไปลงทุนมากกว่า

เมื่อเขตเศรษฐกิจพิเศษยังไม่มีมีความคืบหน้า เศรษฐกิจของมุกดาหารในปัจจุบันจึงยังคงถูกขับเคลื่อนด้วยภาคเกษตรกรรมเช่นที่ผ่านมา ด้วยพืชเศรษฐกิจหลัก คือ ข้าวนาปี อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง และยางพาราแต่จากข้อมูลของสำนักงานจังหวัด (2563) พบว่า การเลี้ยงสัตว์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโคขุนและโคเนื้อ ที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ เนื่องจากมีความต้องการสูงจากตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศโดยเฉพาะผลิตภัณฑ์โคขุนหนองสูง ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ธนวัฒน์ กุลตังวัฒนา (2564) ที่ปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดและรองประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดมุกดาหารที่เห็นว่า การปศุสัตว์มีโอกาสนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัดได้นอกจากพืชที่กล่าวมาข้างต้น โดยให้เหตุผลว่า ประเทศเพื่อนบ้านทั้งเวียดนามและจีน มีความต้องการสัตว์มีชีวิตทั้ง โค สุกร และแพะ โดยเฉพาะแพะ ที่มีความต้องการสูงมาก ทำให้รองผู้ว่าราชการฯ ได้จัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงแพะของจังหวัดขึ้นมา สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้เลี้ยงได้อย่างดี และเชื่อว่าปศุสัตว์สามารถเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักที่จะทำให้ประชาชนมีศักยภาพ มีรายได้มากขึ้น จะต้องส่งเสริมให้คนจนหาโอกาสจากปศุสัตว์ จึงยังเป็นการสร้างโอกาสจากการเป็นเมืองชายแดนที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน

จากการเป็นเมืองชายแดนที่คนทั้ง 2 ฝ่ายต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม ที่คนลาวมักจะข้ามฝั่งมาท่องเที่ยว หรือเข้ามารับการรักษาพยาบาล และโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ จะมีคนลาวที่ค้าขายและมีร้านค้าในฝั่งลาวจะข้ามฝั่งมาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากร้านค้าในมุกดาหารเพื่อไปจำหน่าย แต่เมื่อเกิดการระบาดของโควิด-19 ซึ่งจากข้อมูลสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2564 พบผู้ป่วยระลอกเดือน เมษายน 2564 รวมทั้งสิ้น 1,675 ราย เป็นติดเชื้อมากกว่าจังหวัด 1,549 ราย คิดเป็นร้อยละ 92 ส่วนติดเชื้อมากกว่าจังหวัด 126 ราย คิดเป็นร้อยละ 8 โดยพบใน อ.เมือง มากที่สุด รองลงมาเป็น อ.นิคมคำสร้อย การระบาดทำให้คนทั้ง 2 ฝ่ายไม่สามารถไปมาหาสู่กันได้เช่นเดิม การค้าขายไม่คึกคักเนื่องจากพ่อค้าแม่ค้าฝั่งลาวไม่สามารถข้ามฝั่งมาซื้อสินค้าได้ สถานประกอบการหรือร้านค้าซึ่งเป็นแหล่งจ้างงานสูงและแหล่งรายได้มากกว่าครึ่งต้องปิดตัวลง ทำให้เกิดการว่างงานสูงขึ้นสร้างความเดือดร้อนให้กับลูกจ้างและคนพึ่งพิงในครอบครัวร้านค้าที่ยังเปิดตัวอยู่ก็จะปรับตัวด้วยการสต็อกสินค้าให้น้อยลง แรงงานชาวลาวที่เคยข้ามมาทำงานแบบระยะยาวและเข้ามา - เย็นกลับก็ไม่สามารถทำได้ แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดก็ไม่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศเข้ามาเที่ยว (ณัฐภาน นพคุณ 2564; รุ่งเพชร กันตะบุตร, 2564) สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการระบาดของโควิด-19 ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การค้าชายแดน และโดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนเปลี่ยนแปลงไป

จังหวัดมุกดาหาร เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง มีพรมแดนติดกับแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 2 เป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญทางเศรษฐกิจและการคมนาคมระหว่างสองประเทศ จังหวัดมุกดาหารจึงมีบทบาทสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์ด้านโลจิสติกส์ การค้าชายแดน และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง (GMS)

1. ภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดมุกดาหารมีพื้นที่ประมาณ 4,339.8 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับกับเนินเขา และมีแม่น้ำโขงไหลผ่านทางด้านตะวันออก ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศ การเกษตร และวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โดดเด่น เช่น ภูผาเทิบ อุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว และแก่งกะเบา

2. เศรษฐกิจและการพัฒนา

เศรษฐกิจหลักของจังหวัดยังคงพึ่งพาเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง และอ้อย อย่างไรก็ตาม ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา จังหวัดมุกดาหารได้พัฒนาไปสู่การเป็นเมืองการค้าชายแดนและโลจิสติกส์ที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเปิดใช้สะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 2 ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ และแรงงานข้ามพรมแดนมากขึ้น ส่งผลให้ภาคการค้าและบริการมีแนวโน้มขยายตัว

นอกจากนี้ จังหวัดยังได้รับการบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 (มุกดาหาร นครพนม สกลนคร) ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากควบคู่กับการสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมและดิจิทัล

3. สังคมและประชากร

ประชากรของจังหวัดมุกดาหารมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม เช่น ภูไท ข่า โซ่ กะเลิง และลาวเวียง ซึ่งยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษา และประเพณีไว้ได้อย่างโดดเด่น ส่งผลให้จังหวัดมุกดาหารมีมิติทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและลึกซึ้ง การ

ผสมผสานระหว่างความเป็นไทยกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น ทำให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจ เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ เทศกาลออกพรรษา และการแต่งกายแบบภูไท

ด้านการศึกษาและสาธารณสุข จังหวัดยังมีความท้าทายในการยกระดับคุณภาพบริการ พื้นฐานให้ครอบคลุมและเท่าเทียม โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและห่างไกล

4. บทบาทในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ด้วยตำแหน่งที่ตั้งเชิงยุทธศาสตร์ จังหวัดมุกดาหารเป็นหนึ่งในศูนย์กลางของความร่วมมืออนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะในแง่ของการค้าชายแดนและการเชื่อมโยงด้านคมนาคมสู่กลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม) นอกจากนี้ยังมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ ที่สามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวข้ามแดนได้อย่างเป็นระบบ

จากการลงพื้นที่วิเคราะห์บริบทชุมชน วิเคราะห์ความยากจน และวิเคราะห์ศักยภาพทุนในพื้นที่ ทั้ง 7 อำเภอในจังหวัดมุกดาหาร พบว่า

1. อำเภอเมืองมุกดาหาร

อำเภอเมืองมุกดาหารแม้จะเป็นศูนย์กลางการปกครองและเศรษฐกิจของจังหวัด แต่ยังคงพบความยากจนในเขตชานเมืองและหมู่บ้านบางกลุ่ม โดยเฉพาะครัวเรือนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาอาชีพ

- ทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง โดยประชากรมีการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ยังขาดทักษะอาชีพที่หลากหลายและทักษะด้านเทคโนโลยี

- ทุนกายภาพดีในเขตเมือง มีถนน ไฟฟ้า และอินเทอร์เน็ตเข้าถึง แต่พื้นที่เกษตรยังขาดโครงสร้างน้ำและระบบสนับสนุน

- ทุนทางเศรษฐกิจบางครัวเรือนมีรายได้ประจำจากแรงงานนอกพื้นที่ แต่ในกลุ่มผู้สูงอายุและครัวเรือนเปราะบางยังเผชิญปัญหา รายได้ไม่มั่นคง

- ทุนสังคมอยู่ในระดับพอใช้ ชุมชนมีการรวมกลุ่มบ้าง แต่ยังขาดการจัดการที่ยั่งยืน

- ทุนธรรมชาติมีข้อจำกัดเรื่องน้ำเพื่อเกษตร แม้จะมีพื้นที่เกษตรอยู่บ้าง

ข้อเสนอแนะในพื้นที่ ควรมุ่งเน้นการเพิ่มทักษะอาชีพ การส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตหมู่บ้าน การใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับรายได้ และส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการการเงิน การใช้จ่ายเงินในครัวเรือน

2. อำเภอดงหลวง

ดงหลวงเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ป่าชุมชนมาก มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับที่ราบ ส่งผลให้การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานจำกัด

- ทุนมนุษย์อยู่ในระดับต่ำ ประชากรมีการศึกษาน้อยและมีอัตราการอ่านเขียนต่ำในบางพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ

- ทุนกายภาพจำกัด โดยเฉพาะเรื่องถนนและระบบน้ำเพื่อเกษตร

- ทุนทางเศรษฐกิจยังอ่อนแอ ส่วนใหญ่พึ่งพาเกษตรกรรมแบบยังชีพ

- ทุนธรรมชาติมีศักยภาพ เนื่องจากมีพื้นที่ป่าชุมชน แต่อาจขาดการจัดการที่ยั่งยืน

- ทุนสังคมมีความเข้มแข็งระดับหนึ่งจากเครือญาติและกลุ่มชาติพันธุ์

ข้อเสนอแนะในพื้นที่ พัฒนาทักษะด้านการแปรรูปผลผลิตจากป่า การอนุรักษ์ป่า ชุมชนควบคู่กับการสร้างรายได้ และการจัดการน้ำในพื้นที่สูง การวางแผนเรื่องการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่

3. อำเภอคำชะอี

คำชะอีเป็นอำเภอที่มีทั้งที่ราบและที่ลาดเชิงเขา มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ แต่ยังมีปัญหาความยากจนเรื้อรังในบางตำบล

- ทุมนุชย์อยู่ในระดับปานกลางถึงต่ำ โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานสูงอายุ
- ทุณกายภาพมีถนนและการเข้าถึงพื้นฐานที่พอใช้ได้ แต่ยังขาดแหล่งน้ำและระบบ

จัดการ

- ทุณเศรษฐกิจยังคงอ่อนแอ คราวเรือนจำนวนมากยังพึ่งพาการเกษตรแบบดั้งเดิม
- ทุณธรรมชาติมีทั้งพื้นที่เกษตรและป่า แต่การใช้ประโยชน์ยังไม่มีประสิทธิภาพ
- ทุณสังคมมีการรวมกลุ่มในบางพื้นที่ แต่ยังขาดเครือข่ายเชิงเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะในพื้นที่ ควรยกระดับพัฒนาโมเดลเกษตร-แปรรูปผสมผสาน

การเสริมสร้างทักษะอาชีพใหม่ และการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชนให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

4. อำเภอดอนตาล

อำเภอดอนตาลตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง บางพื้นที่มีโอกาสทางการค้า แต่ครัวเรือนในชนบทห่างไกลยังเผชิญกับความยากจนอย่างมีนัยยะ

- ทุมนุชย์มีความหลากหลาย ระดับการศึกษาอยู่ในระดับพื้นฐาน
- ทุณกายภาพในบางพื้นที่ยังเข้าถึงได้ยาก โดยเฉพาะโครงสร้างน้ำ
- ทุณเศรษฐกิจอ่อนแอ รายได้ไม่แน่นอน และพึ่งพาภาคเกษตรอย่างเดียว
- ทุณธรรมชาติมีศักยภาพเรื่องแม่น้ำและพื้นที่เกษตร แต่ยังใช้ประโยชน์น้อย
- ทุณสังคมยังไม่เข้มแข็งในหลายหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะในพื้นที่ ควรมีการสร้างระบบน้ำชุมชน การวางแผนเกษตรริมโขง และการ

จัดตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์แบบยั่งยืน

5. อำเภอหว้านใหญ่

หว้านใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรริมโขงที่ประสบกับภัยแล้งและน้ำท่วมสลับกัน ทำให้ผลผลิตไม่แน่นอน

- ทุมนุชย์อยู่ในระดับพื้นฐาน แต่ยังขาดโอกาสทางอาชีพนอกภาคเกษตร
- ทุณกายภาพมีโครงสร้างพื้นฐานบางส่วน แต่ระบบชลประทานยังไม่เพียงพอ
- ทุณเศรษฐกิจเปราะบาง ผลผลิตขึ้นอยู่กับฤดูกาลและสภาพอากาศ
- ทุณธรรมชาติมีศักยภาพจากโขง แต่ขาดการวางแผนใช้ทรัพยากร
- ทุณสังคมพึ่งพารัฐและองค์กรภายนอกมาก ยังไม่เกิดการขับเคลื่อนจากภายในชุมชน

ข้อเสนอแนะในพื้นที่ ควรมีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจากแหล่งแม่น้ำโขงและที่ดิน

เพื่อการเกษตรอย่างยั่งยืน การสร้างกลุ่มอาชีพเฉพาะทาง และส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาทักษะอาชีพให้มั่นคงมีตลาดรองรับสินค้าในการผลิตในพื้นที่

6. อำเภอหนองสูง

เป็นพื้นที่ภูเขาสูง การเข้าถึงบริการพื้นฐานยังยากลำบากในบางจุด ความยากจนมีลักษณะเรื้อรัง

- ทุมนุชย์ยังคงจำกัด โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่ออกนอกพื้นที่
- ทุณกายภาพมีข้อจำกัดเรื่องถนนและน้ำ
- ทุณเศรษฐกิจเน้นเกษตรพอเพียง แต่ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน
- ทุณธรรมชาติอยู่ในพื้นที่สูง ยากต่อการพัฒนาเชิงปริมาณ
- ทุณสังคมมีความเข้มแข็งจากประเพณีและศาสนา

ข้อเสนอแนะในพื้นที่ ควรมีการพัฒนาอาชีพเกษตรแบบอนุรักษ์พื้นที่สูง และโมเดลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อจัดการทุนท้องถิ่น เน้นการส่งเสริมให้มีกองทุนส่งเสริมพัฒนาอาชีพ หนุนเสริมเอกลักษณ์ชาติพันธุ์รากเหง้าถิ่นภูไท เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในพื้นที่

7. อำเภอนิคมน้ำจืด

เป็นอำเภอที่มีปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง คราวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำและขาดทุนการผลิต

- ทุนมนุษย์ยังคงอ่อนแอ โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานหญิงและผู้สูงอายุ
- ทุนกายภาพพอใช้ แต่การกระจายยังไม่ทั่วถึง
- ทุนเศรษฐกิจมีข้อจำกัดในด้านแหล่งทุนและการตลาด
- ทุนธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง มีพื้นที่ทำกินแต่ไม่อุดมสมบูรณ์
- ทุนสังคมยังไม่เกิดกลไกที่เข้มแข็งในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ข้อเสนอในพื้นที่ ควรเน้นการพัฒนาวิชาชีพเฉพาะกลุ่ม เช่น งานหัตถกรรม สร้างกองทุนพัฒนาอาชีพที่เข้มแข็ง ส่งเสริมทักษะอาชีพในชุมชนให้มีตลาดรองรับในการผลิต เป็นพื้นที่น้ำท่วมบางพื้นที่ทำให้พืชผักทางการเกษตรเสียหายควรมีการฝึกอบรมเรื่องการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่

บทที่ 3

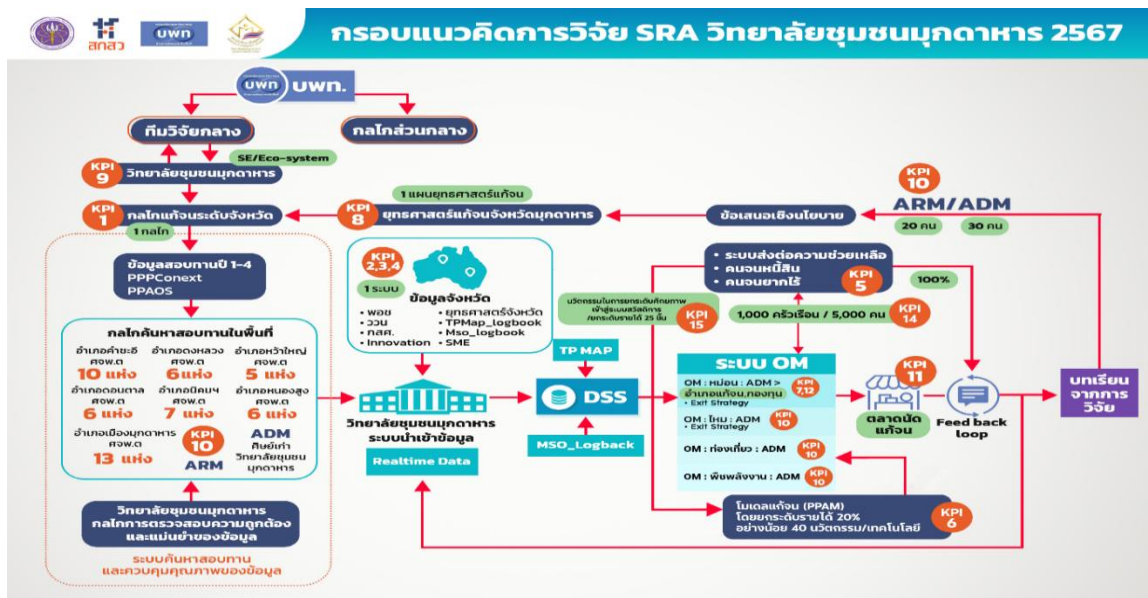
ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” มีระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) และวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครัวเรือนเป้าหมาย
- 3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.6 จริยธรรมการวิจัย (Ethical Considerations)

3.1 รูปแบบการวิจัย

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” เป็นการวิจัยเชิงพื้นที่ที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ผสมผสานวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พร้อมพัฒนาและทดลองใช้โมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงระบบ (Systemic Change) และสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นได้อย่างยั่งยืน ดังปรากฏดังภาพ ที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดการวิจัยและเป้าหมายการขับเคลื่อนพื้นที่ยุทธศาสตร์จังหวัดมุกดาหาร (SRA) (Strategic Area for Poverty Alleviation and Social Mobility : SRA)

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

การดำเนินงานภายใต้กรอบพื้นที่ยุทธศาสตร์จังหวัดมุกดาหาร (Strategic Research Area: SRA) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อยกระดับการจัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างโอกาสทางสังคมในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดเป้าหมายการ

ขับเคลื่อนจำนวน 15 เป้าหมาย ภายใต้แนวคิดการวิจัยเพื่อขจัดความยากจนและเสริมสร้างการเคลื่อนย้ายทางสังคม (Strategic Area for Poverty Alleviation and Social Mobility: SRA) ผ่านชุดโครงการวิจัยที่มุ่งพัฒนา “ระบบคิด-ระบบทำงาน” ให้เกิดการบูรณาการร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรม แก่นของการดำเนินงานอิงอยู่บนหลักการของการจัดการความรู้ร่วม (Collaborative Knowledge Management) และการจัดการปกครองแบบพหุภาคี (Multi-Stakeholder Governance) ซึ่งเน้นการใช้ “พลังความสัมพันธ์ของเครือข่ายจังหวัด” มาเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต เป้าหมายสำคัญคือการสร้างกลไกการทำงานที่ตอบโจทย์ปัญหาความยากจนตามบริบทของพื้นที่อย่างตรงจุด ไม่ว่าจะเป็นชุมชนเมือง ชุมชนชายแดน หรือชุมชนชนบท หนึ่งในภารกิจหลักของ SRA คือการพัฒนาและยกระดับแพลตฟอร์มขจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ (Provincial Poverty Alleviation Operating System: PPAOS) ควบคู่กับการพัฒนาระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System: DSS) ซึ่งเป็นนวัตกรรมด้านสารสนเทศที่รองรับตั้งแต่กระบวนการรวบรวม ตรวจสอบ ประมวลผล และจัดเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ถูกต้อง ครบถ้วน และทันเวลา ช่วยให้หน่วยงาน ผู้กำหนดนโยบาย นักวิจัย และภาคประชาชนสามารถนำข้อมูลไปประกอบการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” มีพื้นที่ดำเนินงานในพื้นที่ 7 อำเภอของจังหวัด มุกดาหาร ได้แก่ 1. อำเภอเมืองมุกดาหาร 2. อำเภอนิคมน้ำส้วม 3. อำเภอหนองสูง 4. อำเภอดอนตาล 5. อำเภอหว้านใหญ่ 6. อำเภอคำชะอี และ 7. อำเภอดงหลวง มีกลุ่มเป้าหมายรวมทั้งสิ้น 1,890 ครัวเรือน จำนวน 5,888 คน

ตารางที่ 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคนจนเป้าหมายในจังหวัดมุกดาหาร

อำเภอ	ตำบล	คนจนเดิม 2567	Add on 68 (Exclusion) คนจนใหม่	รวมคนจน ทั้งหมด 2568	ครัวเรือน ยากจน (คน)
นิคมคำสร้อย	7	295	25	320	1,068
ดอนตาล	7	117	20	137	466
หนองสูง	6	147	17	164	502
คำชะอี	9	265	62	327	961
หว้านใหญ่	5	87	31	118	328
ดงหลวง	6	220	14	234	825
เมือง	13	462	128	590	1,738
รวม	53	1,593	297	1,890	5,888

ข้อมูล ณ 25 กันยายน 2568

3.2.1 วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมาย (1,890 ครัวเรือน)

การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายใช้วิธีการคัดเลือกแบบมีเกณฑ์ (Purposive Sampling) ร่วมกับการใช้ฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ของหน่วยงานภาครัฐ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ใช้ฐานข้อมูลความยากจนระดับจังหวัด โดยอ้างอิงข้อมูลจากระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TPMAP) ใช้ข้อมูลครัวเรือนตกเกณฑ์ จปฐ. ข้อมูลผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ข้อมูลจากระบบฐานข้อมูล PPPConnext ปี 2568 และข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีวิเคราะหร่วมกัน

2. กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกครัวเรือน โดยมีวิธีการ ดังนี้ ครัวเรือนยากจนหรือเปราะบางตามเกณฑ์รายได้และมีมิติความยากจนหลายด้าน มีข้อจำกัดด้านทุนมนุษย์ ทุนอาชีพ หรือการเข้าถึงสวัสดิการ มีความสนใจและพร้อมเข้าร่วมกระบวนการพัฒนา และได้รับการรับรองจากผู้นำชุมชน/คณะกรรมการหมู่บ้าน

3. การกลั่นกรองกลุ่มเป้าหมายระดับพื้นที่ โดยใช้วิธีการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อทวนสอบข้อมูล (Community Validation) การคัดเลือกครัวเรือนที่มีความต้องการพัฒนาอย่างแท้จริง และกระจายจำนวนครัวเรือนให้ครอบคลุมทั้ง 7 อำเภออย่างเหมาะสม

3.2.2 วิธีการเลือกพื้นที่ดำเนินงาน

พื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงานโครงการวิจัย มีพื้นที่ดำเนินการ 7 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองมุกดาหาร 2) อำเภอนิคมน้ำจืด 3) อำเภอหนองสูง จำนวนครัวเรือนยากจน 4) อำเภอดอนตาล 5) อำเภอหว้านใหญ่ 6) อำเภอดงหลวง และ 7) อำเภอคำชะอี และ 7) อำเภอคำชะอี จำนวน 1,890 ครัวเรือน 5,888 คน โดยพิจารณาจากข้อมูลเชิงสถิติและบริบทเชิงพื้นที่ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านระดับความยากจน คือ มีจำนวนครัวเรือนยากจนสูง และมีปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและหลายมิติ

2. ปัจจัยด้านความหลากหลายของบริบทพื้นที่ คือ ครอบคลุมพื้นที่เมือง ชนบท และพื้นที่ห่างไกล มีความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ สังคม และชาติพันธุ์ เพื่อให้สามารถพัฒนา “โมเดล” ที่ปรับใช้ได้หลากหลายบริบท

3. ปัจจัยด้านความพร้อมของภาคีเครือข่าย คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือ มีเครือข่ายชุมชนหรือกลไกในพื้นที่เข้มแข็ง และมีหน่วยงานสนับสนุนด้านวิชาการหรือภาคประชาสังคมร่วมดำเนินงาน

4. ปัจจัยด้านศักยภาพในการขยายผล คือ พื้นที่มีศักยภาพเป็นต้นแบบ (Pilot Area) สามารถถอดบทเรียนและขยายผลไปยังอำเภออื่นได้

สรุปได้ว่า การเลือกกลุ่มเป้าหมาย 1,890 ครัวเรือน ใช้วิธีคัดเลือกแบบมีเกณฑ์โดยอาศัยฐานข้อมูลความยากจนระดับจังหวัดร่วมกับการกลั่นกรองโดยชุมชน ขณะที่การเลือกพื้นที่ดำเนินงาน 7 อำเภอ ใช้หลักการคัดเลือกเชิงยุทธศาสตร์ โดยพิจารณาจากระดับปัญหาความยากจน ความหลากหลายของบริบท ความพร้อมของภาคี และศักยภาพในการขยายผล เพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลกระทบเชิงระบบและยั่งยืน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครัวเรือนเป้าหมาย

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” เป็นลักษณะเครื่องมือแบบผสมผสาน

(Mixed-Methods Tools) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ครอบคลุมมิติความยากจนหลายด้าน โดยสามารถแบ่งเครื่องมือและวิธีใช้ดังนี้

3.3.1 แบบสอบถามข้อมูลครัวเรือน ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากหน่วยบริหารจัดการทุน (บพท.) ที่ใช้เก็บข้อมูลครัวเรือนยากจนเป้าหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เก็บข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับสถานะความยากจนและทุนศักยภาพของครัวเรือน โดยมีเนื้อหาที่ควรครอบคลุมทุน 5 ด้าน คือ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้วิธีการลงพื้นที่สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนแบบเผชิญหน้าและสอบถามบุคคลที่เกี่ยวข้องในครัวเรือน ใช้แบบสอบถามทั้งโครงสร้าง บันทึกข้อมูลลงแบบฟอร์มกระดาษหรือระบบดิจิทัล บันทึกพิกัดบ้าน และตรวจสอบความครบถ้วนก่อนออกจากพื้นที่

3.3.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจบริบทชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย ปัญหาความยากจนในพื้นที่เชิงโครงสร้าง และข้อจำกัดที่แบบสอบถามทั่วไปไม่สามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของพื้นที่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยเลือกครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ใช้คำถามปลายเปิด บันทึกเสียงหรือจดบันทึก และทำการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Content Analysis)

3.3.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) มีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังมุมมองของผู้นำชุมชน ท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ และครัวเรือนเป้าหมาย โดยมีวิธีการจัดเวทีในระดับหมู่บ้าน/ตำบล ใช้ผู้ดำเนินรายการในการสนทนากลุ่ม สรุปประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกัน และใช้เป็นข้อมูลกำหนดยุทธศาสตร์พื้นที่

3.3.4 แบบวัดความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม ครอบคลุมทั้งด้านกระบวนการ กิจกรรม ผลลัพธ์ และภาพรวมโครงการ ช่วยให้การดำเนินงานสามารถปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทความยากจนในพื้นที่ และนำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนสรุปเชิงระเบียบวิธี ลักษณะของแบบวัดความพึงพอใจ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยทั่วไปใช้ระดับ 5 ระดับ ได้แก่ 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

3.3.5 แบบประเมินการเปลี่ยนแปลงรายได้ครัวเรือนยากจนก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ เป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินเก็บข้อมูลรายได้ก่อน-หลังเข้าร่วมโครงการ เปรียบเทียบผลลัพธ์วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และสรุปผลเพื่อใช้พัฒนานโยบายและปรับปรุงการช่วยเหลือครัวเรือนยากจนอย่างต่อเนื่อง

3.3.6 แบบประเมินการเลื่อนระดับสถานะความยากจนเป็นเครื่องมือที่ใช้ติดตามการเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนเป้าหมายว่ามีการพัฒนา “ดีขึ้น คงเดิม หรือถดถอย” ภายหลังเข้าร่วมโครงการ โดยเน้นการประเมินแบบหลายมิติ (Multidimensional Assessment) เป็นแบบประเมินเชิงโครงสร้าง ใช้ระบบ ให้คะแนนตามเกณฑ์ (Scoring Criteria) แบ่งระดับสถานะ เช่น ระดับ 1 = ยากจนรุนแรง ระดับ 2 = ยากจน ระดับ 3 = เปราะบาง ระดับ 4 = พอเพียง/พึ่งพาตนเองได้ โดยประเมินด้านจากทุนศักยภาพ 5 มิติ คือ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” มีวิธีการเก็บข้อมูลตามรายละเอียดของ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

3.4.1 แบบสอบถามข้อมูลครัวเรือน โดยวิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้ 1) ลงพื้นที่สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนแบบเผชิญหน้า (Face-to-face Interview) 2) ใช้แบบสอบถามสอบถามสมาชิกครัวเรือนที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม

3.4.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยเลือกครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ใช้คำถามปลายเปิด บันทึกเสียงหรือจดบันทึก และทำการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Content Analysis)

3.4.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) โดยมีวิธีการจัดเวทีในระดับหมู่บ้าน/ตำบล ใช้ผู้ดำเนินรายการในการสนทนากลุ่ม สรุปประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกัน และใช้เป็นข้อมูลกำหนดยุทธศาสตร์พื้นที่

3.4.4 แบบวัดความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ โดยมีวิธีเก็บข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมหรือการอบรมแต่ละครั้ง (Post-Activity Evaluation)

3.4.5 แบบประเมินการเลื่อนระดับสถานะความยากจนโดยจะเก็บข้อมูลภายหลังเข้าร่วมโครงการ โดยเน้นการประเมินแบบหลายมิติ เป็นแบบประเมินเชิงโครงสร้าง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ใช้กับแบบสอบถาม ชุดที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลครัวเรือน (ข้อ 3.3.1) ชุดที่ 2 แบบวัดความพึงพอใจ (ข้อ 3.3.4) ชุดที่ 3 แบบประเมินรายได้ก่อน-หลัง (ข้อ 3.3.5) และ ชุดที่ 4 แบบประเมินสถานะความยากจน (ข้อ 3.3.6) มีการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของครัวเรือนและระดับผลการประเมิน

1.2 การเปรียบเทียบก่อน-หลัง (Pre-Post Comparison) เช่น ค่าเฉลี่ยรายได้ก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงระดับความยากจน ใช้ t-test (paired sample t-test) หรือร้อยละการเปลี่ยนแปลง (Percentage Change) การวิเคราะห์ระดับคะแนน (Scoring Analysis) สำหรับแบบประเมิน 5 ระดับ และแบบจัดระดับความยากจนเพื่อแปลผลเป็นระดับ เช่น ต่ำ ปานกลาง สูง หรือระดับความยากจน 1-4

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ใช้กับข้อมูลจากแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (ข้อที่ 3.3.2) และกระบวนการกลุ่มการสนทนากลุ่ม (ข้อ 3.3.3) วิเคราะห์ ได้แก่

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการถอดเทป/บันทึกข้อมูล แล้วจัดหมวดหมู่ประเด็น (Coding) เพื่อสรุปประเด็นสำคัญ เช่น สาเหตุความยากจนเชิงโครงสร้างปัญหาอาชีพและรายได้ กลไกความช่วยเหลือในพื้นที่ข้อเสนอเชิงนโยบายการสังเคราะห์ข้อมูล (Data Synthesis) เชื่อมโยงข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงลึกของพื้นที่

3.6 จริยธรรมการวิจัย (Ethical Considerations)

การดำเนินโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครัวเรือนยากจนและกลุ่มเปราะบาง จำเป็นต้องคำนึงถึงหลักจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด เพื่อคุ้มครองสิทธิ ศักดิ์ศรี และความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) หลักการเคารพในบุคคล ทีมวิจัยให้ความสำคัญเกี่ยวกับจริยธรรมของการวิจัยเป็นหลัก โดยผู้เข้าร่วมต้องได้รับข้อมูลครบถ้วนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ ขั้นตอน ประโยชน์ และความเสี่ยงของการวิจัย ให้สิทธิในการตัดสินใจเข้าร่วมหรือปฏิเสธโดยสมัครใจ (Voluntary Participation) สามารถถอนตัวได้ทุกเมื่อโดยไม่เสียสิทธิหรือผลประโยชน์ใด ๆ และจัดทำแบบฟอร์มแสดงความยินยอม (Informed Consent) ก่อนเก็บข้อมูล

2) หลีกเลี่ยงคำถามที่กระทบกระเทือนจิตใจหรือสร้างความอับอาย ใช้วิธีการสัมภาษณ์ที่สุภาพ ให้เกียรติ และไม่ตีตราความยากจน และไม่เปิดเผยข้อมูลที่อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อครัวเรือน

3) ข้อมูลที่เก็บต้องนำไปใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนจริง ใช้ผลการวิจัยเพื่อวางแผนช่วยเหลืออย่างเหมาะสม สื่อสารผลการวิจัยกลับคืนสู่ชุมชน (Feedback to Community)

4) หลักความยุติธรรม (Justice) โดยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ ไม่เลือกปฏิบัติทางเพศ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะทางสังคม และกระจายโอกาสการเข้าร่วมโครงการอย่างเหมาะสม

5) การรักษาความลับและการคุ้มครองข้อมูล (Confidentiality & Data Protection) คือไม่เปิดเผยชื่อ-นามสกุลหรือข้อมูลระบุตัวบุคคล ใช้รหัสข้อมูลแทนชื่อ (Coding System) เก็บเอกสารในที่ปลอดภัย จำกัดสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูลเฉพาะคณะวิจัย

6) การคำนึงถึงกลุ่มเปราะบาง ทีมวิจัยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ในกรณีผู้สูงอายุหรือผู้ไม่สามารถอ่านเขียนได้ ใช้วิธีอธิบายด้วยวาจา หากเกี่ยวข้องกับเด็ก ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองก่อนให้ข้อมูล

สรุปได้ว่า จริยธรรมการวิจัยของโครงการฯ ต้องยึดหลักการเคารพสิทธิ ไม่ก่ออันตราย ก่อประโยชน์ ความยุติธรรม และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะเมื่อทำงานกับครัวเรือนยากจนและกลุ่มเปราะบาง เพื่อให้การวิจัยมีความน่าเชื่อถือ โปร่งใส และสอดคล้องกับมาตรฐานจริยธรรมสากล

บทที่ 4

ผลการวิจัย

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” มีผลการวิจัย ดังนี้

- 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.2 ผลการดำเนินวิจัยโครงการหลัก
- 4.3 ผลการดำเนินโครงการย่อย จำนวน 4 โครงการ

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนยากจน บริบทชุมชน ศักยภาพชุมชน ประเมินความยากจน ในพื้นที่ ด้วยเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนยากจน

ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนยากจน ด้านรายได้ครัวเรือนก่อน-หลังโครงการฯ
N=1,890 ครัวเรือน

ตัวชี้วัด	ค่าเฉลี่ย (บาท/เดือน)	S.D.	ตัวชี้วัด
รายได้ก่อนเข้าร่วมโครงการ	4,850	2,140	รายได้ก่อนเข้าร่วมโครงการ
รายได้หลังเข้าร่วมโครงการ	6,920	2,560	รายได้หลังเข้าร่วมโครงการ
การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย	+2,070 บาท	+42.7%	การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ย

จากตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนยากจน ด้านรายได้ครัวเรือนก่อน-หลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า ครัวเรือนยากจนมีรายได้ก่อนเข้าร่วมโครงการ เฉลี่ยเดือนละ 4,850 บาท และเมื่อเข้าร่วมโครงการเข้าร่วมกิจกรรมโมเดลของโครงการส่งผลให้ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 6,920 บาท ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนที่เข้าร่วมโครงการฯ การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ เดือนละ 2,070 บาท หรือเพิ่มขึ้น ร้อยละ 42.70 ต่อเดือน

ตารางที่ 4.2 การประเมินทุนศักยภาพครัวเรือนเป้าหมาย N=1,890 ครัวเรือน

มิติการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ
ทุนมนุษย์	3.42	0.84	ปานกลาง-สูง
ทุนกายภาพ	3.28	0.91	ปานกลาง
ทุนเศรษฐกิจ	2.96	0.88	ปานกลาง
ทุนทรัพยากรธรรมชาติ	3.11	0.86	ปานกลาง
ทุนทางสังคม	2.74	0.95	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.2 การประเมินทุนศักยภาพครัวเรือนเป้าหมายในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ทุนที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือด้านทุนมนุษย์ ค่าเฉลี่ย = 3.42 รองลงมาคือ ด้านกายภาพ ค่าเฉลี่ย = 3.28 ส่วนทุนศักยภาพที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านทุนทางสังคม ค่าเฉลี่ย = 2.74

ตารางที่ 4.3 การจำแนกระดับสถานะความยากจน จำแนกเป็นสถานะความยากจน ครั้วเรือน เป้าหมาย N=1,890 ครั้วเรือน ดังนี้

สถานะ	จำนวน	ร้อยละ
ยากจนมาก	214	11.30
ยากจน	602	31.80
เปราะบาง	708	37.50
พ้นความยากจน	366	19.40

จากตารางที่ 4.3 เป็นการจำแนกระดับสถานะความยากจน ของครั้วเรือนกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ครั้วเรือนเป้าหมายมีสถานะความยากอยู่ในระดับเปราะบาง ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุอยู่คนเดียวลูกหลาน ไม่ได้ดูแล รายได้มาจากบัตรสวัสดิการของรัฐ บางครั้วเรือนทำมาหากินเลี้ยงชีพของตนเอง สุขภาพไม่แข็งแรง คิดเป็นร้อยละ 37.50 รอการช่วยเหลือจากรัฐอย่างเดียว รองลงมา เป็นกลุ่มยากจน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีภาระหนี้สินไม่สามารถจัดการตัวเองได้ มีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายรายเดือน ไม่มีที่ดินทำกินทางการเกษตร มีอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 31.80 มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมโมเดลแก้จนแต่ยังไม่มี ความกล้าที่จะเข้าร่วมโมเดลกลัวชุมชนไม่ยอมรับ กลุ่มครั้วเรือนที่มีระดับสถานะความยากจนมาก ส่วนใหญ่เป็นครั้วเรือนที่ขาดทักษะอาชีพในการประกอบอาชีพ มีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือน ครั้วเรือนมีจำนวนมากมีคนทำงานเพียง 1 คน รายได้ส่วนใหญ่มาจากบัตรสวัสดิการของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 11.30 มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมโมเดลแก้จนแต่ยังกล้าๆ กลัวที่จะเข้าร่วมโมเดล และ กลุ่มสุดท้ายคือ ครั้วเรือนที่มีระดับสถานะพ้นความยากจน ส่วนใหญ่ เป็นครั้วเรือนที่มีอาชีพมั่นคงแล้วคือมีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครั้วเรือน มีหนี้สินแต่สามารถจัดการตัวเองได้ มีที่ดินทำกินทางการเกษตรเกิน 5 ไร่ มีทักษะในการประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัยแข็งแรงมั่นคง มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมโมเดลแก้จน คิดเป็นร้อยละ 19.40

ตารางที่ 4.4 การประเมินทัศนคติในการเข้าร่วมโครงการฯ (Outcome) โดยทำการประเมินความคิดเห็นเมื่อเข้าร่วมโครงการฯ แล้วเป็นอย่างไรบ้าง โดยมีครั้วเรือนเป้าหมาย N=1,890 ครั้วเรือน

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการเข้าร่วมโครงการฯ	จำนวน	ร้อยละ
ดีขึ้น	1,042	55.10
คงเดิม	734	38.80
แย่ลง	114	6.10

จากตารางที่ 4.4 ผลการประเมินทัศนคติในการเข้าร่วมโครงการฯ (Outcome) โดยทำการประเมินความคิดเห็นเมื่อเข้าร่วมโครงการฯ พบว่า ครั้วเรือนมีความเข้าใจ และมีความต้องการอยากเข้าร่วมโครงการฯ ร่วมทำกิจกรรมของโครงการ และเข้าร่วมพัฒนาโมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ 55.10 รองลงมีความเข้าใจ และมีความต้องการอยากเข้าร่วมโครงการฯ ร่วมทำกิจกรรมของโครงการ และเข้าร่วมพัฒนาโมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับคงเดิมคือไม่ตื่นเต้นไม่สนใจ และไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ รอแค่รับสวัสดิการจากรัฐเพียงอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 38.80 ส่วนครั้วเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมายที่มีทัศนคติไม่เปลี่ยนและไม่อยากเข้าร่วมโครงการฯ หรือมีทัศนคติที่แย่ลง ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มที่ไม่สามารถทำงานได้ และไม่อยากเข้าร่วม

กิจกรรมใดๆ กับโครงการ คิดเป็นร้อยละ 6.10

สรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนจำนวน 1,890 ครัวเรือน พบว่า รายได้เฉลี่ยครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 42.7 หลังเข้าร่วมโครงการ คะแนนทุนศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางถึงปานกลางสูง ครัวเรือนมากกว่าครึ่งหนึ่ง (55.1%) มีสถานะความยากจน “ดีขึ้น” และมีครัวเรือนร้อยละ 19.4 สามารถพ้นจากสถานะความยากจน

4.1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยเลือกครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ใช้คำถามปลายเปิด บันทึกเสียงหรือจดบันทึก และทำการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Content Analysis) ผลการวิเคราะห์ โดยยกกรณีศึกษาตัวอย่างจำนวน 10 กรณีศึกษาเป็นบทสนทนาระหว่าง นักวิจัย (R) และ ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย (HH) ใช้คำถามปลายเปิด และสรุปประเด็นวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

เคสที่ 1: ครัวเรือนเกษตรรายย่อย รายได้ไม่แน่นอน

R: ปัจจุบันครัวเรือนมีรายได้หลักจากอะไร

HH: ทำนาอย่างเดียว ปีไหนฝนไม่ดีก็ขาดทุน ต้องไปกู้เงิน

R: ปัญหาหลักที่กระทบความเป็นอยู่คืออะไร

HH: หนี้สินกับราคาข้าวตกต่ำ

R: หลังเข้าร่วมโครงการมีอะไรเปลี่ยนแปลง

HH: ได้อบรมปลูกผักเสริม ทำให้มีรายได้รายวัน

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า มีความเปราะบางด้านทุนเศรษฐกิจ มีการพึ่งพิงรายได้เดียว การกระจายรายได้ช่วยลดความเสี่ยง

เคสที่ 2: แม่เลี้ยงเดี่ยว รับจ้างทั่วไป

R: อุปสรรคสำคัญในการดำรงชีวิตคืออะไร

HH: ไม่มีคนช่วยเลี้ยงลูก รายได้ไม่พอ

R: โครงการช่วยอย่างไร

HH: ได้ฝึกอาชีพทำขนมขาย มีรายได้เพิ่ม

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า ครัวเรือนนี้มีทุนสังคมต่ำ ภาระพึ่งพิงสูง และต้องการทักษะอาชีพเพิ่มโอกาสทางสังคม

เคสที่ 3: ครัวเรือนผู้สูงอายุ

R: รายได้มาจากไหน

HH: เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุอย่างเดียว

R: ความต้องการเร่งด่วนคืออะไร

HH: อยากมีอาชีพที่ทำที่บ้านได้

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า ครัวเรือนนี้มีข้อจำกัดด้านทุนมนุษย์ (แรงงาน) แต่มีความต้องการอาชีพเหมาะสมตามวัย

เคสที่ 4: ครัวเรือนมีสมาชิกพิการ

R: ผลกระทบจากความพิการในครัวเรือน

HH: ค่าใช้จ่ายสูง ทำงานลำบาก

R: โครงการช่วยอย่างไร

HH: ช่วยประสานสิทธิสวัสดิการ

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า ครัวเรือนนี้สามารถเข้าถึงสิทธิรัฐ และสามารถช่วยเหลือให้เขาลด

ความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพ

เคสที่ 5: ครั้วเรือนเกษตรเชิงพาณิชย์ขนาดเล็ก

R: ปัญหาการผลิตคืออะไร

HH: ต้นทุนสูง ขาดความรู้ตลาด

R: หลังโครงการ

HH: ได้ความรู้ตลาดออนไลน์

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า ครั้วเรือนนี้ขาดทุนความรู้ด้านตลาด และมีความต้องการทางเทคโนโลยีช่วยเพิ่มรายได้

เคสที่ 6: ครั้วเรือนแรงงานข้ามฤดูกาล

R: รายได้มั่นคงหรือไม่

HH: ไม่มั่นคง ต้องไปทำงานต่างจังหวัด

R: สิ่งที่ต้องการ

HH: งานในพื้นที่

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า ครั้วเรือนนี้ที่ต้องอพยพแรงงานไปทำนอกสถานที่ เขาต้องการมั่นคงทางรายได้ ถ้าต้องไปต่างถิ่นส่งผลให้ขาดความไม่มั่นคงทางรายได้ของครั้วเรือน

เคสที่ 7: ครั้วเรือนมีหนี้สินสะสม

R: สาเหตุหนี้สิน

HH: กู้มาลงทุนแต่ขาดทุน

R: โครงการช่วยอะไร

HH: สอนทำบัญชีครั้วเรือน

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า ครั้วเรือนนี้ขาดทักษะการเงิน การบริหารจัดการรายจ่าย ต้องการความรู้ทางด้านการจัดการเงินเพื่อนำมาตรวจสอบรายได้ค่าใช้จ่ายของครั้วเรือน

เคสที่ 8: ครั้วเรือนที่สามารถพ้นความยากจน

R: อะไรคือปัจจัยสำเร็จ

HH: รวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์ชุมชน

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า ครั้วเรือนมีทุนสังคมเข้มแข็งขึ้น มีการรวมกลุ่มเพิ่มอำนาจต่อรองในการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร มีการบริหารจัดการที่ดีในกลุ่มอาชีพของตนเอง มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการสินค้าทางการเกษตรของตน

เคสที่ 9: ครั้วเรือนที่ยังเปราะบางและยังยากจนอยู่

R: เหตุใดยังไม่ดีขึ้น

HH: ป่วยเรื้อรัง ทำงานไม่ได้

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า ครั้วเรือนนี้มีความเสี่ยงด้านสุขภาพ มีความยากจนซ้ำซ้อน ปัจจัยเกิดจากคนในครั้วเรือนมีผู้ติดยาเสพติด ส่งผลให้ครั้วเรือนไม่มีหลักในการประกอบอาชีพ หารายได้ไม่ได้เนื่องจากทำงานไม่ได้

เคสที่ 10: ครั้วเรือนที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจาก Mukdahan Model

R: โครงการมีผลอย่างไร

HH: ได้ทั้งความรู้ เงินทุน และเครือข่าย

วิเคราะห์เนื้อหา : พบว่า ครั้วเรือนนี้มีการบูรณาการพหุภาคี ในหลายๆ ด้าน มีความพร้อมในการเข้าร่วมการพัฒนาตนเองทั้งครอบครัว มีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ มีอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

เพื่อขายรัง ได้รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ได้จากการขายรังใหม่ เดือนละ 15,000-20,000 บาทต่อเดือน และ ยังปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ร่วมกับเพื่อนบ้านอีก 3 ครัวเรือนปลูกผักขายให้กับตลาดในพื้นที่ และบริษัท แมคโครมุกดาหาร อีกด้วย

สรุปการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา พบว่า จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบประเด็นหลักๆ ดังนี้คือความ เปรียบบางด้านรายได้และหนี้สิน ข้อจำกัดด้านทุนมนุษย์ (สุขภาพ/การศึกษา) การเข้าถึงสิทธิ์และ สวัสดิการรัฐ ความสำคัญของการฝึกทักษะอาชีพ บทบาทของทุนสังคมและการรวมกลุ่ม และ การบูรณาการหลายภาคส่วนตามแนวทาง Mukdahan Model

4.1.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) โดยมีวิธีการจัดเวทีในระดับหมู่บ้าน/ ตำบล ใช้ผู้ดำเนินรายการในการสนทนากลุ่ม สรุปประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกัน และใช้เป็น ข้อมูลกำหนดยุทธศาสตร์พื้นที่ ผลการวิเคราะห์ พบว่า

ตารางที่ 4.5 ประเด็นปัญหาหลักที่ได้จากการสนทนา โดยใช้วิธีการจัดเวทีในระดับหมู่บ้าน/ ตำบล ใช้ผู้ดำเนินรายการในการสนทนากลุ่ม สรุปประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกัน และใช้เป็น ข้อมูลกำหนดยุทธศาสตร์พื้นที่

ลำดับ	ประเด็นปัญหา	รายละเอียดจากเวที
1	รายได้ไม่มั่นคง	พึ่งพิงเกษตรเชิงเดี่ยว ราคาผลผลิตผันผวน
2	หนี้สินครัวเรือนสูง	กู้เงินเพื่อการผลิตและอุปโภคบริโภค
3	ขาดทักษะอาชีพเสริม	ขาดองค์ความรู้ด้านแปรรูปและการตลาด
4	การเข้าถึงสวัสดิการไม่ทั่วถึง	บางครัวเรือนยังไม่เข้าถึงสิทธิรัฐ
5	ปัญหาสุขภาพและผู้สูงอายุ	ภาระดูแลผู้พึ่งพิงสูง
6	เยาวชนย้ายถิ่น	ขาดแรงงานในพื้นที่

จากตารางที่ 4.5 เป็นประเด็นปัญหาหลักที่ได้จากการสนทนา โดยใช้วิธีการจัดเวทีในระดับ หมู่บ้าน/ตำบล ใช้ผู้ดำเนินรายการในการสนทนากลุ่ม สรุปประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกัน และ ใช้เป็นข้อมูลกำหนดยุทธศาสตร์พื้นที่ พบว่า ประเด็นที่เป็นปัญหาในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเรื่องรายได้ไม่ มั่นคง ครัวเรือนมีหนี้สินสูง ขาดทักษะอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ การเข้าถึงสวัสดิการไม่ทั่วถึง ปัญหาสุขภาพ และผู้สูงอายุ และ ประเด็นสุดท้ายคือ เยาวชนย้ายถิ่นฐานของตนเองไปทำงานต่างจังหวัด

ตารางที่ 4.6 แนวทางแก้ไขที่ชุมชนเสนอร่วมกันและใช้เป็นข้อมูลกำหนดยุทธศาสตร์พื้นที่

มิติ	แนวทางที่เสนอ
ด้านเศรษฐกิจ	ส่งเสริมอาชีพเสริม แปรรูปสินค้า พัฒนาแบรนด์ชุมชน
ด้านการเงิน	ฝึกทำบัญชีครัวเรือน จัดตั้งกองทุนชุมชน
ด้านสังคม	พัฒนากลุ่มออมทรัพย์/วิสาหกิจชุมชน
ด้านสุขภาพ	จัดระบบดูแลผู้สูงอายุในชุมชน
ด้านเทคโนโลยี	อบรมการตลาดออนไลน์
ด้านบริหารจัดการ	ตั้งคณะทำงานระดับตำบลติดตามครัวเรือนเปราะบาง

สรุปได้ว่า การสนทนากลุ่มจัดเวที Focus Group ทำให้เกิดการรับรู้ปัญหาร่วมกันของทุกภาค ส่วน การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาอย่างมีส่วนร่วม การกำหนดยุทธศาสตร์พื้นที่ที่สอดคล้องกับ บริบทจริง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับหมู่บ้าน/ตำบล

4.1.5 การวัดความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ โดยมีวิธีเก็บข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมหรือการอบรมแต่ละครั้ง (Post-Activity Evaluation) ปรากฏดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = 1,890)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1.ชาย	1,068	56.5
2.หญิง	822	43.5
รวม	1,890	100
1.เข้าร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับโมเดลเศรษฐกิจอาชีพรายครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหาร “JOB-MUK”	410	21.69
2.เข้าร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ 2 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับระดับสวัสดิการ เกื้อกูลและสร้างโอกาสทางสังคม ในจังหวัดมุกดาหาร “Social Safety Net”	109	5.77
3.เข้าร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry”	280	14.81
4.เข้าร่วมโครงการย่อยที่ 4 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการภัยพิบัติใน จังหวัดมุกดาหาร “Disaster risk management”	145	7.67
5.เข้าร่วมโครงการหลัก กิจกรรมอบรมการเงิน/บัญชีครัวเรือน	203	10.74
6.เป็นครัวเรือนกลุ่มเปราะบาง ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการได้ เป็นกลุ่มต้องส่งต่อความช่วยเหลือแบบเร่งด่วน	743	39.31
รวม	1,890	100

จากตารางที่ 4.7 ผลการวัดความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ โดยมีวิธีเก็บข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมหรือการอบรมแต่ละครั้ง (Post-Activity Evaluation) พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 56.5 ส่วนใหญ่เข้าร่วมโครงการวิจัยย่อยที่ 1 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับโมเดลเศรษฐกิจอาชีพรายครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหาร “JOB-MUK” ซึ่งเป็นการฝึกอาชีพช่างฝีมือแรงงาน ยกกระดับมาตรฐานวิชาชีพช่างในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 21.69 รองลงมาครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย เข้าโครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการต่อเนื่องจาก ปี 2568 มีการพัฒนายกระดับต่อยอดให้เกษตรกรปลูกหม่อนเลี้ยงไหมขายรังปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อทอผ้า ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมไปทำอาหารสัตว์ และปลูกหม่อนเลี้ยงไหมไปทำยาสมุนไพรจีน คิดเป็นร้อยละ 14.81 และเข้าร่วมโครงการหลักกิจกรรมอบรมการเงิน/บัญชีครัวเรือน เพื่อนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองและสามารถบริหารจัดการหนี้สินในครัวเรือนของตนเองได้ คิดเป็นร้อยละ 10.74

ตารางที่ 4.8 ความตั้งใจนำความรู้ไปใช้ และขยายผลของครัวเรือนเป้าหมาย

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
นำไปใช้แน่นอน	1,426	75.5
อาจนำไปใช้	372	19.7
ยังไม่แน่ใจ	92	4.8

จากตารางที่ 4.8 เมื่อเข้าร่วมโครงการแล้ว ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้ไปใช้ และ

ขยายผลแน่นอน คิดเป็นร้อยละ 75.50

สรุปผลการวิเคราะห์ พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจในระดับ “มาก” ทุกด้าน คุณภาพวิทยากรได้รับคะแนนสูงสุด (Mean = 4.41) ร้อยละ 86.3 มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด ร้อยละ 75.5 ตั้งใจนำความรู้ไปใช้จริง สะท้อนว่า โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคี เพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” สามารถตอบโจทย์ความต้องการของครัวเรือนเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.6 การประเมินการเลื่อนระดับสถานะความยากจนโดยจะเก็บข้อมูลภายหลังเข้าร่วมโครงการ โดยเน้นการประเมินแบบหลายมิติ เป็นแบบประเมินเชิงโครงสร้าง

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ยคะแนนรายมิติ ทุณศักยภาพของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ N=1890 ครัวเรือน (หลังเข้าร่วมโครงการ)

มิติการประเมิน	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	แปลผล
ทุนมนุษย์	3.36	0.78	ปานกลาง-สูง
ทุนกายภาพ	3.18	0.82	ปานกลาง
ทุนเศรษฐกิจ	3.05	0.87	ปานกลาง
ทุนสังคม	3.52	0.74	สูง
ทุนทรัพยากรธรรมชาติ	3.11	0.80	ปานกลาง
รวม	3.24	0.80	ปานกลาง-สูง

จากตารางที่ 4.9 ผลค่าเฉลี่ยคะแนนรายมิติ ทุณศักยภาพของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ N=1890 ครัวเรือน (หลังเข้าร่วมโครงการ) พบว่า โดยภาพรวมของทุนศักยภาพ มีค่าเฉลี่ย = 3.24 ส่วน ทุนที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด คือ ทุนสังคมสูงขึ้น มีค่าเฉลี่ย = 3.52 รองลงมา ทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ย = 3.36 และ ทุนที่ต่ำที่สุดคือ ทุนเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ย = 3.05

ตารางที่ 4.10 การเปรียบเทียบคะแนนก่อน-หลัง เข้าร่วมโครงการ

มิติ	ก่อนโครงการ (Mean)	หลังโครงการ (Mean)	การเปลี่ยนแปลง
ทุนมนุษย์	2.84	3.36	+0.52
ทุนกายภาพ	2.71	3.18	+0.47
ทุนการเงิน	2.63	3.05	+0.42
ทุนสังคม	3.01	3.52	+0.51
ทุนทรัพยากรธรรมชาติ	2.76	3.11	+0.35

จากตารางที่ 4.10 ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อน-หลัง เข้าร่วมโครงการทุกมิติมีแนวโน้มดีขึ้น หลังเข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ 4.11 การเลื่อนระดับสถานะความยากจน (หลังเข้าโครงการ)

สถานะ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ยากจนมาก	186	9.80
ยากจน	548	29.00
เปราะบาง	432	22.90
พ้นความยากจน	724	38.30

จากตารางที่ 4.11 ผลการเลื่อนระดับสถานะความยากจน (หลังเข้าโครงการ) พบว่า ครัวเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมายมีการเลื่อนระดับสถานะความยากจน เป็น *พ้นความยากจน* จำนวน 724 คิดเป็นร้อยละ 38.30

ตารางที่ 4.12 การเปลี่ยนแปลงสถานะความยากจน (Outcome Analysis)

การเปลี่ยนแปลง	จำนวน	ร้อยละ
เลื่อนระดับดีขึ้น	1,118	59.20
คงเดิม	672	35.60
ถดถอย	100	5.20

จากตารางที่ 4.12 ผลการเปลี่ยนแปลงสถานะความยากจน (Outcome Analysis) (หลังเข้าโครงการ) พบว่า ครัวเรือนยากจนกลุ่มเป้าหมายมีการเปลี่ยนแปลงสถานะความยากจนเลื่อนระดับสถานะ เป็น *ดีขึ้น* จำนวน 1,118 คิดเป็นร้อยละ 59.20

สรุปการวิเคราะห์ภาพรวม ได้ว่า Outcome และ Impact

Outcome (ระดับครัวเรือน) ร้อยละ 59.2 มีการเลื่อนระดับสถานะดีขึ้น คะแนนทุนรวมเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 0.45 คะแนน จำนวนครัวเรือนพ้นความยากจนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเชิงพัฒนา

Impact (ระดับพื้นที่) โครงสร้างความปลอดภัยของชุมชนลดลง เกิดกลไกบูรณาการข้อมูลคนจนระดับตำบล โมเดล “Mukdahan Model” แสดงศักยภาพในการขยายผลเชิงนโยบาย

4.2 ผลการดำเนินงานวิจัย

ผลการดำเนินงานตาม OKR ของโครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” มีรายละเอียดและผลการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาและยกระดับกลไกความร่วมมือการแก้ไขความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมระดับจังหวัด

การแก้ไขปัญหาคความยากจนในระดับพื้นที่ถือเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากความยากจนมีลักษณะซับซ้อนและเชื่อมโยงกับปัจจัยหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม มนุษย์ และโครงสร้างเชิงพื้นที่ การจัดการปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอาศัย กลไกความร่วมมือแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ภาควิชาการ หน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบมาตรการ และดำเนินการช่วยเหลือได้ตรงกับบริบทของแต่ละ

ครัวเรือนและแต่ละพื้นที่ จังหวัดมุกดาหารเป็นพื้นที่ที่มีความท้าทายด้านความยากจนในระดับสูง และยังมีความเหลื่อมล้ำด้านทุนมนุษย์และเศรษฐกิจระหว่างอำเภออย่างชัดเจน การดำเนินงานวิจัยภายใต้ “Mukdahan Model” จึงมุ่งสร้างระบบกลไกร่วมที่เข้มแข็ง โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐาน (Evidence-based Approach) ผ่านการพัฒนาและยกระดับ ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนจังหวัด (PPPConnex และ Thai People Map ระดับจังหวัด) เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลกลางสำหรับการตัดสินใจเชิงนโยบาย การวิเคราะห์ปัญหาารายครัวเรือน และการออกแบบการช่วยเหลือที่เหมาะสม

การพัฒนากลไกความร่วมมือดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงการจัดเก็บข้อมูล แต่ยังรวมถึง การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ให้สามารถใช้ประโยชน์ข้อมูลในการวิเคราะห์สาเหตุเชิงโครงสร้างของความยากจน รวมถึงการติดตามผลการช่วยเหลือผ่านระบบ Feedback Loop เพื่อให้การแก้ปัญหาที่มีความต่อเนื่อง ตรวจสอบได้ และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบยั่งยืน

ดังนั้น การยกระดับกลไกความร่วมมือในระดับจังหวัดจึงเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างระบบนิเวศการแก้ไขความยากจนเชิงพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ โดยผสมผสานข้อมูล กระบวนการทำงาน และภาคีที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน เพื่อให้จังหวัดมุกดาหารสามารถพัฒนานโยบายสังคมที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน การพัฒนาและยกระดับกลไกความร่วมมือการแก้ไขความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมระดับจังหวัด มีผลดำเนินงานดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาและยกระดับกลไกความร่วมมือการแก้ไขความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมระดับจังหวัด มีกระบวนการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลักดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูลและการสอบทาน (Data Collection & Verification)

1. ดำเนินการค้นหาและสำรวจครัวเรือนยากจนในพื้นที่ทั้ง 7 อำเภออย่างต่อเนื่อง
2. ใช้แบบสำรวจและเครื่องมือประเมินตามแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework : SLF) ครอบคลุม 5 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ ทุนสังคม
3. ลงพื้นที่สอบทานข้อมูลร่วมกับผู้นำชุมชน อปท. และศูนย์ ศจพ.อ. เพื่อให้ข้อมูลถูกต้องและเป็นปัจจุบัน
4. นำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบเข้าสู่ระบบ PPPConnex อย่างต่อเนื่อง (Continuous Update)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาและยกระดับระบบฐานข้อมูล (System Upgrading & Integration)

1. ปรับปรุงระบบ PPPConnex ให้สามารถทำงานเป็นฐานข้อมูลระดับจังหวัด (Thai People Map – Provincial Version)
2. เชื่อมโยงข้อมูลที่มีลักษณะ Data Ownership ของแต่ละหน่วยงานเข้าสู่ระบบกลาง
3. ติดตั้งระบบฐานข้อมูลในศูนย์ ศจพ.อ. ทุกอำเภอ เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่
4. จัดประชุมพัฒนาและอบรมการใช้ระบบแก่ อปท. และหน่วยงานภาคี

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ปัจจัยความยากจนและสถานะครัวเรือน (SLF-Based Poverty Analysis)

1. วิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบ SLF เพื่อระบุฐานทุน จุดเสี่ยง และปัจจัยที่นำไปสู่วัฏจักรความยากจนของแต่ละครัวเรือน
2. จัดจำแนกสถานะความยากจนเป็นรายคน รายครัวเรือน และรายพื้นที่
3. สังเคราะห์ปัญหาความยากจนหลายมิติ เช่น รายได้ ที่ดิน การศึกษา สุขภาพ หนี้สิน ความเปราะบางทางสังคม
4. สร้างฐานข้อมูลเชิงวิเคราะห์เพื่อใช้สำหรับการออกแบบการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม (Tailor-made Solution)

ขั้นตอนที่ 4 การประชุมพัฒนากลไกความร่วมมือและออกแบบแนวทางแก้ไข (Collaborative Mechanism Development)

1. จัดประชุมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ อปท. ศูนย์ ศจพ.อ. ภาคเอกชน และองค์กรชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนา “กลไกความร่วมมือระดับจังหวัด”
2. ใช้ข้อมูลจากระบบ Thai People Map ระดับจังหวัดเป็นฐานกลางสำหรับการอภิปรายและตัดสินใจ
3. ร่วมกันวางแผนแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นรายกรณี เช่น อาชีพ รายได้ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย การศึกษา
4. ออกแบบกิจกรรมและโครงการแบบบูรณาการให้ตรงตามสถานะปัญหาแต่ละครัวเรือน
5. กำหนดบทบาทของแต่ละหน่วยงานอย่างชัดเจนตามภารกิจเพื่อแก้ปัญหาครัวเรือนที่ตรวจสอบแล้ว

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามผลการช่วยเหลือและป้อนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Loop & Monitoring)

1. พัฒนาระบบติดตามผลใน PPPConnex-จังหวัด เพื่อบันทึกข้อมูลผลการช่วยเหลือโดยแต่ละหน่วยงาน
2. ระบบทำงานแบบ Real-time ทำให้ทราบว่าครัวเรือนใดได้รับการช่วยเหลือแล้วหรือต้องติดตามซ้ำ
3. หากครัวเรือนอยู่ในภาวะต้องสงเคราะห์ ทีมวิจัยจัดทำหนังสือส่งต่อไปยังสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเพื่อดำเนินการตามภารกิจ
4. ใช้ข้อมูล Feedback Loop ประเมินผลลัพธ์การช่วยเหลือและปรับปรุงแนวทางดำเนินงานต่อเนื่อง

ผลการวิจัย พบว่า มีการสังเคราะห์ข้อมูลและการวิเคราะห์เชิงลึกพบผลลัพธ์สำคัญ ดังนี้

1. เกิดระบบข้อมูลกลางระดับจังหวัดที่มีความครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน (Integrated Provincial Poverty Database)

1.1 ระบบ PPPConnex ถูกพัฒนาเป็นฐานข้อมูลระดับจังหวัด (Thai People Map)

1.2 หน่วยงานทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงข้อมูลเดียวกัน ลดความซ้ำซ้อน และเพิ่มประสิทธิภาพการวางแผน

- 1.3 ทำให้การประเมินปัญหาและออกแบบการช่วยเหลือมีความแม่นยำสูงขึ้น
2. เกิดกลไกความร่วมมือแบบพหุภาคีที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม (Structured Multi-sectoral Collaboration)
 - 2.1 ภาครัฐ อปท. ภาคเอกชน และชุมชนทำงานร่วมกันภายใต้ข้อมูลฐานเดียว
 - 2.2 การประชุมร่วมวิเคราะห์ปัญหาเป็นกลไกใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน
 - 2.3 ส่งผลให้การตัดสินใจแก้ไขปัญหาคြ်เรือนยากจนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การวิเคราะห์ตามกรอบ SLF ทำให้เข้าใจรากของปัญหาความยากจนอย่างลึกซึ้ง (Deep Poverty Insight)
4. ระบบ Feedback Loop เพื่ิ่ มคุณภาพการติดตามผล (Evidence-based Monitoring)
 - 4.1 การบันทึกข้อมูลผลการช่วยเหลือทำให้ทราบผลลัพธ์อย่างเป็นระบบ
 - 4.2 ข้อมูลย้อนกลับช่วยให้สามารถปรับปรุงนโยบายและโครงการได้ตรงตามปัญหา
 - 4.3 เป็นฐานข้อมูลสำคัญของการวิจัยและกำหนดทิศทางการแก้ไขความยากจน

ระยะยาว

ผลการการวิเคราะห์ในพื้นที่ พบว่า การพัฒนาและยกระดับระบบ PPPConnexx สู่ Thai People Map ระดับจังหวัด ส่งผลให้จังหวัดมุกดาหารมีเครื่องมือและกลไกการแก้ไขความยากจนที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

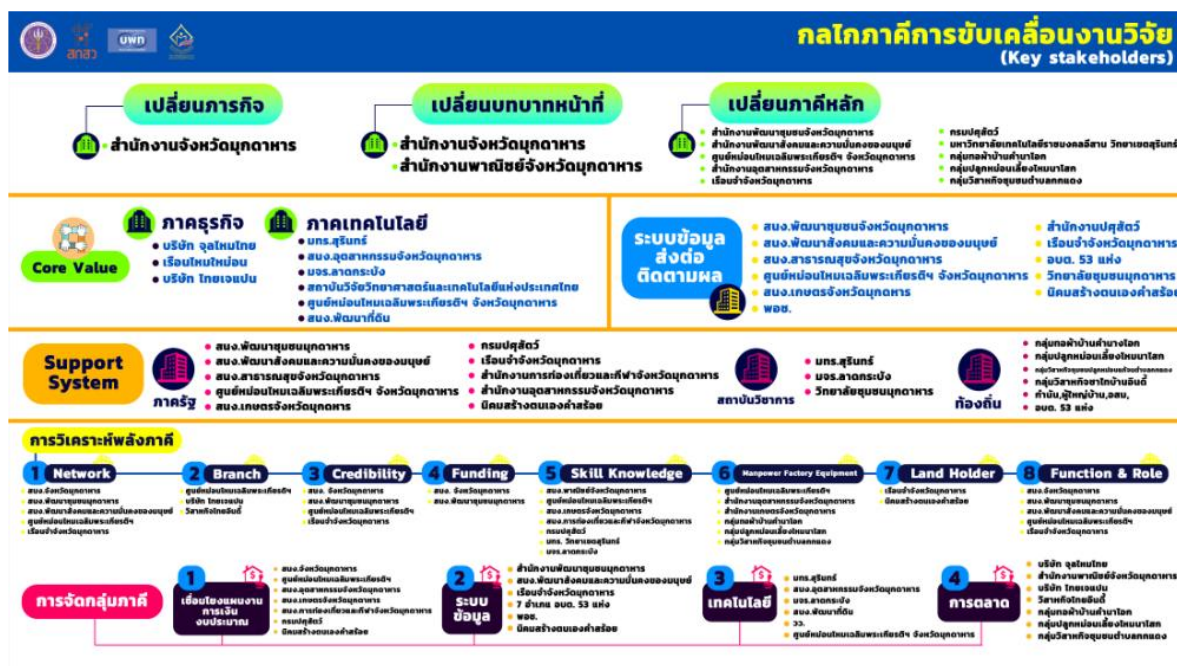
1. ฐานข้อมูลที่ครบถ้วน เชื่อถือได้ และเป็นปัจจุบัน
2. การทำงานร่วมกันของภาคีหลากหลายภาคส่วนอย่างเป็นระบบ
3. การวิเคราะห์ปัญหาความยากจนเชิงลึกที่ตอบโจทย์การออกแบบความช่วยเหลือ

เฉพาะราย

4. การติดตามผลที่มีหลักฐานข้อมูลรองรับแบบ Feedback Loop
5. ผลลัพธ์ชัดเจน คือ การแก้ปัญหาตรงจุด ลดการตกหล่น และเพิ่มโอกาสทางสังคมให้

ครัวเรือนยากจน

ทั้งหมดนี้เป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินงานวิจัยโครงการวิจัยหลัก การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” ในการพัฒนากลไกความร่วมมือระดับจังหวัดเพื่อแก้ไขความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ภาพที่ 4.1 กลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดมุกดาหาร
การดำเนินงานโครงการหลัก การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจน
และสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” ในปี พ.ศ. 2568

กลไกที่ปรากฏในภาพสะท้อนว่า การแก้ไขปัญหาความยากจนที่ยั่งยืนต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน่วยงาน การพัฒนาระบบข้อมูลกลาง และการเชื่อมโยงภาคีทุกด้านเข้าด้วยกันอย่างเป็นโครงสร้างการประยุกต์ใช้ข้อมูลเชิงลึกและระบบติดตามผลแบบเรียลไทม์ ทำให้การออกแบบความช่วยเหลือมีความแม่นยำ ตรงกลุ่มเป้าหมาย และสามารถลดความซ้ำซ้อนของงานจากหลายหน่วยงานได้อย่างชัดเจน

2. เพื่อพัฒนาและยกระดับระบบการค้นหาค้นหาสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีมาตรฐานสร้างความเป็นเจ้าของและการยอมรับข้อมูลสถิติพื้นที่

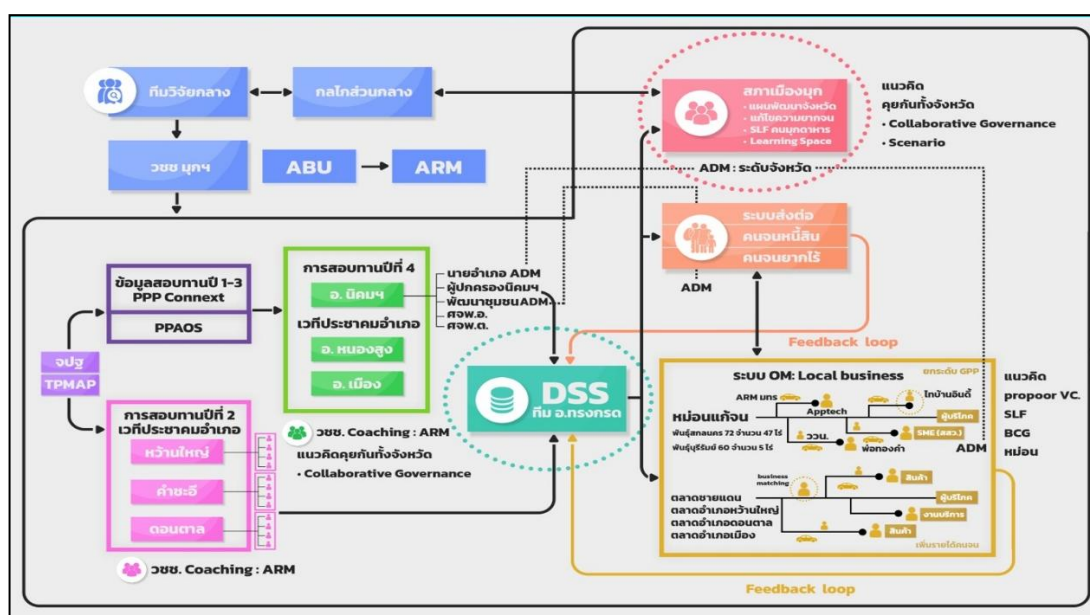
การแก้ไขปัญหาความยากจนจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ถูกต้อง ครบคลุม และเป็นปัจจุบันในระดับครัวเรือน งานวิจัยนี้มุ่งพัฒนาระบบการค้นหาและสอบถามข้อมูลครัวเรือนยากจนของจังหวัดมุกดาหารให้ได้มาตรฐานเดียวกันทั้งจังหวัด โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Process) ของทุกภาคีในพื้นที่ เพื่อสร้างความเชื่อถือ ความโปร่งใส และการยอมรับข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ อันนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อออกแบบมาตรการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ ตรงกับสภาพปัญหาของแต่ละครัวเรือน มีการดำเนินงานดังนี้

2.1) ประชุมวางแผนการทำงานพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision Support System : DSS) ให้เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลความเหลื่อมล้ำทั้งระดับพื้นที่และส่วนกลาง และสร้างระบบ AI ที่สามารถประเมินผลกระทบนโยบายรัฐที่มีต่อคนจน และพยากรณ์สถานการณ์ความยากจนในพื้นที่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้กระบวนการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision System Support : DSS)

2.2) จัดการประชุมร่วมกับมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ โดยมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์จะเป็นผู้พัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision System Support : DSS) โดยมีตัวชี้วัดคือระบบ

ฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision System Support : DSS) ในส่วนตัวชี้วัดของทีมวิจัยวิทยาลัยชุมชนมุกดาหารคือข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับความยากจนในจังหวัดมุกดาหาร เพื่อสนับสนุนการจัดทำและพัฒนาระบบฐานข้อมูล และระบบฐานข้อมูลคลังความรู้เพื่อถ่ายทอดนวัตกรรมเทคโนโลยีด้านอาชีพ เช่น องค์ความรู้ด้านการทำสารสกัดจากใบหม่อน องค์ความรู้ด้านการทำหม่อนแคปซูล แอปพลิเคชันระบบน้ำในแปลงหม่อน องค์ความรู้คลังอาชีพ ซึ่งอาชีพเหล่านี้สามารถเรียนรู้และต่อยอดสำหรับผู้ที่สนใจและขยายผลไปยังพื้นที่อื่น โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 53 ตำบล ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

2.3) จัดการประชุมร่วมเพื่อชี้แจงแนวทางการพัฒนาระบบ จัดเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision System Support : DSS) ซึ่งเป็นระบบที่สามารถจัดการข้อมูลตั้งแต่การรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล การประมวลผลข้อมูล รวมถึงการดูแลรักษาข้อมูล เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ถูกต้องและทันต่อความต้องการของผู้ใช้ ได้แก่ นักบริหารจัดการในระดับพื้นที่ เช่น ท้องที่ ท้องถิ่น และผู้ใช้สามารถนำสารสนเทศที่ได้ไปประกอบการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อเพิ่มโอกาสของการเข้าถึงพัฒนาอาชีพ การศึกษาเรียนรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้อย่างตรงจุดและเหมาะสมกับบริบทในชุมชนทั้งในและนอกของจังหวัดมุกดาหาร” โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 53 ตำบล ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร รายละเอียดดังภาพ

ภาพที่ 4.2 กรอบแนวคิดการวิจัยการเชื่อมโยงระบบ DSS

จากกรอบแนวคิดและผลจากการวิจัยในชุดโครงการ การพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการแบบร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ปีที่ 1-3 ที่ได้ดำเนินการ ผู้วิจัยจึงได้จัดทำกรอบการวิจัย เพื่อให้เชื่อมโยงกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนใน 3 ปีที่ได้ดำเนินการมา โดยผู้วิจัยได้จัดทำกรอบการวิจัย ที่เป็นแผนผังภาพแสดงถึงเป้าหมายและตัวชี้วัดของชุดโครงการย่อย 1 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์โมเดลอำเภอเพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในชุมชนชนบทจังหวัดมุกดาหาร ด้วยแนวคิด “คุยกันทั้งอำเภอและหม่อนแก่เงิน” ระยะที่ 2

ผลการวิเคราะห์ พบว่า

1. ผลด้านระบบข้อมูล พบว่าได้มาตรฐานการค้นหาสอบถามข้อมูลที่ใช้ร่วมกันทั้งจังหวัด ฐานข้อมูลครอบคลุมพื้นที่ 100% ทั้ง 7 อำเภอ จำนวน 1,890 ครัวเรือน ข้อมูลถูกจัดเก็บในระบบกลาง PPPConnex ที่เข้าถึงโดยหน่วยงานรัฐกว่า 20 หน่วยงาน คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร สำนักงานเกษตรจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานนิคมสร้างตนเองคำสร้อย สำนักงานท้องถิ่นอำเภอเมืองมุกดาหาร สำนักงานท้องถิ่นอำเภอนิคมน้ำคำสร้อย สำนักงานท้องถิ่นอำเภอหนองสูง ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานประมงอำเภอนิคมน้ำคำสร้อย องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดง เทศบาลตำบลร่มเกล้า องค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัดมุกดาหาร เทศบาลเมืองมุกดาหาร สำนักงานพลังงานจังหวัดมุกดาหาร องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสูงใต้ องค์การบริหารส่วนตำบลโนนยาง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดมุกดาหาร และบริษัทจุลไหมไทย จำกัด

2. ผลด้านกระบวนการมีส่วนร่วมและการยอมรับข้อมูล พบว่า ภาครัฐที่เห็นพ้องร่วมกันว่าข้อมูลมีความน่าเชื่อถือสูง เนื่องจากเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชนและ อบต. เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูล (Data Ownership) และพร้อมสนับสนุนการอัปเดตข้อมูลต่อเนื่อง การยอมรับข้อมูลเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน เมื่อเทียบกับกระบวนการเก็บข้อมูลแบบเดิมที่ขึ้นกับหน่วยงานเดียว

3. ผลด้านการใช้ประโยชน์ข้อมูลเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พบว่า ข้อมูลถูกใช้กำหนดมาตรการช่วยเหลือตามปัญหารายบุคคล เช่น อาชีพ รายได้ หนี้สิน หรือปัญหาที่อยู่อาศัย หน่วยงานภาครัฐสามารถเชื่อมโยงการช่วยเหลือโดยไม่ซ้ำซ้อน นำไปสู่การออกแบบนโยบายและโครงการแบบ “ตรงจุดตรงกลุ่มเป้าหมาย” และช่วยให้มีการส่งต่อครัวเรือนที่ต้องสงเคราะห์ไปยังหน่วยงานสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร และหน่วยงานอาชีพได้อย่างเป็นระบบ

4. ผลเชิงโครงสร้างและผลกระทบระดับพื้นที่ พบว่า กลไกความร่วมมือจังหวัดเข้มแข็งขึ้นผ่าน ศจพ.อ. และ อบต. เกิดระบบติดตามผล (Feedback Loop) ทำให้การช่วยเหลือต่อเนื่องและประเมินผลได้ และส่งผลให้จังหวัดมีฐานข้อมูลกลางความยากจนที่เป็นปัจจุบันและเชื่อถือได้

ภาพที่ 4.3 เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหา สอบถาม อำเภอเมืองมุกดาหาร

ภาพที่ 4.4 เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหา สอบถาม อำเภอหนองสูง

ภาพที่ 4.5 เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหา
สอบทาน อำเภอห้วยน้ำใหญ่

ภาพที่ 4.6 เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการค้นหา
สอบทาน อำเภอดำชะอี

ภาพที่ 4.7 เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการ
ค้นหาสอบทาน อำเภอดอนตาล

ภาพที่ 4.8 เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการ
ค้นหาสอบทาน อำเภอดงหลวง

2.4) ระบบฐานข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ

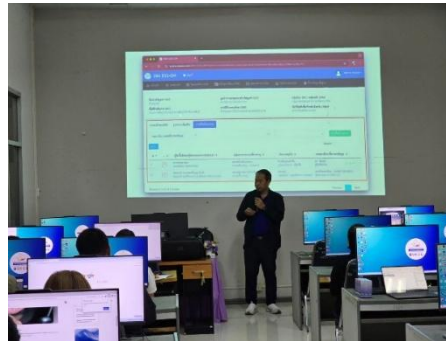
จากการดำเนินงานในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล DSS ทีมวิจัยได้เข้าร่วมการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการร่วมพัฒนาระบบฐานข้อมูล โดยใช้กลไก ระหว่างผู้ใช้ระบบฐานข้อมูลและผู้พัฒนาระบบฐานข้อมูล โดยทั้งนี้ฐานระบบข้อมูลเป็นฐานระบบ YouTube รวมฐานข้อมูลหน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น TPMAP-LOGBOOK MSO-LOGBOOK ยุทธศาสตร์จังหวัด ฐานข้อมูลครัวเรือนเกษตรกรจากสำนักงานเกษตรจังหวัด ฐานข้อมูลทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ฐานข้อมูลพาณิชย์จังหวัด และหน่วยงานอื่น ๆ โดยทั้งนี้ทีมวิจัยได้ออกแบบ กลไกการเชื่อมโยงด้านข้อมูลหน่วยงานภาคีเครือข่ายในพื้นที่โดยมีการจัดประชุมชี้แจง การบูรณาการข้อมูลของแต่ละหน่วยงานเพื่อเป็นการชี้เป้ากลุ่มครัวเรือน เกณฑ์การจัดเก็บข้อมูลตามตัวชี้วัดและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานโดยทั้งนี้ได้มีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลในระบบ DSS เกิดเป็นกลไกการทำงานและเชื่อมโยงในกลุ่มของครัวเรือนยากจนเป้าหมาย จนทำให้เกิดเป็นกลไกการส่งต่อความช่วยเหลือครัวเรือนยากจน เกิดการกำหนดตัวชี้วัดและการทำงานร่วมกันในการจัดเก็บข้อมูล โดยทั้งนี้ทีมวิจัยได้ลำดับขั้นตอนการบริหารจัดการระบบฐานข้อมูล DSS ดังนี้

1. เข้าร่วมประชุมการวิเคราะห์ข้อค้นพบจากการดำเนินงานโครงการวิจัย โดยได้มีการใช้ระบบการจัดเก็บข้อมูลครัวเรือนยากจน โดยได้มีการนำเสนอ ปัญหา และโอกาสที่จะพัฒนาระบบฐานข้อมูล

2. จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย นำเสนอวัตถุประสงค์การดำเนินการฐานข้อมูลระบบ DSS และนำเข้าข้อมูล Big Data ของแต่ละหน่วยงานเข้าสู่ระบบฐานข้อมูล DSS
3. เข้าร่วมประชุมการบริหารจัดการฐานข้อมูล นำเสนอข้อค้นพบและปัญหาจากการนำเข้าข้อมูลฐานระบบของแต่ละหน่วยงานร่วมกับผู้พัฒนาฐานระบบข้อมูลกลาง
4. นำเข้าข้อมูลครัวเรือนยากจนจากฐานระบบ PPAOS เข้าสู่ฐานระบบ DSS โดยทั้งนี้ระบบได้ทำการวิเคราะห์และจำแนกแต่ละฐานข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงครัวเรือนยากจนเข้าสู่โมเดลแก้จน
5. วิเคราะห์ความเชื่อมโยงครัวเรือนยากจนสู่การออกแบบระบบการส่งต่อความช่วยเหลือกลุ่มครัวเรือนสงเคราะห์(ครัวเรือนอยู่ลำบาก) ครัวเรือนส่งเสริม(ครัวเรือนอยู่ยาก)และครัวเรือนสนับสนุนพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการ (ครัวเรือนอยู่ได้แล้วอยู่ดี) จนทำให้เกิดกลไกการช่วยเหลือ 100%

ภาพที่ 4.9 การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้งานของระบบ DSS

ภาพที่ 4.10 การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการใช้งานของระบบ DSS

ภาพที่ 4.11 การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเมนูหลักการใช้งานของระบบ DSS

2.5 ระบบส่งต่อความช่วยเหลือและ Feedback loop ครั้วเรือนยากจน

ระบบส่งต่อข้อมูลจากการวิเคราะห์ฐานทุนการดำรงชีพแยกตามมิติความยากจน ระดับความยากจน คนจนตกหล่น และคนจนร่วไหล ไปยังหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัดและส่วนกลางที่มีบทบาทภารกิจในการแก้ไขปัญหา ครั้วเรือนยากจนและคนยากจนที่เป็นกลุ่มเปราะบาง หรือไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ไม่มีผู้ดูแล หรือเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด และสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนภาคีความร่วมมือนำไปสู่การบูรณาการข้อมูลการวางแผนการใช้ทรัพยากรและการติดตามประเมินผลร่วมกัน

แนวทางดำเนินงาน

1) วิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลเป็นการจำแนกแยกแยะข้อมูลความยากจนรายคน รายครั้วเรือน รายพื้นที่ และสำรวจทุนการดำรงชีพ วิเคราะห์ทุนด้านที่อ่อนแอและด้านที่แข็งแรงของครั้วเรือน

2) ประสานส่งต่อข้อมูลคนจน ที่ได้จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ออกเป็นด้านต่าง ๆ แล้ว ทั้งในรูปแบบของเอกสารและฐานข้อมูลออนไลน์ ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเชื่อมโยงกับการให้บริการพื้นฐาน หรือการให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนสนับสนุนทรัพยากรของหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ทั้งระดับพื้นที่หมู่บ้าน/ชุมชน ตำบล จังหวัด รวมถึงส่วนกลาง

3) ออกแบบแนวทางการให้ความช่วยเหลือเป็นการสร้างทางเลือกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สอดคล้อง เหมาะสมกับลักษณะของคนจนแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนบริบท/เงื่อนไขความต้องการในการพัฒนาของแต่ละครั้วเรือน เช่น กลุ่มอยู่ยาก ต้องเข้าสู่ระบบการดูแล และส่งต่อของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรายละเอียดภาคี บทบาท และผลประโยชน์ร่วมกัน

กระบวนการทำงานและขั้นตอนการทำงานระบบส่งต่อความช่วยเหลือ

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจและระบุครั้วเรือนเป้าหมาย เก็บข้อมูลครั้วเรือนยากจนในพื้นที่ เช่น รายได้ จำนวนสมาชิก การศึกษา และความต้องการพื้นฐาน ใช้แบบสอบถามหรือเวทีประชาคมเพื่อยืนยันข้อมูล จัดลำดับความสำคัญของครั้วเรือนตามความจำเป็นและความเร่งด่วน

ขั้นตอนที่ 2 ประเมินความต้องการและความช่วยเหลือ ประเมินความต้องการเฉพาะของแต่ละครั้วเรือน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพ การศึกษา อาชีพ จัดทำข้อมูลในรูปแบบฐานข้อมูลกลางเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้าถึงได้ ระบุประเภทความช่วยเหลือที่เหมาะสม เช่น เงินอุดหนุน วัสดุอุปกรณ์ หรือบริการฝึกอาชีพ

ขั้นตอนที่ 3 วางระบบส่งต่อความช่วยเหลือ กำหนดขั้นตอนการส่งต่อข้อมูลและความช่วยเหลือจากชุมชนไปยังหน่วยงานหรือโครงการที่เกี่ยวข้อง สร้างช่องทางสื่อสารที่ชัดเจน เช่น ผ่าน พี่เลี้ยง ชมรม หรือสำนักงานเทศบาล กำหนดผู้รับผิดชอบแต่ละขั้นตอน เพื่อให้มั่นใจว่าความช่วยเหลือไปถึงครั้วเรือนจริง

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการช่วยเหลือ จัดส่งความช่วยเหลือตามประเภทที่ระบุ เช่น มอบถุงยังชีพข้าวสารอาหารแห้งเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากที่ทำการท้องถิ่นอำเภอแต่ละพื้นที่ทั้ง 7 อำเภอ อุปกรณ์การประกอบอาชีพ เช่น อุปกรณ์ปั๊กลูกชิ้น ปิ้งไส้กรอก อุปกรณ์ขายหมูย่าง เป็นต้น หรือฝึกอาชีพ พี่เลี้ยง/เจ้าหน้าที่ชุมชนติดตามความต้องการระหว่างดำเนินการ บันทึกข้อมูลการได้รับความช่วยเหลือเพื่อประเมินผล

ขั้นตอนที่ 5 ติดตามผลกระทบของความช่วยเหลือ เช่น รายได้ การศึกษา สุขภาพ ประเมินประสิทธิภาพของระบบส่งต่อ เช่น ความรวดเร็ว ความครบถ้วน และความพึงพอใจของครั้วเรือน ปรับปรุงกระบวนการส่งต่อและวางแผนช่วยเหลือระยะยาว

ผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงานในพื้นที่ พบว่า

1.ครัวเรือนได้รับความช่วยเหลืออย่างตรงจุด ความช่วยเหลือ เช่น อาหาร อุปกรณ์อุปโภคบริโภค การฝึกอาชีพ หรือเงินอุดหนุน ถูกส่งไปถึงครัวเรือนที่ต้องการจริง ลดความซ้ำซ้อนและความสูญเสียจากการกระจายความช่วยเหลือไม่เป็นระบบ

2. มีข้อมูลและฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนที่ชัดเจน เก็บข้อมูลครัวเรือนเป้าหมายแบบเป็นระบบ ทำให้หน่วยงานและพี่เลี้ยงสามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อวางแผนและติดตามผลได้สะดวก

3. พี่เลี้ยง/เจ้าหน้าที่ชุมชนมีบทบาทชัดเจน เป็นตัวกลางในการส่งต่อข้อมูลและความช่วยเหลือ ช่วยติดตามความต้องการและประเมินผลระหว่างดำเนินงาน

4. ระบบการส่งต่อโปร่งใสและตรวจสอบได้ มีขั้นตอนชัดเจน ตั้งแต่การระบุครัวเรือนเป้าหมาย ส่งต่อความช่วยเหลือ ติดตามผล ลดความซ้ำซ้อนและสร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชนและหน่วยงาน

5. เกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและชุมชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรชุมชน และเครือข่ายอาสาสมัครทำงานร่วมกันได้อย่างเป็นระบบ เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรและความช่วยเหลือ

6. การติดตามและประเมินผลมีความต่อเนื่อง สามารถประเมินผลกระทบ เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิต รายได้ สุขภาพ และการศึกษาทำให้สามารถปรับปรุงระบบส่งต่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การติดตามความช่วยเหลือโดยมีระบบการติดตามช่วยเหลือ (Feedback Loop) เพื่อทราบผลการช่วยเหลือว่ามีผลการเปลี่ยนแปลงอย่างไร นำไปสู่การลดปัญหาความยากจนในมิติต่าง ๆ ได้นาน้อยเพียงใด โดยพิจารณาได้จากการเพิ่มขึ้นของทุนในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยหน่วยงานที่จัดความช่วยเหลือบันทึกผลการช่วยเหลือและส่งข้อมูลกลับเข้ามาในระบบข้อมูล PPPConnex และ ระบบ DSS ซึ่งการทำงานระบบฐานข้อมูลในระดับจังหวัดมุกดาหารสามารถติดตามความช่วยเหลือโดยมีระบบการติดตามช่วยเหลือร้อยละ 100 และส่งต่อครัวเรือนครัวเรือนยากจนไปยังหน่วยงานภาคี

ภาพที่ 4.12 ส่งหนังสือส่งต่อความช่วยเหลือความยากจน

ภาพที่ 4.13 ส่งหนังสือส่งต่อความช่วยเหลือความยากจนด้านฝึกทักษะอาชีพให้กับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานมุกดาหาร 40

ภาพที่ 4.14 ส่งหนังสือส่งต่อความช่วยเหลือความยากจนด้านฝึกทักษะอาชีพให้กับสนง. พัฒนาชุมชน มห.

ภาพที่ 4.15 ส่งหนังสือส่งต่อความช่วยเหลือความยากจนด้านฝึกทักษะอาชีพให้กับสนง. แรงงาน มห.

3) ขยายผลการใช้ประโยชน์ระบบข้อมูลครัวเรือนความยากจนกลางของจังหวัด เพื่อให้มีหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจนพื้นที่ใช้ประโยชน์มากขึ้นโดยมีผู้ใช้ประโยชน์ (User) เพิ่มขึ้น 20 หน่วยงาน มีผลการดำเนินงานดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อม

1. จัดประชุมทีมบริหารข้อมูลระดับจังหวัด
2. ทบทวนเป้าหมายการใช้ระบบข้อมูลกลาง
3. สำรวจระบบที่มีอยู่ (TPMAP / Data Integration) และความพร้อมของหน่วยงานคัดเลือกหน่วยงานภาคีเป้าหมาย 20 หน่วยงาน นำร่องในพื้นที่อำเภอแก้งจัน จำนวน 2 อำเภอ คืออำเภอนิคมน้ำอ้อย และอำเภอหนองสูง มีหน่วยงานในพื้นที่ จำนวน 15 หน่วยงาน อาทิ พม., สธ., เกษตรฯ, พช., ศธ., อบจ., อบต., ภาคประชาสังคม, ฯลฯ

4. วิเคราะห์บทบาท ความต้องการใช้ข้อมูล และข้อจำกัดของแต่ละ

หน่วยงาน

ระยะที่ 2 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อขยายการใช้ประโยชน์ โดยใช้ กิจกรรมหลัก “เวทีขับเคลื่อนการใช้ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนกลางระดับจังหวัด” รูปแบบการประชุม: 1-2 วัน / มีทั้งส่วนสัมมนาและ workshop เนื้อหาการประชุมประกอบด้วย

1. การนำเสนอระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนกลางภาพรวมโครงสร้างระบบข้อมูลที่มีอยู่ แหล่งที่มา กลไกการปรับปรุง
2. ทดลองใช้งานระบบ การสืบค้น/วิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย (เช่น ผู้สูงอายุยากจน, เด็กนอกระบบการศึกษา)
3. การสร้างรายงานเพื่อนำไปใช้ในงานแต่ละหน่วยงาน
4. การระดมความเห็น (Focus Group)
5. ถอดบทเรียนจากหน่วยงานที่เคยใช้งานจริง
6. สำรวจความต้องการเฉพาะของหน่วยงานใหม่
7. สร้างแนวทางการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานข้อตกลงความร่วมมือ

(MOU/LOI) แต่ละหน่วยงานลงนามข้อตกลงการใช้งานระบบข้อมูล กำหนดจุดเชื่อมโยงข้อมูล ความรับผิดชอบ และระยะเวลา

ระยะที่ 3 การติดตามผลและพัฒนาต่อเนื่อง

1. ติดตามการใช้งานของหน่วยงานที่เข้าร่วม
2. ตรวจสอบการเข้าใช้งานจริง
3. สนับสนุนเทคนิคเพิ่มเติม เช่น บริการ Call Center, คลินิกข้อมูล
4. พัฒนาระบบ Dashboard การใช้งาน แสดงผลจำนวนผู้ใช้งาน แผนที่ข้อมูล

การเข้าถึง ฯลฯ

5. สร้างระบบแจ้งเตือนอัตโนมัติเมื่อมีข้อมูลใหม่ หรือความเปลี่ยนแปลงที่ต้อง

ผลของหน่วยงานที่นำข้อมูลครัวเรือนความยากจนไปดำเนินการใช้ต่อในพื้นที่ การที่หน่วยงานนำ “ข้อมูลครัวเรือนความยากจน” ไปใช้ต่อในพื้นที่ จะก่อให้เกิด “ผลลัพธ์เชิงปฏิบัติ” หลายด้าน โดยสามารถอธิบายได้ทั้งในแง่วิธีการนำไปใช้ และ ผลที่เกิดขึ้นจริง* ดังนี้

1) การคัดกรองและระบุกลุ่มเป้าหมายว่า **“ใครคือคนจนจริง”** และจัดลำดับความเดือดร้อนและความยากจนได้ชัดเจนขึ้น แยกกลุ่ม เช่น ยากจนเร่ร่อน / ยากจนชั่วคราว / กลุ่มเปราะบาง และลดปัญหาคนตกหล่นหรือได้รับซ้ำซ้อนได้ดีขึ้น

2) การออกแบบมาตรการช่วยเหลือเฉพาะด้าน สามารถนำข้อมูลไปการวิเคราะห์ปัญหาเป็นรายครัวเรือน เช่น ขาดรายได้ ขาดการศึกษา สุขภาพไม่ดี ออกแบบความช่วยเหลือแบบ “เฉพาะราย” (case-based) แก้ปัญหาได้ตรงจุด เช่น ไม่มีงาน → ฝึกอาชีพ/หางาน มีหนี้สินสูง → วางแผนการเงิน และเพิ่มโอกาสหลุดพ้นความยากจนได้จริง

3) การบูรณาการความช่วยเหลือหลายหน่วยงานในการเชื่อมข้อมูลระหว่าง อบต., พม., สาธารณสุข, การศึกษา ฯลฯ ทำงานแบบ “ทีมสหวิชาชีพ” ลดการทำงานซ้ำซ้อนของหน่วยงาน

4) การวางแผนพัฒนาพื้นที่

- นำข้อมูลไปจัดทำแผนพัฒนาตำบล/อำเภอ ระบุพื้นที่ยากจนกระจุกตัว เกิดโครงการพัฒนา เช่น แหล่งน้ำ อาชีพชุมชน ทนประกอบอาชีพ

5) การติดตามและประเมินผล

- กระบวนการติดตามว่าครัวเรือนพ้นความยากจนหรือไม่ สามารถใช้ข้อมูลเปรียบเทียบก่อน-หลังช่วยเหลือ เห็นผลลัพธ์ชัดเจน (รายได้เพิ่ม คุณภาพชีวิตดีขึ้น) และสามารถปรับปรุงนโยบายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6) การป้องกันการส่งต่อความยากจนข้ามรุ่น เช่น สามารถเจาะกลุ่มเด็ก/เยาวชนในครัวเรือนยากจน ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา โภชนาการ ทักษะชีวิต ลดโอกาส “จนต่อรุ่น”

7) การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เปิดเผยข้อมูล (บางส่วน) ให้ชุมชนร่วมรับรู้ ให้ผู้นำชุมชน อสม. อพม. ช่วยติดตาม ชุมชนช่วยกันดูแลคนจน เกิดความเข้มแข็งระดับพื้นที่

สรุปได้ว่าการติดตามและการใช้ประโยชน์ข้อมูลมีประโยชน์ต่อหน่วยงานที่ใช้ข้อมูลความยากจนร่วมกับทีมวิจัย การนำข้อมูลครัวเรือนความยากจนไปใช้ในพื้นที่ ทำให้เกิดผลสำคัญคือช่วยได้ตรงคน ตรงปัญหา ทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น มีการวางแผนพัฒนาแม่นยำ สามารถลดความยากจนได้อย่างยั่งยืน (ไม่ส่งต่อรุ่น)

4) คนจนในพื้นที่ได้รับการส่งต่อช่วยเหลือ ตามมิติความยากจน ด้านอาชีพ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัยการเข้าสู่สวัสดิการ 100% และระบบการบ่มเพาะทักษะอาชีพ โดยใช้กระบวนการแยกประเภทความยากจนและความช่วยเหลือของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย และใช้กระบวนการการประชุมเวทีคณะทำงานของ ศพจ.อ.รับรองข้อมูลที่แยกประเภทความยากจน จำนวน 1,890 ครัวเรือน ดังนี้

ตารางที่ 4.13 จำแนกประเภทครัวเรือนยากจนเพื่อทำการช่วยเหลือและส่งต่อ

จำนวนครัวเรือนที่ได้รับการช่วยเหลือส่งต่อ/คน								
ด้านการศึกษา	ด้านอาชีพเศรษฐกิจชุมชน	ด้านที่อยู่อาศัย	ด้านสวัสดิการแห่งรัฐ (ถูกยั้งชีพ)/ครัวเรือน	ด้านไม่มีที่ดินทำกินทางการเกษตร	ด้านพัฒนาทักษะอาชีพตามโมเดลแก๊จน	ด้านผู้สูงอายุพัฒนาทักษะอาชีพ	ด้านพิการพัฒนาทักษะอาชีพ	รวมทั้งสิ้น
24	240	125	1,798	54	937	1,120	550	4,441

จากตารางที่ 4.13 การจำแนกประเภทครัวเรือนยากจนเพื่อทำการช่วยเหลือและส่งต่อ พบว่า

1. ด้านการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย แล้วไม่ศึกษาต่อ โดยการขาดแคลนทุนทรัพย์ในการศึกษาต่อและโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับ ปวช. หรือสูงขึ้น อยู่ห่างไกลไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปศึกษาต่อ จำนวน 24 คน
2. ด้านอาชีพเศรษฐกิจชุมชน ส่วนใหญ่อยากมีอาชีพที่เป็นอิสระ เช่นการปลูกผัก เลี้ยงโค อาชีพช่างฝีมือต่างๆ เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อม เป็นต้น การปลูกเห็ด การสานตระกร้า การทำไม้กวาดดอกหญ้า เป็นต้น จำนวน 410 คน
3. ด้านที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่มีรายได้น้อยไม่สามารถซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเองได้ จำนวน 125 คน
4. ด้านสวัสดิการแห่งรัฐ ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่มีรายได้น้อยตกหล่น ลงทะเบียนไม่ทันเข้าระบบเองไม่ได้ มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ในครัวเรือน ลูกป่วยจิตเวชลงนามในเอกสารไม่ได้ ถูกยั้งชีพเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเบื้องต้น เป็นต้น จำนวน 1,798 คน
5. ด้านไม่มีที่ดินทำกินทางการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่ยากจนไม่มีที่ดินทำกินทางการเกษตร บางครัวเรือนมีที่ดินในเขตสปก. เขต เลยเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ยาก จำนวน 54 ครัวเรือน
6. ด้านพิการพัฒนาทักษะอาชีพ เป็นผู้พิการที่เป็นครัวเรือนยากจน ต้องการความช่วยเหลือด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพ การปรับสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมไปถึงการส่งเสริมพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับผู้พิการ เพื่อเพิ่มโอกาสในการหารายได้ และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม จำนวน 550 คน
7. ด้านผู้สูงอายุพัฒนาทักษะอาชีพสูงอายุ เป็นผู้สูงอายุที่เป็นครัวเรือนยากจน ต้องการความช่วยเหลือบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานทั้งการตรวจรักษาโรคทั่วไป การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค รวมไปถึงด้านการออกกำลังกาย ด้านโภชนาการ และต้องการส่งเสริมพัฒนาทักษะอาชีพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 1,120 คน

ภาพที่ 4.16 ร่วมกับทต.มุก มอบจักรยานให้กับ
ผู้พิการ

ภาพที่ 4.17 ร่วมกับ ทต.มุก มอบรถเข็นให้กับ
ผู้พิการ

ภาพที่ 4.18 ร่วมกับ พอช.มอบส่งมอบบ้านให้กับ
ผู้มีรายได้น้อยพื้นที่ ต.บ้านค้อ

ภาพที่ 4.19 ร่วมกับ พอช.มอบส่งมอบบ้าน
ให้กับผู้มีรายได้น้อยพื้นที่ ต.หัวน้ำใหญ่

ภาพที่ 4.20 ร่วมกับ พอช.มอบส่งมอบบ้าน
ให้กับภาพผู้มีรายได้น้อยพื้นที่ ต.บ้านแก้ง

ภาพที่ 4.21 ร่วมกับ พอช.มอบส่งมอบบ้าน
ให้กับภาพผู้มีรายได้น้อยพื้นที่ ต.บ้านค้อ

ภาพที่ 4.22 คุณพ่อมัน ได้รับการช่วยเหลือส่งต่อการขอรับสิทธิ์สวัสดิการของรัฐด้านบัตรสวัสดิการของ คุณสมบัติไม่ผ่านรอบแรก ทีมวิจัยได้ดำเนินช่วยเหลือตรวจสอบข้อมูลให้สำนักงานคลังจังหวัดมุกดาหาร พบว่าคุณพ่อมาขึ้นทะเบียนรับสิทธิ์แล้วรอการยืนยันในระบบทำให้คุณพ่อมันได้รับสิทธิ์การช่วยเหลือ เรียบร้อยแล้ว และขอรับสิทธิ์ขอซ่อมแซมบ้านในแผนท้องถิ่นเทศบาลตำบลมุก และเข้าแผนการซ่อมแซม บ้านของ พอช. อยู่ในแผนซ่อมแซมปี 2569

ภาพที่ 4.23 คุณแม่ฝั่ง ได้รับการช่วยเหลือส่งต่อการขอรับสิทธิ์สวัสดิการของรัฐด้านบัตรสวัสดิการของ คุณสมบัติไม่ผ่านรอบแรก ทีมวิจัยได้ดำเนินช่วยเหลือตรวจสอบข้อมูลให้สำนักงานคลังจังหวัดมุกดาหาร พบว่าคุณแม่มาขึ้นทะเบียนรับสิทธิ์แล้วรอการยืนยันในระบบทำให้คุณแม่ฝั่ง ได้รับสิทธิ์การช่วยเหลือ เรียบร้อยแล้ว ละขอรับสิทธิ์ขอซ่อมแซมบ้านในแผนท้องถิ่นเทศบาลตำบลมุก และเข้าแผนการซ่อมแซม บ้านของ พอช. อยู่ในแผนซ่อมแซมปี 2569

ภาพที่ 4.24 คุณพ่อบุญกว้าง ได้รับการช่วยเหลือส่งต่อการขอรับสิทธิสวัสดิการของรัฐด้านบัตรสวัสดิการของคุณสมบัติไม่ผ่านรอบแรก ทีมวิจัยได้ดำเนินช่วยเหลือตรวจสอบข้อมูลให้สำนักงานคลังจังหวัดมุกดาหาร พบว่าคุณพ่อมาขึ้นทะเบียนรับสิทธิ์แล้วรอการยืนยันในระบบทำให้คุณพ่อบุญกว้าง ได้รับสิทธิการช่วยเหลือเรียบร้อยแล้ว และขอรับสิทธิ์ขอซ่อมแซมบ้านในแผนท้องถิ่นเทศบาลตำบลมุก และเข้าแผนการซ่อมแซมบ้านของ พอช. อยู่ในแผนซ่อมแซมปี 2569

จากการดำเนินโครงการหลักส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะอาชีพครัวเรือนยากจนตามโมเดลแก๊จนที่โครงการหลักได้พัฒนาขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

1) โมเดลหม่อนไหมอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ จำนวน 280 คน 2) โมเดลเศรษฐกิจชุมชน 410 คน 3) โมเดลยกระดับระดับสวัสดิการเกื้อกูลและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Social Safety Net” จำนวน 102 และ 4) โมเดลพัฒนาทักษะอาชีพหลังเกิดภัยพิบัติน้ำท่วมของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ จำนวน 145 คน รวมทั้งสิ้น 937 คน รายละเอียดผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการปรากฏในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 การพัฒนาอาชีพตามโมเดลแก๊จน โครงการย่อย 1

โครงการย่อยในโครงการ	วัตถุประสงค์ของโครงการย่อย	จำนวนครัวเรือนเป้าหมาย (คน)	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในโครงการ	ผลสำเร็จของโครงการฯ	กลไกและหน่วยงานที่ร่วมดำเนินงาน
โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับโมเดลเศรษฐกิจอาชีพรายครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหาร “JOB-MUK”	1.เพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ในการสร้างอาชีพให้กับครัวเรือนยากจน เช่น เกษตรกรรม การทำงานฝีมือการตลาด การบริการ ทักษะอาชีพช่าง หรือการทำธุรกิจขนาดเล็ก ด้วยการ Up-skill/New-skill 2.เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและสร้างรายได้ ในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยหรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างคนใน	410	1.สำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพ/ปัญหาครัวเรือนยากจนเชิงลึก (จัดทำฐานข้อมูลรายครัวเรือน) 2.พัฒนาทักษะอาชีพตามบริบทพื้นที่ เช่น เกษตรแปรรูป งานฝีมือ การค้าออนไลน์ อาชีพสารพัดช่าง 3.สนับสนุนปัจจัยการผลิต/อุปกรณ์ตั้งต้นอาชีพรายครัวเรือน	1.ครัวเรือนมีทักษะอาชีพและความรู้ด้านการบริหารจัดการ รายได้เพิ่มขึ้น 2.เกิดอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักใหม่ในระดับครัวเรือน 3.รายได้เฉลี่ยครัวเรือนเพิ่มขึ้น และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น 4.เกิดต้นแบบโมเดลเศรษฐกิจรายครัวเรือนที่ขยายผลได้ในพื้นที่อื่น	1. ครัวเรือนเป้าหมายสามารถพึ่งพาตนเองได้ดีขึ้น 2. เกิดกลุ่มอาชีพ/เครือข่ายผู้ผลิตในชุมชน 3. สามารถช่วยเพิ่มและเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายได้ ร้อยละ 10 จากการทำงานอาชีพเดิม 4.มีระบบข้อมูลและกลไกติดตามครัวเรือนยากจนอย่างเป็นระบบ	1 วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร (ขับเคลื่อนองค์ความรู้และติดตามประเมินผล) 2.จังหวัดมุกดาหารและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง (เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน 40 มุกดาหาร สำนักงานพาณิชย์)

	ชุมชนและช่วยให้พวกเขามีชีวิตที่ดีขึ้น 3.เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจน โดยการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอาชีพ และการสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น		4.จัดทำแผนพัฒนาอาชีพรายครัวเรือน (Household Economic Plan) 5.เชื่อมโยงตลาดแหล่งทุน และพี่เลี้ยงทางธุรกิจ 6.ติดตาม ประเมินผล และถอดบทเรียนเพื่อพัฒนา “โมเดล JOB-MUK”		5.โมเดล JOB-MUK ได้รับการยอมรับจากภาคีในพื้นที่	3.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล)ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 23 อบต. 4.ผู้นำชุมชน/คณะกรรมการหมู่บ้าน 5. ภาคเอกชน/ตลาด/แหล่งทุนชุมชน
--	---	--	--	--	--	--

ตารางที่ 4.15 การพัฒนาอาชีพตามโมเดลแก๊จน โครงการย่อย 2

โครงการย่อยในโครงการ	วัตถุประสงค์ของโครงการย่อย	จำนวนครัวเรือนเป้าหมาย (คน)	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในโครงการ	ผลสำเร็จของโครงการฯ	กลไกและหน่วยงานที่ร่วมดำเนินงาน
โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับระดับสวัสดิการเกื้อกูลและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Social Safety Net”	1) เพื่อยกระดับการสร้างระบบกลไกเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมระบบสวัสดิการแบบเกื้อกูล ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพ ด้านเงินทุน ประกอบอาชีพ และ ด้านสนับสนุนอาชีพ ให้กับครัวเรือน ยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร 2) เพื่อยกระดับการสร้างระบบหลักประกันคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้วยระบบสวัสดิการที่ดูแลคน ทุกเพศทุกวัยตั้งแต่เกิดจนตายเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ให้กับครัวเรือน	102	1.สำรวจและจัดทำฐานข้อมูลครัวเรือนเปราะบาง/ยากจนรายครัวเรือน 2.วิเคราะห์สิทธิและการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ 3.จัดตั้ง/พัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน เช่น กองทุนอาชีพ กองทุนขยะ ออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการชุมชน 4.ส่งเสริมกลไกช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน (คณะกรรมการสวัสดิการระดับหมู่บ้าน)	1.ครัวเรือนยากจนเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการพื้นฐานเพิ่มขึ้น 2.มีระบบคัดกรองและช่วยเหลือครัวเรือนเปราะบางที่ชัดเจน 3.เกิดกองทุน/กลไกสวัสดิการชุมชนที่บริหารจัดการได้เอง 4.ลดภาระหนี้สินหรือความเสี่ยงจากภาวะวิกฤตของครัวเรือน1.	1.เกิดต้นแบบระบบสวัสดิการเกื้อกูลระดับตำบล/ชุมชน 2.ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีเครือข่ายช่วยเหลือกันอย่างต่อเนื่อง 3.ครัวเรือนเปราะบางมีคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางสังคมดีขึ้น 4.โมเดลสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นในจังหวัดได้	1.วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร มีส่วนร่วมในพัฒนาองค์ความรู้และติดตามประเมินผล 2 หน่วยงานระดับจังหวัดและหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุข 3.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) คือ ทต.ร่มเกล้า อบต.กกแดง

	ยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร 3) เพื่อยกระดับการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกตลอดชีวิต ในเรื่องการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ให้กับ ครอบครัวยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร		5.พัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนและอาสาสมัครดูแลครัวเรือนเปราะบาง 6.เชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือแบบบูรณาการ 7.ติดตาม ประเมินผลและถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาโมเดล Social Safety Net ระดับพื้นที่			และ เทศบาลเมืองมุกดาหาร 4.คณะกรรมการกองทุน/ผู้นำชุมชน/อาสาสมัคร 5 ภาคเอกชนและเครือข่ายภาคประชาสังคม คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจังหวัดมุกดาหาร
--	---	--	---	--	--	--

ตารางที่ 4.16 การพัฒนาอาชีพตามโมเดลแก๊จน โครงการย่อย 3

โครงการย่อยในโครงการ	วัตถุประสงค์ของโครงการย่อย	จำนวนครัวเรือนเป้าหมาย (คน)	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในโครงการ	ผลสำเร็จของโครงการฯ	กลไกและหน่วยงานที่ร่วมดำเนินงาน
โครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry”	1) เพื่อยกระดับกลไกการบูรณาการความร่วมมือแบบพหุภาคี เพิ่มโอกาสของการเข้าถึงอาชีพ การศึกษาเรียนรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมขึ้น เพื่อจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม ด้วยอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” 2) เพื่อพัฒนาโมเดลใหม่ แก๊จนแห่งการเรียนรู้ เพื่อจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร ด้วยแนวคิดอุตสาหกรรมเชิง	208	1.สำรวจศักยภาพครัวเรือนที่ทำอาชีพปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้า ผู้ขายรังไหม ขายใบสดใบแห้ง วิจัยและพัฒนาเกี่ยวใช้ และแปรรูปผลิตภัณฑ์ 2.พัฒนาทักษะการผลิตหม่อนไหมให้ได้มาตรฐาน (ต้นน้ำ– กลางน้ำ–ปลายน้ำ) 3.สนับสนุน วิทยากร วัสดุอุปกรณ์/ปัจจัยการผลิต และองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต 4.พัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุ	1.ครัวเรือนมีทักษะการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจดีขึ้น 2.ผลผลิตหม่อนไหมมีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น 3.รายได้จากอาชีพหม่อนไหมเพิ่มขึ้น 4.เกิดเครือข่ายผู้ผลิตและห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) ในพื้นที่	1.เกิดต้นแบบอุตสาหกรรมหม่อนไหมเชิงพื้นที่ของจังหวัด 2.ชุมชนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์และแข่งขันได้ 3.ครัวเรือนยากจนมีอาชีพมั่นคงและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ส่งผลให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ต่อเดือน 4.โมเดลสามารถขยายผลสู่ตำบลหรืออำเภออื่นได้	1.วิทยาลัยชุมชน มุกดาหาร และศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหาร ร่วมพัฒนาองค์ความรู้และติดตามประเมินผล 2.หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) สำนักงานนิคมสร้างตนเองคำสร้อย และ

	พื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหม ในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” 3) เพื่อพัฒนาโมเดล เศรษฐกิจฐานราก เกิด เม็ดเงินใหม่ ด้วย อุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของ ธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัด มุกดาหาร “Area Based Industry”		ภัณฑ์ และสร้าง มูลค่าเพิ่ม 5.ส่งเสริมการ รวมกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน/กลุ่มผู้ผลิต 6.เชื่อมโยงตลาดทั้ง ออฟไลน์-ออนไลน์ และขยายช่องทาง จำหน่าย รวมไปถึง ตลาดบริษัทเอกชน เช่น บริษัทจุลไหม ไทย บริษัทมูจือถึง 7.ถอดบทเรียนและ พัฒนาโมเดล อุตสาหกรรมหม่อน ไหมเชิงพื้นที่		เรือนจำจังหวัด มุกดาหาร 3.องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น (อบต./ เทศบาล) คือ ทต.ร่ม เกล้า อบต.กกแดง ทต.หนองแคน ทต. นาโสก อบต.โนนยาง 4.กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน/กลุ่มทอผ้า/ เกษตรกรผู้ปลูก หม่อนเลี้ยงไหม 5.ภาคเอกชน/ ผู้ประกอบการ/ เครือข่ายตลาด เช่น บริษัทจุลไหมไทย และ บริษัทมูจือถึง
--	---	--	---	--	---

ตารางที่ 4.17 การพัฒนาอาชีพตามโมเดลแก่นจน โครงการย่อย 4

โครงการย่อยในโครงการ	วัตถุประสงค์ของโครงการย่อย	จำนวนครัวเรือนเป้าหมาย (คน)	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในโครงการ	ผลสำเร็จของโครงการฯ	กลไกและหน่วยงานที่ร่วมดำเนินงาน
โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการภัยพิบัติในจังหวัดมุกดาหาร “Disaster risk management”	1) เพื่อพัฒนาและยกระดับกลไกการความร่วมมือเพื่อการบริหารจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ด้วยองค์ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมพร้อมใช้ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับผู้เสี่ยงภัยในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร 2) เพื่อพัฒนาระบบการจัดการภัยพิบัติ (Disaster Risk Management) 3 ระยะ คือ ก่อนเกิดภัยพิบัติ ระหว่างเกิดภัยพิบัติ และระยะฟื้นฟูจากภัยพิบัติเพื่อช่วยเหลือครัวเรือนยากจนด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่ถูกนำไปใช้	145	1.สำรวจความเสี่ยงภัยพิบัติและจัดทำฐานข้อมูลครัวเรือนเปราะบางรายครัวเรือน 2.จัดทำแผนจัดการภัยพิบัติระดับหมู่บ้าน/ตำบลแบบมีส่วนร่วม 3.อบรมให้ความรู้เรื่องการเตรียมพร้อมรับมือ และฟื้นฟูหลังภัยพิบัติ 4.พัฒนาระบบเตือนภัยชุมชน (เช่น Line กลุ่ม เสียงตามสาย แผนที่เสี่ยงภัย) 5.ฝึกซ้อมแผนอพยพและจัดตั้งทีม	1.ครัวเรือนยากจนมีความรู้และทักษะในการรับมือภัยพิบัติเพิ่มขึ้น 2.มีแผนจัดการภัยพิบัติและระบบเตือนภัยที่ชัดเจนในระดับพื้นที่ 3.ลดความสูญเสียด้านชีวิต ทรัพย์สิน และรายได้เมื่อเกิดเหตุ 4.เกิดเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดการภัยพิบัติในชุมชน	1.ชุมชนสามารถจัดการภัยพิบัติได้อย่างเป็นระบบและรวดเร็ว 2.ครัวเรือนเปราะบางมีความยืดหยุ่น (Resilience) มากขึ้น 3.เกิดต้นแบบการจัดการภัยพิบัติระดับตำบลที่ขยายผลได้ 4.บูรณาการข้อมูลความเสี่ยงเข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่น	1.วิทยาลัยชุมชนมุกดาหารร่วมออกแบบกิจกรรมและพัฒนาองค์ความรู้และติดตามประเมินผล 2.จังหวัดมุกดาหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สนง.ปภ.มท. สำนักงานสาธารณสุข สำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน 3.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) เช่น อบต.พังแดง อบต.หนอง

	ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพครัวเรือนยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร 3) เพื่อสร้างและขยายผลองค์ความรู้ เทคโนโลยี พร้อมใช้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับการประกอบอาชีพในพื้นที่ 4) เพื่อสร้างแพลตฟอร์มภัยพิบัติ (Disaster Risk Management) ด้วยกลไกภาคีท้องที่ ท้องถิ่น หน่วยงานภารกิจ ภาคประชาสังคม ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร		อาสาสมัครชุมชน (CBRM) 6.สนับสนุนแนวทางฟื้นฟูอาชีพหลังเกิดภัยพิบัติ			บัว ทต.ดงหลวง ทต.หนองแคน และทต.กกตูม 4.ผู้นำชุมชน/อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) 5.ภาคประชาชนและเครือข่ายภาคีในพื้นที่ เช่น อพม.อสม.พอช.
--	---	--	--	--	--	---

5) พัฒนา “อำเภอแก้งจน/ ท้องถิ่นแก้งจน” ที่สามารถจัดการปัญหาความยากจนได้ทั้งพื้นที่ (100%) ในอำเภอหรือท้องถิ่นเดิมอย่างต่อเนื่อง (ที่ดำเนินงานปี 2567) ต้องขับเคลื่อนต่อเนื่อง จำนวน 1 แห่ง และขยายพื้นที่เพิ่ม (ในปี 2568) จำนวน 1 แห่ง พบว่า

จากการประชุมคณะทำงาน ศจพ.อ.และกลไกการทำงานในพื้นที่ ทั้ง 7 อำเภอ โดยมี การกำหนดเกณฑ์และคุณสมบัติของอำเภอแก้งจน/ท้องถิ่นแก้งจนเพื่อให้ที่ประชุมได้พิจารณาโดยใช้แบบ ประเมินโครงสร้างการทำงาน บริบทพื้นที่การทำงาน ข้อมูลความยากจน ลักษณะเฉพาะความพร้อมของ ผู้นำและพื้นที่ รวมไปถึงบริบทภาพรวมแต่ละพื้นที่ พบว่า พื้นที่ที่มีความพร้อมทั้งในด้านข้อมูล ระบบ กลไก และการมีส่วนร่วมของภาคีในพื้นที่ เพื่อขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งการค้นหา การช่วยเหลือ การติดตาม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้หลัก "ข้อมูลจริง พื้นที่จริง คนจริง แก้ปัญหาจริง" ทีมวิจัยได้มีการกำหนดคุณสมบัติ หรือ เกณฑ์คัดเลือก “อำเภอ/ท้องถิ่น แก้งจน” ได้ดังนี้

1. มีระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนที่ถูกต้องและทันสมัยที่ผ่านการสอบทานแล้ว
2. มีแผนที่ข้อมูลความยากจน (poverty map) เชิงพื้นที่ หน่วยงานในพื้นที่ สามารถเข้าถึงและใช้ข้อมูลร่วมกันได้
3. มีกลไกภาคีความร่วมมือในพื้นที่ที่เข้มแข็ง มีคณะกรรมการระดับอำเภอ/ ท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานแก้งจน (บูรณาการ พม. พช. เกษตร อสม. อบต. ฯลฯ)
4. มีการประชุมสม่ำเสมอ / มีแผนงานร่วม / มีการประเมินผลร่วมกัน
5. มีการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชน ชุมชนรู้จักปัญหาความยากจนในพื้นที่ ตนเอง มีกลุ่ม/อาสาสมัคร หรือ “นักวิจัยในพื้นที่ หรือ ADM” ในชุมชน มีพื้นที่เรียนรู้ (เช่น ศูนย์แก้งจน ประจำตำบล) หรือกิจกรรมที่ชาวบ้านมีส่วนร่วม
6. มีโครงการหรือรูปธรรมการแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงกับฐานข้อมูล มีการดำเนิน โครงการที่ใช้ข้อมูลนำ เช่น การส่งต่อเด็กหลุดจากระบบการศึกษา การฝึกอาชีพให้ครัวเรือนยากจน การจัดสวัสดิการเฉพาะกลุ่ม มีการติดตามประเมินผล และรายงานผลต่อสาธารณะ
5. ผู้บริหารอำเภอ / ท้องถิ่นมีวิสัยทัศน์และสนับสนุนการแก้งจน มีนายอำเภอ/ นายก อบต./ปลัด/ผู้นำชุมชน มีความตื่นตัวและให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจน มีการตั้ง งบประมาณ/ทรัพยากร/บุคลากร สนับสนุนงานในระยะต่อเนื่อง
6. มีความพร้อมในการเป็นพื้นที่เรียนรู้และขยายผล ยินดีต้อนรับการติดตาม เรียนรู้ แลกเปลี่ยนจากพื้นที่อื่น สามารถสื่อสารรูปแบบ/วิธีการ/ผลลัพธ์ของการดำเนินงานได้อย่างเป็น ระบบ

ตารางที่ 4.18 การทบทวนการเลือกพื้นที่ “อำเภอแก้งจันทน์แบบ” พื้นที่แก้งจันทน์ในปี 2567

1.การทบทวนการเลือกพื้นที่ “อำเภอแก้งจันทน์แบบ” คำสร้อย NEXT ซึ่งเป็นพื้นที่เดิมของการทำงานในปี 2567				2 สิ่งที่น่าจะเป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการขับเคลื่อนคืออะไร และการจัดการอย่างไร
ใช้หลักเกณฑ์อะไรบ้าง	หน่วยงานที่มีส่วนร่วม	กระบวนการ/ขั้นตอน	ขอบเขตพื้นที่ปฏิบัติการระดับท้องถิ่น	
1) มีการใช้ข้อมูลครัวเรือนยากจนร่วมกัน 2) มีกลไกการทำงานในพื้นที่ให้ความร่วมมือและการสนับสนุนการทำงานอย่างดีมาก 3) กลุ่มเป้าหมายมีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในการทำงานของโครงการฯ 4) ผู้นำระดับอำเภอให้การสนับสนุน	1) ศูนย์ ศจพ.อ. ประกอบด้วย -นายอำเภอ เป็นประธาน -พช.เป็นเลขา คณะทำงาน มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมจำนวน 22 หน่วยงาน เช่น สนง. สาธารณสุข สนง. ประมง สนง. เกษตร การไฟฟ้า ส่วนภูมิภาค เป็นต้น 2) วิทยาลัยชุมชน มุกดาหาร	1) จัดประชุม คณะทำงานคน ศจพ.อ 2) กำหนดคุณสมบัติของ อำเภอแก้งจันทน์ 3) กำหนดเกณฑ์การประเมินของ อำเภอแก้งจันทน์ 4) ออกแบบเครื่องมือประเมิน อำเภอแก้งจันทน์ 5) ถอดบทเรียน อำเภอแก้งจันทน์ และสรุปผลการดำเนินงาน	ดำเนินการทั้ง อำเภอ 7 ตำบล คือ ตำบลนาอุดม ตำบลกกแดง ตำบลนาออก ตำบลโชคชัย ตำบลร่มเกล้า ตำบลนิคมคำสร้อย ตำบลหนองแขม รวม 79 หมู่บ้าน	1) หน่วยงาน พังงัชนเปลี่ยนผู้ปฏิบัติหรือผู้รับผิดชอบการทำงานแก้งจันทน์บ่อ จึงทำให้งานขาดการต่อเนื่อง

จากตารางที่ 4.18 พบว่า อำเภอแก้งจันทน์ หรือ นิคมคำสร้อย NEXT เป็นแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาต่อเนื่องจากโครงการวิจัย เป็นพื้นที่ต้นแบบการทำงานในพื้นที่อื่น โดยเน้นการสร้างระบบนิเวศน์เพื่อดำเนินรายได้ ความเป็นอยู่ที่มีความยั่งยืนของชุมชนมุ่งขยายผล นำองค์ความรู้ไปใช้จริง และต่อยอดเป็นนโยบายหรือโมเดลการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ได้

ตารางที่ 4.19 การทบทวนการเลือกพื้นที่ “อำเภอแก้งต้นแบบ” หนองสูง UP พื้นที่ทำงาน
อำเภอแก้ง ในปี 2568

1.การทบทวนการเลือกพื้นที่ “อำเภอแก้งต้นแบบ” หนองสูง UP				2 สิ่งที่น่าจะเป็น
ใช้หลักเกณฑ์ อะไรบ้าง	หน่วยงานที่มี ส่วนร่วม	กระบวนการ/ ขั้นตอน	ขอบเขตพื้นที่ ปฏิบัติการระดับ ท้องถิ่น	อุปสรรคหรือ ข้อจำกัดในการ ขับเคลื่อนคืออะไร และการจัดการ อย่างไร
1) มีการใช้ข้อมูล ครัวเรือนยากจน ร่วมกัน 2) มีกลไกการทำงาน ในพื้นที่ให้ความ ร่วมมือและการ สนับสนุนการทำงาน อย่างดีมาก 3) กลุ่มเป้าหมายมี การยอมรับการ เปลี่ยนแปลง ตอบสนองต่อการ เปลี่ยนแปลงในการ ทำงานของโครงการฯ 4) มีกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ภูไท และผู้ลาว 5) เป็นพื้นที่หุบเขา เหมาะแก่การทำ โมเดลส่งเสริม ท่องเที่ยวชุมชน 6) เป็นอำเภอคู่แฝด กับอำเภอนิคมคำ สร้อย	1) ศูนย์ ศจพ.อ. ประกอบด้วย -นายอำเภอ เป็น ประธาน -พช.เป็นเลขา คณะทำงาน มีหน่วยงานทั้ง ภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม เข้าร่วมจำนวน 22 หน่วยงาน เช่น สนง. สาธารณสุข สนง. ประมง สนง. เกษตร การไฟฟ้า ส่วนภูมิภาค เป็น ต้น 2) วว 3) กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนชาไทบ้าน อินดี 4) วิทยาลัยชุมชน มุกดาหาร	1) จัดประชุม คณะทำงานคน ศจพ.อ 2) กำหนด คุณสมบัติของ อำเภอแก้ง 3) กำหนดเกณฑ์ การประเมินของ อำเภอแก้ง 4) ออกแบบ เครื่องมือประเมิน อำเภอแก้ง 5) ถอดบทเรียน อำเภอแก้ง และ สรุปผลการ ทำงาน	ดำเนินการทั้ง อำเภอ 6 ตำบล คือ ตำบลภูวง ตำบลบ้านเป้า ตำบลหนองสูง ตำบลหนองสูง เหนือ ตำบลโนนยาง ตำบลหนองสูงใต้ รวม 44 หมู่บ้าน	1) หน่วยงาน ฟังก์ชันเปลี่ยนผู้ ปฏิบัติหรือ ผู้รับผิดชอบการ ทำงานแก้งน้อย จึงทำให้งานขาด การต่อเนื่อง 2) ภาษาที่ใช้ สื่อสารในพื้นที่

จากตารางที่ 4.19 พบว่า หนองสูง UP เป็นพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาระดับอำเภอที่ใช้ข้อมูลเชิง
ประจักษ์และการมีส่วนร่วมของภาคีทุกระดับ ในการบูรณาการนวัตกรรมสังคมและการบริหารจัดการ
พื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือนเป้าหมายอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ผลของการจัดการความยากจนให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสองอำเภอแก้งที่เป็นพื้นที่นำร่องใน
จังหวัดมุกดาหาร มีดังนี้

1. ลงพื้นที่สำรวจ และสอบถามข้อมูลครัวเรือนยากจน จากข้อมูลในฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนของอำเภอนิคมคำสร้อยจำนวน 320 ครัวเรือน 1,068 คน อำเภอหนองสูง จำนวน 164 ครัวเรือน 502 คน ลงพื้นที่เก็บข้อมูลรายครัวเรือนและให้ชุมชนช่วยตรวจสอบความยากจนในพื้นที่ของตนเองครอบคลุม 484 ครัวเรือน 1,570 คน ครอบคลุม 100%

2. ทีมวิจัยร่วมกับกลไกคณะทำงาน ศจพ.อ.นิคมคำสร้อย และคณะทำงาน ศจพ.อ.หนองสูง จัดทำแผนที่ความยากจน (Poverty Map) ดำเนินการแบบรายครัวเรือนให้เห็นภาพปัญหาเป็นรายบุคคล/หมู่บ้าน/ตำบลในด้านการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ด้านการฝึกอาชีพ ด้านพัฒนาทักษะอาชีพ และด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ของกลุ่มครัวเรือนเป้าหมาย

3. ทีมวิจัยร่วมกับ คณะทำงาน ศจพ.อ.นิคมคำสร้อย และคณะทำงาน ศจพ.อ.หนองสูง ฝึกอบรมการใช้งานระบบฐานข้อมูล Dss ที่เป็นระบบที่ทาง บพท.สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลกลางระดับอำเภอ เช่น dashboard หรือระบบออนไลน์ให้ทุกหน่วยงานเข้าถึงได้

4. มีระบบติดตามรายครัวเรือนอัปเดตสถานะ เช่น พ้นจน / ยังจน / เสี่ยงกลับจน โดยมีการสร้างตัวชี้วัดการเลื่อนระดับสถานะทางสังคมกำหนดเกณฑ์ร่วมกัน เช่น รายได้ขั้นต่ำ การมีงานทำ หนี้สิน การเข้าถึงบริการรัฐ และทำการแบ่งสถานะ เช่น ยังจน = รายได้ต่ำ/ไม่มีอาชีพ เสี่ยง = รายได้ไม่มั่นคง/หนี้สูง และ พ้นจน = รายได้เพียงพอ/มีความมั่นคง ลงพื้นที่ติดตามเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกตพื้นที่และสิ่งแวดล้อมของแต่ละครัวเรือน และกำหนดรอบติดตาม เช่น ทุก 3 เดือน / 6 เดือน มีผู้รับผิดชอบลงเยี่ยมบ้าน/สอบถามข้อมูล แล้วบันทึกข้อมูลการเปลี่ยนแปลง เช่น ได้งานใหม่หรือไม่ มีอาชีพมั่นคงไหม สุขภาพเป็นอย่างไร รายได้เพิ่มขึ้นหรือลดลง บันทึกข้อมูลลงระบบกลางโดยใช้ระบบฐานข้อมูลที่ทางทีมวิจัยมุกดาหารสร้างขึ้นร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ โดยชื่อระบบฐานข้อมูลว่า “Mukdahan Connect” เพื่อบันทึกและอัปเดตสถานะของครัวเรือนทันทีหลังติดตาม ทุกหน่วยงานสามารถเห็นข้อมูลเดียวกันแบบเรียลไทม์ แล้วนำข้อมูลวิเคราะห์และจัดกลุ่มใหม่ นำข้อมูลล่าสุดมาประเมินสถานะใหม่ปรับกลุ่ม เช่น จาก “อยู่ลำบาก” → “พออยู่ได้” จาก “พออยู่ได้” → “อยู่ดี” เป็นต้น แต่ถ้าหากพบว่าความยากจนยังอยู่ที่ อยู่ลำบากอยู่ไม่สามารถเลื่อนสถานะได้ให้เชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการช่วยเหลือทันที เช่น ถ้าพบว่า “ยังจน” → ส่งต่อหน่วยงานช่วยเหลือ ถ้า “เสี่ยงกลับจน” → เสริมมาตรการป้องกัน เช่น เพิ่มรายได้ ลดหนี้ ถ้า “พ้นจน” → ติดตามต่อ (ไม่ปล่อยทันที) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ “ทันเวลา”

5. ทีมวิจัยร่วมกับคณะทำงาน ศจพ.อ.นิคมคำสร้อย และ คณะทำงาน ศจพ.อ.หนองสูง จัดประชุมทบทวนการทำงานที่ผ่านร่วมกันในระดับพื้นที่ เพื่อรายงานผลการดำเนินงานของอำเภอแก่จนแต่ละอำเภอต่อที่ประชุมรับทราบ รายงานสถานะครัวเรือน เสนอแนะการทำงานร่วมกันในครั้งต่อไป และร่วมกันวางแผนแก้ไขรายกรณีต่อไป

2 แนวทางการทำงานอำเภอแก้งจน เพื่อขยายผลไปอำเภออื่นๆ ในจังหวัดมุกดาหาร มีดังนี้
 ตารางที่ 4.20 แนวทางการทำงานอำเภอแก้งจน เพื่อขยายผลไปอำเภออื่นๆ ในจังหวัด

มุกดาหาร

รูปแบบและองค์ประกอบของ คณะทำงานในการขับเคลื่อน อำเภอแก้งจน	แนวทางการขยายผลไปอำเภออื่นๆ ในจังหวัด	กลไกภาคีในการขับเคลื่อนการ บริหารจัดการ ปัญหาความยากจน ในระดับพื้นที่ให้ต่อเนื่องหลังสิ้นสุด โครงการวิจัยฯ โดยทำการ วิเคราะห์จุดแข็ง/จุดอ่อนของกลไก ภาคี
1) ภาคประชาสังคม คือ พอช., ตัวแทนครัวเรือนยากจน,ตัวแทน ภาคชุมชน 2) สถาบันวิชาการ คือ วิทยาลัย ชุมชนมุกดาหาร,โรงเรียน,สกร. 3) ผู้นำภาคเอกชน ประกอบด้วย อสม., อ.พม., กำนันผู้ใหญ่บ้าน, ชรบ.,โดยมีรูปแบบการทำงาน ร่วมกันดังนี้ จัดประชุมร่วมกัน วิเคราะห์ข้อมูลผู้มีรายได้น้อยและ ครัวเรือนยากจน ร่วมกันวาง แผนการช่วยเหลือแบบราย ครัวเรือน เช่น ออกแบบโมเดล แก้ไขปัญหาคะยากจนหม่อนแก้ง จน,กองทุนแก้งจน,เศรษฐกิจราย ครัวเรือน,ติดตามประเมินผล, รายงานความก้าวหน้าของการ แก้ไขปัญหาคะยากจนในพื้นที่	1) วิเคราะห์และประเมินผลอำเภอ ต้นแบบ 2) การใช้ข้อมูลคัดเลือก คัดแยก พื้นที่เป้าหมาย 3) การปรับบริบทพื้นที่ให้เหมาะสม กับโมเดลต้นแบบหม่อนแก้งจน เป็น หม่อนใหม่แก้งจนคุยกันทั้งอำเภอ รวมถึงความสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ใหม่ 4) การบูรณาภาคีเครือข่าย กระบวนการความร่วมมือทุกภาค ส่วนในการทำงานร่วมกัน 5) การถ่ายทอดความรู้โดย นายอำเภอต้นแบบ ครัวเรือน ยากจนต้นแบบ ครัวเรือนยากจน เป็นผู้ประกอบการหม่อนเลี้ยงไหม ต้นแบบ 6) ปฏิบัติการให้พื้นที่โดยใช้ กระบวนการถ่ายทอดและปฏิบัติ จริง 7) ติดตามประเมินผลโดยใช้ตัวชี้วัด ด้านรายได้ คุณภาพชีวิตและความ ยั่งยืน 8) ถอดบทเรียนอำเภอการขยายผล ความสำเร็จในพื้นที่ 9) ผลักดันโครงการโมเดลเข้าสู่แผน จังหวัด/พังค์ชั้นเพื่อเกิดการพัฒนา อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน	1) คณะกรรมการระดับอำเภอ/ จังหวัดเพื่อขับเคลื่อนการแก้งจน มีผู้ว่าราชการจังหวัด / นายอำเภอ เป็นประธาน ผนวกภาคีท้องถิ่น เข้าร่วมอย่างหลากหลาย 2) ศูนย์ข้อมูลความยากจนและ ฐานข้อมูลเป้าหมายรายครัวเรือน เชื่อมโยงกับระบบ TPMap หรือ ระบบ Big Data ของจังหวัด 3) คณะทำงานตำบล/หมู่บ้าน (ภาคีระดับย่อย) ประกอบด้วย อสม. ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่ มีภารกิจตรง 4) การบูรณาการงบประมาณข้าม หน่วยงาน เช่น ใช้บพัฒนาอาชีพ สวัสดิการ ทุนการศึกษา ทุนสาธารณสุข ฯลฯ อย่างมีแผนร่วมกัน 5) กลไกภาคประชาสังคม / องค์กรชุมชน เช่น กองทุนหมู่บ้าน สวัสดิการ ชุมชน วิสาหกิจชุมชน สภาองค์กร ชุมชน วิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อนของกลไก ภาคี 1. การมีส่วนร่วมของหน่วยงาน จุดแข็ง

		- มีเครือข่ายครอบคลุมทุกระดับ - บางพื้นที่มีความเข้มแข็งของภาคี เช่น อปท. หรือประชาคม <u>จุดอ่อน</u> - ขาดกลไกกลางที่มีบทบาทชัดเจน - การทำงานมักเป็นรายหน่วย ไม่บูรณาการ 2. ระบบข้อมูลและการติดตาม <u>จุดแข็ง</u> - มีเครื่องมือเช่น TPMAP, ระบบ Data Analytics - ข้อมูลบางส่วนล้ำสมัย ไม่อัปเดต <u>จุดอ่อน</u> - ขาดเจ้าภาพดูแลข้อมูลต่อเนื่อง 3. ศักยภาพของผู้นำ/เจ้าหน้าที่ <u>จุดแข็ง</u> - ผู้นำชุมชนรู้บริบทท้องถิ่นดี - เจ้าหน้าที่บางส่วนมีประสบการณ์จากโครงการวิจัยเดิม <u>จุดอ่อน</u> - ขาดทักษะด้านการบริหารโครงการ/วิเคราะห์ข้อมูล - เปลี่ยนตัวบ่อย ทำให้ขาดความต่อเนื่อง 4. งบประมาณและทรัพยากร <u>จุดแข็ง</u> - มีหลายแหล่งงบประมาณที่สามารถบูรณาการได้ <u>จุดอ่อน</u> - การจัดสรรงบยังแยกส่วน ไม่มีการวางแผนร่วม 5. ความยั่งยืนของการดำเนินงาน <u>จุดแข็ง</u>
--	--	---

		- มีหน่วยงานที่ตั้งอยู่ถาวรในพื้นที่ เช่น อบต., กองทุนหมู่บ้าน จุดอ่อน - ยังขาดการออกแบบกลไกถาวรหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย - แรงจูงใจในการร่วมมืออาจลดลงหากไม่มีโครงการขับเคลื่อนต่อ
--	--	---

ภาพที่ 4.25 การวิเคราะห์อำเภอแฉ่งต้นแบบ ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

สรุปได้ว่า อำเภอแฉ่ง/ท้องถิ่นแฉ่ง โดยใช้เกณฑ์หรือคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้น ทีมวิจัยได้ทำการวิเคราะห์แล้วว่าพื้นที่ใน 7 อำเภอในจังหวัดมุกดาหาร ที่มีพื้นที่เหมาะสมเป็นอำเภอแฉ่ง คือ อำเภอ นิคมคำสร้อย และอำเภอหนองสูง ส่วนท้องถิ่นแฉ่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสูงใต้ และ องค์การบริหารส่วนตำบลโนนยาง ซึ่งมีคุณสมบัติและเหมาะสมเป็นพื้นที่ทำงานและยกระดับรายได้ของประชาชนได้ดีขึ้น ส่วนแผนการดำเนินงานของอำเภอแฉ่ง ในปี 2569 ทีมวิจัยได้วางแผนการทำงาน อำเภอแฉ่งไปพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหาร และอำเภอคำชะอี ซึ่งวิเคราะห์ถึงความพร้อมหลายอย่างของพื้นที่ เช่น จำนวนครัวเรือนยากจนหนาแน่น รายได้ของครัวเรือนต่ำ มีอาชีพไม่แน่นอน และเป็นพื้นที่ที่มีความยากจนแบบซ้ำซ้อน มีหลายชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลาย มีทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบท

ผลการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ พบว่า บทบาทและผลลัพธ์ของ ‘อำเภอแฉ่ง’ และ ‘ท้องถิ่นแฉ่ง’ การดำเนินงาน ‘อำเภอแฉ่ง’ และ ‘ท้องถิ่นแฉ่ง’ เป็นกลไกเชิงพื้นที่ที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อยกระดับความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเป็นระบบ โดยมีหน้าที่สำคัญในการบูรณาการข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหา และการออกแบบมาตรการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างการทำงานและบทบาทที่ชัดเจนของอำเภอแฉ่งและท้องถิ่นแฉ่ง ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อ

ประสิทธิภาพของการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดมุกดาหาร ทั้งในระดับกระบวนการและผลลัพธ์ของการช่วยเหลือครัวเรือนยากจน

1. บทบาทเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นจริงของอำเภอแก้งและท้องถิ่นแก้ง

1.1 การเป็น “หน่วยขับเคลื่อนข้อมูล” ระดับพื้นที่ (Local Data Engine) ผลการวิจัยพบว่า อำเภอแก้งและท้องถิ่นแก้งทำหน้าที่สำคัญใน 3 ส่วน ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลความยากจนในระดับหมู่บ้านและตำบลอย่างเป็นระบบ การสอบทานข้อมูล (Validation) ร่วมกับชุมชนและภาคี เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ การนำเข้าข้อมูลสู่ระบบ PPPConnex ซึ่งทำให้ข้อมูลความยากจนเชื่อมโยงสู่ระดับจังหวัดอย่างไร้รอยต่อ ข้อมูลที่ผ่านการทำงานของอำเภอและท้องถิ่นมีความละเอียดมากขึ้น เพราะสะท้อนปัญหาจริงที่อยู่ในบริบทพื้นที่

1.2 การเป็น “เวทีบูรณาการหลายภาคส่วน” (Multi-Stakeholder Platform) จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลไกอำเภอแก้งทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่าง อปท. หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพและประชาชน การทำงานร่วมกันทำให้เกิดการออกแบบความช่วยเหลือที่ตอบโจทย์ปัญหาเฉพาะของแต่ละครัวเรือน ลดความซ้ำซ้อนของโครงการ และเพิ่มความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรของรัฐ

1.3 การสร้างความเป็นเจ้าของข้อมูลในพื้นที่ (Area-based Ownership) ผลวิจัยพบว่า เมื่ออำเภอและท้องถิ่นมีบทบาทหลักในการจัดทำและรับรองข้อมูล ชุมชนและ อปท. มีความเชื่อถือในการใช้ข้อมูลมากขึ้น เกิดแรงจูงใจในการอัปเดตข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลสะท้อนสภาพจริงของครัวเรือนมากกว่าการเก็บข้อมูลจากส่วนกลาง ข้อมูลจึงกลายเป็น “เครื่องมือขับเคลื่อนนโยบาย” ในระดับพื้นที่อย่างแท้จริง

2. ผลลัพธ์สำคัญของการดำเนินงาน

2.1 การลดช่องว่างข้อมูลความยากจนระดับจังหวัด ผลวิจัยพบว่าอำเภอแก้ง/ท้องถิ่นแก้งทำให้จังหวัดมีฐานข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน ช่วยลดปัญหา ข้อมูลคลาดเคลื่อน ข้อมูลซ้ำซ้อน ข้อมูลที่ไม่ถูกนำไปใช้ จังหวัดสามารถใช้ข้อมูลเดียวกันเพื่อกำหนดโครงการช่วยเหลือแบบตรงจุด

2.2 การออกแบบแผนช่วยเหลือรายครัวเรือนตามฐานทุน (SLF) อำเภอและท้องถิ่นใช้กรอบ Sustainable Livelihoods Framework (SLF) วิเคราะห์ฐานทุนของครัวเรือน คือ ทุนมนุษย์ เช่น ทักษะ รายได้ สุขภาพ ทุนกายภาพ เช่น บ้านเรือน น้ำ ไฟ ทุนเศรษฐกิจ เช่น รายได้หนี้สิน อาชีพ ทุนธรรมชาติ เช่น ที่ดินทำกิน ทุนสังคม เช่น เครือข่ายชุมชน ทำให้สามารถออกแบบทางเลือกการช่วยเหลืออย่างแม่นยำ เช่น ฟื้นฟูอาชีพ พัฒนาอาชีพใหม่ บริการสวัสดิการสังคม การซ่อมแซมหรือปรับสภาพบ้าน

2.3 เกิดระบบส่งต่อความช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น พบว่า เมื่อ อำเภอแก้งเป็น “ตัวกลางหลัก” ทำให้เกิดกระบวนการส่งต่อที่ชัดเจน เช่น ทีมวิจัยส่งข้อมูลครัวเรือนเข้าสู่ศูนย์ ศจพ.อ. ศจพ.อ. ตรวจสอบและจัดลำดับความเร่งด่วน ส่งต่อไปยัง พม., อปท., เกษตร, พัฒนาชุมชน หรือกลุ่มอาชีพ มีการบันทึกผลช่วยเหลือกลับเข้าระบบ (Feedback Loop) ผลคือกระบวนการช่วยเหลือติดตามได้ ตรวจสอบได้ ลดการตกหล่นของครัวเรือนเป้าหมาย

2.4 การสร้างการมีส่วนร่วมระดับชุมชน การลงพื้นที่ร่วมระหว่างอำเภอ ท้องถิ่น ผู้นำชุมชนทำให้ชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ร่วมสร้างข้อมูล ไม่ใช่ผู้รับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว ผลวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มขึ้น ทำให้ข้อมูลมีคุณภาพสูงขึ้น เพิ่มความไว้วางใจต่อกลไกแก้งของจังหวัด

2.5 การเกิดนวัตกรรมการบริหารจัดการระดับอำเภอ พบว่า อำเภอแก้งจนได้พัฒนา นวัตกรรมการทำงานใหม่ เช่น ตารางวิเคราะห์ปัญหาความยากจนรายตำบล Dashboard วิเคราะห์ ฐานทุน การจัดประชุมสัญจรแบบลงหมู่บ้าน การจัดประชุม “Case Conference” รายครัวเรือน นวัตกรรมเหล่านี้ช่วยลดเวลาการทำงาน เพิ่มประสิทธิภาพในการวางแผน

3. การวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์ ผลวิจัยพบว่า กลไกอำเภอแก้งจนและท้องถิ่นแก้งจนทำ หน้าที่เสมือน ****ศูนย์กลางการบริหารจัดการความยากจนแบบ Area-based Governance**** ที่ทำงาน ตั้งแต่การได้มาซึ่งข้อมูล การวิเคราะห์ การวางแผน การส่งต่อ และการติดตามผล โดยผสานข้อมูลและ ทรัพยากรจากหลายหน่วยงานเข้าด้วยกัน

กล่าวได้ว่า อำเภอแก้งจน/ท้องถิ่นแก้งจน คือ “โครงสร้างกลาง” ที่ช่วยให้การแก้ปัญหาความ ยากจน แม่นยำขึ้น ใช้ข้อมูลจริง เกิดผลลัพธ์เชิงพื้นที่ที่ตรวจสอบได้

6) เกิดการพัฒนาระบบการจัดการร่วมกับกลไกในพื้นที่ เช่น อบจ. หน่วยงานตามภารกิจ เป็นต้น ที่ ขยายผลรูปธรรมความสำเร็จจากงานวิจัยตามแพลตฟอร์มจัดความยากจนระดับจังหวัด จำนวน 1 แห่ง มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

- มีการติดตั้งระบบข้อมูล (Built in) คือระบบฐานข้อมูล Mukdahan Connex System เป็นระบบฐานข้อมูลกลางเพื่อใช้ในการบันทึกข้อมูลครัวเรือนยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร การจัดทำ แผนโครงการ/แผนงานการแก้ไขปัญหาความยากจน และกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจน

- มีระบบส่งต่อช่วยเหลือคนจนให้เข้าถึงโอกาสด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาอาชีพ และ สวัสดิการต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐ อบต. ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม

- ดำเนินการขยายผลโมเดลแก้งจนที่มีรูปธรรมความสำเร็จไปยังพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัด เพื่อให้คนจนได้เข้าถึงโอกาสด้านอาชีพเพื่อสร้างรายได้

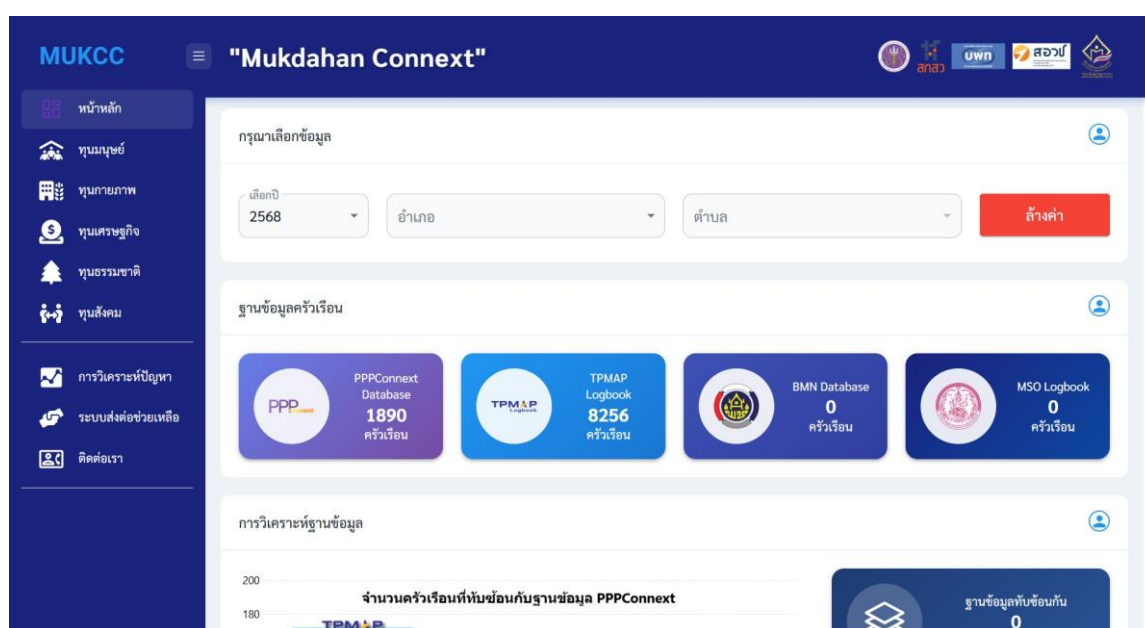
การพัฒนาระบบการจัดการร่วมกับกลไกในพื้นที่ เพื่อขยายผลจากงานวิจัยร่วมกับภาคีใหม่ ในพื้นที่ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร ทีมวิจัยได้จัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนรู้ แฉ่งถึงการ ดำเนินงานของการทำงานในพื้นที่ให้กับคณะทำงานใหม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่และแนวทางการทำงาน ร่วมกัน และร่วมวิเคราะห์บริบทพื้นที่เป้าหมายเพื่อขยายผลโดยทำการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลครัวเรือน/ กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ที่มีลักษณะคล้ายกับพื้นที่ต้นแบบ วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และโอกาสของพื้นที่นั้น เพื่อให้การขยายผลมีความเหมาะสมใช้ข้อมูลจากระบบ TPMP หรือระบบข้อมูล DSS เพื่อร่วมกัน พัฒนาแผนการดำเนินงานร่วมกันในด้านการศึกษา ด้านการจัดการที่อยู่อาศัย ด้านการพัฒนาโครงสร้าง พื้นที่ในแต่ละพื้นที่เขตรับผิดชอบ ด้านการฝึกอบรมอาชีพที่สอดคล้องกับอาชีพเดิมในชุมชน ร่วมกำหนด แนวทางการขยายผลให้สอดคล้องกับงบประมาณ ภารกิจ และความพร้อมของพื้นที่วางแผนการจัดสรร ทรัพยากรร่วม เช่น งบประมาณ บุคลากร ฐานข้อมูล บูรณาการแผนลงในแผนปฏิบัติการระดับอำเภอ/ จังหวัด ข้อสรุปเบื้องต้นได้องค์ประกอบและกลไกการทำงานในพื้นที่ และวางแผนร่วมกันวางนโยบายการ ทำงานร่วมกันร่วมกับเทศบาล/อบต. ในพื้นที่ทั้ง 53 ตำบลเพื่อจะได้มีทิศทางการทำงานร่วมกันในด้านการ แก้ไขปัญหาความยากจนร่วมกัน

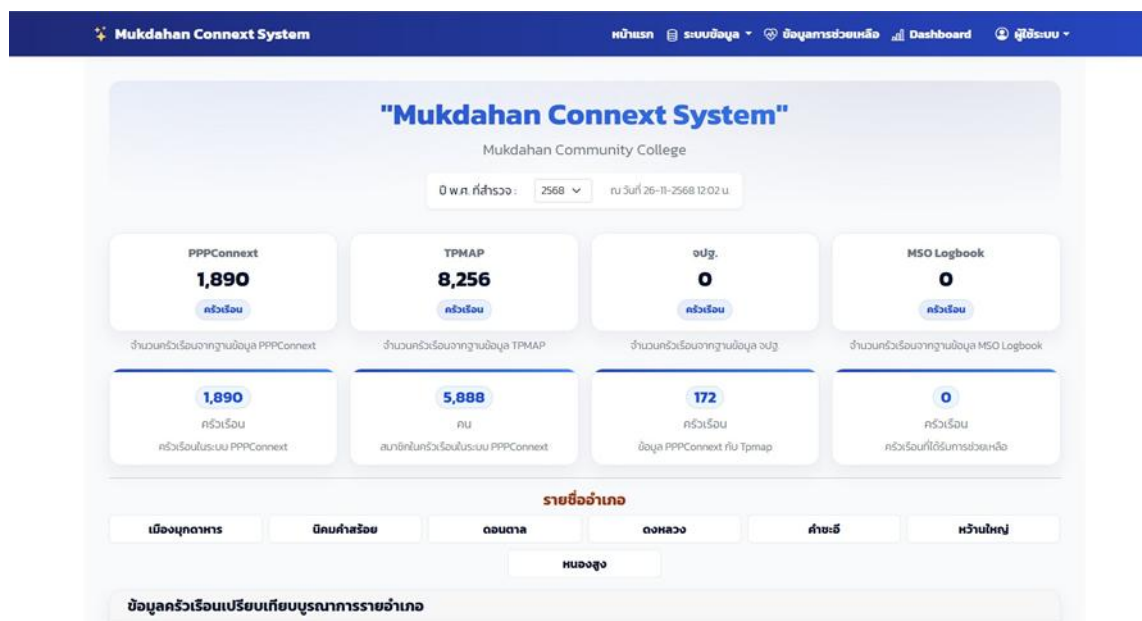
ภาพกิจกรรมที่ 4.26 เข้าพบท่านนายกฯ
อบจ.มท

ภาพกิจกรรมที่ 4.27 ประชุมหารือกับท่านนายกฯ
อบจ.มท.เพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมกัน

ภาพที่ 4.28 ระบบฐานข้อมูล Mukdahan Connex System เป็นระบบระบบฐานข้อมูลกลางเพื่อใช้ในการบันทึกข้อมูลครัวเรือนยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร การจัดทำแผนโครงการ/แผนงานการแก้ไขปัญหาความยากจน และกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจน

ภาพที่ 4.29 ระบบฐานข้อมูล Mukdahan Connex System เป็นระบบระบบฐานข้อมูลกลางเพื่อใช้ในการบันทึกข้อมูลครัวเรือนยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร การจัดทำแผนโครงการ/แผนงานการแก้ไขปัญหาความยากจน และกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจน

ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาระบบการจัดการร่วมกับกลไกในพื้นที่ เพื่อขยายผลรูปธรรมความสำเร็จจากแพลตฟอร์มการจัดการความยากจนระดับจังหวัด ส่งผลให้เกิดการบูรณาการข้อมูลกระบวนการทำงาน และความร่วมมือระดับอำเภอ ตำบลที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการทำงานของ อบจ. และหน่วยงานตามภารกิจ นำไปสู่การจัดการความยากจนแบบแม่นยำ (Precision Poverty Alleviation) และวางรากฐานสู่การขยายผลในระดับจังหวัดอย่างยั่งยืน

7) การสังเคราะห์องค์ความรู้จากปฏิบัติการที่มีผลรูปธรรมความสำเร็จ (Practical Knowledge) สร้างข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่และระดับชาติ อย่างน้อย 1 ฉบับ มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

จากการทำงานที่ผ่านมาของปี 2567 ความสำเร็จของการทำงานในพื้นที่เรื่องหม่อนไหมเกิดขึ้นได้ให้เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ และเกิดองค์ความรู้มากมายในด้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทีมวิจัยเล็งเห็นถึงความยั่งยืนของการทำอาชีพดังกล่าว จึงนำผลความสำเร็จดังกล่าวเข้าที่ประชุมคณะทำงาน ศพ.อ.นิคมคำสร้อย และ คณะทำงาน ศพ.อ.หนองสูง เพื่อหาข้อเสนอเชิงนโยบายร่วมกัน ผลักดันให้เป็นธุรกิจอุตสาหกรรมหม่อนไหมเชิงพื้นที่และเป็นนโยบายหลักของหน่วยงานในการจัดทำแผนพัฒนาธุรกิจหม่อนไหมอุตสาหกรรมต่อไป ทีมวิจัยจึงได้เขียนข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่และระดับชาติ ดังนี้

“หม่อนไหมอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ โมเดลพัฒนาทักษะอาชีพรายครัวเรือนเพื่อจัดการความยากจนอย่างยั่งยืนในระดับตำบลและจังหวัด”

บริบทและที่มา จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดที่มีอัตราความยากจนค่อนข้างสูง และมีลักษณะทางภูมิศาสตร์-เศรษฐกิจที่เหมาะสมต่อการเกษตรกรรม โดยเฉพาะพืชพื้นถิ่นอย่าง “หม่อนเลี้ยงไหม” ซึ่งมีประวัติศาสตร์และทุนทางวัฒนธรรมในหลายชุมชน ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา มีการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่จริง (Action Research) ครอบคลุมหลายอำเภอ เพื่อแก้ไขปัญหาความ

ยากจนของครัวเรือนยากไร้ ผ่านการพัฒนาอาชีพด้วย “หม่อนเลี้ยงไหม” และ เกิดเป็น “โมเดลหม่อนแก้จนคู่กันทั้งอำเภอ” ซึ่งสามารถขับเคลื่อนร่วมกันทั้งกลไกท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน

ผลลัพธ์ปรากฏเป็นรูปธรรม จนสามารถต่อยอดเป็น “หม่อนไหมอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่” ซึ่งสร้างรายได้ สร้างอาชีพใหม่ และยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือนให้หลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างชัดเจน

จุดเด่นของโมเดล “หม่อนแก้จน คู่กันทั้งอำเภอ” ใช้ข้อมูลรายครัวเรือนจาก TPMAP ฐานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และระบบฐานข้อมูล DSS อย่างแม่นยำ มีการคัดเลือกครัวเรือนยากจน ที่มีศักยภาพเลี้ยงไหมได้จริง ขับเคลื่อนผ่าน “คณะกรรมการแก้จนระดับอำเภอ” โดยมี อำเภอ/อบต./อบจ./พัฒนาชุมชน/เกษตร/วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร ร่วมกันทำงาน มีการพัฒนาอาชีพครบวงจร ตั้งแต่เพาะเลี้ยง การดูแลสุขภาพไหม จนถึงการส่งเสริมด้านการตลาด

ปัจจัยความสำเร็จของโครงการวิจัย คือ มีกลไกบูรณาการระดับพื้นที่ (ตำบล-อำเภอ) ทำงานจริง ร่วมคิดร่วมทำ ไม่แยกส่วน มีการใช้พื้นที่เป็นฐาน (Area-based) เห็นความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากร ภูมิปัญญา กับเศรษฐกิจชุมชน มีภาคีความร่วมมือ ทั้งรัฐ ท้องถิ่น วิชาการ และเอกชน เช่น กลุ่มหม่อนไหมอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการรับซื้อรังไหมที่มีมาตรฐาน หรือผู้ประกอบการทอผ้าไหมมีผ้าไหมแก้มฝ้ายเป็นเอกลักษณ์ของการทำงานในโครงการฯ อีกด้วย มีการพัฒนาเข้าสู่ “ห่วงโซ่มูลค่า” (Value Chain) สร้างอาชีพที่มีความมั่นคง มีชาวบ้านหรือกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนยากจน มีส่วนร่วมจริง ตั้งแต่การวางแผน การฝึกทักษะ จนถึงการขายผลิตภัณฑ์ สร้างระบบเครือข่ายชุมชนผู้เลี้ยงไหมระดับตำบล อำเภอ เป็นระบบพี่เลี้ยง

ข้อเสนอเชิงนโยบายระดับพื้นที่ (จังหวัด/อำเภอ/ตำบล) จัดตั้ง “ตำบลพัฒนาอาชีพเชิงพื้นที่ (หม่อนไหมโมเดล)” ภายใต้แผนพัฒนาท้องถิ่นหรือแผนแก้จน อบจ./อบต. บรรจุงบพัฒนาอาชีพไว้ในแผนและงบประมาณรายปี โดยเน้นความเชื่อมโยงกับข้อมูล TPMAP ฐาน DSS เป็นระบบฐานข้อมูลกลางในการทำงานร่วมกันทุกหน่วยงานในจังหวัดมุกดาหาร สร้างศูนย์เรียนรู้/ศูนย์พี่เลี้ยง “ตำบลหม่อนไหม” เป็นศูนย์กลางในการทำหน้าที่พัฒนาทักษะอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และต่อยอดนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับหม่อนไหม ผลักดันให้มีเครือข่ายตลาดชุมชน-ผู้ประกอบการใหม่ ที่เชื่อมกับ OTOP, SME, หรือวิสาหกิจชุมชน

ภาพที่ 4.30 สร้างข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนงานโมเดลแก้จนร่วมกับศูนย์หม่อนไหม

ภาพที่ 4.31 สร้างข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนงานโมเดลแก้จนร่วมกับศูนย์หม่อนไหม

ผลการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ พบว่า จากการจัดประชุมเวทีประชาคมหัวหน้าส่วนราชการ คณะทำงานศจพ.อ พขอ.เพื่อถอดบทเรียนการทำงาน การสังเคราะห์องค์ความรู้จากการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ (Practical Knowledge) ตามกรอบ “Mukdahan Model” สามารถสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ มีความเป็นไปได้สูง และตอบโจทย์ปัญหาความยากจนเชิงสาเหตุได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังนี้

1. องค์ความรู้จากปฏิบัติการจริงนำไปสู่การกำหนดนโยบายเชิงพื้นที่ (Area-based Policy) ที่แม่นยำมากขึ้น
2. การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการ นำไปสู่แนวทางนโยบายที่คุ้มค่าและมีประสิทธิผล
3. องค์ความรู้พื้นที่ก่อให้เกิดข้อเสนอเชิงนโยบายด้านโครงสร้างกลไกแก้ไขปัญหาความยากจน
4. การสังเคราะห์ชุดเครื่องมือ (Toolkit) จากปฏิบัติการจริง เป็นฐานนโยบายเพื่อขยายผลระดับจังหวัด
5. เกิดข้อเสนอเชิงนโยบายที่สะท้อนความเป็นเจ้าของร่วมของภาคีพื้นที่
6. ข้อเสนอเชิงนโยบายเน้นการขยายผลจากพื้นที่ต้นแบบสู่ระดับจังหวัด

8) การพัฒนาหลักสูตร/ ระบบการโค้ช (Coaching) การทำงานกับคนจน เพื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปฏิบัติการพื้นที่ ที่มีรูปธรรมความสำเร็จกลไกภาคีในพื้นที่รองรับการถอนโครงการวิจัยจากพื้นที่ อย่างน้อย 1 หลักสูตร พบว่า

8.1 การพัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับครัวเรือนยากจนเพื่อขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ สำหรับ “การทำงานกับคนจน” มีความสำคัญมากในการสืบทอดและต่อยอดองค์ความรู้จากพื้นที่อำเภอแก้งที่มีผลสัมฤทธิ์จริง และเตรียมความพร้อมให้กลไกในพื้นที่สามารถ “เดินต่อเองได้” เมื่อโครงการวิจัยถอนตัวออกจากพื้นที่ โดยมีแนวทางและแผนการทำงานดังนี้

8.1.1 การพัฒนาองค์ความรู้เดิมด้านอาชีพในชุมชน มีกระบวนการเริ่มต้นจากการสำรวจและรวบรวมองค์ความรู้เดิม ที่ชุมชนมีอยู่แล้วเกี่ยวกับอาชีพ เช่น การเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม หรือการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมมาจากการสืบทอดจริงของคนในพื้นที่ มีการถอดบทเรียนจากผู้รู้ในชุมชนหรือปราชญ์ท้องถิ่น วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนร่วมกัน และความเหมาะสมของอาชีพนั้น ๆ จัดระบบองค์ความรู้ให้เป็นรูปแบบที่สามารถนำมาพัฒนาต่อได้

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่เป็นรูปธรรม : ได้องค์ความรู้ต้นแบบที่ชัดเจน เป็นฐานข้อมูลสำหรับสร้างหลักสูตรอาชีพของชุมชน

8.1.2 การพัฒนาหลักสูตรจากองค์ความรู้เดิม เมื่อได้องค์ความรู้ที่เป็นระบบแล้ว จึงนำมาพัฒนาเป็น หลักสูตรการฝึกอบรมอาชีพ ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและศักยภาพของพื้นที่ โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหลักสูตรร่วมกันออกแบบเนื้อหาให้ครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ใช้ผู้เชี่ยวชาญหรือปราชญ์ชุมชนเป็นวิทยากรถ่ายทอด มีระบบประเมินผลผู้เข้าร่วม เพื่อวัดการนำความรู้ไปใช้จริง

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่เป็นรูปธรรม : ได้หลักสูตรอาชีพต้นแบบที่สามารถถ่ายทอดความรู้และทักษะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8.1.3 การขยายผลสู่เป้าหมายและพื้นที่อื่น เมื่อหลักสูตรในชุมชนต้นแบบได้ผลดี

จึงนำไปขยายผลต่อยังพื้นที่อื่น ๆ เช่น อำเภอดอนตาล อำเภอดงหลวง อำเภอคำชะอี อำเภอหว้านใหญ่ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอดงหลวง ที่ไม่ใช่อำเภอแก่งจนาร่อง จำนวน 1,890 ครัวเรือน ที่มีสภาพเศรษฐกิจหรือทรัพยากรใกล้เคียง เพื่อให้คนในพื้นที่อื่นได้รับโอกาสเรียนรู้และพัฒนาอาชีพเช่นเดียวกัน มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่เป้าหมายใหม่ ถ่ายทอดองค์ความรู้จากชุมชนต้นแบบให้กับชุมชนอื่น สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพื้นที่ต้นแบบกับพื้นที่ใหม่

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่เป็นรูปธรรม : เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน และมีการขยายองค์ความรู้ไปสู่ระดับอำเภอหรือจังหวัด

8.1.4 การพัฒนาครัวเรือนยากจนในพื้นที่อื่น ๆ เป้าหมายสุดท้ายของการขยายหลักสูตร คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจน โดยเปิดโอกาสให้เข้าร่วมอบรมและได้รับการสนับสนุนให้ประกอบอาชีพได้จริง คัดเลือกครัวเรือนยากจนเข้าร่วมโครงการ จัดฝึกอบรมให้มีทักษะอาชีพตามหลักสูตร สนับสนุนเครื่องมือ วัสดุ หรือช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ติดตามผลการประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่เป็นรูปธรรม : ครัวเรือนยากจนมีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

8.1.5. การพัฒนาหลักสูตรด้านอาชีพเป็นหลักสูตรฝึกอบรมผ่านกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและผ่านที่ประชุมคณะกรรมการอนุวิชาการ และที่ประชุมคณะกรรมการสภาวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร เป็นหลักสูตรระยะสั้นเพื่อใช้ฝึกอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งเนื้อหาวิชาการและลงมือปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจากองค์ความรู้ในพื้นที่ จำนวน 5 หลักสูตร ดังนี้

- หลักสูตร “การแปรรูปสินค้าจากผ้าฝ้ายแกมไหม” จำนวน 100 ชั่วโมง
- หลักสูตร “การปลูกหม่อน” จำนวน 45 ชั่วโมง
- หลักสูตร “การผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากใบหม่อนและผลหม่อน”

จำนวน 75 ชั่วโมง

- หลักสูตร “ปุ๋ยน้ำหมักมูลไหม” จำนวน 10 ชั่วโมง
- หลักสูตร “การเลี้ยงหม่อนไหม” จำนวน 30 ชั่วโมง

8.2 การพัฒนาหลักสูตรโค้ช (Coaching) เป็นการออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เลี้ยงมีทั้ง “ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ” ในการใช้กระบวนการโค้ชกับครัวเรือนยากจนอย่างเข้าใจและยั่งยืน

ตารางที่ 4.21 ตารางหลักสูตรและเนื้อหาของหลักสูตรที่เลี้ยงหรือ โค้ช

ชื่อเนื้อหา	เนื้อหาและกิจกรรมหลัก
เนื้อหาที่ 1: เข้าใจความยากจนแบบลึกซึ้ง (Deep Poverty Understanding)	- ความจนแบบซับซ้อน และความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่ - เครื่องมือวิเคราะห์ครัวเรือนยากจน (เช่น TPMP, จปฐ., DSS) - กรณีศึกษาจากพื้นที่จริง
เนื้อหาที่ 2: การออกแบบแผนช่วยเหลือรายครัวเรือน	- การวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำแผนร่วมกับครัวเรือน - การพัฒนาอาชีพ/รายได้แบบเหมาะสม - Role play: เวิร์กช็อปจำลองการวางแผน
เนื้อหาที่ 3: การบูรณาการกลไกภาคี	- ทำงานกับ อบต., พม., พช., อสม., ผู้นำชุมชน - แนวทางเชื่อมโยงแผนงาน งบประมาณ และบทบาทของแต่ละภาคี
เนื้อหาที่ 4: ทักษะการโค้ช การเป็นพี่เลี้ยง	- เทคนิคการโค้ชชุมชน - วิธีให้กำลังใจ/ยกระดับศักดิ์ศรีคนจน

	- สื่อสารเชิงบวก สร้างการมีส่วนร่วมแบบพลังบวก
เนื้อหาที่ 5: การถอนตัวอย่างมีคุณภาพ (Exit Strategy)	- วิธีส่งต่องานให้ท้องถิ่นรับช่วงต่อ - การตั้งกลไกในระยะ เช่น เครือข่าย, ศูนย์เรียนรู้, วิสาหกิจ - ทำแผน Exit แบบร่วมกัน

กระบวนการคัดเลือกพี่เลี้ยงหรือ โค้ช (Coaching)

ตารางที่ 4.22 กระบวนการคัดเลือกพี่เลี้ยงหรือ โค้ช (Coaching)

ขั้นตอน	รายละเอียด
1. คัดเลือก “พี่เลี้ยง” จากพื้นที่ต้นแบบ	คัดครู/เจ้าหน้าที่/แกนนำจากพื้นที่ที่เคยทำงานจริง เช่น กลุ่มหม่อนไหมมุกดาหาร
2. จัดอบรมโค้ชมืออาชีพ (Train the Trainer)	พัฒนาทักษะการถ่ายทอด ความเข้าใจคนจน การฟัง-ถาม-โค้ช
3. จับคู่โค้ชกับพื้นที่เป้าหมาย	ให้โค้ชลงพื้นที่ไปโค้ชกลไกในพื้นที่ใหม่หรือพื้นที่สืบเนื่องจากโครงการ
4. ติดตามผลการโค้ช (Coaching Evaluation)	ประเมินจากการเปลี่ยนแปลงของกลไกพื้นที่ เช่น มีแผนแก้จนร่วม มีระบบรายงาน มีเครือข่ายชัดเจน
5. พัฒนาระบบเรียนรู้ถาวรในพื้นที่	เช่น ห้องเรียนตำบล ห้องเรียนอำเภอ/กลุ่มไลน์ เครือข่ายพี่เลี้ยง

แนวทางการประเมินสมรรถนะผู้เข้าอบรมของหลักสูตรโค้ช

การพัฒนาผู้เข้าอบรมในหลักสูตรโค้ชมีเป้าหมายเพื่อสร้างบุคลากรที่มีความสามารถในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาศักยภาพของผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเป็น “โค้ช” ที่มีคุณภาพนั้น ไม่ได้อาศัยเพียงองค์ความรู้เชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ต้องประกอบด้วยทักษะเชิงปฏิบัติ และทัศนคติที่เหมาะสม โดยเฉพาะทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง การตั้งคำถามที่ทรงพลัง การสะท้อนคิด และการสร้างความไว้วางใจ

ดังนั้น การประเมินสมรรถนะของผู้เข้าอบรมจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และทัศนคติ (Attitude) โดยใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย เช่น การประเมินก่อนและหลังการอบรม การประเมินจากการฝึกปฏิบัติจริง รวมถึงการประเมินจากผลงานหรือแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เพื่อให้สามารถสะท้อนศักยภาพของผู้เข้าอบรมได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ การประเมินที่เน้นสมรรถนะ (Competency-based assessment) ยังช่วยให้สามารถตรวจสอบได้ว่าผู้เข้าอบรมมีความพร้อมในการนำทักษะการโค้ชไปประยุกต์ใช้ในบริบทการทำงานจริงหรือไม่ อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ผ่านการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่สร้างสรรค์ และการสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง

ด้วยเหตุนี้ การกำหนดแนวทางการประเมินสมรรถนะผู้เข้าอบรมหลักสูตรโค้ชจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้มั่นใจว่าผู้ผ่านการอบรมมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด สามารถปฏิบัติหน้าที่โค้ชได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพบุคคลและองค์กรได้อย่างยั่งยืน

การประเมินสมรรถนะของผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรโค้ช ทีมวิจัยได้สร้างแบบประเมินสมรรถนะของผู้เข้าร่วมโครงการด้วยข้อคำถามดังนี้ ด้านที่ 1 การฟังอย่างลึก (Active Listening) ด้านที่ 2 การตั้งคำถาม (Powerful Questioning) ด้านที่ 3 การสะท้อนและให้ข้อมูลย้อนกลับ ด้านที่ 4 การสร้างความไว้วางใจ และด้านที่ 5 การวางแผนและติดตามผล โดยแต่ละด้านมีข้อคำถามย่อยดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านการฟังอย่างลึกของผู้เข้าร่วมโครงการ (Active Listening) จำนวน 5 ข้อ คือ ตั้งใจฟังโดยไม่ขัดจังหวะ จับประเด็นสำคัญได้ สังเกตอารมณ์/ความรู้สึกของผู้รับการโค้ช ไม่ตัดสินขณะฟัง และ สรุปความเข้าใจได้ถูกต้อง

ด้านที่ 2 ด้านการตั้งคำถามเมื่อลงพื้นที่สอบถามข้อมูลความยากจนในพื้นที่ จำนวน 5 ข้อ คือ ใช้คำถามปลายเปิด คำถามกระตุ้นการคิด ไม่ชี้นำคำตอบ คำถามตรงประเด็น เรียงลำดับคำถามได้เหมาะสม

ด้านที่ 3 การสะท้อนและให้ข้อมูลย้อนกลับ จำนวน 5 ข้อ คือ สะท้อนความคิดได้ชัดเจน ให้ Feedback เชิงสร้างสรรค์ ใช้ภาษาที่เหมาะสม เชื่อมโยงประเด็นได้ดี ช่วยให้ผู้รับโค้ชเข้าใจตนเอง

ด้านที่ 4 การสร้างความไว้วางใจ จำนวน 5 ข้อ คือ แสดงความเป็นมิตร รักษาความลับ ไม่ตัดสินผู้อื่น สร้างบรรยากาศปลอดภัย สร้างความสัมพันธ์ที่ดี

ด้านที่ 5 การวางแผนและติดตามผล จำนวน 5 ข้อ คือ ช่วยกำหนดเป้าหมายชัดเจน วางแผนปฏิบัติได้จริง ติดตามความก้าวหน้า ปรับแผนตามสถานการณ์ และกระตุ้นให้เกิดการลงมือทำ

ผลการวิเคราะห์การประเมินสมรรถนะของผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรโค้ช จำนวน 70 คน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.23 ด้านการฟังอย่างลึกของผู้เข้าร่วมโครงการ

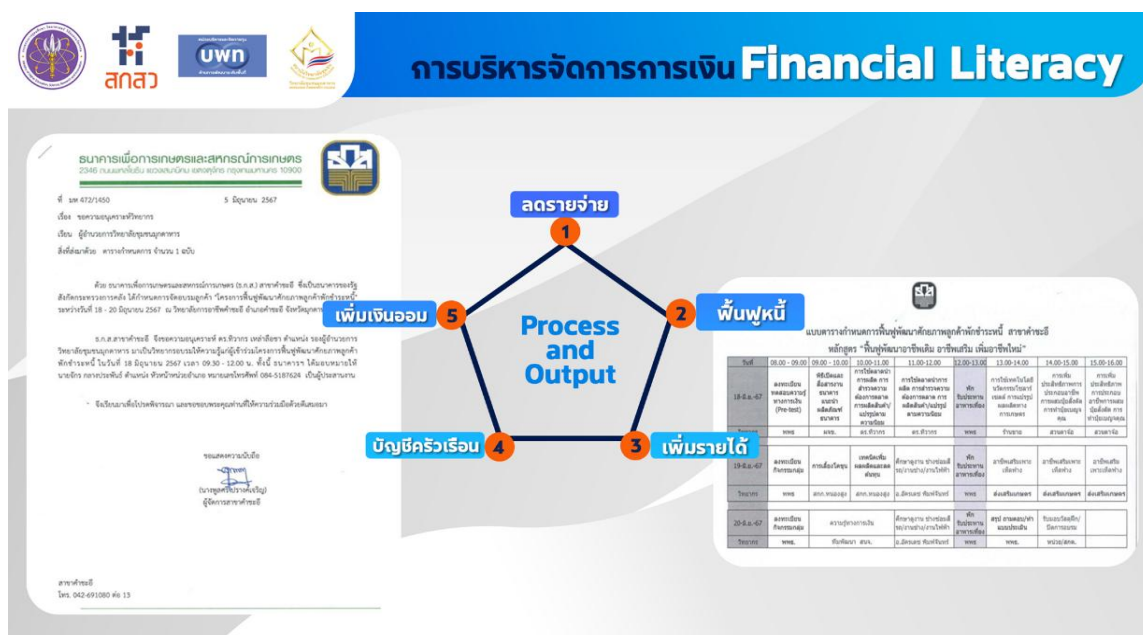
ข้อ	รายการ	Mean	S.D.
1	ตั้งใจฟังโดยไม่ขัดจังหวะ	4.35	0.51
2	จับประเด็นสำคัญได้	4.30	0.53
3	สังเกตอารมณ์/ความรู้สึก	4.28	0.55
4	ไม่ตัดสินขณะฟัง	4.33	0.50
5	สรุปความเข้าใจได้ถูกต้อง	4.34	0.52
	รวมรายข้อ	4.32	0.52

จากตารางที่ 4.23 ด้านการฟังอย่างลึกของผู้เข้าร่วมโครงการ พบว่าโดยรวมอยู่ที่คะแนนค่าเฉลี่ย 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีความตั้งใจฟังโดยไม่ขัดจังหวะ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด = 4.35 ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด = 4.28 คือผู้เข้าร่วมโครงการรู้จักสังเกตอารมณ์/ความรู้สึกน้อยที่สุด

ตารางที่ 4.24 ด้านการตั้งคำถามเมื่อลงพื้นที่สอบถามข้อมูลความยากจนในพื้นที่

ข้อ	รายการ	Mean	S.D.
1	ใช้คำถามปลายเปิด	4.25	0.54
2	คำถามกระตุ้นการคิด	4.20	0.56
3	ไม่ชี้นำคำตอบ	4.18	0.58
4	คำถามตรงประเด็น	4.22	0.53
5	เรียงลำดับคำถามเหมาะสม	4.19	0.55

9) พัฒนาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครัวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครัวเรือน และไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำ จำนวน 192 ครัวเรือน ไม่น้อยกว่า 960 คน/ จังหวัด โดยใช้ BAAC Mobile ภายใต้กระบวนการมาตรการพักชำระหนี้ ที่มีวิจัยได้ร่วมออกแบบโมเดลการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) ให้กับครัวเรือนยากจน และ ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย สำหรับครัวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครัวเรือน และไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำ ดังนี้

ภาพที่ 4.32 การบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) สำหรับครัวเรือนยากจน จากภาพที่ 4.32 มีแผนการดำเนินการดังนี้

1. การบริหารจัดการรายได้ การจัดทำงบประมาณรายรับและรายจ่ายของครัวเรือน
2. การจัดการหนี้สิน การประเมินสถานะหนี้สิน การวางแผนการชำระหนี้ การหลีกเลี่ยงหนี้สินเพิ่มเติม
3. การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง: สอนการทำชีวิตให้พอประมาณ ไม่เกินฐานะ และการใช้ชีวิตให้มีความสุขภายในขอบเขตที่ตนเองสามารถจัดการได้ การคิดเชิงบวกในชีวิตประจำวัน การพัฒนาแนวคิดเชิงบวกในการรับมือกับความยากลำบากและการมองหาวิธีแก้ปัญหาที่สามารถทำได้จริง การลงทุนในความรู้และทักษะใหม่ ๆ การเสริมทักษะเพิ่มเติมเพื่อสร้างโอกาสในการหารายได้เสริมและยกระดับคุณภาพชีวิต
4. การออมและการลงทุน การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการออมเงินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การออมในธนาคารหรือการลงทุนในสลากออมสิน การสอนพื้นฐานเกี่ยวกับการลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การลงทุนในหุ้น, กองทุน, หรือการลงทุนในธุรกิจขนาดเล็ก และการวางแผนทางการเงินในระยะยาวด้วยการสร้างแผนการเงินที่สามารถทำให้ครัวเรือนมีความมั่นคงทางการเงินในอนาคต
5. การสร้างรายได้เสริม การค้นหาวิธีการสร้างรายได้เสริมที่เหมาะสมกับทักษะและทรัพยากรที่มีในชุมชน เช่น การทำงานฝีมือ, การทำอาหารขาย, หรือการเลี้ยงสัตว์ การใช้ช่องทาง

ออนไลน์ การฝึกอบรมให้ครัวเรือนสามารถใช้ช่องทางออนไลน์ในการสร้างรายได้ เช่น การขายสินค้าออนไลน์หรือการทำธุรกิจผ่านสื่อสังคม

โดยมีเป้าหมายของการจัดอบรม

1. เพื่อให้ครัวเรือนยากจน รู้จักการวางแผนทางการเงินอย่างง่าย เข้าใจการออม การใช้จ่าย และการจัดการหนี้
2. เพื่อปลูกฝังแนวคิด "พอเพียง" และ "ไม่ฟุ้งเฟ้อ" ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในทรัพยากรที่มี
3. เพื่อเสริมความมั่นใจให้กับครัวเรือนในการบริหารชีวิตตนเอง

ตารางที่ 4.25 แนวทางการจัดฝึกอบรม

รายการ	รายละเอียด
รูปแบบ	เวิร์กช็อปแบบมีส่วนร่วม (ไม่เน้นบรรยาย) ใช้กิจกรรมกลุ่มจำลองสถานการณ์
ระยะเวลา	1-2 วัน (แบ่งเป็น Module สั้นๆ 4-6 ช่วง)
กลุ่มเป้าหมาย	ครัวเรือนยากจน ครัวเรือนเป้าหมายจาก TPMAP ระบบฐานข้อมูล DSS หรือกลุ่มที่มีหนี้ครัวเรือน
รายการ	รายละเอียด
วิทยากร	นักวิชาการท้องถิ่น / เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตร / อสม. นักจัดการสุขภาพทางการเงิน / พี่เลี้ยงจากพื้นที่ต้นแบบ
กิจกรรมสนับสนุน	แจกสมุดบันทึกรายรับ-รายจ่าย / การบ้านเรื่องแผนใช้เงิน / กิจกรรม “งบจำลองครอบครัว”

ชื่อโมเดลการเงิน Module “การวางแผนการเงินครอบครัวฉบับฉัน” แต่ละครัวเรือนออกแบบแผนการเงินของตนเอง ระบุรายได้ รายจ่าย หนี้ เป้าหมาย เสนอแผนในกลุ่มเล็ก แลกเปลี่ยนเรียนรู้

ภาพที่ 4.33 การวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน

ภาพที่ 4.34 การวิเคราะห์อู่ชีวิต

ภาพที่ 4.35 การให้ความรู้เรื่องบริหารจัดการหนี้ รายได้โดย ธกส.สาขามุกดาหาร

ภาพที่ 4.36 กิจกรรมฝึกอาชีพลดรายจ่ายเพิ่ม ให้กับเกษตรกรครัวเรือนเป่าหมาย

ทีมวิจัยได้ร่วมดำเนินงานกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขามุกดาหาร จัดฝึกอบรมพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครัวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครัวเรือน และไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำ จำนวน 123 ครัวเรือน ไม่น้อยกว่า 960 คน/ จังหวัด ด้วยกระบวนการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ครัวเรือนยากจน กระบวนการดำเนินงานดังนี้

- วิเคราะห์ครัวเรือนยากจนจากระบบ PPP Connect
- แยกประเภทกลุ่มครัวเรือนยากจนเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอยู่ลำบาก อยู่ยาก โดยวิเคราะห์จากทุน เศรษฐกิจของครัวเรือน

- ประชุมร่วมกับกลไกภาคีคือ ธกส. ธ.ออมสิน สนง.คลัง จ.มท. สนง.เกษตร มท. ภาคประชาสังคม และ พมจ.มท. เพื่อวางแผนการทำงาน/ออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับครัวเรือนยากจน

กิจกรรม/เนื้อหาของหลักสูตร

- 1 กิจกรรมละลายพฤติกรรม แยกกลุ่มเป็นหนี้/ไม่เป็นหนี้ กลุ่มหนี้ในระบบ/นอกระบบ
- 2 วิเคราะห์ศักยภาพครัวเรือนรายรับ-รายจ่ายโดยใช้โง่งชีวิต
- 3 วิธีลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- 4 สร้างการรับรู้ถึงวิธีการออม
- 5 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการหนี้สิน
- 6 อาชีพเสริมเพิ่มรายได้
- 7 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงิน
- 8 การจัดทำบัญชีครัวเรือน
- 9 ภัยทางการเงิน วิธีการ

1 จัดฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการการเงิน หรือภายใต้กิจกรรมปลดหนี้มีออม โดยเชิญวิทยากรจาก ธกส.มุกดาหาร และ ธ.ออมสิน มุกดาหาร เป็นวิทยากรบรรยายในหัวข้อพฤติกรรมทางการเงินและพฤติกรรมการออม

2 ฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการพฤติกรรมกับสินค้าฟุ่มเฟือย โดยวิทยากรจาก สนง.คลังจังหวัดมุกฯ

3.วิเคราะห์ศักยภาพครัวเรือนด้วยโองชีวิต วิเคราะห์รายรับ-รายจ่าย ของครัวเรือน และการจัดทำบัญชีครัวเรือน

4 ให้ความรู้เรื่องการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และการสร้างอาชีพ โดยวิทยากรจาก สนง. คลังจังหวัดมุกฯ และ สนง.พช และ สนง.พัฒนาฝีมือแรงงาน มท.

5 การประเมินทักษะผู้เข้าร่วมโครงการฯ

6 กิจกรรมถอดบทเรียนการจัดฝึกอบรมด้านการบริหารการเงินให้กับครัวเรือนยากจน ๔ กิ ด
หลักสูตรฝึกอบรมจำนวน 1 หลักสูตร เรื่องการบริหารจัดการการเงินครัวเรือนยากจน หรือเรียกอีกชื่อ
หนึ่งว่า เงินพอใช้ ใจเป็นสุข ซึ่งมีเนื้อหาของหลักสูตร ดังนี้

- 1 พฤติกรรมใช้จ่ายของครัวเรือนยากจน
- 2 การวิเคราะห์รายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนยากจน
- 3 การวิเคราะห์หนี้สินของครัวเรือนยากจน
- 4 วิธีการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน
- 5 การสร้างการรับรู้ด้านการออมเงิน
- 6 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงิน
- 7 ภัยทางการเงิน
- 8 การประเมินทักษะทางการเงิน
- 9 การถอดบทเรียนการจัดฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการการเงินของครัวเรือนยากจน

วิธีเก็บข้อมูล

1. แบบประเมินทักษะทางการเงิน
2. แบบสอบถามความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการ
3. แบบประเมินก่อนเข้าฝึกอบรม

วิเคราะห์ข้อมูล

1. ร้อยละ 80 ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ
2. วิธีการวิเคราะห์การประเมินทักษะทางการเงินโดยใช้ ความถี่ (Frequency) และ ร้อยละ (Percentage)
3. วิเคราะห์ทัศนคติและพฤติกรรมลักษณะคำถาม: เป็นระดับคะแนน (Likert Scale) โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean)

ผลที่ได้จากการดำเนินโครงการฯ ดังนี้

1. ด้านความรู้และทักษะ ครัวเรือนเป้าหมายมีความรู้พื้นฐานด้านการเงิน เช่น รายรับ-รายจ่าย การออม และการจัดลำดับความสำคัญของค่าใช้จ่าย สามารถวางแผนการใช้เงินในครัวเรือนได้
อย่างเป็นระบบมากขึ้น และเข้าใจการใช้หนี้ที่เหมาะสม ลดการก่อหนี้นอกระบบ
2. ด้านพฤติกรรมทางการเงิน ครัวเรือนเป้าหมายเกิดวินัยในการใช้จ่าย ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่
จำเป็น เริ่มมีการออมเงินอย่างสม่ำเสมอ แม้เป็นจำนวนเล็กน้อย และตัดสินใจทางการเงินอย่างรอบคอบ
มากขึ้น
3. ด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ครัวเรือนเป้าหมาย ภาระหนี้สินลดลง หรือสามารถจัดการหนี้ได้
ดีขึ้น ฐานะทางการเงินของครัวเรือนมีความมั่นคงมากขึ้น มีเงินสำรองสำหรับเหตุฉุกเฉิน
4. ด้านคุณภาพชีวิต ครัวเรือนเป้าหมาย ความเครียดทางการเงินลดลง ความเป็นอยู่ของ
ครัวเรือนดีขึ้น มีความมั่นคงและปลอดภัยมากขึ้น มีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การศึกษา สุขภาพ
หรืออาชีพเสริม

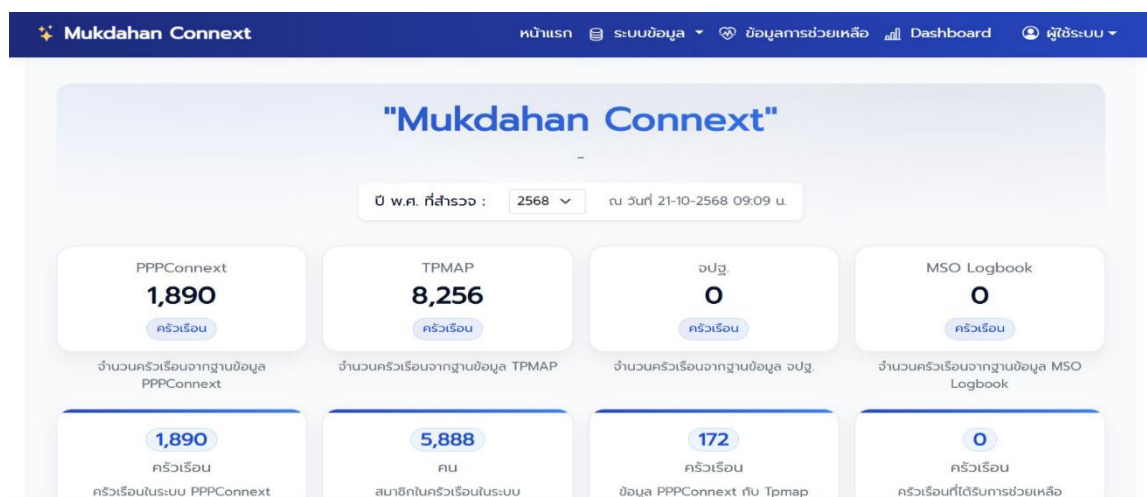
5. ด้านสังคมและชุมชน ครั้วเรือนเป้าหมายสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ลดปัญหาความยากจนในระยะยาว และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกันภายในชุมชน

10. การพัฒนาระบบสารสนเทศครั้วเรือนยากจนเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลกลางระดับจังหวัด มุกดาหาร โดยใช้ชื่อฐานข้อมูลว่า “Mukdahan Connext” เป็นระบบฐานข้อมูลที่พัฒนาร่วมกันกับมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ซึ่งเป็นฐานข้อมูลกลางเพื่อการบริหารจัดการความยากจนอย่างเป็นระบบ “Mukdahan Connext” ทำหน้าที่รวบรวมและบูรณาการข้อมูลครั้วเรือนยากจนจากหลายหน่วยงาน เช่น พัฒนาสังคมฯ เกษตร แรงงาน สาธารณสุข และท้องถิ่น ให้อยู่ในระบบเดียวกัน เพื่อให้จังหวัดมีข้อมูลกลาง (Central Database) ที่ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน และใช้ร่วมกันได้ทุกภาคส่วน มีเชื่อมโยงกลไกการทำงานของภาคีเครือข่าย “Mukdahan Connext” เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา สามารถ เชื่อมโยงข้อมูลและติดตามผลร่วมกัน ทำให้เกิดการบูรณาการแบบ “One Province, One Data” ลดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงาน

ภาพที่ 4.37 เว็บไซต์ระบบฐานข้อมูล “Mukdahan Connext”

โดยมีการสนับสนุนการวางแผนและตัดสินใจเชิงนโยบายฐานข้อมูลนี้ช่วยให้หน่วยงานระดับจังหวัดและอำเภอสามารถ วิเคราะห์สภาพความยากจนในแต่ละพื้นที่ ระบุปัญหาเชิงลึกของครั้วเรือนเป้าหมายจัดทำแผนแก้ไขปัญหาก็เหมาะสมกับบริบทจริง ซึ่งนำไปสู่การบริหารงบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการช่วยเหลือครั้วเรือนยากจนแบบตรงจุดเมื่อมีข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน หน่วยงานสามารถ วางแผนการช่วยเหลือแบบเฉพาะครั้วเรือน (Household-based Solution) ได้ เช่น การพัฒนาอาชีพ การเข้าถึงสวัสดิการ การแก้ไขปัญหาหนี้สิน หรือสุขภาพ ทำให้ความช่วยเหลือมีความตรงจุดและต่อเนื่องมากขึ้น โดยเป็นเครื่องมือสนับสนุนการติดตามและประเมินผลฐานข้อมูล Mukdahan Connext สามารถใช้ในการติดตามความก้าวหน้าของครั้วเรือนเป้าหมายได้อย่างเป็นระบบ ทั้งในมิติรายได้ คุณภาพชีวิต และการพ้นจากความยากจน ช่วยให้จังหวัดสามารถรายงานผลต่อคณะกรรมการระดับจังหวัดและหน่วยงานส่วนกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 4.38 เมนูเว็บไซต์ระบบฐานข้อมูล “Mukdahan Connex”

เป็นการสร้างการเรียนรู้และนวัตกรรมข้อมูลเพื่อพัฒนาระบบนี้ยังเป็นฐานข้อมูลต้นแบบที่สามารถนำไปต่อยอดสู่ “นวัตกรรมข้อมูลเพื่อการพัฒนาพื้นที่” (Data Innovation for Local Development) เช่น การพัฒนาระบบ Dashboard วิเคราะห์เชิงพื้นที่ (GIS) หรือระบบเตือนภัยความเปราะบางทางสังคม

ภาพที่ 4.39 พิธีลงนาม MOU ระหว่าง
มรภ.ศรีสะเกษ และ วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร
ด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลครัวเรือน
ยากจนระดับจังหวัดมุกดาหาร

ภาพที่ 4.40 พิธีลงนาม MOU ระหว่าง
มรภ.ศรีสะเกษ และ วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร
ด้านการพัฒนาระบบฐานข้อมูลครัวเรือน
ยากจนระดับจังหวัดมุกดาหาร

ตารางที่ 4.26 แผนและผลลัพธ์ในการดำเนินโครงการวิจัยหลัก

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
1. เพื่อพัฒนาและยกระดับกลไกความร่วมมือการแก้ไขความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมระดับจังหวัด	1. จัดตั้งและพัฒนาโครงสร้างกลไกความร่วมมือระดับจังหวัด	1. ระดับกลไกและระบบการทำงาน

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	2.วิเคราะห์สถานการณ์และฐานข้อมูลความยากจน (TPMAP / จปฐ./ PPPconnext /Dss) 3.จัดเวทีบูรณาการและพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย 4.พัฒนาและขับเคลื่อนระบบส่งต่อความช่วยเหลือครัวเรือนยากจน 5.ติดตาม ประเมินผล และสรุปบทเรียน	1.1 มีกลไกระดับจังหวัดที่เข้มแข็งและมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วน 1.2 มีระบบบริหารจัดการข้อมูลความยากจนที่เป็นเอกภาพและสามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายได้ 1.3 เกิดกลไก “ระบบส่งต่อความช่วยเหลือ” ที่มีประสิทธิภาพสามารถช่วยครัวเรือนยากจนแบบเฉพาะรายได้จริง 2. ระดับบุคลากรและภาคีเครือข่าย 2.1 คณะทำงานและเครือข่ายมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการวิเคราะห์ปัญหาความยากจน 2.2 เกิดความร่วมมือและความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานในระดับจังหวัดและอำเภอ 2.3 ภาคีเครือข่ายสามารถร่วมวางแผนและขับเคลื่อนงานได้อย่างมีส่วนร่วม 3. ระดับประชาชนและครัวเรือนเป้าหมาย 3.1 ครัวเรือนยากจนได้รับการช่วยเหลือและการส่งต่อบริการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างตรงจุด 3.2 ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม 3.3 ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถจัดการปัญหาความยากจนของตนเองได้ในระยะยาว
2.เพื่อพัฒนาและยกระดับระบบการค้นหาสอบถามข้อมูลครัวเรือนยากจนให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีมาตรฐาน สร้างความเป็นเจ้าของและการยอมรับข้อมูลกลไกภาคีพื้นที่	1.จัดตั้งคณะทำงานและทีมสอบถามข้อมูลระดับจังหวัด/อำเภอ/ตำบล 2.อบรมและพัฒนาศักยภาพทีมค้นหา-สอบถามข้อมูล	1.ระดับระบบและข้อมูล 1.1 ได้ ฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนที่ถูกต้อง ครอบคลุม และเป็นปัจจุบัน ครบทุกอำเภอในจังหวัด 1.2 มี ระบบการค้นหาและสอบถามข้อมูลที่มีมาตรฐานเดียวกัน

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	3.ดำเนินการค้นหาและสอบทาน ข้อมูลครัวเรือนยากจนในพื้นที่ เป้าหมาย 4.จัดเวทีตรวจสอบและรับรอง ข้อมูลร่วมกับภาคีพื้นที่ 5.จัดทำฐานข้อมูลกลางและสรุป รายงานผลการสอบทาน 6.เวทีสรุปบทเรียนและพัฒนา แนวทางมาตรฐานถาวร	สามารถใช้เชื่อมโยงกับระบบ TPMAP และ จปฐ. ได้ 1.3 จังหวัดมี ชุดข้อมูลกลาง (Data Center) ที่หน่วยงานทุกภาค ส่วนสามารถใช้ร่วมกันในการ วางแผนแก้ไขปัญหาความยากจน 2. ระดับกลไกและภาคีเครือข่าย 2.1 มีกลไกความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานระดับจังหวัด อำเภอ และ ตำบลที่ทำงานอย่างเป็นระบบ 2.2 ภาคีเครือข่ายในพื้นที่มี ความรู้ ความเข้าใจในมาตรฐานการ เก็บข้อมูล และร่วมรับรองข้อมูล ร่วมกัน 2.3 เกิดความโปร่งใสและความ เชื่อมั่นระหว่างหน่วยงานและ ประชาชน 3. ระดับชุมชนและประชาชน 3.1 ชุมชนมีส่วนร่วมในการ ตรวจสอบและรับรองข้อมูลของ ตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ข้อมูล 3.2 ครัวเรือนยากจนได้รับการ ระบุและช่วยเหลืออย่างตรงกลุ่มมาก ขึ้น 3.3 เกิดการนำข้อมูลไปใช้ ประโยชน์จริงในการวางแผนพัฒนา คุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนใน พื้นที่
3) ขยายผลการใช้ประโยชน์ระบบ ข้อมูลครัวเรือนความยากจนกลางของ จังหวัด เพื่อให้มีหน่วยงานภาคีที่ เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความ ยากจนพื้นที่ใช้ประโยชน์มากขึ้นโดยมี ผู้ใช้ประโยชน์ (User) เพิ่มขึ้น 20 หน่วยงาน	1.สำรวจและคัดเลือกหน่วยงาน ภาคีเป้าหมาย 2.จัดประชุมชี้แจงและสร้างความ เข้าใจการใช้ระบบข้อมูลกลาง 3.อบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้ใช้ ระบบ (User Training) 4.พัฒนาช่องทางการเชื่อมโยงและ แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน	1.ระดับกลไกและภาคีเครือข่าย 1.1 เกิด เครือข่ายผู้ใช้ข้อมูล (User Network) ที่ทำงานร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน 1.2 ภาคีในพื้นที่มีความเข้าใจ และสามารถใช้ข้อมูลเพื่อวิเคราะห์

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	5.ติดตามการใช้งานจริงและให้คำปรึกษาเชิงเทคนิค (Coaching) 6.จัดเวทีสรุปผลและขยายผลการใช้ประโยชน์ข้อมูล	ปัญหาความยากจนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 1.3 การช่วยเหลือครัวเรือนยากจนมีการบูรณาการมากขึ้น ลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน 2.ระดับระบบและเทคโนโลยี 2.1 มีระบบข้อมูลครัวเรือนความยากจนกลางของจังหวัดที่ได้รับการนำมาใช้จริงโดยหน่วยงานต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง 2.2 มีหน่วยงานภาคี อย่างน้อย 20 หน่วยงาน เข้าร่วมใช้ระบบและนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนช่วยเหลือ 2.3 ระบบข้อมูลได้รับการปรับปรุงและเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลของหน่วยงานอื่น เช่น TP MAP, จปฐ., และฐานข้อมูลสวัสดิการ
4.คนจนในพื้นที่ได้รับการส่งต่อช่วยเหลือ ตามมติความยากจน ด้านอาชีพ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย การเข้าสู่สวัสดิการ 100% และระบบการบ่มเพาะทักษะอาชีพ	1. มีการสำรวจและจำแนกกลุ่มเป้าหมายโดยใช้ข้อมูลจากระบบ TP MAP หรือฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนกลางของจังหวัด 1.1 ลงพื้นที่ตรวจสอบและจำแนกครัวเรือนตามมติความยากจน เช่น ด้านอาชีพ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ 2. การประชุมบูรณาการภาคีเครือข่าย 2.1 จัดประชุมคณะทำงานระดับอำเภอ/ตำบล เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา 2.2 มอบหมายหน่วยงานที่รับผิดชอบในแต่ละมิติ เช่น 1 ด้านสนับสนุนอาชีพ กองทุนพัฒนาอาชีพ ส่งสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมุกดาหาร และ	1.ระดับครัวเรือน 1.1 ครัวเรือนยากจนได้รับการช่วยเหลือครบทุกมิติ 100% 1.2 มีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้นจากการบ่มเพาะทักษะอาชีพ 1.3 สมาชิกในครัวเรือนมีความรู้ ความมั่นใจในการประกอบอาชีพด้วยตนเอง 2.ระดับชุมชน 2.1 ชุมชนมีระบบการส่งต่อความช่วยเหลือที่เข้มแข็ง และทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2.2 เกิดกลุ่มอาชีพหรือวิสาหกิจชุมชนใหม่ ๆ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มของครัวเรือนเป้าหมาย 2.3 เกิดการพึ่งพาตนเองในชุมชน ลดภาระการช่วยเหลือแบบสงเคราะห์

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน มุกดาหาร 40 2.ด้านการศึกษา ส่งเสริมการ เรียนรู้และทุนการศึกษา 3.ด้านบ้านมั่นคง / พมจ. พอช.ปรับปรุงที่อยู่อาศัย 4.ด้านการเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการของรัฐส่งต่อให้ อปท. / สปสช. 3. การส่งต่อความช่วยเหลือตาม มิติ 3.1 ประสานหน่วยงาน รับผิดชอบให้ดำเนินการช่วยเหลือ ตามแผนที่กำหนด 3.2 ติดตามความก้าวหน้าของ แต่ละครัวเรือน จนกว่าจะบรรลุการ ช่วยเหลือครบทุกมิติ (100%) 4. การบ่มเพาะทักษะอาชีพ 4.1 จัดฝึกอบรมอาชีพตาม ความสนใจและศักยภาพของแต่ละ ครัวเรือน เช่น การเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปอาหาร งานหัตถกรรม / ทอผ้า / เย็บจักร การตลาด ออนไลน์ 5.มีพี่เลี้ยงหรือ “โค้ชอาชีพ” คอย ติดตาม สนับสนุนการทำแผนอาชีพ รายครัวเรือน	2.4 ข้อมูลความยากจนในระบบ กลางมีความถูกต้องและเป็นปัจจุบัน ใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผน พัฒนาพื้นที่ต่อเนื่อง
5) พัฒนา “อำเภอแก้งจน/ ท้องถิ่นแก้ง จน” ที่สามารถจัดการปัญหาความ ยากจนได้ทั้งพื้นที่ (100%) ในอำเภอ หรือท้องถิ่นเดิมอย่างต่อเนื่อง	1 สำรวจและจำแนกครัวเรือน ยากจน (Targeting & Data Verification) โดยใช้ข้อมูลจาก ระบบ TPMAAP / ข้อมูลจาก ฐานข้อมูลความยากจนจังหวัด 1.1 ประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกับคณะทำงานระดับอำเภอ และตำบล (ศจพ.อ./ศจพ.ต. พชอ.) ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านเพื่อยืนยันข้อมูล	1.ระดับครัวเรือน 1.1 ครัวเรือนยากจนได้รับการ ช่วยเหลือครบตามมิติความยากจน 100% 1.2 มีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ 1.3 เข้าถึงสิทธิสวัสดิการของรัฐ อย่างทั่วถึง เช่น บัตรสวัสดิการแห่ง รัฐ / เงินผู้สูงอายุ / เบี้ยคนพิการ

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	1.2 จำแนกครัวเรือนตามมิติความยากจน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้และอาชีพ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการเข้าถึงบริการของรัฐและสวัสดิการ 2 วิเคราะห์ปัญหาและจัดทำแผนการช่วยเหลือรายครัวเรือน 2.1 จัดประชุม “คณะทำงานอำเภอแก้ง” เพื่อวิเคราะห์ปัญหาตามมิติ 2.2 มอบหมายหน่วยงานภาคี เช่น พมจ., พช., เกษตร, สาธารณสุข, อปท. เข้าร่วมบูรณาการช่วยเหลือ 2.3 จัดทำ “แผนการช่วยเหลือรายครัวเรือน” (Household Action Plan) เพื่อเป็นแนวทางดำเนินงานอย่างเป็นระบบ 3 ดำเนินการส่งต่อความช่วยเหลือ (Implementation) 3.1 ส่งต่อครัวเรือนไปยังหน่วยงานตามมิติที่เกี่ยวข้อง เช่น 3.2 ด้านอาชีพ สนับสนุนอุปกรณ์/ทุนประกอบอาชีพ ฝึกทักษะอาชีพ 3.3 ด้านการศึกษาสนับสนุนทุนการศึกษา (ทุน กสศ.) / จัดทำโครงการพัฒนาทักษะอาชีพเยาวชน 3.4 ด้านที่อยู่อาศัยซ่อมแซมบ้าน 3.5 ด้านสุขภาพ ตรวจสุขภาพขึ้นทะเบียนผู้พิการ ดูแลกลุ่มเปราะบาง ดูแลและควบคุมโรคไม่เรื้อรังและรุนแรง	1.4 เด็กและเยาวชนในครัวเรือนยากจนได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้น 2. ระดับชุมชนและพื้นที่ 2.1 เกิด “กลไกการบูรณาการภาคีเครือข่ายแก้ง” ระดับอำเภอที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ 2.2 มีฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนที่เป็นปัจจุบัน ใช้ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่อย่างแม่นยำ 2.3 เกิดกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชนใหม่ ๆ ที่ต่อยอดจากการบ่มเพาะทักษะ 2.4 ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการพึ่งพาและช่วยเหลือกันในระดับท้องถิ่น 2.5 อัตราความยากจนของอำเภอลดลงอย่างต่อเนื่อง <u>เคลส ตัวอย่างผลเชิงรูปธรรม</u> 1.ครัวเรือนเป้าหมาย 120 ครัวเรือน ได้รับการช่วยเหลือครบทุกมิติภายในปีงบประมาณ 1.1 ครัวเรือนกว่า 80% มีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 20–30% หลังผ่านการบ่มเพาะอาชีพ 1.2 เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ 5 กลุ่ม เช่น การทอผ้า การเลี้ยงไก่พื้นเมือง การปลูกผักปลอดสาร การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมขายรัง การยกระดับการสานตะกร้าพลาสติก ฯลฯ

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	3.6 ด้านสวัสดิการ ขึ้นทะเบียน บัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ตกหล่น คน พิการ และผู้สูงอายุ 4 จัดกิจกรรมการบ่มเพาะอาชีพ และติดตามหลังการช่วยเหลือ (Skill Development & Follow- up) 4.1 จัดกิจกรรมฝึกอบรมอาชีพ เชิงปฏิบัติการ (เช่น การแปรรูป การตลาดออนไลน์ ฯลฯ) 4.2 จัดตั้งกลุ่มอาชีพ / วิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างเครือข่าย การผลิต 4.3 ติดตามและประเมินผล ครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง 4.4 ขยายผลความสำเร็จสู่ ครัวเรือนอื่นในพื้นที่	
6) เกิดการพัฒนากระบวนการจัดการ ร่วมกับกลไกในพื้นที่ เช่น อบจ. หน่วยงานตามภารกิจ เป็นต้น ที่ขยาย ผลรูปธรรมความสำเร็จจากงานวิจัย ตามแพลตฟอร์มขจัดความยากจน ระดับจังหวัด จำนวน 1 แห่ง	1 การเตรียมการและวางระบบการ บริหารจัดการร่วม 1.1 จัดตั้งคณะทำงานระดับ จังหวัด/อำเภอ ประกอบด้วย อบจ., พข., พมจ., เกษตร, สาธารณสุข, อปท., ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษา 1.2 กำหนด “พื้นที่ต้นแบบ” 1 แห่ง เพื่อพัฒนาระบบการจัดการ แบบบูรณาการ (เช่น ตำบลต้นแบบ ขจัดความยากจน) 1.3 ทบทวนผลการดำเนิน งานวิจัยหรือแพลตฟอร์มเดิม เช่น โมเดลแก๊จน (PPAM) หรือการ ดำเนินงานจากระบบ TMAP 1.4 ออกแบบระบบบริหาร จัดการร่วม โดยใช้หลัก “One Team One Plan One Goal” 2 ดำเนินการขยายผลรูปธรรม ความสำเร็จ	1.เกิดผลชัดเจนในระดับพื้นที่ (จังหวัด / อำเภอ / ตำบลต้นแบบ) 1.1 มีระบบบริหารจัดการแบบ บูรณาการร่วม ระหว่างหน่วยงาน ภาคีในพื้นที่ที่ชัดเจน (เช่น ระบบส่ง ต่อความช่วยเหลือครัวเรือนยากจน ออนไลน์ หรือศูนย์ปฏิบัติการแก๊จน ระดับตำบล) 1.2 กลไกความร่วมมือของ หน่วยงาน เช่น อบจ. ร่วมกับ พข., พมจ., เกษตร, อปท., และ สถาบันการศึกษา ทำงานเชื่อมโยง กันอย่างมีประสิทธิภาพ 1.3 มีพื้นที่ต้นแบบที่เป็น รูปธรรมในการขจัดความยากจน 1 แห่ง ซึ่งสามารถเป็นศูนย์เรียนรู้ ต้นแบบให้กับพื้นที่อื่นได้ 2.เกิดขึ้นในระดับครัวเรือนและ ชุมชน

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	2.1 ถ่ายทอดองค์ความรู้จากงานวิจัยสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ เช่น 2.2 ระบบการส่งต่อความช่วยเหลือเครือข่ายยากจน 2.3 การพัฒนาอาชีพและบ่มเพาะทักษะ 2.4 การพัฒนาฐานข้อมูลกลางเพื่อใช้ติดตามผล 2.5 อบจ. สนับสนุนงบประมาณหรือโครงสร้างพื้นฐานจำเป็น 2.6 หน่วยงานภาคีดำเนินการตามภารกิจ เช่น พมจ. ดูแลด้านสวัสดิการสังคม เกษตรอำเภอ ดูแลด้านอาชีพเกษตร พช. ด้านทุนชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก 2.7 มีการประชุมร่วมเพื่อติดตามความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง 3 มีระบบการติดตาม ประเมินผล และยกระดับสู่ระบบจังหวัด 3.1 ประเมินผลรูปธรรมของพื้นที่ต้นแบบ เช่น เครือข่ายเป้าหมายที่ได้รับการช่วยเหลือครบทุกมิติ 3.2 สรุปองค์ความรู้และบทเรียนความสำเร็จ เพื่อพัฒนาเป็น “คู่มือปฏิบัติการแก้จนระดับจังหวัด” 3.3 นำเสนอผลต่อคณะกรรมการจัดความยากจนระดับจังหวัด เพื่อขยายผลไปยังพื้นที่อื่น	2.1 เครือข่ายยากจนในพื้นที่ต้นแบบได้รับการช่วยเหลือครบทุกมิติ (อาชีพ การศึกษา สุขภาพ ที่อยู่อาศัย และสวัสดิการ) 2.2 มีการพัฒนาทักษะอาชีพและสร้างรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2.3 เครือข่ายสามารถพึ่งพาตนเองและเข้าร่วมกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน เช่น กลุ่มผลิตภัณฑ์ OTOP หรือวิสาหกิจชุมชน 2.4 เกิดความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนและติดตามผล 3.เกิดขึ้นในระดับนโยบายและระบบ 3.1 ได้แบบจำลอง “ระบบการจัดการความร่วมมือแก้จนระดับจังหวัด” ที่สามารถขยายผลในพื้นที่อื่นได้ 3.2 เกิดฐานข้อมูลเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ ใช้ประกอบการวางแผนพัฒนาจังหวัด 3.3 เสริมสร้างบทบาทของ อบจ. ในฐานะ “หน่วยสนับสนุนการจัดการงบประมาณและทรัพยากร” เพื่อแก้ปัญหายากจนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
7) การสังเคราะห์องค์ความรู้จาก ปฏิบัติการที่มีผลรูปธรรมความสำเร็จ (Practical Knowledge) สร้างข้อเสนอ เชิงนโยบายในการขับเคลื่อนงานแก้ไข ปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่และ ระดับชาติ อย่างน้อย 1 ฉบับ มีข้อเสนอ เชิงนโยบาย	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเรื่อง หม่อนไหมแก่นจน มีรายละเอียดดังนี้ 1.มีแผนการบูรณาการ หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ (พช., เกษตร, พมจ., พาณิชย, อบจ., มทร., มหาวิทยาลัยในพื้นที่) เพื่อ พัฒนา “ห่วงโซ่คุณค่าไหมครบ วงจร” 2.จัดตั้งศูนย์บ่มเพาะอาชีพ หม่อนไหมระดับอำเภอ เพื่อเป็น แหล่งเรียนรู้ ฝึกทักษะ และต่อยอด นวัตกรรม 3.ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์ ใหม่จากไหมไทย เช่น ผ้าแฟชั่นร่วม สมัย ผลิตภัณฑ์สุขภาพ เครื่องสำอางจากไหม และของใช้ ตกแต่งบ้าน 4.เชื่อมโยงการตลาดผ่าน แพลตฟอร์มออนไลน์ (เช่น ตลาด กลางผลิตภัณฑ์หม่อนไหมจังหวัด / Marketplace OTOP) 5.ยกระดับมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ เพื่อ เข้าถึงตลาดระดับประเทศและ ต่างประเทศ 6.สนับสนุนทุนหมุนเวียนและ กองทุนอาชีพหม่อนไหม สำหรับ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 7.สร้างระบบติดตามผลความ ยากจนแบบรายครัวเรือน เพื่อ ประเมินผลการเปลี่ยนแปลงรายได้ และคุณภาพชีวิต มีขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้ 1.สำรวจและคัดเลือกพื้นที่ ต้นแบบ ที่มีศักยภาพด้านหม่อน ไหม (เช่น มีเกษตรกรเลี้ยงไหม / กลุ่มทอผ้าอยู่แล้ว) ได้พื้นที่	1.ผลที่เกิดขึ้นในระดับครัวเรือน 1.1 ครัวเรือนยากจนที่เข้าร่วม โครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 20– 40% ต่อปี 1.2 สมาชิกครัวเรือนมีทักษะ อาชีพด้านหม่อนไหมครบวงจร ตั้งแต่การผลิตถึงการจำหน่าย 1.3 เกิดการรวมกลุ่มเป็น “กลุ่ม อาชีพหม่อนไหมชุมชน” สามารถ บริหารจัดการตนเองได้ 2.ผลที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน 2.1 ชุมชนมี “ศูนย์บ่มเพาะ อาชีพหม่อนไหม” ทำหน้าที่เป็น พื้นที่เรียนรู้ ถ่ายทอด และพัฒนา นวัตกรรม 2.2 เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่จากไหม ไทย เช่น ผ้าทอแฟชั่น, กระเป๋า, ของตกแต่งบ้าน, ผลิตภัณฑ์สุขภาพ จากโปรตีนไหม 2.3 วิสาหกิจชุมชนหม่อนไหม สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่าน ช่องทางตลาดออนไลน์และงานแสดง สินค้า 3.ผลที่เกิดขึ้นในระดับนโยบาย / ระบบ 3.1 ได้ ข้อเสนอเชิงนโยบาย “หม่อนไหมแก่นจน” เสนอระดับ จังหวัดและขยายผลสู่ระดับชาติ 3.2 นำไปสู่การกำหนด “หม่อน ไหมเป็นอาชีพเป้าหมายในแผนจัด ความยากจนจังหวัด” 3.3 เสริมสร้างความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐ เอกชน และ สถาบันการศึกษา (รูปแบบ Triple Helix) ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ฐานราก

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	เป้าหมายและครัวเรือนยากจนที่พร้อมพัฒนา 2.ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิตไหมครบวงจร (ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้า ย้อมสีธรรมชาติ) ครัวเรือนมีทักษะและเข้าใจการผลิตไหมอย่างมีคุณภาพ 3.บ่มเพาะทักษะด้านการตลาดและการออกแบบผลิตภัณฑ์ หม่อนไหมมีความโดดเด่นและเข้าถึงตลาด 4.ขยายผลสู่การสร้างเครือข่ายอาชีพหม่อนไหมระดับจังหวัด และเชื่อมโยงนโยบายเศรษฐกิจฐานรากเกิดเครือข่ายผู้ผลิตหม่อนไหมแก่จนและกลุ่มอาชีพใหม่ในพื้นที่ 5.ติดตาม ประเมินผล และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายระดับจังหวัด/ชาติ ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายและคู่มือขยายผลหม่อนไหมแก่จน	3.4 เกิดโมเดลต้นแบบ “Silk for Poverty Alleviation Model (SPAM)” ที่สามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นได้
8) การพัฒนาหลักสูตร/ ระบบการโค้ช (Coaching) การทำงานกับคนจน เพื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปฏิบัติการพื้นที่ ที่มีรูปธรรมความสำเร็จกลไกภาคีในพื้นที่รองรับการถอนโครงการวิจัยจากพื้นที่ อย่างน้อย 1 หลักสูตร	1 สังเคราะห์องค์ความรู้และออกแบบหลักสูตร 1.1 สังเคราะห์องค์ความรู้จากปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่ที่มีรูปธรรมความสำเร็จ 1.2 วิเคราะห์ทักษะที่จำเป็นของ “โค้ชแก่จน” เช่น 1.2.1 ทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลความยากจน 1.2.2 ทักษะการวางแผนการช่วยเหลือครัวเรือน 1.2.3 ทักษะการสื่อสารและสร้างแรงจูงใจ 1.2.4 การจัดการภาคีเครือข่ายในพื้นที่ 2.ร่วมกันออกแบบหลักสูตร 1 หลักสูตร ประกอบด้วย	1.ผลที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล 1.1 บุคลากรในพื้นที่ (เจ้าหน้าที่รัฐ / ผู้นำชุมชน / พี่เลี้ยง) มีความรู้และทักษะการโค้ชที่เป็นระบบ 1.2 เกิด “เครือข่ายโค้ชแก่จน” ที่สามารถช่วยเหลือครัวเรือนยากจนได้อย่างต่อเนื่อง 1.3 มีคู่มือการโค้ชและหลักสูตรมาตรฐานที่ใช้ฝึกอบรมได้ซ้ำในพื้นที่อื่น 2.ผลที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน / พื้นที่ 2.1 เกิดกลไกภาคีในพื้นที่ (ศจพ.อ., ศจพ.ต., พชอ., อบจ., อบท.) สามารถบริหารจัดการระบบช่วยเหลือครัวเรือนยากจนได้เอง

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	2.1 เนื้อหา (เน้นภาคปฏิบัติจริงจากพื้นที่) 2.2 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 2.3 แบบฝึกปฏิบัติและคู่มือโค้ช	2.2 ครีวเรือนยากจนได้รับการช่วยเหลือต่อเนื่องแม้สิ้นสุดโครงการวิจัย 2.3 ชุมชนมีทีมพี่เลี้ยง/โค้ชที่เข้มแข็ง สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบให้กับพื้นที่อื่น 3. ผลที่เกิดขึ้นในระดับนโยบาย 3.1 ได้ หลักสูตร “โค้ชแก่จน (Poverty Coaching Model)” ที่ได้รับการรับรองและสามารถขยายผลระดับจังหวัดหรือประเทศ 3.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนา “ระบบโค้ชชุมชน” เพื่อรองรับการจัดความยากจนแบบยั่งยืน 3.3 หน่วยงานภาคีในจังหวัดนำหลักสูตรนี้ไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรของตนเอง
9) พัฒนาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครีวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครีวเรือนและไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำ จำนวน 192 ครีวเรือน ไม่น้อยกว่า 960 คน/ จังหวัด โดยใช้ BAAC Mobile ภายใต้มาตรการพักชำระหนี้	เกิดพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครีวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครีวเรือน และไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำ จำนวน 192 ครีวเรือน ไม่น้อยกว่า 960 คน/ จังหวัด ด้วยกระบวนการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ครีวเรือนยากจน ดังนี้ 1.1. การบริหารจัดการรายได้ การจัดทำงบประมาณรายรับและรายจ่ายของครีวเรือน 1.2. การจัดการหนี้สิน การประเมินสถานะหนี้สิน การวางแผนการชำระหนี้ การหลีกเลี่ยง	จัดฝึกอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครีวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครีวเรือน และไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำ จำนวน 192 ครีวเรือน ไม่น้อยกว่า 960 คน/ จังหวัด จำนวน 7 อำเภอ ด้วยกระบวนการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ครีวเรือนยากจน

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
	หนังสือเพิ่มเติม 1.3. การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง: สอนการทำชีวิตให้พอประมาณ ไม่เกินฐานะ และ การใช้ชีวิตให้มีความสุขภายในขอบเขตที่ตนเองสามารถจัดการได้ การคิดเชิงบวกในชีวิตประจำวัน การพัฒนาแนวคิดเชิงบวกในการรับมือกับความยากลำบากและการมองหาวิธีแก้ปัญหาที่สามารถทำได้จริง การลงทุนในความรู้และทักษะใหม่ ๆ การเสริมทักษะเพิ่มเติมเพื่อสร้างโอกาสในการหารายได้เสริม และยกระดับคุณภาพชีวิต 1.4. การออมและการลงทุน การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการออมเงินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การออมในธนาคารหรือการลงทุนในสลากออมสิน การสอนพื้นฐานเกี่ยวกับการลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การลงทุนในหุ้น, กองทุน, หรือการลงทุนในธุรกิจขนาดเล็ก และการวางแผนทางการเงินในระยะยาว ด้วยการสร้างแผนการเงินที่สามารถทำให้ครัวเรือนมีความมั่นคงทางการเงินในอนาคต 1.5. การสร้างรายได้เสริม การค้นหาวิธีการสร้างรายได้เสริมที่เหมาะสมกับทักษะและทรัพยากรที่มีในชุมชน เช่น การทำงานฝีมือ, การทำอาหารขาย, หรือการเลี้ยงสัตว์ การใช้ช่องทางออนไลน์ การฝึกอบรมให้ครัวเรือนสามารถใช้ช่องทางออนไลน์ในการสร้างรายได้ เช่น การขายสินค้าออนไลน์หรือการทำธุรกิจผ่านสื่อสังคม	

วัตถุประสงค์	แผนการวิจัยและ วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์ในการดำเนินงาน
10. การพัฒนาระบบสารสนเทศ ครัวเรือนยากจนเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูล กลางระดับจังหวัดมุกดาหาร โดยใช้ชื่อ ฐานข้อมูลว่า “Mukdahan Connex”	ได้การพัฒนาระบบสารสนเทศ จัดทำระบบฐานข้อมูล “Mukdahan Connex” ผ่าน เว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ด้านพัฒนาระบบ Dashboard วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ (GIS) เพื่อให้สามารถดูข้อมูลรายอำเภอ ตำบล หรือรายครัวเรือนได้ โดย ออกแบบโครงสร้างฐานข้อมูลกลาง เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลครัวเรือนยากจน จากหลายแหล่ง เช่น TPMAP, ระบบฐานข้อมูลการให้ความ ช่วยเหลือ ผู้ประสบปัญหาทาง สังคม: MSO ของ พมจ.มท. ข้อมูล อบต./เทศบาล, ข้อมูลพัฒนาสังคม, แรงงาน และเกษตร	1.ได้ฐานข้อมูลกลาง “Mukdahan Connex” ที่รวบรวมข้อมูล ครัวเรือนยากจนและข้อมูลภาคี ทั้งหมดไว้ในระบบเดียว 2.หน่วยงานภาคีสามารถเข้าถึงและ ใช้ข้อมูลร่วมกันได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อนของ ข้อมูล 3.จังหวัดมีเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล เชิงพื้นที่ (Dashboard) เพื่อใช้ วางแผน แก้ไข และติดตามครัวเรือน ยากจนได้ตรงจุด 4.เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจเชิง นโยบายของคณะกรรมการ ศจพ.จ. และ พชอ. มีข้อมูลรองรับอย่าง ชัดเจน

4.3 ผลการดำเนินโครงการย่อย จำนวน 4 โครงการ มีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 ผลการดำเนินงานโครงการวิจัย โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับ
โมเดลเศรษฐกิจอาชีพรายครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหาร “JOB-MUK” รายละเอียดการดำเนินงาน
และผลลัพธ์ของการทำงานดังนี้

ตารางที่ 4.27 แผนงานและกิจกรรมที่ดำเนินการโครงการย่อยที่ 1

วัตถุประสงค์ของ โครงการตาม OKR	ผลลัพธ์	ผลผลิต	ผลของการเปลี่ยนแปลง ของผู้เข้าร่วมโครงการ
1) ยกระดับโมเดลแก้จน (Practical Poverty Alleviation Model : PPAM) ระดับพื้นที่ที่เหมาะสมกับศักยภาพ คนจนเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ เพื่อพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 โดยมีการ นำเทคโนโลยี นวัตกรรมที่เป็นความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัยมาใช้ในการยกระดับงานวิจัย จำนวน 25 นวัตกรรม/เทคโนโลยีต่อจังหวัด			
1.1) คนจนสามารถ เข้าถึงการสร้างอาชีพใน ระดับครัวเรือน และ ระดับกลุ่ม ด้วย Up- skill/ Re-skill/ New- skill จำนวน 100%	1. คนจนมีอาชีพที่ชัดเจน และเหมาะสมมีการนำ ทักษะไปใช้จริงในการ ประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะทำ คนเดียวในครัวเรือนหรือ รวมกลุ่ม	1) คนจนเป้าหมายที่เข้า ร่วมโครงการจำนวน 240 คน 2) แผนพัฒนาอาชีพ เฉพาะรายที่ได้รับการ ดำเนินการ จำนวน 1 แผน คือ	1) ด้านเศรษฐกิจ มี รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ดีขึ้น 2) ด้านสังคมลดความ เหลื่อมล้ำ เกิดความ ร่วมมือในชุมชน

	2. รายได้เพิ่มขึ้น ครัวเรือนมีรายได้เสริมหรือ รายได้หลักเพิ่มขึ้นตาม เป้าหมาย เช่น 20-30% ต่อ ปี 3. เพิ่มทักษะและ ศักยภาพผู้เข้าร่วมมีความ มั่นใจ และมีทักษะที่สามารถ แข่งขันในตลาดแรงงานหรือ ประกอบอาชีพได้ 4. การรวมกลุ่มและความ ร่วมมือเพิ่มขึ้นคนจนมี ปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้ ร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ เกิดการ แลกเปลี่ยนและพัฒนาต่อ ยอด	2.1 แผนพัฒนาอาชีพ การแปรรูปเนื้อสัตว์ (ส้ม เนื้อ) 2.2 แผนพัฒนาอาชีพ การทำขนมดอกจอก 2.2 แผนพัฒนาอาชีพ การทำขนมทองม้วน 2.4 แผนพัฒนาอาชีพ การทำขนมกล้วยฉาบ 3.จำนวนกิจกรรมพัฒนา อาชีพที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จำนวน 8 พื้นที่ คือ 1. อำเภอเมือง มุกดาหาร 2 ตำบล 2. อำเภอดงหลวง 2 ตำบล 3. อำเภอดงหลวง 4. อำเภอดอนตาล 5. อำเภอหว้านใหญ่ 6. อำเภอหนองสูง 4.จำนวนเครือข่ายความ ร่วมมือในพื้นที่ เช่น อบต. คำชะอี อบต.เหล่าสร้าง ถ่อ ทต.หว้านใหญ่ อบต. บ้านบาก อบต.โนนยาง สนง.พัฒนาชุมชนอำเภอ และ ภาคเอกชน 5.จำนวนคนจนที่เข้าร่วม ฝึกอบรมคนจนเป้าหมาย ได้รับการอบรมใน หลักสูตร Up-skill / Re- skill / New-skill 1) หลักสูตรที่พัฒนา หลักสูตร/กิจกรรมที่ตอบ โจทย์อาชีพและทักษะที่ จำเป็นในพื้นที่ จำนวน 5 หลักสูตร 2) ครัวเรือน/กลุ่มที่ เริ่มกิจกรรมอาชีพมีการ	3) ด้านคุณภาพชีวิต เข้าถึงบริการพื้นฐาน สุขภาพ การศึกษา ที่อยู่ อาศัยดีขึ้น 4) ด้านความยั่งยืนคน จนสามารถหลุดพ้นจาก กับดักความยากจนแบบ ถาวร มีศักยภาพในการ พัฒนาต่อ
--	--	--	---

		เริ่มต้นอาชีพใหม่หรือพัฒนาอาชีพเดิมจากการเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 240 คน /ครัวเรือน 3) กลุ่มอาชีพหรือวิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้นกลุ่มอาชีพในชุมชนที่พัฒนาโดยใช้ความรู้และทักษะจากโครงการที่เกิดขึ้น 3 กลุ่มอาชีพ คือ กลุ่มอาชีพการทำกล้วยฉาบบ้านบาก อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร กลุ่มแปรรูปเนื้อสัตว์บ้านหนองเอี่ยน ต.หนองเอี่ยน อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร และ กลุ่มอาชีพการทำขนมดอกจากบ้านसानแก้ว ต.กกตูม อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร	
1.2) ได้โมเดลเศรษฐกิจชุมชนรายครัวเรือน ให้มีเมนูอาชีพที่หลากหลายสำหรับคนจนที่เป็น Local Content จำนวน 1 โมเดล	1) เกิดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนและได้เมนูอาชีพที่เหมาะสมช่วงวัยและกลุ่มเป้าหมาย 1.ผู้สูงอายุ / คนพิการ เกิดอาชีพที่เหมาะสม - เพาะเห็ดในโรงเรือน - ทำขนม/อาหารขายในชุมชน - งานฝีมือ (จักสาน, เย็บผ้า,งานประดิษฐ์) 2.วัยแรงงาน เกิดอาชีพที่เหมาะสม - เกษตรผสมผสาน / ปลูกพืชผักปลอดสาร - ช่างซ่อมจักรยาน/มอเตอร์ไซด์ - ทำขนม/อาหารขายออนไลน์	1.ครัวเรือนคนจนได้รับการจัดทำ “เมนูอาชีพเฉพาะราย” วิเคราะห์ศักยภาพและความสนใจรายครัวเรือน 240 คน/ครัวเรือน 2.มีจำนวนหลักสูตรพัฒนาอาชีพมีหลักสูตร Up-skill, Re-skill, New-skill ที่หลากหลาย จำนวน 15 หลักสูตร 3.จำนวนครัวเรือนที่เริ่มต้นกิจกรรมอาชีพมีการนำเมนูอาชีพไปปฏิบัติจริงในบ้านหรือในกลุ่ม จำนวน 10 ครัวเรือน/คน 4.ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายได้รับการสนับสนุนทรัพยากรเช่น ทุนอุปกรณ์วัสดุการผลิต พื้นที่ขาย	1. ด้านเศรษฐกิจ มีรายได้มั่นคงขึ้น ลดหนี้ เพิ่มการออม 2. ด้านสังคม ครัวเรือนมีศักดิ์ศรี มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน 3.ด้านคุณภาพชีวิต ครัวเรือนเป้าหมายอยู่ดีกินดี สุขภาพดี มีความหวังในอนาคต 4.ด้านความยั่งยืนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ต้องพึ่งพาสวัสดิการระยะยาว

	3.วัยรุ่น / คนว่างงาน เกิดอาชีพที่เหมาะสม - งานดิจิทัลเบื้องต้น (ถ่ายภาพ, ตัดต่อ, ขายของออนไลน์) - อาชีพอิสระ (ไรเดอร์, เดลิเวอรี่, ช่างเสริมสวย) 4.กลุ่มแม่บ้าน เกิดอาชีพที่เหมาะสม คือ - แปรรูปอาหารพื้นถิ่น - ทอผ้า/ตัดเย็บเสื้อผ้า - ปลูกพืชสมุนไพร 2) คนจนมีอาชีพที่ชัดเจนและตรงกับตนเอง สามารถทำในพื้นที่บ้าน หรือในชุมชนได้จริง 3) รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นมีรายได้จากอาชีพเสริม หรือกลายเป็นรายได้หลัก 4) ความรู้และทักษะใหม่ ครัวเรือนได้รับทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง 5) ความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพคนจนสามารถรวมกลุ่มจัดการร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ	การตลาด จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมุกดาหาร และมูลนิธิการกุศลจังหวัดมุกดาหาร ได้เป็นอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ	
2) องค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพ เข้าสู่สวัสดิการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม/ยกระดับรายได้ จำนวน 15 ชิ้น	เกิดองค์ความรู้ การฝึกอบรมอาชีพในชุมชนจากหลักสูตร 14 องค์ความรู้ ดังนี้ -องค์ความรู้ไม้กวาดดอกหญ้า -องค์ความรู้สานตะกร้าพลาสติก -องค์ความรู้ตัดผมชาย -องค์ความรู้พรมเช็ดเท้า -องค์ความรู้เลี้ยงปลา	ได้องค์ความรู้ การฝึกอบรมอาชีพในชุมชนจากหลักสูตร จำนวน 14 องค์ความรู้ นำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพครัวเรือนยากจน จำนวน 240 ครัวเรือน ดังนี้ 1 เครื่องอัดหัวไม้กวาด 2 เครื่องตัดดอกหญ้า	การนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีสามารถหนุนเสริมและสร้างอาชีพใหม่ในครัวเรือน / กลุ่มชุมชนสามารถทำให้ครัวเรือนยากจนเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้ 1.เพิ่มรายได้จากการแปรรูป/ขายตรง 2. ลดต้นทุนด้วย

	-องค์ความรู้การทำขนมทองม้วน -องค์ความรู้ขนมดอกจอก -องค์ความรู้เข็มกลัดจากผ้า -องค์ความรู้การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ -องค์ความรู้เพาะเชื้อเห็ดนางฟ้า -องค์ความรู้เสริมสวยผู้หญิง -องค์ความรู้บาร์ستا -องค์ความรู้ไม้กวาดทางมะพร้าว -องค์ความรู้น้ำมันลเบอร์รี่ เกิดเทคโนโลยีจากองค์ความรู้ การฝึกอบรมอาชีพในชุมชนจากหลักสูตร ดังนี้	3 กรรไกรตัดสาย, แม่พิมพ์ล็กสายตะกร้าพลาสติก 4 ปัดตาเลียนไฟฟ้า, 5 เครื่องถักพรมเช็ดเท้า 6 บ่อผ้าใบใช้เลี้ยงปลาแทนบ่อดิน 7 เครื่องอบขนมทองม้วนไฟฟ้า 8 แม่พิมพ์ดอกจอก, กระทะไฟฟ้า 9 ปืนการวร้อน, 10 โรงเรือนพอเพียงปรับอุณหภูมิ 11 ตู้บเชื้อเห็ด, โรงเรือนควบคุมอุณหภูมิ 12 เครื่องชงกาแฟ 13 เครื่องบดเมล็ด 14 เครื่องตัดก้านมะพร้าว 15 เครื่องอัดหัวไม้กวาด 16 เครื่องคั้นน้ำบัลเบอร์รี่ 17 เครื่องบรรจุขวดน้ำบัลเบอร์รี่	เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น 3. เชื่อมโยงกับตลาดภายนอก (ออนไลน์ / ผู้ค้ารับซื้อ / ร้าน OTOP) 4. ส่งเสริมสวัสดิการ / ลดความเหลื่อมล้ำผ่านการมีงานทำ 5. ต่อยอดกับภาคี เช่น สกร., พม., พัฒนาชุมชน, อบต. ในการส่งเสริมต่อเนื่อง
3) คนจนเป้าหมายได้รับความช่วยเหลือผ่านองค์ความรู้เทคโนโลยี/ นวัตกรรมพร้อม (Technology) เพื่อการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 และเข้าถึงโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) อย่างน้อย 210 ครอบครัว หรือ 1,050 คน/ จังหวัด	เกิดองค์ความรู้ การฝึกอบรมอาชีพในชุมชนจากหลักสูตร 14 องค์ความรู้ ดังนี้ -องค์ความรู้ไม้กวาดดอกหญ้า -องค์ความรู้สานตะกร้าพลาสติก -องค์ความรู้ตัดผมชาย -องค์ความรู้พรมเช็ดเท้า -องค์ความรู้เลี้ยงปลา -องค์ความรู้การทำขนมทองม้วน -องค์ความรู้ขนมดอกจอก	ได้้องค์ความรู้ การฝึกอบรมอาชีพในชุมชนจากหลักสูตร จำนวน 14 องค์ความรู้ นำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพครัวเรือนยากจนจำนวน 240 ครัวเรือน ดังนี้ 1 เครื่องอัดหัวไม้กวาด 2 เครื่องตัดดอกหญ้า 3 กรรไกรตัดสาย, แม่พิมพ์ล็กสายตะกร้าพลาสติก 4 ปัดตาเลียนไฟฟ้า, 5 เครื่องถักพรมเช็ดเท้า	

	-องค์ความรู้เชื่อมก๊อตจากผ้า -องค์ความรู้การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ -องค์ความรู้เพาะเชื้อเห็ดนางฟ้า -องค์ความรู้เสริมสวยผู้หญิง -องค์ความรู้บาร์ستا -องค์ความรู้ไม้กวาดทางมะพร้าว -องค์ความรู้น้ำมันลเบอร์รี่ เกิดเทคโนโลยีจากองค์ความรู้ การฝึกอบรมอาชีพในชุมชนจากหลักสูตร ดังนี้	6 บ่อผ้าใบ ระบบกรองน้ำแบบ DIY ใช้เลี้ยงปลาแทนบ่ดิน 7 เครื่องอบขนมทองม้วนไฟฟ้า 8 แม่พิมพ์ดอกจอก, กระดาษไฟฟ้า 9 ปิ่นการวร้อน, 10 โรงเรือนพอเพียงปรับอุณหภูมิ, รางอาหาร DIY 11 ตู้บเชื้อเห็ด, โรงเรือนควบคุมอุณหภูมิ 12 เครื่องชงกาแฟ 13 เครื่องบดเมล็ด 14 เครื่องตัดก้านมะพร้าว 15 เครื่องอัดหัวไม้กวาด 16 เครื่องคั้นน้ำบัลเบอร์รี่ 17 เครื่องบรรจุขวดน้ำบัลเบอร์รี่	
4) พัฒนาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครัวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครัวเรือน และไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำ จำนวน 192 ครัวเรือน ไม่น้อยกว่า 960 คน/ จังหวัด ด้วยกระบวนการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ครัวเรือนยากจน	แผนการในรอบถัดไป		

ผลการดำเนินงานตามกิจกรรมในโครงการย่อยที่ 1 มีรายละเอียดดังนี้

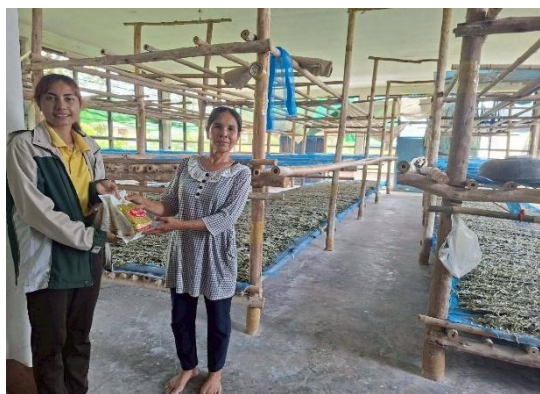
1. เพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ในการสร้างอาชีพให้กับครัวเรือนยากจน เช่น เกษตรกรรม การทำงานฝีมือการตลาด การบริการ ทักษะอาชีพช่าง หรือการทำธุรกิจขนาดเล็ก ด้วยการ Up-skill/New-skill

1.1. คนจนสามารถเข้าถึงการสร้างอาชีพในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่ม ด้วยการ Up-skill/ Re-skill/ New-skill 100% และมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ภายใต้งบประมาณเดิม (ที่ดำเนินงาน ปี 2567) และโมเดลแก้จนใหม่ (ในปี 2568) ผ่านเมนูอาชีพคลังแรงงาน “JOB-MUK” โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 ฝึกอบรมพัฒนาทักษะที่มีอยู่เดิมเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญในอาชีพที่ชุมชนมีอยู่ แล้ว เช่น อาชีพการเกษตรอินทรีย์ การทำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (OTOP) การทำงานฝีมือ การทอผ้า งานเทคนิคช่าง ค้าขาย ให้กับครัวเรือนยากจน ใน 7 อำเภอพื้นที่เป้าหมายในจังหวัดมุกดาหาร ด้วยนวัตกรรมและ/หรือเทคโนโลยี ในการพัฒนาอาชีพ อย่างน้อย 25 นวัตกรรม/เทคโนโลยีต่อจังหวัด

ภาพที่ 4.41 ส่งเสริมการอาชีพการปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม

ภาพที่ 4.42 ส่งเสริมการอาชีพการเลี้ยงไหมเพื่อขายรังไหม

ภาพที่ 4.43 มีตลาดรับรองคุณภาพการผลิตรับซื้อรังไหมถึงพื้นที่

1.2 ฝึกอบรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นในการปรับตัวสำหรับครัวเรือนยากจน ที่มีอาชีพเดิมแต่ต้องการพัฒนาทักษะใหม่ๆ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้ เช่น การเรียนรู้ การทำการตลาดออนไลน์เพื่อขายสินค้าของชุมชน การใช้เครื่องมือดิจิทัลในการจัดการธุรกิจ หรือทักษะที่เกี่ยวข้องกับอาชีพพื้นฐาน เช่น การฝึกอบรมทักษะการทำขนม การทำอาหาร หรือการผลิตสินค้าท้องถิ่นในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้น ด้วยองค์ความรู้ ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพ เข้าสู่สวัสดิการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม/โมเดลแก้จนยกระดับรายได้ อย่างน้อย 15 ขึ้นต่อจังหวัด

ภาพที่ 4.44 ส่งเสริมการฝึกอาชีพ การทำเบเกอรี่ (เค้ก) จากใบและผลหม่อน

ภาพที่ 4.45 ส่งเสริมการฝึกอาชีพ การทำเบเกอรี่ (เค้ก) จากใบและผลหม่อน

1.3 ผักอบรมทักษะทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น การใช้เครื่องมือใหม่ในการทำการเกษตร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือการฝึกทักษะในการสร้างธุรกิจใหม่ๆ ที่ตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ด้วยเมนูอาชีพเศรษฐกิจชุมชน ที่เหมาะสมกับทรัพยากรในพื้นที่และความต้องการของตลาด เป็นสิ่งสำคัญในการช่วยให้คนจนสามารถสร้างอาชีพได้และเพิ่มรายได้อย่างยั่งยืน ตัวอย่างของเมนูอาชีพในเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่

1.3.1 เกษตรกรรมยั่งยืน การทำเกษตรอินทรีย์, การปลูกพืชตามฤดูกาล, หรือการปลูกพืชที่มีมูลค่าทางการตลาด เช่น ผัก, ผลไม้, หรือสมุนไพร

1.3.2 การทำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (OTOP): การผลิตของฝาก, งานฝีมือ, ผ้าไหม, หรือเครื่องประดับท้องถิ่น

1.3.3 การแปรรูปอาหารและผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่น: เช่น การทำขนมไทย, การผลิตน้ำผลไม้, หม่อน หรือการแปรรูปอาหารเพื่อจำหน่ายในตลาด

1.3.4 ธุรกิจบริการ เช่น การเปิดร้านอาหาร, ร้านกาแฟ, หรือบริการอื่นๆ ที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนและนักท่องเที่ยว

1.3.5 ธุรกิจออนไลน์ การทำการตลาดออนไลน์, การขายสินค้าผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook, Instagram, หรือ Shopee

ภาพที่ 4.46 การส่งเสริมอาชีพการทำขนมดอกจอก

ภาพที่ 4.47 การส่งเสริมอาชีพการทำขนมทองพับ

ภาพที่ 4.48 การส่งเสริมอาชีพการทำขนมทองม้วน

ภาพที่ 4.49 การส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเนื้อ (ส้มวัว)

2. เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและสร้างรายได้ ในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยหรืออยู่ในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างคนในชุมชนและช่วยให้พวกเขามีชีวิตที่ดีขึ้น

คนจนเป้าหมายได้รับความช่วยเหลือผ่านองค์ความรู้ เทคโนโลยี/ นวัตกรรมพร้อมใช้ (Technology) เพื่อการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้และเข้าถึงโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) จำนวน 750 ครอบครัว ไม่น้อยกว่า 3,750 คนต่อจังหวัด ผ่านกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

2.1. การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ (Up-Skilling / Re-Skilling) การจัดอบรมทักษะการทำงานการจัดหลักสูตรฝึกอบรมหรือเวิร์คช็อปให้กับครัวเรือนยากจน เพื่อเพิ่มทักษะหรือพัฒนาทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ เช่น ทักษะการทำอาหาร, การทำสวนอินทรีย์, การผลิตสินค้าแปรรูป, ทักษะวิชาชีพช่าง, การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า, การเลี้ยงสัตว์, การทำอาหารสัตว์, การทำปุ๋ยหมัก ดินพร้อมปลูก

2.2. การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการตลาด ฝึกอบรมให้รู้จักการตลาด การหาตลาด และกลุ่มลูกค้า การขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ การสร้างแบรนด์ และการใช้เครื่องมือการตลาดต่างๆ

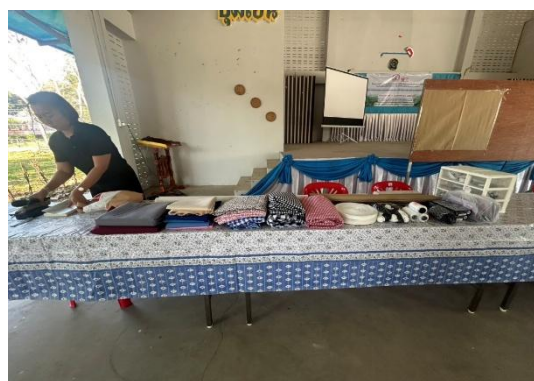
2.3 ให้ความรู้เกี่ยวกับการสนับสนุนทางการเงินและทุน การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การจัดหาแหล่งเงินทุนให้กับชุมชน เช่น การขอสินเชื่อจากธนาคาร, กองทุนพัฒนาชุมชน, หรือการสร้างกลไกการออมของชุมชน

2.4. การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีความร่วมมือกันในการทำธุรกิจ เช่น การตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การรวมกลุ่มผลิตสินค้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในด้านการทำธุรกิจ

2.5 ฝึกอบรมการใช้เทคโนโลยีในการผลิต การส่งเสริมให้ชุมชนสามารถใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต เช่น การใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ทันสมัย หรือการใช้แอปพลิเคชันต่างๆ ในการบริหารจัดการธุรกิจ

2.6. ฝึกอบรมการพัฒนาระบบการตลาดและการขาย การส่งเสริมการขายในตลาดท้องถิ่น การจัดตั้งตลาดชุมชนหรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายในชุมชน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์จากชุมชนสามารถเข้าถึงลูกค้าในท้องถิ่นได้ การพัฒนาช่องทางการตลาดออนไลน์ การส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนสามารถขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น การใช้เว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มการขายออนไลน์ เช่น Shopee, Lazada, หรือ Facebook เพื่อขยายตลาด

2.7. การฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการธุรกิจ การฝึกอบรมทักษะการจัดการธุรกิจ เช่น การบริหารการเงิน, การวางแผนธุรกิจ, การจัดการผลิตภัณฑ์ และการบริหารลูกค้า

ภาพที่ 4.50 การส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า

ภาพที่ 4.51 การส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า

ภาพที่ 4.52 การส่งเสริมอาชีพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า

3. เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจน โดยการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอาชีพ และการสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น

เกิดโมเดลเศรษฐกิจชุมชนรายครัวเรือน ให้มีเมนูอาชีพที่หลากหลายสำหรับคนจนที่สอดคล้องกับ Local Content เพิ่มขึ้นจากเดิม 5 โมเดล ภายใต้ “Concept อาชีพแก้จน” ผ่านแอปพลิเคชันคลังแรงงานที่ทีมวิจัยสร้างเป็นฐานข้อมูลอาชีพในการค้นหาอาชีพแก้จนเพื่อขจัดความยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ดังนี้

3.1. โมเดลการเกษตรยั่งยืนแบบผสมผสาน (Sustainable Agriculture) โดยการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ การปลูกพืชที่ไม่มีการใช้สารเคมีเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม และเพิ่มรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์เกษตรที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ การใช้พื้นที่เพาะปลูกอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผสมผสานการปลูกพืช, การเลี้ยงสัตว์, และการประมงในระบบเดียวกัน เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้

3.2 โมเดลการพัฒนาธุรกิจบริการ (Service-based Business) การสร้างธุรกิจบริการ เช่น ร้านอาหาร, ร้านกาแฟ, ค้าขาย หรือธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้จากการให้บริการ

3.3 โมเดลทักษะอาชีพช่าง เช่น ช่างซ่อมบำรุง ช่างก่อสร้าง ช่างฝีมือ ช่างไฟฟ้า ช่างประปา ช่างตกแต่งภายใน ช่างซ่อมคอมพิวเตอร์ และช่างยนต์

3.4 โมเดลการรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างทำสวน รับจ้างตัดหญ้า รับจ้างซุดบ่อ/ขุดคลอง รับจ้างแปรรูปผลผลิตเกษตร รับจ้างบริการการเก็บเกี่ยว รับจ้างงานในไร่/สวนผลไม้ รับจ้างทำน้ำหมัก/ปุ๋ยหมัก

3.5 โมเดลแปรรูปผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตร เช่น เช่น การแปรรูปผลไม้เป็นแยม, น้ำผลไม้ หรือการผลิตอาหารแปรรูป เช่น ขนมขบเคี้ยว, ผลิตภัณฑ์จากข้าว

4., พัฒนาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครัวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครัวเรือน และไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำ จำนวน 192 ครัวเรือน ไม่น้อยกว่า 960 คน/ จังหวัด ด้วยกระบวนการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ครัวเรือนยากจน ดังนี้

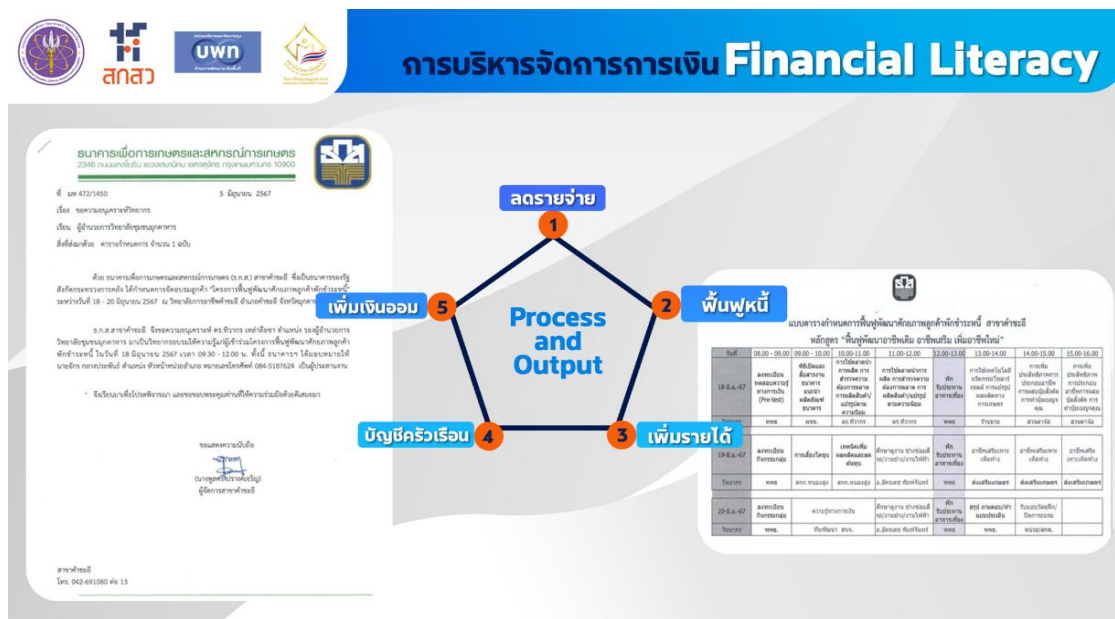
4.1. การบริหารจัดการรายได้ การจัดทำงบประมาณรายรับและรายจ่ายของครัวเรือน

4.2. การจัดการหนี้สิน การประเมินสถานะหนี้สิน การวางแผนการชำระหนี้ การหลีกเลี่ยงหนี้สินเพิ่มเติม

4.3. การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง การใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สอนการทำชีวิตให้พอประมาณ ไม่เกินฐานะ และการใช้ชีวิตให้มีความสุขภายในขอบเขตที่ตนเองสามารถจัดการได้ การคิดเชิงบวกในชีวิตประจำวัน การพัฒนาแนวคิดเชิงบวกในการรับมือกับความยากลำบากและการมองหาวิธีแก้ปัญหาที่สามารถทำได้จริง การลงทุนในความรู้และทักษะใหม่ ๆ การเสริมทักษะเพิ่มเติมเพื่อสร้างโอกาสในการหารายได้เสริมและยกระดับคุณภาพชีวิต

4.4. การออมและการลงทุน การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการออมเงินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การออมในธนาคารหรือการลงทุนในสลากออมสิน การสอนพื้นฐานเกี่ยวกับการลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การลงทุนในหุ้น, กองทุน, หรือการลงทุนในธุรกิจขนาดเล็ก และการวางแผนทางการเงินในระยะยาวด้วยการสร้างแผนการเงินที่สามารถทำให้ครัวเรือนมีความมั่นคงทางการเงินในอนาคต

4.5. การสร้างรายได้เสริม การค้นหาวิธีการสร้างรายได้เสริมที่เหมาะสมกับทักษะและทรัพยากรที่มีในชุมชน เช่น การทำงานฝีมือ, การทำอาหารขาย, หรือการเลี้ยงสัตว์ การใช้ช่องทางออนไลน์ การฝึกอบรมให้ครัวเรือนสามารถใช้ช่องทางออนไลน์ในการสร้างรายได้ เช่น การขายสินค้าออนไลน์หรือการทำธุรกิจผ่านสื่อสังคม

ภาพที่ 4.53 แนวคิด Plat-form การบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิต
อย่างพอเพียง สำหรับครัวเรือนยากจน

การฝึกอบรมพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครัวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครัวเรือน และไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำจำนวน 192 ครัวเรือน ไม่น้อยกว่า 960 คน/ จังหวัด ด้วยกระบวนการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ครัวเรือนยากจน โดยมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

-วิเคราะห์ครัวเรือนยากจนจากระบบ PPP Connect

-แยกประเภทกลุ่มครัวเรือนยากจนเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอยู่ลำบาก อยู่ยาก โดยวิเคราะห์จากทุนเศรษฐกิจของครัวเรือน

-ประชุมร่วมกับกลไกภาคีคือ ธกส. ธ.ออมสิน สنج.คลัง จ.มท. สنج.เกษตร มท. ภาคประชาสังคม และ พมจ.มท. เพื่อวางแผนการทำงาน/ออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับครัวเรือนยากจน

กิจกรรม/เนื้อหาของหลักสูตร

- 1 กิจกรรมละลายพฤติกรรม แยกกลุ่มเป็นหนี้/ไม่เป็นหนี้ กลุ่มหนี้ในระบบ/นอกระบบ
- 2 วิเคราะห์ศักยภาพครัวเรือนรายรับ-รายจ่ายโดยใช้โง่งชีวิต
- 3 วิธีลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- 4 สร้างการรับรู้ถึงวิธีการออม
- 5 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการหนี้สิน
- 6 อาชีพเสริมเพิ่มรายได้
- 7 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงิน
- 8 การจัดทำบัญชีครัวเรือน
- 9 ภัยทางการเงิน วิธีการ

1 จัดฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการการเงิน หรือภายใต้กิจกรรมปลดหนี้มีออม โดยเชิญวิทยากรจาก ธกส.มุกดาหาร และ ธ.ออมสิน มุกดาหาร เป็นวิทยากรบรรยายในหัวข้อพฤติกรรมหนี้สินและพฤติกรรมออม

2 ฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการพฤติกรรมกับสินค้าฟุ่มเฟือย โดยวิทยากรจาก สนง.คลังจังหวัดมุกดา

3.วิเคราะห์ศักยภาพครัวเรือนด้วยโองศ์ชีวิต วิเคราะห์รายรับ-รายจ่าย ของครัวเรือน และการจัดทำบัญชีครัวเรือน

4 ให้ความรู้เรื่องการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และการสร้างอาชีพ โดยวิทยากรจาก สนง.คลังจังหวัดมุกดา และ สนง.พช และ สนง.พัฒนาฝีมือแรงงาน มท.

5 การประเมินทักษะผู้เข้าร่วมโครงการฯ

6 กิจกรรมถอดบทเรียนการจัดฝึกอบรมด้านการบริหารการเงินให้กับครัวเรือนยากจน ๔ กิ ด
หลักสูตรฝึกอบรมจำนวน 1 หลักสูตร เรื่องการบริหารจัดการการเงินครัวเรือนยากจน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เงินพอใช้ ใจเป็นสุข ซึ่งมีเนื้อหาของหลักสูตร ดังนี้

- 1 พฤติกรรมใช้จ่ายของครัวเรือนยากจน
- 2 การวิเคราะห์รายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนยากจน
- 3 การวิเคราะห์หนี้สินของครัวเรือนยากจน
- 4 วิธีการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน
- 5 การสร้างการรับรู้ด้านการออมเงิน
- 6 การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงิน
- 7 ภัยทางการเงิน
- 8 การประเมินทักษะทางการเงิน
- 9 การถอดบทเรียนการจัดฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการการเงินของครัวเรือนยากจน

วิธีเก็บข้อมูล

1. แบบประเมินทักษะทางการเงิน
2. แบบสอบถามความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการ
3. แบบประเมินก่อนเข้าฝึกอบรม

วิเคราะห์ข้อมูล

1. ร้อยละ 80 ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ
2. วิธีการวิเคราะห์การประเมินทักษะทางการเงินโดยใช้ ความถี่ (Frequency) และ ร้อยละ (Percentage)
3. วิเคราะห์ทัศนคติและพฤติกรรมลักษณะคำถาม: เป็นระดับคะแนน (Likert Scale) โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean)

ผลที่ได้จากการดำเนินโครงการฯ ดังนี้

1. ด้านความรู้และทักษะ ครัวเรือนเป้าหมายมีความรู้พื้นฐานด้านการเงิน เช่น รายรับ-รายจ่าย การออม และการจัดลำดับความสำคัญของค่าใช้จ่าย สามารถวางแผนการใช้เงินในครัวเรือนได้ อย่างเป็นระบบมากขึ้น และเข้าใจการใช้หนี้ที่เหมาะสม ลดการก่อหนี้นอกระบบ

2. ด้านพฤติกรรมทางการเงิน ครัวเรือนเป้าหมายเกิดวินัยในการใช้จ่าย ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เริ่มมีการออมเงินอย่างสม่ำเสมอ แม้เป็นจำนวนเล็กน้อย และตัดสินใจทางการเงินอย่างรอบคอบมากขึ้น

3. ด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ครัวเรือนเป้าหมาย ภาระหนี้สินลดลง หรือสามารถจัดการหนี้ได้ ดีขึ้น ฐานะทางการเงินของครัวเรือนมีความมั่นคงมากขึ้น มีเงินสำรองสำหรับเหตุฉุกเฉิน

4. ด้านคุณภาพชีวิต ครั้วเรือนเป้าหมาย ความเครียดทางการเงินลดลง ความเป็นอยู่ของ ครั้วเรือนดีขึ้น มีความมั่นคงและปลอดภัยมากขึ้น มีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การศึกษา สุขภาพ หรืออาชีพเสริม

5. ด้านสังคมและชุมชน ครั้วเรือนเป้าหมายสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ลดปัญหาความยากจนในระยะยาว และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกันภายในชุมชน

4.3.2 ผลการดำเนินโครงการย่อยที่ 2 พบว่า

1. การสร้างระบบกลไกการทำงานเชิงพื้นที่ร่วมกับสถาบันวิชาการเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการสังคม

ตารางที่ 4.28 ผลการกิจกรรมที่ 1 ประชุมเพื่อพัฒนาคณะทำงานและกลไกกองทุนสวัสดิการที่เป็นรูปธรรม โดยจัดประชุมคณะทำงานเพื่อสร้างกลไกการทำงานในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างความเข้าใจร่วม และการกำหนดกลไกที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ในประเด็น “กองทุนสวัสดิการสังคม” โดยมีขั้นตอนกระบวนการดำเนินการจัดประชุมคณะทำงานเพื่อสร้างความเข้าใจและกลไกการทำงานในพื้นที่กรณีกองทุนสวัสดิการสังคม มีขั้นตอนการทำการดังนี้

ขั้นตอนกระบวนการ	Input	Outcome	ผลการเปลี่ยนแปลง
1) การเตรียมการและวางแผน	1) ประชุมคณะทำงานเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ ได้แก่ โครงสร้างประชากร สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสถานะของกองทุนในพื้นที่ 2) จัดตั้งคณะทำงานชั่วคราวประกอบด้วยตัวแทนจากภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และภาคประชาสังคม 3) วางแผนการประชุมโดยกำหนดวัตถุประสงค์	- ดำเนินการครอบคลุม 7 พื้นที่ คือ อำเภอเมือง มุกดาหาร อำเภอดงหลวง อำเภอคำชะอี อำเภอหว้านใหญ่ อำเภอหนองสูง อำเภอดอนตาล อำเภอนิคมน้ำ สร้อย อำเภอเมือง จำนวนผู้เข้าร่วม 210 คน มีกลไกการทำงานร่วมระดับจังหวัด คือ 1 สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด มุกดาหาร 2 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด มุกดาหาร 3 สำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัด	1.ด้านความรู้และความเข้าใจ (Cognitive Change) ผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับแนวคิด "สวัสดิการโดยชุมชน เป็นเจ้าของ โครงสร้าง กองทุนสวัสดิการสังคม , กลไกการบริหารจัดการ และบทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน 2.ด้านทัศนคติและเจตคติ (Attitudinal Change) เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงทัศนคติที่สะท้อนถึงความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชนใน
2) การจัดประชุมสร้างความเข้าใจร่วม	กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบกิจกรรม และวิธีการดำเนินงานอย่างชัดเจน 1) ดำเนินเวทีประชุมเพื่อถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของ		

3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ และโครงสร้างการทำงาน 4) การจัดทำแผนการดำเนินงานและขับเคลื่อนกลไก	กองทุนสวัสดิการสังคม และบทเรียนการดำเนินงานจากพื้นที่อื่น 2) สร้างพื้นที่ปลอดภัย (safe space) เพื่อเปิดโอกาสให้คณะทำงานและผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคาดหวัง และข้อเสนอแนะ 3) ใช้เครื่องมือเชิงปฏิบัติ เช่น ผังความคิด (mind mapping), SWOT analysis หรือเวิร์กช็อปกลุ่มย่อย เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วม 1.ประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนผังโครงสร้างกลไกการดำเนินงานของกองทุนฯ ที่ชัดเจน ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การเงิน การตรวจสอบ และการติดตามผล 2.ร่วมกันกำหนดบทบาทและหน้าที่ของคณะทำงานในแต่ละระดับ เช่น คณะทำงานระดับพื้นที่ กลุ่มสมาชิกกองทุน คณะกรรมการตรวจสอบภายใน ฯลฯ 3.สรุปเป็นร่าง “กรอบกลไกการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการสังคม” พร้อมแนวทางการปฏิบัติงานในแต่ละมิติ	มุกดาหาร 4 สภาองค์กรชุมชน จังหวัดมุกดาหาร 5 นายอำเภอเมืองมุกดาหาร ที่ว่าการอำเภอเมืองมุกดาหาร 6 ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์ไทรวิทยา อ.ดอนตาล 7 อบต.หนองเอี่ยน 8.อบต.บ้านโคก 9.อบต.เหล่าหมี 10.ทต.บ้านแก้ง 11.ทต.เมืองมุกดาหาร 12.ทต.มุก 13 ทต.โพธิ์ทราย 14 สภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองมุกดาหาร 15 สมาชิกกลุ่มสตรีเอโรบิคชุมชนตาดแคน 2 16 ชุมชนศรีมุกดาหาร 1 17 ชุมชนศรีพัฒนา 2	การจัดการกองทุนด้วยตนเอง ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกต่อการทำงานแบบมีส่วนร่วมและยอมรับความสำคัญของการตรวจสอบถ่วงดุล 3.ด้านทักษะและการปฏิบัติ(Skill-Based Change) 3.1 ผ่านการทำกิจกรรมกลุ่ม การอภิปราย และการออกแบบกลไกร่วมกัน ผู้เข้าร่วมมีการพัฒนาทักษะในการวางแผน การสื่อสารการทำงานเป็นทีม และการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย 3.2 เกิดต้นแบบแผนกลไก 3 รูปแบบที่สอดคล้องกับลักษณะของพื้นที่ มีการจัดตั้งคณะทำงานย่อยด้านการบริหารจัดการกองทุนฯ และกำหนดหน้าที่อย่างชัดเจนใน 5 ด้าน ได้แก่ การเงิน การสมาชิก การสื่อสาร การตรวจสอบ และการประสานภาคีเครือข่าย 4) ด้านพฤติกรรมและการขับเคลื่อนจริง (Behavioral Change) หลังเสร็จสิ้นการประชุม มีการต่อยอดสู่การดำเนินการจริงใน
--	--	--	---

5 การประเมินผลและพัฒนาต่อยอด	1 ประชุมจัดทำ “แผนปฏิบัติการระยะสั้นและระยะยาว” ของกองทุน โดยระบุเป้าหมาย กิจกรรม ตัวชี้วัด และระยะเวลาดำเนินการ 2 มอบหมายหน้าที่แก่คณะทำงานในแต่ละด้าน พร้อมกำหนดระบบการประสานงานและการรายงานผล 3 วางแนวทางการจัดสรรทรัพยากรและการติดตามความคืบหน้าอย่างต่อเนื่อง 1.ประชุมออกแบบระบบการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ทั้งในเชิงกระบวนการ (process evaluation) และผลลัพธ์ (outcome evaluation) 2.จัดเวทีสะท้อนบทเรียน (reflection) และปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่เปลี่ยนแปลง 3. พัฒน่องค์ความรู้หรือแบบจำลองการดำเนินงานกองทุนฯ เพื่อขยายผลในพื้นที่อื่น	มีกลไกการทำงานร่วมระดับจังหวัด คือ 1 สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร 2 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร 3 สำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัดมุกดาหาร 4 สภาองค์กรชุมชนจังหวัดมุกดาหาร 5 นายอำเภอเมืองมุกดาหาร ที่ว่าการอำเภอเมืองมุกดาหาร 6 ผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์ไทรวิทยา อ.ดอนตาล 7 อบต.หนองเอี่ยน 8.อบต.บ้านโคก 9.อบต.เหล่าหมี 10.ทต.บ้านแก้ง 11.ทม.เมืองมุกดาหาร 12.ทต.มุก 13 ทต.โพนทราย 14 สภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองมุกดาหาร 15 สมาชิกกลุ่มสตรีแอโรบิคชุมชนตาดแคน 2 16 ชุมชนศรีมุกดาหาร 1 17 ชุมชนศรีพัฒนา 2	พื้นที่ โดยเฉพาะการนำแผนกลไกที่ออกแบบไว้ไปทดลองใช้และปรับปรุง ปัจจัยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง 1 การใช้กระบวนการ PAR ทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของและกล้าคิดกล้าแสดงออก 2 การมีทีมวิทยากรกระบวนการที่เอื้อต่อการสร้างความเข้าใจแบบง่ายและสร้างแรงจูงใจ 3 การสื่อสารข้ามหน่วยงานและการเปิดพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
-------------------------------------	---	---	--

จากตารางที่ 4.26 พบว่า สรุปผลการประชุมเพื่อมุ่งพัฒนาโครงสร้างและกลไกการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการสังคมในระดับพื้นที่ โดยยึดหลักกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมในบทบาท หน้าที่ และเป้าหมายของกองทุนฯ ทั้งนี้ได้มีการระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดกลไกการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน โดยเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของคณะทำงาน การพัฒนาระบบบริหารจัดการ และการเชื่อมโยงกับนโยบายภาครัฐ เพื่อให้กองทุนสวัสดิการสังคมมีความยั่งยืน โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

ภาพที่ 4.54 ประชุมพัฒนาระบบกลไกคณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด

ตารางที่ 4.29 กิจกรรมย่อยที่ 2 ประชุมพัฒนาและยกระดับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่เพื่อพัฒนากลไกกองทุน ผลของการจัดกิจกรรม พบว่า

ขั้นตอนกระบวนการ	Input	Outcome	ผลการเปลี่ยนแปลง
1. การวางแผนและเตรียมการประชุม (Planning Phase)	1) ระบุเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และประเด็นหลักของการประชุมให้ชัดเจน 2) สำรวจบริบทปัญหา และศักยภาพของพื้นที่ผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์ 3) กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุม เช่น คณะทำงานภาคประชาชน ผู้แทนชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และตัวแทนสถาบันอุดมศึกษา	- ดำเนินการครอบคลุม 7 พื้นที่ คือ อำเภอมือง มุกดาหาร อำเภอคำชะอี อำเภห้วยใหญ่ อำเภหนองสูง อำเภอดอนตาล อำเภอนิคมน้ำ สร้อย อำเภอดงหลวง จำนวนผู้เข้าร่วม 210 คน มีกลไกการทำงานร่วมระดับจังหวัด คือ 1 สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง	1) เกิดการบูรณาการบทบาทสถาบันอุดมศึกษากับพื้นที่อย่างเป็นระบบ สถาบันอุดมศึกษาเริ่มมีบทบาทเชิงรุกในฐานะพี่เลี้ยงทางวิชาการ ผู้เชื่อมโยงงานวิจัยกับการพัฒนาท้องถิ่น โดยเน้นการสนับสนุนข้อมูล การวิเคราะห์เชิงระบบ และการออกแบบกลไกกองทุนที่มีฐานข้อมูลรองรับ

		ของมนุษย์จังหวัด มุกดาหาร 2 สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัด มุกดาหาร 3 สำนักงานเหล่า กาชาดจังหวัด มุกดาหาร 4 สภาองค์กรชุมชน จังหวัดมุกดาหาร 5 นายอำเภอเมือง มุกดาหาร ที่ว่าการ อำเภอเมืองมุกดาหาร 6 ผู้อำนวยการ โรงเรียนโพธิ์ไทรวิทยา อ.ดอนตาล 7 อบต.หนองเอี่ยน 8.อบต.บ้านโคก 9.อบต.เหล่าหมี 10.ทต.บ้านแก้ง 11.ทต.เมืองมุกดาหาร 12.ทต.มุก 13 ทต.โพนทราย 14 สภาองค์กรชุมชน เทศบาลเมือง มุกดาหาร 15 สมาชิกกลุ่มสตรี แอโรบิคชุมชนตาด แคน 2 16 ชุมชนศรี มุกดาหาร 1 17 ชุมชนศรีพัฒนา 2 18 ทต.ร่มเกล้า 19 อบต.กกแดง	
2.การดำเนินการ ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Implementation)	1) เปิดเวทีสื่อสารและ สร้างความเข้าใจใน บทบาทของสถาบัน อุดม ศึกษาในการสนับสนุน		2) เสริมสร้างกลไกการ มีส่วนร่วมของภาคี เครือข่ายในระดับพื้นที่ การประชุมส่งผลให้เกิด ความเข้าใจร่วมและ

	กลไกกองทุน 2) แลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์การบริหารจัดการกองทุนในระดับพื้นที่ 3) ระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบหรือพัฒนากลไกการทำงานที่เหมาะสม โดยใช้เทคนิคกลุ่ม (Focus Group, SWOT Analysis, World Café เป็นต้น) 4) ร่วมกำหนดยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยกับชุมชน เช่น ในด้านการวิจัย การให้คำปรึกษา หรือการพัฒนาเครื่องมือทางวิชาการ		ความไว้วางใจระหว่างภาคประชาชน หน่วยงานท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา นำไปสู่การกำหนดบทบาทหน้าที่ร่วมกันในเชิงกลยุทธ์
3. การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายหรือแผนปฏิบัติการร่วม (Co-Creation of Action Plan/Policy Proposal)	1) สรุปผลการประชุมในรูปแบบข้อเสนอแนะหรือแนวทางดำเนินงานร่วม 2) สังเคราะห์เป็นร่างแผนกลไกกองทุนฯ ที่มีการบูรณาการบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาอย่างเป็นระบบ 3) กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ และแนวทางการติดตามประเมินผล		3) เกิดองค์ความรู้ใหม่และนวัตกรรมเชิงพื้นที่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีประชุมช่วยให้ชุมชนและสถาบันอุดมศึกษาได้ร่วมกันผลิตองค์ความรู้ท้องถิ่น เช่น โมเดลกองทุนที่เหมาะสมกับบริบท หรือเครื่องมือการบริหารจัดการทุนสวัสดิ-การอย่างมีประสิทธิภาพ 4) พัฒนาศักยภาพของคณะทำงานกองทุนในพื้นที่ คณะทำงานระดับพื้นที่ที่มีความเข้าใจ

			ชัดเจนขึ้นในบทบาท บริบทกฎหมาย และ แนวทางการบริหาร กองทุน สามารถ วางแผนและออกแบบ กลไกได้สอดคล้องกับ ทิศทางของการพัฒนาที่ ยั่งยืน
--	--	--	--

จากตารางที่ 4.29 พบว่า กระบวนการจัดประชุมเพื่อพัฒนามาตรฐานของสถาบันอุดมศึกษาในการส่งเสริมกลไกกองทุนสวัสดิการสังคม ไม่เพียงเป็นกิจกรรมเชิงนโยบาย แต่ยังเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ร่วม การสื่อสารข้ามศาสตร์ และการพัฒนาเครือข่ายอย่างยั่งยืน โดยเน้น “การวิจัยเพื่อท้องถิ่น” (Community-Based Research) และ “การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย” (Meaningful Participation) เพื่อให้กองทุนสวัสดิการกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างหลักประกันความมั่นคงทางสังคมในระดับรากฐานอย่างแท้จริง และยังเป็นการสร้างบทบาทหน้าที่การทำงานของสถาบันวิชาการในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อเป็นโค้ชให้กับหน่วยงานอีกต่อไป

ภาพที่ 4.55 ทบทวนบทบาทกองทุนสวัสดิการในชุมชนเดิม จำนวน 3 พื้นที่นำร่อง

กิจกรรมย่อยที่ 2.2 การประชุมพัฒนาและยกระดับบทบาทของพื้นที่ในพัฒนากลไกกองทุนมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ขั้นตอนการหรือเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่

1.1 เกณฑ์การเลือก

1. ความต้องการของชุมชน / ปัญหาที่มีอยู่ เช่น ปัญหาความยากจน สุขภาพ โอกาสทางการศึกษา ความเป็นอยู่ และความทรุดโทรมด้านที่อยู่อาศัย ฯลฯ
2. ศักยภาพของพื้นที่ (ทรัพยากรมนุษย์, ภูมิสังคม, เครือข่ายภาคประชาสังคม)
3. ความพร้อมของผู้นำชุมชน หรือองค์กรท้องถิ่น เช่น อบต./เทศบาล
4. ความหลากหลายของปัญหา/บริบท เพื่อให้ได้การเรียนรู้ที่ครอบคลุม
5. ความเป็นไปได้ของงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุน

1.2 การระบุพื้นที่เป้าหมาย

1.2.1 บ้านค่านางโอก ตำบลร่มเกล้า

1.2.2 บ้านกกแดง ตำบลนิคมคำสร้อย

1.2.3 ชุมชนนาโปใหญ่ ตำบลมุกดาหาร เทศบาลเมืองมุกดาหาร

เหตุผลที่เลือกพื้นที่ดังกล่าว คือ เป็นเพราะพื้นที่นี้มีปัจจัยที่แตกต่างกัน เช่น ระดับรายได้การศึกษา ทักษะอาชีพ ระบบสาธารณูปโภค หรือโครงสร้างชุมชน จึงเหมาะกับการเปรียบเทียบและปรับใช้โมเดล

2. ส่วนร่วม / หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. ชุมชนท้องถิ่น เช่น ผู้นำหมู่บ้าน แกนนำชุมชน แกนนำ ADM เดิม ศิษย์เก่าวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร และ ประชาชนในพื้นที่
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อบต./เทศบาล เช่น อบต.กกแดง เทศบาลตำบลร่มเกล้า และ เทศบาลเมืองมุกดาหาร
3. กองทุนที่เกี่ยวข้อง เช่น กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กองทุนรักษาสีสิ่งแวดล้อม กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสุขภาพตำบล กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล กองทุนชยะออมทรัพย์ เป็นต้น
4. ภาควิชาการ / นักวิจัยวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร สนับสนุนองค์ความรู้ด้านวิชาการ
5. หน่วยงานราชการระดับอำเภอ/จังหวัด ให้การสนับสนุนทั้งด้านนโยบาย งบประมาณ และประสานกับหน่วยงานที่จำเป็น

จากการลงพื้นที่เปิดเวทีประชาคมเพื่อดำเนินการสำรวจความพร้อมของพื้นที่แล้วนั้น ทีมวิจัยจัดประชุมเปิดเวทีการค้นหากองทุนเดิม หรือทุนเดิมของพื้นที่โดยมีกระบวนการดำเนินงาน จำนวน 3 พื้นที่ ดังนี้

1. สำรวจเบื้องต้น

- 1.1 รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของแต่ละชุมชน/บ้าน (ประชากร, รายได้, ปัญหาที่สำคัญ ทรัพยากร, เครือข่าย)
- 1.2 ประเมินสถานะปัจจุบันของกองทุนที่มีอยู่ วัตถุประสงค์ วิธีการทำงาน งบประมาณ ผู้รับผิดชอบ ในภาพรวมเบื้องต้น

2. เวทีร่วม (Workshop / Focus Group)

- เชิญผู้แทนทุกฝ่ายในแต่ละพื้นที่ มาพูดคุยแลกเปลี่ยนวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสอุปสรรคของกองทุนในพื้นที่กำหนดบทบาทของแต่ละฝ่าย เกณฑ์การมีส่วนร่วม

3 การวางกฎระเบียบ /แนวทางของแต่ละกองทุนที่ต้องมี คือ

- 3.1 ระเบียบแต่งตั้งกรรมการ (จำนวน ประเภท เช่น ชุมชน /ผู้นำ /ราชการ)
- 3.2 อายุการดำรงตำแหน่ง ระยะเวลาของกองทุน
- 3.3 วิธีการประชุม การตัดสินใจ (เช่น ได้คะแนนเสียงหรือฉันทามติ)
- 3.4 สิทธิประโยชน์ของสมาชิกในกองทุน
- 3.5 คุณสมบัติของสมาชิกกองทุน
- 3.6 การจัดการทางการเงิน การเบิกจ่าย การเก็บเงิน /บัญชี /การตรวจสอบ

4.ผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้น

ผลดี

1. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสรรกองทุนและการบริหารงานกองทุนมากขึ้น
2. การใช้กองทุนเกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น ทำให้คนจนได้รับการ

ช่วยเหลือ, สร้างอาชีพเสริม, ปรับปรุงสุขภาพผู้สูงอายุ ฯลฯ

3. ความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการใช้เงินกองทุนเพิ่มขึ้น
4. เกิดเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน /ตำบล แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน
5. มีบทเรียน/โมเดลที่สามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น

อุปสรรคในการทำงาน

1. สมาชิกหรือชุมชนยังมีความเข้าใจคนละอย่าง บางพื้นที่มีความขัดแย้งกัน
2. ขาดความเชื่อมั่นจากการดำเนินงานของกองทุนเดิม
3. ขาดการทำงานอย่างต่อเนื่องของกองทุนเดิม

แนวทางแก้ไขเมื่อมีปัญหาในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน สามารถดำเนินการได้หลายด้าน ดังนี้

1. ด้านความเข้าใจของชุมชน จัดประชุมให้ข้อมูล สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องกองทุนและประโยชน์ที่จะได้รับ พร้อมยกตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและความเชื่อมั่น
2. ด้านการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกกลุ่มมีส่วนร่วมกำหนดกติกาและแนวทางบริหารกองทุน ใช้กระบวนการรับฟังความคิดเห็น ลดความขัดแย้ง และสร้างความโปร่งใส
3. ด้านทุนและทรัพยากร เริ่มต้นจากการออมเล็กน้อยที่สมาชิกพอทำได้ แล้วค่อยขยายเพิ่มทีละหลัง และขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเครือข่ายภาคประชาสังคม
4. ด้านการบริหารจัดการ แต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และมีความรู้พื้นฐานด้านบัญชีการเงิน จัดทำระบบบัญชี รายงานผลการดำเนินงาน และตรวจสอบได้อย่างสม่ำเสมอ
5. ด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีการติดตามและประเมินผล เพื่อปรับปรุงกฎระเบียบหรือแนวทางให้เหมาะสมกับสภาพจริง และจัดอบรมเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการกองทุนอย่างต่อเนื่อง

การวิเคราะห์บริบทพื้นที่ วิเคราะห์ทุนศักยภาพในชุมชน พื้นที่ดำเนินงานตำบลร่มเกล้า อำเภอนิคมน้ำอ้อย จังหวัดมุกดาหาร

ภาพที่ 4.56 สสำรวจกองทุนเดิมในชุมชน

ภาพที่ 4.57 วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการจัดทำกองทุนสวัสดิการชุมชน

จากการลงพื้นที่ในการดำเนินงานกองทุนหรือปิดผนึกกองทุนที่มีอยู่เดิม ทีมวิจัยมีความเชื่อมั่นว่า การดำเนินงานครั้งนี้ สามารถก่อประโยชน์ให้กับชุมชนในด้านการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน มีหลายด้าน ดังนี้

1. ด้านสังคม สร้างความมั่นคงและความอุ่นใจให้กับสมาชิก เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น เจ็บป่วย คลอดบุตร เสียชีวิต และส่งเสริมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เกิดความสามัคคีและความผูกพัน
2. ด้านเศรษฐกิจ ลดภาระค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในยามจำเป็น และเป็นเครื่องมือทางการเงินที่ช่วยให้ชุมชนมีทุนหมุนเวียนและสามารถนำไปใช้พัฒนากิจกรรมอื่น ๆ
3. ด้านการพัฒนา เป็นกลไกเสริมสร้างการบริหารจัดการตนเองของชุมชน ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่
4. ด้านการเรียนรู้และการบริหารจัดการ ทำให้คนในชุมชนเรียนรู้การออม การจัดการกองทุน และการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเวทีสร้างผู้นำและพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน

จากการดำเนินงานของการจัดเวทีประชาคมการจัดตั้งกองทุนใน 3 พื้นที่นำร่อง เบื้องต้น พบว่า การจัดตั้งกองทุนวัตถุประสงค์หลักเพื่อรวบรวมข้อมูลทุนชุมชน (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ ทุนทรัพยากร และทุนวัฒนธรรม) เปิดพื้นที่ที่มีการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีในแต่ละชุมชน ใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับวางแผนพัฒนาชุมชนและเชื่อมโยงนโยบายระดับจังหวัด กระบวนการจัดเวทีที่มีการเตรียมการประชุมคณะทำงาน วางแผนร่วมกับผู้นำท้องถิ่น มีการจัดเวทีประชาคม เปิดเวทีในแต่ละพื้นที่ให้ประชาชนแลกเปลี่ยน ร่วมระดมความคิดเห็น และบันทึกข้อมูลทุน มีการสังเคราะห์ รวบรวม วิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ทุน และสรุปผลการจัดเวที มีการสะท้อนผล รายงานกลับสู่ชุมชนเพื่อความโปร่งใส และรับฟังข้อเสนอเพิ่มเติม ผลที่เกิดขึ้น คือ เกิดการตื่นตัวและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กรท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย วางรากฐานสำหรับการพัฒนาชุมชนเชิงบูรณาการในระยะยาว จุดเด่นของการดำเนินงานโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ครอบคลุมทุนหลายมิติ ทำให้เห็นศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่เชื่อมโยงการพัฒนา กับบริบทจริงของชุมชน

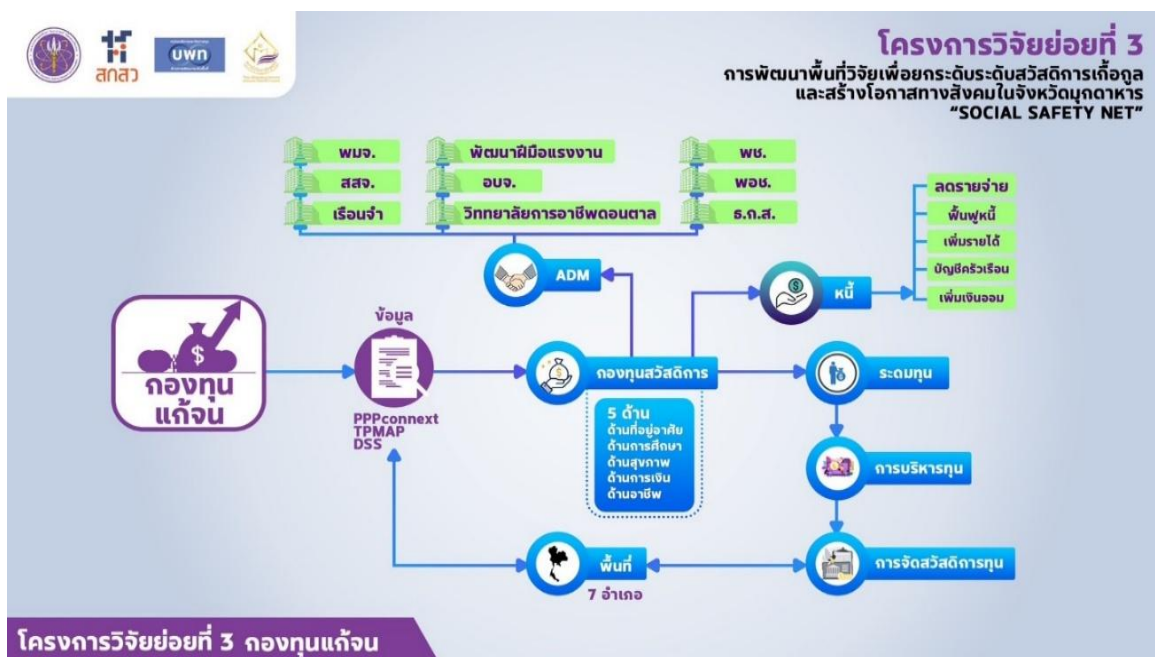

ภาพที่ 4.58 คัดเลือกคณะกรรมการ/ร่างกฎระเบียบข้อบังคับกองทุน

2. เกิดโมเดลแก๊จน Social Safety Net เพื่อสร้างระบบสวัสดิการเกื้อกูลให้คนจน กลุ่มเปราะบาง คนด้อยโอกาสในชุมชนให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ เพิ่มขึ้นจากเดิม 1 โมเดล คือ

“โมเดลสวัสดิการเกื้อกูลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต (Inclusive Welfare Empowerment Model)” หรือเรียกอีกอย่างว่า “โครงการธนาคารกองทุนขยะออมทรัพย์ตำบลกกแดง” ซึ่งโมเดลนี้มุ่งเน้นการสร้างระบบสวัสดิการที่ครบวงจรและมีประสิทธิภาพ เพื่อเกื้อกูลและสนับสนุนคนจน กลุ่มเปราะบาง และคนด้อยโอกาสในชุมชน ให้สามารถเข้าถึงโอกาสในการพัฒนาอาชีพ การศึกษาที่มีคุณภาพ แหล่งเงินทุนประกอบอาชีพ และการบริการด้านสุขภาพ ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้อย่างยั่งยืน จากการกระบวนการทำงานในกิจกรรมที่ 2.2 ทีมวิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่เปิดเวทีประชาคมในการจัดทำกองทุนจำนวน 3 พื้นที่นำร่อง คือ ตำบลร่มเกล้า ตำบลกกแดง อำเภอนิคมน้ำอ้น และ ชุมชนนาโปใหญ่ เทศบาลเมืองมุกดาหารตำบลมุกดาหาร อำเภอมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ได้ร่วมกันออกแบบโมเดล Social Safety Net เป็นลักษณะ กองทุน กองบุญ เพื่อช่วยคนในชุมชนในด้านการเกิด เจ็บ และตาย ทุนประกอบอาชีพเมื่อสมาชิกขาดแคลนทุนทรัพย์ หรือดูแลกันยามขาดแคลนปัจจัยทางด้านการเงิน จึงเกิดชื่อโมเดล Social Safety Net ดังนี้

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลร่มเกล้า โครงการธนาคารกองทุนขยะออมทรัพย์ตำบลกกแดง และโครงการธนาคารขยะชุมชนนาโปใหญ่ เทศบาลเมืองมุกดาหาร ตำบลมุกดาหาร อำเภอมุกดาหาร แต่ละพื้นที่ได้นำดำเนินตั้งแต่ชื่อกองทุนเรียบร้อยแล้ว และว่าด้วยการตั้งคณะกรรมการของแต่ละกองทุนขึ้น ส่วนขั้นตอนต่อไปอยู่ระหว่างการดำเนินงานของแต่ละกองทุนครั้งต่อไป

ภาพประกอบที่ 4.64 “โมเดลสวัสดิการเกื้อกูลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต (Inclusive Welfare Empowerment Model)”

ผลการดำเนินงานในการจัดตั้งโครงการธนาคารขยะตำบลกกแดง พบว่า

ในพื้นที่ตำบลกกแดงจากการจัดเวทีประชาคมในชุมชนได้ข้อเสนอจากเวทีประชาคมว่าในชุมชนในหมู่บ้านมีขยะเยอะแยะมากมาย เราควรมีวิธีการบริหารจัดการขยะเหล่านี้ได้อย่างไร นายสุริยา องค์

อำมาตย์ รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการทำโครงการธนาคารขยะในเวทีประชาคมว่าเคยไปศึกษาดูงานจากเทศบาลอื่นแล้วเขาดำเนินการได้ผลโดยวิธีการเปลี่ยนขยะเป็นเงิน ในเวทีประชาคมเลยเห็นความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าวเลยมีมติให้ดำเนินงานโครงการธนาคารขยะภายใต้กองทุนขยะออมทรัพย์ในพื้นที่ตำบลกกแดง จำนวน 13 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลกกแดง โดยมีการบริการจัดการระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกกแดง และ ทีมคณะกรรมการแต่ละหมู่บ้านร่วมกันดำเนินงานโดยมีความเป็นมาดังนี้

ในปัจจุบัน ปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนเป็นเรื่องใหญ่และใกล้ตัว ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมของชาวตำบลกกแดงอย่างต่อเนื่อง ทั้งปัญหากองขยะล้น การจัดเก็บไม่ทัน ปัญหากลิ่นเหม็น และปัญหาเศรษฐกิจจากการจัดการของเสียที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดงได้ร่วมกับผู้นำชุมชน กลุ่มสตรี และประชาชนในพื้นที่ศึกษาแนวทางการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน, การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม, และ การพัฒนาเป็นแหล่งรายได้ในชุมชน ผลจากการประชุมระดมความคิดเห็นพบว่าชุมชนต้องการมีระบบที่เกิดประโยชน์ทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจ จึงเกิดแนวคิดในการจัดตั้ง “โครงการกองทุนขยะออมทรัพย์” ขึ้น

โดยเหตุผลในการก่อตั้ง ดังนี้

1. เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างเป็นรูปธรรม
2. เพื่อสร้างแรงจูงใจในการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง
3. เพื่อเปลี่ยนขยะให้เป็นทรัพยากร และสร้างมูลค่าเศรษฐกิจให้กับชุมชน
4. เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์ของครัวเรือนและชุมชนผ่านการรับซื้อขยะที่คัดแยกแล้ว
5. เพื่อเป็นต้นแบบการจัดการขยะให้พื้นที่ใกล้เคียง

โดยมีหน่วยงานร่วมดำเนินงาน รวมดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดง กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มสตรีตำบลกกแดง ประชาชนสมาชิกชุมชน และทีมวิจัยวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร โครงการได้กำหนดรูปแบบการดำเนินงานโดยให้สมาชิกชุมชนที่เข้าร่วมคัดแยกขยะประเภทต่าง ๆ เช่น ขยะรีไซเคิล (พลาสติก แก้ว กระดาษ โลหะ) ไปรษณีย์ของเสียอันตราย ฯลฯ แล้วนำมาฝากไว้กับศูนย์ขยะออมทรัพย์ที่ อบต.กกแดงกำหนดไว้

จากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลฯ จะประเมินราคาขยะที่คัดแยกได้และทำการซื้อคืนเป็นคะแนนเครดิตหรือเงินออมให้กับสมาชิก โดยใช้ระบบบัญชีกลาง ซึ่งสมาชิกสามารถนำคะแนนเครดิตนี้ไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แลกของใช้ หรือสะสมเป็นทุนออมสำหรับกิจกรรมชุมชน สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการเป็นครัวเรือนในตำบลกกแดงทุกเพศทุกวัย กลุ่มอาชีพที่สนใจเข้าร่วม เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ อาสาสมัครคัดแยกขยะจากชุมชน สมาชิกมีสิทธิและหน้าที่ร่วมกันดำเนินการดังนี้ ร่วมคัดแยกขยะในครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ ส่งมอบขยะที่คัดแยกแล้วตามเวลาที่กำหนด รับเงินออม/เครดิตเมื่อมีการประเมินขยะ เข้าร่วมประชุม/กิจกรรมของโครงการอย่างสม่ำเสมอ แนวทางการดำเนินงาน “โครงการธนาคารกองทุนขยะออมทรัพย์” กำหนดวันรับซื้อขยะเดือนละ 1-2 ครั้ง รับเฉพาะขยะรีไซเคิล เช่น พลาสติก กระดาษ ขวดแก้ว โลหะ ซึ่งน้ำหนักและบันทึกบัญชี บันทึกมูลค่าขยะเป็น “เงินออม” ของสมาชิก ออกสมุดบัญชีขยะออมทรัพย์ ช่องทางจำหน่ายขยะรวมระดับตำบลโดยรวมขยะจากทั้ง 13 หมู่บ้านโดยจัดรถรับบริการรับซื้อขยะตามหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลกกแดงจำนวน 13 หมู่บ้าน แล้วนำขยะที่รวมได้จำหน่ายให้ร้านรับซื้อรายใหญ่ในพื้นที่อำเภอโนนคำสร้อยต่อไป การจัดสรรรายได้ให้กับสมาชิกดำเนินการดังนี้ 1) 70-80% เป็นเงินออมของสมาชิก 2) 10-20% เข้ากองทุนกลาง และ 3) 5-10% เป็นค่าบริหารจัดการ

ภาพที่ 4.65 การคัดแยกขยะบ้านอู่ไม้

ภาพที่ 4.66 การรับซื้อขยะบ้านอู่ไม้

ภาพที่ 4.67 การคัดแยกขยะบ้านเหล่ากลาง

ภาพที่ 4.68 การรับซื้อขยะบ้านเหล่ากลาง

ภาพที่ 4.69 การรับซื้อขยะบ้านคำแฮดน้อย

ภาพที่ 4.70 การรับซื้อขยะบ้านคำแฮดน้อย

การดำเนินโครงการธนาคารกองทุนขยะออมทรัพย์ตำบลกกแดง มีกฎระเบียบการดำเนินงาน ดังนี้ 1) สมาชิกต้องคัดแยกขยะสะอาดก่อนนำมาฝาก 2) ไม่รับขยะอันตราย (ยกเว้นมีโครงการเฉพาะ) 3)

สมาชิกสามารถถอนเงินออมได้ปีละ 1-2 ครั้ง 4) กองทุนต้องมีการประชุมอย่างน้อยไตรมาสละ 1 ครั้ง 5) รายงานบัญชีต้องเปิดเผยต่อสมาชิกทุก 6 เดือน 6) เงินกองทุนใช้เพื่อสวัสดิการตามมติที่ประชุมเท่านั้น

ภาพที่ 4.71 นายคงชัย วังคำ ประธานกองทุนธนาคารขยะตำบลกกแดง ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดง พร้อมด้วยคณะกรรมการกองทุนฯ มอบเงินฌาปนกิจสงเคราะห์แก่ครอบครัวท่านผู้ใหญ่สินธร อุคำ ซึ่งเป็นสมาชิกกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ ธนาคารขยะตำบลกกแดง ที่เสียชีวิตและได้รับสิทธิคุ้มครอง

โครงการธนาคารกองทุนขยะออมทรัพย์ตำบลกกแดง มีโครงสร้างคณะกรรมการกองทุนระดับตำบล ดังนี้ ประธานกองทุน (นายก อบต. หรือผู้แทน) รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ผู้ตรวจสอบบัญชี ตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน (13 คน) และตัวแทนสตรี/เยาวชน/ผู้สูงอายุ ระดับหมู่บ้าน มีดังนี้ ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้แทน เหรัญญิก ฝ่ายรับซื้อและซังน้ำหนักรับ ฝ่ายบันทึกบัญชี และฝ่ายประชาสัมพันธ์

โครงการธนาคารกองทุนขยะออมทรัพย์ตำบลกกแดง มีรูปแบบการช่วยเหลือสมาชิกกองทุนสามารถช่วยเหลือสมาชิกได้ ดังนี้ 1) สวัสดิการพื้นฐาน เช่น เงินช่วยเหลือกรณีเจ็บป่วย เงินช่วยเหลืองานศพ ทุนการศึกษาเด็กยากจน และสนับสนุนผู้สูงอายุ/ผู้พิการ 2) สวัสดิการเศรษฐกิจ เช่น เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ทุนหมุนเวียนประกอบอาชีพ สนับสนุนอุปกรณ์ไร่/ไร่เคิล/รถเข็นขยะ และ 3) สวัสดิการสิ่งแวดล้อม เช่น สนับสนุนถังขยะคัดแยก กิจกรรมปลูกต้นไม้/รณรงค์ลดขยะ

ความสำเร็จของโครงการธนาคารกองทุนขยะออมทรัพย์ตำบลกกแดง มีดังนี้ 1) ครัวเรือนมีเงินออมเพิ่มขึ้น 2) ลดปริมาณขยะในชุมชน 3) เกิดสวัสดิการชุมชนที่บริหารโดยคนในพื้นที่ และ 4) สร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วม ความเชื่อมโยงเชิงพัฒนากองทุนขยะออมทรัพย์สามารถเป็นกลไกหนึ่งของระบบ Social Safety Net ในพื้นที่ โดยช่วยเพิ่มรายได้เสริม สร้างเงินออมฉุกเฉิน ลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจ และเสริมทุนทางสังคมของชุมชน

ภาพที่ 4.72 ขยะแยกแล้วรอรถรับซื้อมารับไปขายต่อ

ภาพที่ 4.73 ขยะแยกแล้วรอรถรับซื้อมารับไปขายต่อ

ภาพที่ 4.74 รถมาขยะไปขายร้านวงษ์พานิชย์

4.3.3 ผลการดำเนินโครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” รายละเอียดการดำเนินงานและผลลัพธ์ของการทำงานดังนี้

1) เพื่อยกระดับกลไกการบูรณาการความร่วมมือแบบพหุภาคี เพิ่มโอกาสของการเข้าถึงอาชีพ การศึกษาเรียนรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมขึ้น เพื่อจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม ด้วย อุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” ให้กับครัวเรือน ยากจนในพื้นที่ จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 3 อำเภอในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร คือ อำเภอเมือง อำเภอ หนองสูง และอำเภอนิคมน้ำอ้อย จำนวน 280 ครัวเรือน 295 คน เป็นการยกระดับกลไกการบูรณาการ ความร่วมมือแบบพหุภาคี ในบริบทของอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ธุรกิจหม่อนไหม จังหวัดมุกดาหาร มี บทบาทสำคัญในการเพิ่มโอกาสและขับเคลื่อนการพัฒนาในหลายด้านอย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้ การเพิ่ม โอกาสในการเข้าถึงอาชีพ ด้วยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเครือข่ายชุมชน ช่วยเปิดช่องทางและสร้างงานในสายอาชีพหม่อนไหมมากขึ้น ทำให้เกิดเครือข่ายการ เรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน ทำให้เกษตรกรมีทักษะและความสามารถในการปลูกหม่อน เลี้ยงไหมอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเป็นการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มผู้ผลิตให้มีความเข้มแข็ง สามารถรวมกลุ่มจัดการการผลิตและการตลาดได้ดียิ่งขึ้น ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มรายได้

การส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้และการถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นการทำงานร่วมกันของหลายภาค ส่วนทำให้เกิดการจัดอบรม ถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม และการแปรรูป ผลิตภัณฑ์หม่อนไหมสู่กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ และสนับสนุนการสร้างศูนย์เรียนรู้และแปลงสาธิตการปลูก หม่อนเลี้ยงไหมที่เป็นจุดเรียนรู้ร่วมในพื้นที่ชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้าศึกษาและแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการกระบวนการผลิตและการ แปรรูปสินค้าเพิ่มมูลค่า เช่น การสร้างผลิตภัณฑ์หม่อนไหมรูปแบบใหม่ ตลอดจนการใช้การตลาดดิจิทัล ช่วยขยายตลาด

การจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมโมเดลความร่วมมือแบบพหุภาคีช่วย สร้างระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งสำหรับครัวเรือนยากจนในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานยากจน และกลุ่ม เปราะบางทางสังคม สามารถเข้าถึงโอกาสการทำงานและการพัฒนาทักษะ การวางแผนเชิงพื้นที่และการ จัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทาง “Area Based Industry” ช่วยให้ผู้สามารถเพิ่มมูลค่า สินค้าหม่อนไหมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ (Value Chain) ช่วยสร้างระบบการตลาดที่เชื่อมโยงกับตลาด ภายในประเทศและต่างประเทศ ลดช่องว่างด้านรายได้และเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน เกิดการพัฒนาทางสังคมที่ครอบคลุม ทั้งในด้านการศึกษา สุขภาพ และโอกาสทางอาชีพ ส่งผลให้ลด ความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

ตารางที่ 4.30 ผลลัพธ์ที่สำคัญที่คาดว่าจะเกิดในธุรกิจหม่อนไหมจังหวัดมุกดาหาร

ผลลัพธ์สำคัญ	รายละเอียด
การรวมกลุ่มและเสริมสร้างวิสาหกิจชุมชน	เกิดกลุ่มผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมที่เข้มแข็ง มีการแลกเปลี่ยนความรู้และพัฒนาาร่วมกันในกลุ่ม
การส่งเสริมการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยี	มีศูนย์เรียนรู้ แปลงสาธิตและกิจกรรมอบรมอย่างต่อเนื่องสำหรับเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่
การสร้างผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่า	การวิจัยและนวัตกรรมทำให้เกิดผลิตภัณฑ์หม่อนไหมรูปแบบใหม่ที่ตอบสนองความต้องการตลาดทันสมัย
การจัดความยากจนและเสริมสร้างรายได้	ช่วยเกษตรกรกว่า 677 ครัวเรือน และแรงงานกว่า 2,700 คน ให้มีการพัฒนาอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืน
การบูรณาการการทำงานหลายภาคส่วน	มีการทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อขับเคลื่อนโครงการ

จากตารางที่ 4.30 พบว่า การยกระดับกลไกการบูรณาการความร่วมมือแบบพหุภาคีในอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ธุรกิจหม่อนไหม จังหวัดมุกดาหาร เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงอาชีพ การใช้ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนและเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นหัวใจสำคัญของการผลักดันธุรกิจหม่อนไหมสู่การเป็นอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ที่เข้มแข็งและมีศักยภาพแข่งขันทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ

โดยในปัจจุบันกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารมีจำนวนมากขึ้นเนื่องจากมีกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ เช่น วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหาร สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานมุกดาหาร 40 เรือนจำจังหวัดมุกดาหาร รวมถึงหน่วยงานท้องถิ่น โดยมีการสนับสนุนองค์ความรู้และงบประมาณ ซึ่งวิทยาลัยชุมชนมุกดาหารได้ให้การสนับสนุนองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม การจัดการที่ดินแปลงรวมรวมถึงการเป็นตัวกลางระหว่างศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหารในกรณีที่ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหารต้องการรวบรวมข้อมูลปัญหาของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ภาพที่ 4.75 ลงพื้นที่ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง รวบรวมข้อมูลปัญหาของกลุ่มเกษตรกร
ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

สรุปการลงพื้นที่ที่ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ปัญหาที่พบคือต้นหม่อนไม่เพียงพอและมีต้นหม่อนตายเป็นจำนวนมากเนื่องเมื่อปี พ.ศ.2567 ในพื้นที่ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ทางทีมวิจัยได้มีการขยายพื้นที่ทำแปลงรวมในพื้นที่โรงเรียนร่มเกล้าขยายโอกาส ซึ่งโรงเรียนอยู่ในพื้นที่ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร โดยห่างจากหมู่บ้านของกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมประมาณ 2 กิโลเมตร และประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคทำให้ต้นหม่อนอ่อนมีโอกาสรอดน้อยรวมถึงมีวัวเข้ามากินต้นหม่อนในพื้นที่แปลงรวมเนื่องจากแต่เดิมเป็นพื้นที่ว่างเปล่า ประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร จึงนำวัวเข้ามาเลี้ยง และในพื้นที่ขาดงบประมาณ

ภาพที่ 4.76 ลงพื้นที่ตำบลร่มเกล้า อำเภอนิคมน้ำอ้อย รวบรวมข้อมูลปัญหาของกลุ่มเกษตรกร
ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

สรุปการลงพื้นที่ที่ตำบลร่มเกล้า อำเภอนิคมน้ำอ้อย จังหวัดมุกดาหาร ปัญหาที่พบคือต้นหม่อนไม่เพียงพอและไม่มีประสบการณ์การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเนื่องเมื่อปี พ.ศ.2567 ในพื้นที่ตำบลร่มเกล้า

อำเภอนิคมน้ำจืด จังหวัดมุกดาหาร ทางทีมวิจัยได้มีการขยายพื้นที่ทำแปลงรวมในพื้นที่บ้านคำนางโสก ซึ่งอยู่ในพื้นที่ตำบลร่มเกล้า อำเภอนิคมน้ำจืด จังหวัดมุกดาหาร โดยพื้นที่แปลงรวมห่างจากหมู่บ้านของกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมประมาณ 1 กิโลเมตร และประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคทำให้ต้นหม่อนเติบโตช้ารวมถึงยังขาดความรู้การดูแลต้นหม่อนที่ถูกต้อง และกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ยังขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงไหมส่งผลให้อัตราการตายสูงกว่าปกติ

ภาพที่ 4.77 ลงพื้นที่เรือนจำชั่วคราวนาโสก ตำบลนาโสก อำเภอเมืองมุกดาหาร รวบรวมข้อมูลปัญหา กลุ่มผู้ต้องขังกองงานหม่อนเลี้ยงไหม

สรุปการพื้นที่เรือนจำชั่วคราวนาโสก ตำบลนาโสก อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ปัญหาที่พบคือไม่มีประสบการณ์การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเนื่องเมื่อปี พ.ศ. 2567 ในพื้นที่เรือนจำชั่วคราวนาโสก ตำบลนาโสก อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ทางทีมวิจัยได้มีการขยายพื้นที่ทำแปลงรวมในพื้นที่เรือนจำชั่วคราวนาโสกซึ่งอยู่ในพื้นที่ตำบลนาโสก อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร โดยพื้นที่แปลงรวมประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคทำให้ต้นหม่อนเติบโตช้ารวมถึงยังขาดความรู้การดูแลต้นหม่อนที่ถูกต้อง และกลุ่มผู้ต้องขังกองงานหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ยังขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงไหมส่งผลให้อัตราการตายสูงกว่าปกติ และหลังจากการแก้ไขปัญหา ไม่ว่าจะเป็นน้ำไม่เพียงพอ ต้นหม่อนไม่สมบูรณ์ และรวมถึงโรคในหนอนไหม ทางเรือนจำชั่วคราวนาโสกแก้ไขเสร็จสิ้นโดยได้รับความร่วมมือจากศูนย์ไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหาร ก็สามารถขยายและสร้างรายได้เพื่อเป็นแนวทางให้แก่ผู้ต้องขังโดยให้ผู้ต้องขังให้อาหารดังภาพที่ 4.73 และเก็บรังไหมเพื่อ หลังได้รับการ ดังภาพที่ 4.74

ภาพที่ 4.78 ผู้ต้องขังกองงานหม่อนเลี้ยงไหมฝึกอาชีพการเตรียมอาหารหนอนไหมในเรือนจำชั่วคราวนาโสก

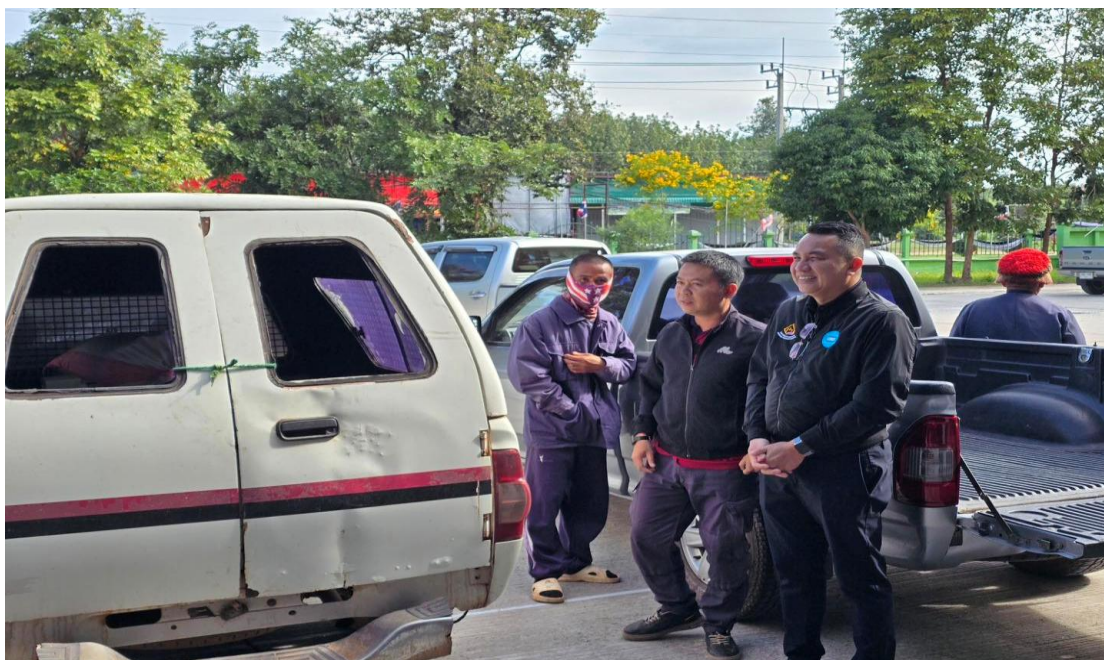

ภาพที่ 4.79 ผู้ต้องขังกองงานหม่อนเลี้ยงไหมฝึกอาชีพการดูแลรังไหมในเรือนจำชั่วคราวนาโสก

ภาพที่ 4.80 ลงพื้นที่ตำบลกกแดง อำเภอนิคมน้ำอูน รวบรวมข้อมูลปัญหาในกลุ่มเกษตรกร
ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

สรุปการลงพื้นที่ตำบลกกแดง อำเภอนิคมน้ำอูน จังหวัดมุกดาหาร ปัญหาที่พบคือต้นหม่อนไม่เพียงพอ ในพื้นที่ตำบลกกแดง อำเภอนิคมน้ำอูน จังหวัดมุกดาหาร โดยพื้นที่แปลงรวมห่างจากหมู่บ้านของกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมประมาณ 3 กิโลเมตร และประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคทำให้ต้นหม่อนเติบโตช้ารวมถึงยังขาดความรู้การดูแลต้นหม่อนที่ถูกต้อง และประสบปัญหาพันธุ์ไหมไม่แข็งแรงส่งผลให้อัตราการตายสูงกว่าปกติ รวมถึงมีกลุ่มเกษตรกรใหม่ในพื้นที่ยังขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงไหมส่งผลให้อัตราการตายสูงกว่าปกติ หลังจากทีมวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อรับปัญหาพร้อมนำปัญหาไปแก้ไขร่วมกับศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหาร ทำให้อำเภอนิคมน้ำอูนก็สามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมขายได้ตามปกติและยังได้รับเกียรติจากกรมการสหกรณ์ผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดข้างเคียง เยี่ยมชมศูนย์บ่มเพาะปลูกหม่อนเลี้ยงไหมตำบลกกแดงและที่ดินแปลงรวมตำบลกกแดง รวมถึงจุดรับซื้อรังไหมในตำบลกกแดง ดังภาพที่ 4.77 – 4.78

ภาพที่ 4.81 กรรมการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารลงพื้นที่จุดรับซื้อรังไหม
ในตำบลกกแดง

ภาพที่ 4.82 กรรมการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารลงพื้นที่เยี่ยมชมศูนย์บ่มเพาะปลูก
หมอนเลี้ยงไหมตำบลกกแดง

ภาพที่ 4.83 กรรมการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหารลงพื้นที่เยี่ยมชมที่ดินปลูกหม่อน
แปลงรวมตำบลกกแดง

ภาพที่ 4.84 ลงพื้นที่ตำบลนาโสก อำเภอเมืองมุกดาหาร รวบรวมข้อมูลปัญหากลุ่มเกษตรกร
ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

สรุปการลงพื้นที่ตำบลนาโสก อำเภอมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ปัญหาที่พบคือต้นหม่อนไม่เพียงพอและไม่มีประสิทธิภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเนื่องเมื่อปี พ.ศ.2567 ในพื้นที่ตำบลนาโสก อำเภอมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ทางทีมวิจัยได้มีการขยายพื้นที่ทำแปลงรวมในพื้นที่เรือนจำชั่วคราวนาโสกซึ่งอยู่ในพื้นที่ตำบลนาโสก อำเภอมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร โดยพื้นที่แปลงรวมห่างจากหมู่บ้านของกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมประมาณ 1 กิโลเมตร จึงสามารถแก้ไขกรณีต้นหม่อนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหมเบื้องต้นได้โดยกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ตำบลนาโสก อำเภอมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ได้เข้าไปขอซื้อใบหม่อนกับเรือนจำชั่วคราวนาโสกเพื่อแก้ไขปัญหามเบื้องต้นและประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคทำให้ต้นหม่อนเติบโตช้ารวมถึงยังขาดความรู้การดูแลต้นหม่อนที่ถูกต้อง และกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ยังขาดประสิทธิภาพในการเลี้ยงไหมส่งผลให้อัตราการตายสูงกว่าปกติ

ภาพที่ 4.85 ลงพื้นที่ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง รวบรวมข้อมูลปัญหาจากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

สรุปการลงพื้นที่ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ปัญหาที่พบคือต้นหม่อนไม่เพียงพอและไม่มีประสิทธิภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม แต่ด้วยในพื้นที่ลงพื้นที่ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ทางทีมวิจัยได้มีแก้ไขกรณีต้นหม่อนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหมเบื้องต้นได้โดยกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ได้เข้าไปขอซื้อใบหม่อนกับพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อแก้ไขปัญหามเบื้องต้นและประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคทำให้ต้นหม่อนเติบโตช้ารวมถึงยังขาดความรู้การดูแลต้นหม่อนที่ถูกต้อง และกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ยังขาดประสิทธิภาพในการเลี้ยงไหมส่งผลให้อัตราการตายสูงกว่าปกติและขาดงบประมาณ

ภาพที่ 4.86 ลงพื้นที่ตำบลบ้านเป่า อำเภอนองสูง รวบรวมข้อมูลปัญหาในกลุ่มเกษตรกร
ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

สรุปการลงพื้นที่ตำบลบ้านเป่า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ปัญหาที่พบคือต้นหม่อนไม่เพียงพอและไม่มีประสิทธิภาพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม แต่ด้วยในพื้นที่ลงพื้นที่ตำบลบ้านเป่า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ทางทีมวิจัยได้มีแก้ไขกรณีต้นหม่อนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหมเบื้องต้นได้โดยกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ตำบลบ้านเป่า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ได้เข้าไปขอซื้อใบหม่อนกับพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อแก้ไขปัญหเบื้องต้นและประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคทำให้ต้นหม่อนเติบโตช้ารวมถึงยังขาดความรู้การดูแลต้นหม่อนที่ถูกต้อง และกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ยังขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงไหมส่งผลให้อัตราการตายสูงกว่าปกติและขาดงบประมาณ โดยส่วนมากกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่ตำบลบ้านเป่า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็นกลุ่มผู้สูงอายุเลยทำให้กำลังแรงงานในพื้นที่มีน้อย

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหารได้สนับสนุนองค์ความรู้รวมถึงงบประมาณเช่น องค์ความรู้การปลูกต้นหม่อน การเตรียมแปลง การขยายพันธุ์หม่อนดังรูปที่ 4.13 เป็นการสนับสนุนพันธุ์หม่อนให้กับเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในจังหวัดมุกดาหาร เพื่อให้ต้นหม่อนเป็นอาหารให้แก่หนอนไหมรวมถึงการแปรรูปหม่อนให้เป็นทั้งอาหารสัตว์และอาหารคนและยังมีส่วนสำคัญในการขยายพันธุ์ไหมและการเลี้ยงดูไหมรวมถึงการป้องกันการเกิดโรคของหนอนไหมดังรูปที่ 4.14

ภาพที่ 4.87 มอบพันธุ์หม่อนแก่เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจังหวัดมุกดาหาร

ภาพที่ 4.88 ให้ความรู้การป้องกันการเกิดโรคของหนอนไหม

ภาพที่ 4.89 มอบหนอนใหม่แก่ทีมงานหม่อนเลี้ยงไหมในเรือนจำชั่วคราวนาโสก

ภาพที่ 4.90 ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เกษตรกรรายใหม่และผู้ต้องขังเรือนจำนาโสก

รวมถึงส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงไหมเนื่องจากเป็นพันธกิจของศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหาร สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานมุกดาหาร 40 ได้เข้ามามีส่วนร่วมเรื่องมาตรฐานอาชีพและมาตรฐานการแปรรูปชาใบหม่อน เรือนจำจังหวัดมุกดาหารได้สนับสนุนพื้นที่ในการในการจัดแปลงฝึกอาชีพเพื่อสร้างอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังโดยใช้พื้นที่เรือนจำชั่วคราวนาโสก และทางเรือนจำชั่วคราวยังให้การสนับสนุนเรื่องกำลังคนในการติดตั้งระบบน้ำในพื้นที่แปลงรวมของผู้ปลูกหม่อนดังรูปที่ 4.86

ภาพที่ 4.91 ติดตั้งระบบน้ำในพื้นที่แปลงรวมของผู้ปลูกหม่อน

ในส่วนของหน่วยงานท้องถิ่นมีการส่งเสริมและดูแลกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดงส่งเสริมด้านการแปรรูปและคอยเป็นตัวกลางเพื่อไกล่เกลี่ยปัญหาและดูแลการบริหารจัดการกลุ่มในพื้นที่เป็นต้น และยังมีภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมรวมถึงช่วยแก้ปัญหาของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารดังรูปที่ 4.87

ภาพที่ 4.92 บริษัท จุลไหมไทย ลงพื้นที่เพื่อติดตามปัญหาและแก้ปัญหาพร้อมกับกลุ่มเกษตรกร

ผลที่เกิดขึ้น พบว่า

1.1 เกิดกลไกเครือข่ายความร่วมมือระดับพื้นที่ โดยมีกลุ่มเครือข่ายไหมในพื้นที่ซื้อ มูจื่อถึง รับซื้อ ใบหม่อน รากต้นหม่อน รังไหมและหนอนไหมที่ตายเพื่อนำไปทำยาจีนส่งออกต่างประเทศ เนื่องจากในปัจจุบันตลาดรับซื้อรังไหมในจังหวัดมุกดาหารมี บริษัท จุลไหมไทย จำกัด โดยเป็นการเพิ่มทางเลือกและโอกาสให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ร่วมวางแผน ประเมิน และออกแบบรูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ กระจายความเสี่ยง หากพึ่งพาผู้รับซื้อเพียงรายเดียวหรือไม่ก็รายถ้าเกิดปัญหา เช่น ผู้ซื้อยกเลิกสัญญา ตัดลดราคา หรือเลิกกิจการ ธุรกิจจะได้รับผลกระทบหนัก การมีตลาดหลายที่ช่วยกระจายความเสี่ยง ทำให้ธุรกิจมีความมั่นคงมากขึ้น เพิ่มอำนาจต่อรอง เมื่อมีผู้รับซื้อหลายรายทำให้เกษตรกรสามารถเลือกขายให้ผู้เสนอราคาดีที่สุด ลดการถูกกดราคาหรือเงื่อนไขจากผู้ซื้อรายใหญ่รายเดียว เพิ่มยอดขายการเข้าถึงตลาดใหม่หรือกลุ่มผู้ซื้อใหม่ ทำให้มีโอกาสขายสินค้าได้มากขึ้น และรายได้ก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ตลาดผู้รับซื้อเพิ่มขึ้น หมายถึงโอกาสในการระบายสินค้าเพิ่มขึ้น ขยายธุรกิจได้ง่ายขึ้นเมื่อมีฐานผู้รับซื้อที่หลากหลาย จะเป็นพื้นฐานที่ดีในการขยายกิจการ เช่น เพิ่มกำลังผลิต เพิ่มสายผลิตภัณฑ์ใหม่ และสามารถปรับตัวตามตลาดได้ดีขึ้นหากตลาดใดตลาดหนึ่งซบเซา ก็ยังมีตลาดอื่นรองรับ ทำให้ธุรกิจปรับตัวได้ไวกว่าสร้างความน่าเชื่อถือในระยะยาว ธุรกิจที่มีเครือข่ายผู้ซื้อหลากหลาย มักถูกมองว่ามีความน่าเชื่อถือ และมีความมั่นคงมากกว่าธุรกิจที่พึ่งตลาดเดียว

1.2 พัฒนาโมเดล “อุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร” ร่วมมือกับสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Scientific and Technological Research) เป็นหน่วยงานวิจัยของรัฐ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์แก่กลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในจังหวัดมุกดาหาร โดยในวันที่ 12 กันยายน 2568 ผลประชุมสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ 1 สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยมีความต้องการหาเครือข่ายในการทำงานเพิ่มโดยมีทีมบริษัท มูจื่อถึง วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร และ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหาร เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในเรื่องของการทำการศึกษาการเพิ่มมูลค่าของผลพลอยได้จากอุตสาหกรรมการเลี้ยงไหม และการพัฒนากระบวนการผลิต "เกียงใช้" ที่มีสาร Beauvericin

จาก *Bombyx batryticatus* ร่วมกับเชื้อรา *Beauveria bassiana* โดยจะทำการวิจัยทดลองเลี้ยงไหมวัย 4-5 เป็นเกี้ยงไข่ในห้องปฏิบัติการของบริษัท มู่จื้อถั่ง "เกี้ยงไข่" ที่เกิดจากการติดเชื้อของหนอนไหม *Bombyx batryticatus* และแห้งตายตามธรรมชาติถูกนำมาใช้ในระบบการแพทย์แผนจีน หรือเรียกอีกอย่างว่า ผลิตภัณฑ์สมุนไพรจีน “เกี้ยงไข่” เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าให้กับเกษตรกรในพื้นที่ และจะลงมารับตัวไหมไปส่งมอบให้กับบริษัท มู่จื้อถั่ง ในช่วงเดือน พฤศจิกายน 2568 พร้อมลงมาสร้างโรงเรือนชั่วคราวให้กับบริษัท มู่จื้อถั่ง ทำเป็นทำการวิจัยการผลิต "เกี้ยงไข่" ในพื้นที่โดยศึกษาสายพันธุ์ เปรียบเทียบพันธุ์ 3 สายพันธุ์ ระหว่าง ไหมเมืองน่าน ศรีสะเกษ 72 และเหลืองสระบุรี พันธุ์ไหนให้สารสำคัญที่ทางแพทย์แผนจีนต้องการมากกว่าเพื่อนำผลการทดลองไปใช้ในการพัฒนายาในอนาคต โดยเป็นการทดลองให้เพาะเชื้อระบบปิดเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อของหนอนไหม *Bombyx batryticatus* ดังภาพที่ 4.88

ภาพที่ 4.93 ห้องปฏิบัติการของบริษัท มู่จื้อถั่ง "เกี้ยงไข่" ที่เกิดจากการติดเชื้อของหนอนไหม *Bombyx batryticatus*

1.3 ยกระดับรายได้ คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้วยโมเดล “อุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร” ให้กับครัวเรือน ยากจนในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 3 อำเภอในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร คือ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอหนองสูง และอำเภอนิคมน้ำอ้อย จำนวน 280 ครัวเรือน 295 คน โดยมีการติดตามกลุ่มครัวเรือนคนจนและแก้ไขปัญหาเนื่องจากการเลี้ยงไหมมี ปัญหาเรื่องโรคระบาดและการปลูกหม่อนมีปัญหาหลักๆอยู่ 2 เรื่องได้แก่ 1.ต้นหม่อนไม่เจริญเติบโต ทำให้ไม่สามารถนำไปเลี้ยงไหมได้เพียงพอ 2 .ปัญหาโรคที่เกิดกับต้นหม่อนเป็นต้น ทำให้หน่วยงานภาครัฐ อาทิเช่น ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติจังหวัดมุกดาหาร วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร กรมการปกครอง อำเภอนิคมน้ำอ้อย รวมถึงสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย มาวิเคราะห์เพื่อ แก้ไขปัญหาให้แก่กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และแก้ไขปัญหาเรื่องโรคจากใบหม่อนรวมถึงโรคจากการเลี้ยงไหม

2) เพื่อพัฒนาโมเดลใหม่แก่เจ้าหน้าที่การเรียนรู้ เพื่อจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร ด้วยแนวคิดอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” โมเดลใหม่แก่เจ้าหน้าที่ในจังหวัดมุกดาหารถูกพัฒนาโดยเน้นการบูรณาการทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันวิชาการ และชุมชนท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนอุตสาหกรรมหม่อนไหมอย่างเป็นระบบในลักษณะ “Area Based Industry” หรืออุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นครอบคลุมมิติทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และนวัตกรรมในห่วงโซ่มูลค่า ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ผลสำเร็จการจัดความยากจนอย่างเป็นรูปธรรม ครีวเรือนยากจนและกลุ่มเปราะบางได้รับคัดเลือก พัฒนาอาชีพ และได้รับการติดตามต่อเนื่องใน 7 อำเภอ รวม 1,890 ครีวเรือน

ตารางที่ 4.31 กลุ่มครีวเรือนคนจนในจังหวัดมุกดาหาร

อำเภอ	ตำบล	คนจนเดิมในระบบ 2567	Add on 68 (Exclusion)	รวมทั้งหมดคนจน 68 (ครีวเรือน)	รวมทั้งหมดคนจน 68 (คน)
นิคมคำสร้อย	7	295	25	320	1,068
ดอนตาล	7	117	20	137	466
หนองสูง	6	147	17	164	502
คำชะอี	9	265	62	327	961
หว้านใหญ่	5	87	31	118	328
ดงหลวง	6	220	14	234	825
เมือง	13	462	128	590	1,738
<u>รวม</u>	53	1,593	297	1,890	5,888

การสร้างมูลค่าเพิ่ม “ทั้งต้น” หม่อนและไหม มีการวางแผนบูรณาการ Value Chain ครบวงจร ตั้งแต่การปลูกหม่อนพันธุ์ดี แปรรูปใบ ลูก และรังไหม ไปจนถึงผลิตภัณฑ์น้ำลูกหม่อน ชาใบหม่อน ผงใบหม่อนไหม อาหารโคขุน อาหารปลา ฯลฯ วิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนความรู้ เทคโนโลยี และเชื่อมโยงตลาดทั้งภายในประเทศและส่งออก โดยบริษัทเอกชนร่วมจับคู่ธุรกิจ (Business Matching) กับกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและกลไกเชิงพื้นที่ที่หน่วยงานท้องถิ่น สถาบันการศึกษา เช่น วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร และศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ทำงานร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่องมีการจัดอบรม พัฒนาแรงงาน และเวทีประชุมติดตามผลการดำเนินงาน ครอบคลุมหลักสูตร Up-Skill และ Re-Skill ให้อยู่ในห่วงโซ่มูลค่าของอุตสาหกรรมหม่อนไหม และมีการขยายผลและการออกแบบนโยบายระดับจังหวัดบทเรียนจากโมเดลใหม่แก่เจ้าหน้าที่บูรณาการสู่แผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. 2566-2570 เพื่อขยายผลไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดในลักษณะการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากสู่ความยั่งยืน โดยเป็นแนวทางการถนอมตัวเมื่อไม่มีโครงการลงพัฒนาพื้นที่ซึ่งวิทยาลัยชุมชนมุกดาหารได้ปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากผู้ปฏิบัติงานหลักสู่โค้ชในกระบวนการส่งเสริมการเลี้ยงไหมขายรังของครีวเรือนยากจน ด้วยกระบวนการยกระดับการทำงานเพื่อการเตรียม

ความพร้อมในกลยุทธ์ Exit Strategy ให้แก่หน่วยงานที่มีพันธกิจในการส่งเสริมการเลี้ยงไหมขายรัง ได้แก่ 1) ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯมุกดาหาร มีหน้าที่ ดูแลพัฒนากลุ่มเลี้ยงไหมขายรังในการเทคโนโลยี การเลี้ยงไหมและนวัตกรรมขั้นตอนการเลี้ยงไหมขายรัง 2) องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดง มีหน้าที่ ดูแลบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจรวมถึงการเป็นที่ปรึกษาพัฒนากลุ่มวิสาหกิจ โดยในปัจจุบันด้านการ เปลี่ยนแปลงองค์การบริหารส่วนตำบลกกแดงเริ่มจากการเปลี่ยนจุดการรับซื้อรังไหมเนื่องจากจุดเดิมที่ บ้านอรัญญา ตำบลกกแดง อำเภอนิคมน้ำอ้อย จังหวัดมุกดาหาร มีพื้นที่คับแคบดังรูปที่ 4.89

ภาพที่ 4.94 จุดรับซื้อรังไหมแห่งเดิมบ้านอรัญญา

และไม่สะดวกในการประชุมกลุ่มวิสาหกิจและจุดรับซื้อรังไหมแห่งใหม่อาคารเอนกประสงค์องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดงเพื่อการประสานงานและดูแลกลุ่มวิสาหกิจ ดังรูปที่ 4.90

ภาพที่ 4.95 จุดรับซื้อรังไหมแห่งใหม่อาคารเอนกประสงค์องค์การบริหารส่วนตำบลกกแดง

3) วิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร มีหน้าที่ พัฒนากลุ่มเช่น การส่งเสริมการขาย การแปรรูป ซึ่งเป็นหลักสูตรระยะสั้นตามพันธกิจของวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร โดยในวันที่ 12 กันยายน 2568 ทีมจากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยประกอบด้วย 1.นางสาวสุภาวดี บัวบาน ตำแหน่งนักพัฒนาธุรกิจ 2.นายตันติกร เต็มแก้ว ตำแหน่งนักทดลองวิทยาศาสตร์บริการ 3.นางสาวนรีชา สุวรรณประทีป ตำแหน่งผู้ช่วยนักพัฒนาธุรกิจและ นายสัญญา ทองสีด้า ผู้อำนวยการศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหาร ประชุมหาแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยมุกดาหาร สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และ ศูนย์หม่อนไหม ดังภาพที่ 4.91 และในอีกส่วนภาคีที่เข้ามามีส่วนร่วมคือเพิ่มตลาดการรับซื้อของกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในจังหวัดมุกดาหารซึ่งเป็นตลาดใหม่เป็นการนำหม่อนไหมและหม่อนไปเป็นวัตถุดิบของสมุนไพรจีนดังภาพที่ 4.92

ภาพที่ 4.96 ประชุมหาแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยมุกดาหาร สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และ ศูนย์หม่อนไหม

ภาพที่ 4.97 ประชุมหาแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยมุกดาหาร สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และ บริษัท มู จี้อ ถึง

ผลที่เกิดขึ้น พบว่า การยกระดับร่วมกับภาคธุรกิจคือบริษัทจุลไหมไทยจำกัด ที่มีแนวคิดการทำงานร่วมกับชุมชนแบบมีธรรมาภิบาลบนฐานคิดสร้างโอกาสให้กับชุมชนและคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นหุ้นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อน Pro-poor value chain และมียอดขายจากกลุ่มคนจนเพิ่มขึ้นทุกเดือนเนื่องจากกลุ่มครัวเรือนคนจนที่เข้าสู่โครงการไหมแก่นจนสามารถสร้างรายได้จากการเลี้ยงไหมขายรังเฉลี่ย 5,000 – 7,000 บาทต่อเดือนเนื่องจากการสร้างรายได้การเลี้ยงไหมขายรังโดยส่วนมากในสมัยก่อนการเลี้ยงไหมมีการขายเส้นไหมและผ้าไหมเพียงอย่างเดียวและได้ส่งเสริมเทคโนโลยีและสนับสนุนการปลูกหม่อนในที่ดินแปลงรวม อีกทั้งยังมีการส่งเสริมแปลงหม่อนรวมของกลุ่มครัวเรือนคนจนในพื้นที่เพื่อให้ใบหม่อนเพียงพอต่อการเลี้ยงไหมขายรังส่งผลเพื่อให้การเลี้ยงไหมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นดังตารางที่ 4.93 – 4.96

**รูปแบบการจัดสรรที่ดินแปลงรวมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน
ในอำเภอนิคมคำสร้อย**

1. วีรพงษ์ หนูจิตร	2. สุดา เพ็ญแจ่ม	3. บุญล้อม บุญประกอบ	4. วีรดา คำนบ	5. วีรพงษ์ บุญเต็ม
10. บุญมี มาดาสัก	9. แสงอรุณ วงศ์แสง	8. ศิริทิพย์ นราธร	7. ดาวเรือง มาดาสัก	6. บุญเลิศ จิตรเชื้อ
11. สมนึก โชติบุษ	12. จันทรเพ็ญ หนูจิตร	13. อนันต์ คำภูมิ	14. เหม สุวรรณสาร	
15. สาย โสภณพันธ์	16. บุญมา โชติบุษ	17. บุญเลิศ จิตรเชื้อ	18. สมพร จิตรเชื้อ	19. เพ็ญศรี กุมารัง
20. ผ่องอำไพ สิงห์ศรี	21. อัญญาบุษ มาธิบุษ	22. กล้วย แสงทอง	23. สุนิธดา มาดาสัก	มีทั้งหมด 83 ไร่ จัดสรรให้กลุ่มเป้าหมาย พร้อมดำเนินการแล้ว 27 แปลง/ไร่
24. เกษ จิตรเชื้อ	25. สมคิด จากผา	26. กัญญาวิธ จันเกษม	27. บุญเพ็ญ ผดุงทอง	

ภาพที่ 4.98 รูปแบบการใช้พื้นที่แปลงรวมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม
ต.กกแดง อ.นิคมคำสร้อย จ.มุกดาหาร

จากภาพที่ 4.94 แสดงให้เห็นโมเดลการใช้เทคโนโลยีการจัดการแปลงรวม การขยายพื้นที่ปลูกหม่อนจำหน่ายให้ผู้ประกอบการเลี้ยงไหมในและนอกพื้นที่รูปแบบการใช้พื้นที่แปลงรวมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ตำบลกกแดง อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร เพื่อแก้ปัญหากลุ่มครัวเรือนคนจนที่ไม่มีที่ดินทำกินและอยากยกระดับรายได้จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในจังหวัดมุกดาหารโดยเป็นการใช้พื้นที่นิคมสร้างตนเองคำสร้อย โดยมีหลักเกณฑ์ ต้องอยู่ในกลุ่มครัวเรือนคนจนและกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของโครงการวิจัย และเสียค่าเช่าปีละ 200 บาทต่อไร่

ภาพที่ 4.99 รูปแบบการใช้พื้นที่แปลงรวมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเรือนจำชั่วคราวนาโสภ

จากภาพที่ 4.95 แสดงให้เห็นโมเดลการใช้เทคโนโลยีการจัดการแปลงรวม การขยายพื้นที่ปลูกหม่อนจำหน่ายให้ผู้ประกอบการเลี้ยงไหมในและนอกพื้นที่รูปแบบการใช้พื้นที่แปลงรวมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเรือนจำชั่วคราวนาโสภ อำเภอมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร

ภาพที่ 4.100 รูปแบบการใช้พื้นที่แปลงรวมในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมโรงเรียนร่มเกล้าขยายโอกาส

ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

จากภาพที่ 4.96 แสดงให้เห็นโมเดลการใช้เทคโนโลยีการจัดการแปลงรวม การขยายพื้นที่ปลูกหม่อนจำหน่ายให้ผู้ประกอบการเลี้ยงไหมในและนอกพื้นที่รูปแบบการใช้พื้นที่แปลงรวมในการปลูกหม่อน

เลี้ยงไหมโรงเรียนร่มเกล้าขยายโอกาส ตำบลหนองแคน อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร โดยใช้พื้นที่โรงเรียนร่มเกล้าขยายโอกาสซึ่งเป็นโรงเรียนร้างในพื้นที่ตำบลดงหลวงโดยปัจจุบันไม่ได้ใช้งานจึงทำให้เป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่าโดยทางโครงการวิจัยและผู้นำชุมชนมองเห็นถึงความสำคัญของการใช้พื้นที่เพื่อพัฒนากลุ่มครัวเรือนยากจนในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของพื้นที่

ภาพที่ 4.101 การติดตั้งระบบน้ำในที่ดินแปลงรวม

จากภาพที่ 4.97 แสดงให้เห็นโมเดลการใช้เทคโนโลยีการจัดการแปลงรวม การขยายพื้นที่ปลูกหม่อนจำหน่ายให้ผู้ประกอบการเลี้ยงไหมในและนอกพื้นที่และได้รับการสนับสนุนจากเรือนจำชั่วคราวนาโสกในการติดตั้งระบบน้ำให้ที่ดินแปลงรวมของกลุ่มครัวเรือนคนจนในพื้นที่เพื่อให้ใบหม่อนเพียงพอต่อการเลี้ยงไหมขายรังส่งผลเพื่อให้การเลี้ยงไหมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) เพื่อพัฒนาโมเดลเศรษฐกิจฐานราก เกิดเมนูอาชีพใหม่ ด้วยอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” ลักษณะความยากจนในมุกดาหารมีความซับซ้อนและมีหลายปัจจัย เช่น ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ การศึกษา หนี้สินเพื่อการอุปโภคบริโภค และความไม่เสมอภาคของรายได้ (Gini Coefficient) การจำแนกกลุ่มความยากจน แบ่งเป็น 4 ระดับ: กลุ่มอยู่ไม่ได้มี (1%) กลุ่มอยู่ยาก (46%) กลุ่มอยู่ได้ (24%) กลุ่มอยู่ดี (29%) ตัวชี้วัดและดัชนีของจังหวัดมุกดาหารมีดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI) อยู่ที่ 0.4233 ซึ่งอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ (อันดับ 69 จาก 77 จังหวัด) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนในพื้นที่นอกเขตเทศบาลประมาณ 4,400-5,100 บาท โดยมีสัดส่วนคนจนในบางตำบลสูงถึง 5.4% (ดร.ทิวากร เหล่าลีอาและคณะ, 2023) สาเหตุและปัจจัยความยากจน ทุนทรัพยากรธรรมชาติขาดแคลนที่ดินทำกิน ระบบจัดการน้ำไม่ดี ทุนสังคมเกษตรกรรมล้าหลัง ขาดเทคโนโลยี ทุนกายภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง การแก้ไขปัญหา มีการพัฒนาระบบการส่งต่อและช่วยเหลือ เช่น ช่อมแซมที่อยู่อาศัย พัฒนาอาชีพ และการศึกษามีการบูรณาการหน่วยงานทั้งในระดับจังหวัด ท้องถิ่น และเอกชนร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชนข้อเสนอเชิงนโยบาย มีการออกแบบโมเดลแก้โมเดลใหม่

แก้จน รวมถึงการพัฒนาระบบข้อมูลและการติดตามช่วยเหลืออย่างแม่นยำและต่อเนื่อง โดยการสร้างอาชีพในกลุ่มครัวเรือนยากจนตามบริบทจังหวัดมุกดาหารส่วนมากขาดที่ดินทำกิน จังหวัดมุกดาหารเผชิญปัญหาความยากจนที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมิติ ต้องอาศัยการบูรณาการหลายภาคส่วนและการพัฒนาแบบบูรณาการเพื่อช่วยเหลือที่ตรงจุดและยั่งยืน โดยการออกแบบศูนย์บ่มเพาะอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ธุรกิจโรงเรือนหม่อนไหมรวมให้เป็นโมเดลสำหรับกลุ่มครัวเรือนคนจนที่ขาดที่ทำกินเพื่อยกระดับรายได้จากการเลี้ยงไหมซึ่งสำหรับผู้เลี้ยงไหมรายใหม่มีรายได้เพิ่มขึ้นประมาณ 5,000 – 7,000 บาทต่อเดือน เนื่องจากการสร้างรายได้การเลี้ยงไหมขายรังโดยส่วนมากในสมัยก่อนการเลี้ยงไหมไม่ได้ขายรังเพียงอย่างเดียวโดยมีการขายเส้นไหมและผ้าไหม แต่ในอดีตไม่ได้มีเทคโนโลยีในการสาวเส้นไหมเข้ามาช่วยจึงทำการผลิตใช้เวลาค่อนข้างมากและทำให้เกิดต้นทุนสูงโดยทางโครงการได้ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเครื่องสาวไหม โดยในอดีตการสาวไหม 8 ชั่วโมงสามารถผลิตเส้นไหมได้ 300 กรัม แต่หลังจากการใช้เครื่องสาวไหมการสาวไหม 8 ชั่วโมงสามารถผลิตเส้นไหมได้ 1,000 กรัม และ เนื่องจากผ้าไหมมีราคาที่สูงและใช้เวลาการผลิตนานจึงทำให้ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร นิยมการใช้ผ้าฝ้ายมากกว่าไหม แต่หลังจากที่นักวิจัยได้ทำการสำรวจและออกแบบร่วมทางกลุ่มทอผ้าในอำเภอนิคมน้ำคำสร้อยและศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหาร พัฒนาชุมชนอำเภอนิคมน้ำคำสร้อย

ผลที่เกิดขึ้น พบว่า การยกระดับกระบวนการพัฒนาศักยภาพและทักษะ การส่งต่อความช่วยเหลือครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายบนฐานทุนการดำรงชีพ ศักยภาพ บริบท และความพร้อมของครัวเรือนเป้าหมายด้วยกระบวนการ Empowerment เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเป็นส่วนหนึ่งของ Pro-poor value chain เป็นกระบวนการทำงานแบบพหุภาคีด้วยพลังการขับเคลื่อนงานผ่านกลไกผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร ด้วยการสร้างการรับรู้และการยอมรับร่วมกันในระดับพื้นที่ ตำบล อำเภอ และ เป็นการสร้างอาชีพจากฐานทุนการดำรงชีพ ศักยภาพ บริบท คือการเลี้ยงไหม โดยเป็นอาชีพที่มีองค์ความรู้เดิมในอดีตแต่ขาดการสืบทอดจะถูกถอดบทเรียนสู่การขยายผลการดำเนินงานในอำเภออื่น ๆ ต่อไป ดังตารางที่ 4.32 แสดงนวัตกรรม/เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการยกระดับโมเดลแก้จนในโครงการย่อยที่ 3

ตารางที่ 4.32 แสดงนวัตกรรม/เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการยกระดับโมเดลแก๊จนในโครงการย่อยที่ 3

โมเดลแก๊จน	นวัตกรรม/เทคโนโลยี
โมเดลหม่อนอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ 1.โมเดลการใช้เทคโนโลยีผลิตอาหารสัตว์อัดเม็ด โดยใช้หม่อนเป็นตัวนำส่วนผสมหลักของอาหารสัตว์เพื่อลดต้นทุนโปรตีนจากพืชและสัตว์ที่มีราคาแพง เช่น อาหารสัตว์จากใบหม่อนอัดเม็ด ไก่ เป็ด นก หมู โคพื้นบ้าน โคขุน ปลา และกระต่าย	 อาหารสัตว์อัดเม็ดจากใบหม่อน
2.โมเดลเรื่องเส้น เช่น เส้นบะหมี่ เส้นข้าวเปียวญวน เส้นใหญ่ราดหน้า และแผ่นเกี้ยว ล้วนมีใบหม่อนเป็นส่วนผสมหลักในการผลิตเพื่อส่งสินค้าใหม่ ตลาดใหม่และตลาดเก่าในพื้นที่	 เส้นบะหมี่ใบหม่อน เส้นข้าวเปียวญวน

	 แผ่นกล้วยจากใบหม่อน
3.ไวน์หม่อนเบอร์รี่	
โมเดลไหมอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ 1.ไหมขายรัง	 เลี้ยงไหมเพื่อขายยังไหม
2.ผ้าไหมจากเส้นใยไหม	 ผ้าไหม

4.3.4 ผลการดำเนินงานโครงการวิจัย โครงการย่อยที่ 4 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการ ภัยพิบัติใน จังหวัดมุกดาหาร “Disaster risk management” รายละเอียดการดำเนินงานและผลลัพธ์ของการทำงานดังนี้

1) พัฒนาและยกระดับกลไกการความร่วมมือเพื่อบริหารจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ ด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมพร้อมใช้ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับผู้เสี่ยงภัยในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

1 การเตรียมการก่อนการประชุม

1.1 เปิดเวทีประชาคมวิเคราะห์บริบทพื้นที่รวบรวมข้อมูลสถานการณ์ภัยพิบัติในพื้นที่ เช่น น้ำท่วม และ น้ำแล้ง ด้วยภาพถ่ายทางอากาศวิเคราะห์พื้นที่มุมสูงสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่หลัก รวมถึงข้อมูลประชากรกลุ่มเสี่ยงร่วมกับคณะทำงานช่วยเหลือประชาชนด้านภัยพิบัติระดับตำบล จำนวน 6 พื้นที่ที่ได้รับความเสี่ยง คือ เทศบาลตำบลดงหลวง เทศบาลตำบลชะโนดน้อย องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว องค์การบริหารตำบลหนองแคน องค์การบริหารส่วนตำบลพังแดง และ เทศบาลตำบลกกตูม และระดับอำเภอดงหลวง ประกอบด้วย นายอำเภอดงหลวง ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยอำเภอ ดงหลวง สำนักงานเกษตรอำเภอ ดงหลวง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ดงหลวง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภอ ดงหลวง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

1.2 คัดเลือกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เชิญผู้แทนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, หน่วยงานราชการ, ผู้นำชุมชน, กลุ่มอาสาสมัคร, ภาควิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีภัยพิบัติ

1.3 จัดเตรียมองค์ความรู้ การใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรม เช่น ระบบเตือนภัยล่วงหน้า , แผนที่เสี่ยงภัย, แอปพลิเคชันแจ้งเหตุ, เซนเซอร์วัดระดับน้ำ ฯลฯ ที่สามารถถ่ายทอดและทดลองใช้ในพื้นที่ได้

ภาพที่ 4.102 กิจกรรมออกแบบการทำงานภัยพิบัติ พร้อมในพื้นที่

ภาพที่ 4.103 ออกแบบกิจกรรมเตรียมความ ด้านภัยพิบัติในพื้นที่ ตำบลพังแดง

ภาพที่ 4.104 วิเคราะห์บริบทพื้นที่เส้นทางน้ำท่วม

ภาพที่ 4.105 วิเคราะห์บริบทพื้นที่เส้นทางน้ำท่วม

ภาพที่ 4.106 สำรวจพื้นที่น้ำท่วม

ภาพที่ 4.107 สำรวจพื้นที่น้ำท่วม

ภาพที่ 4.108 นั่งเรือสำรวจพื้นที่น้ำท่วม

ภาพที่ 4.109 นั่งเรือสำรวจพื้นที่น้ำท่วม

ภาพที่ 4.110 ศึกษาเส้นทางน้ำแต่ละจุดที่ไหล
ท่วมในชุมชน

ภาพที่ 4.111 ศึกษาเส้นทางน้ำแต่ละจุด
ที่ไหลท่วมในชุมชน

ภาพที่ 4.112 ดร.ทิวากร เหล่าลือชา หัวหน้าโครงการฯ มอบถุงยังชีพร่วมกับท่านนายอำเภอคลองหลวง
นายพิเชษฐ์ ศรีมารุต แก่ผู้ประสบภัยน้ำท่วมตำบลพังแดง ตำบลกกตูม อำเภอดงหลวง
จังหวัดมุกดาหาร เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในยามที่พี่น้องเดือนร้อนและช่วยเหลือเบื้องต้น

2 การประชุมกลุ่มใหญ่ (Plenary Session)

2.1 กล่าวเปิดและชี้แจงวัตถุประสงค์ เน้นเรื่องการพัฒนา “กลไกที่ใช้งานได้จริง” และเป็นระบบที่ชุมชนมีส่วนร่วม

2.2 บรรยายองค์ความรู้ ถ่ายทอดข้อมูลและแนวโน้มการจัดการภัยพิบัติแบบบูรณาการ
ทั้งในด้านการบริหารจัดการความเสี่ยง การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในระบบเตือนภัย กรณีตัวอย่าง
จากพื้นที่

ภาพที่ 4.113 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ข้อมูลพื้นที่ และ แนวโน้มการจัดการภัยพิบัติแบบบูรณาการด้านภัยพิบัติในพื้นที่ตำบลพังแดง

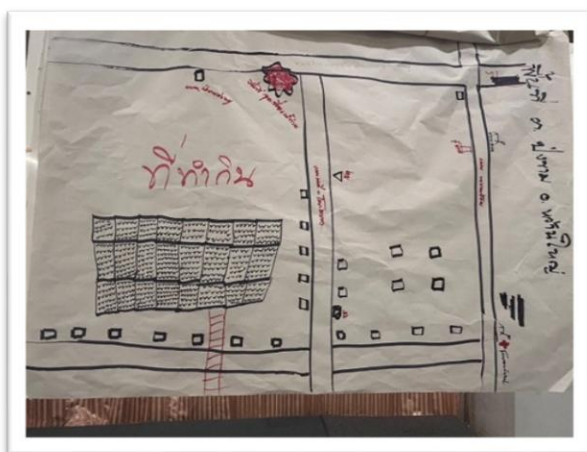
ภาพที่ 4.114 กิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์น้ำท่วมตำบลพังแดง

3 การประชุมกลุ่มย่อยเชิงปฏิบัติการ (Workshop) แบ่งกลุ่มตามพื้นที่อำเภอหรือกลุ่มเป้าหมาย และดำเนินการดังนี้

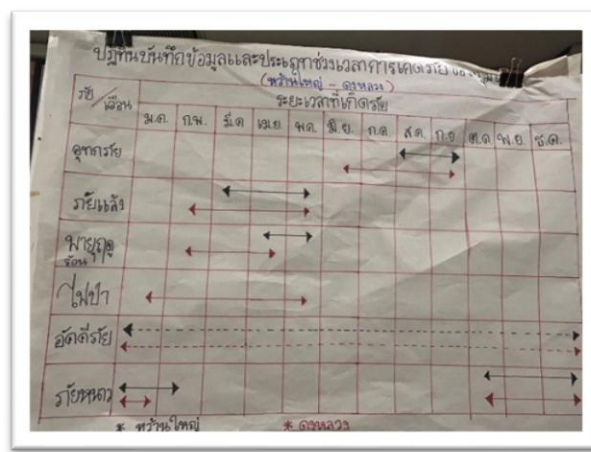
3.1 วิเคราะห์ปัญหาและภัยเสี่ยงในพื้นที่ ระบุรูปแบบภัยพิบัติ ความถี่ จุดเสี่ยง และผลกระทบที่เกิดขึ้น ระบุประชากรกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก ผู้พิการ

3.2 สังเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น บุคลากร อปพร., อสม., อาสาสมัครชุมชน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องสูบน้ำ เรือ แหล่งน้ำสำรอง เทคโนโลยีที่มี หรือควรนำมาใช้

3.3 ออกแบบระบบกลไกในระดับพื้นที่ แผนผังกลไก ใครทำอะไร เมื่อไร อย่างไร (Who-What-When-How) การจัดตั้งคณะทำงานหรือศูนย์บัญชาการชุมชน การสื่อสารข้อมูลและเตือนภัย (เช่น แอป, วิทยุ, เสียงตามสาย, ระฆัง, กลอง) แนวทางการใช้นวัตกรรมที่เหมาะสม (เช่น โดรนสำรวจน้ำ, ระบบแจ้งเตือนผ่านมือถือ)

ภาพที่ 4.115 วิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ

ภาพที่ 4.116 ปฏิทินช่วงเวลาเกิดภัยพิบัติ

4 การนำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอโมเดลกลไกของตนเอง เปิดเวทีวิพากษ์-แสดงความคิดเห็นร่วมจากผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง พร้อมข้อเสนอแนะแก้ไข

ภาพที่ 4.117 กิจกรรมวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

5 สรุปผลและวางแนวทางการขับเคลื่อน จัดทำร่างกลไกความร่วมมือระดับพื้นที่ (ระดับอำเภอ/ตำบล) ให้เป็นเอกภาพ สรุปเป็น “แผนการดำเนินงาน/แผนที่นำทาง (Roadmap)” ที่ระบุ กิจกรรมหลัก ระยะเวลาดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ ตัวชี้วัดความสำเร็จ เสนอแผนต่อที่ประชุมระดับจังหวัดเพื่อให้เกิดการรับรองและผลักดันให้ใช้จริง

6 การติดตามและประเมินผล วางระบบติดตามผลการขับเคลื่อนกลไก เช่น การประชุมทบทวนทุก 6 เดือน จัดทำแบบประเมินความเข้มแข็งของกลไก (เช่น ผ่านตัวชี้วัดเรื่องการมีส่วนร่วม, ความเร็วในการตอบสนอง, ความพึงพอใจของชุมชน)

การดำเนินกิจกรรม

1. การยกระดับกลไกความร่วมมือแบบบูรณาการ เกิดกลไกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ อปท. ภาควิชาการ และภาคประชาชนในระดับพื้นที่พัฒนา “คณะทำงานระดับพื้นที่” ที่มีการประชุมอย่างเป็นระบบ และมีแผนบูรณาการด้านภัยพิบัติร่วมกันเสริมสร้างช่องทางสื่อสารระหว่างหน่วยงานและชุมชนผ่านระบบแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า

2. การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมพร้อมใช้ในระดับพื้นที่ ประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (GIS) ในการทำแผนที่ความเสี่ยงรายตำบล พัฒนาแอปพลิเคชัน/ระบบฐานข้อมูลออนไลน์ สำหรับแจ้งเตือนและติดตามสถานการณ์น้ำ ส่งเสริมการใช้ เครื่องมือท้องถิ่น เช่น เครื่องสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ และฝายชะลอน้ำชุมชนนำเสนอ นวัตกรรมจัดการน้ำชุมชน ที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ เช่น บ่อแก้ม แก้มลิง และธนาคารน้ำใต้ดิน

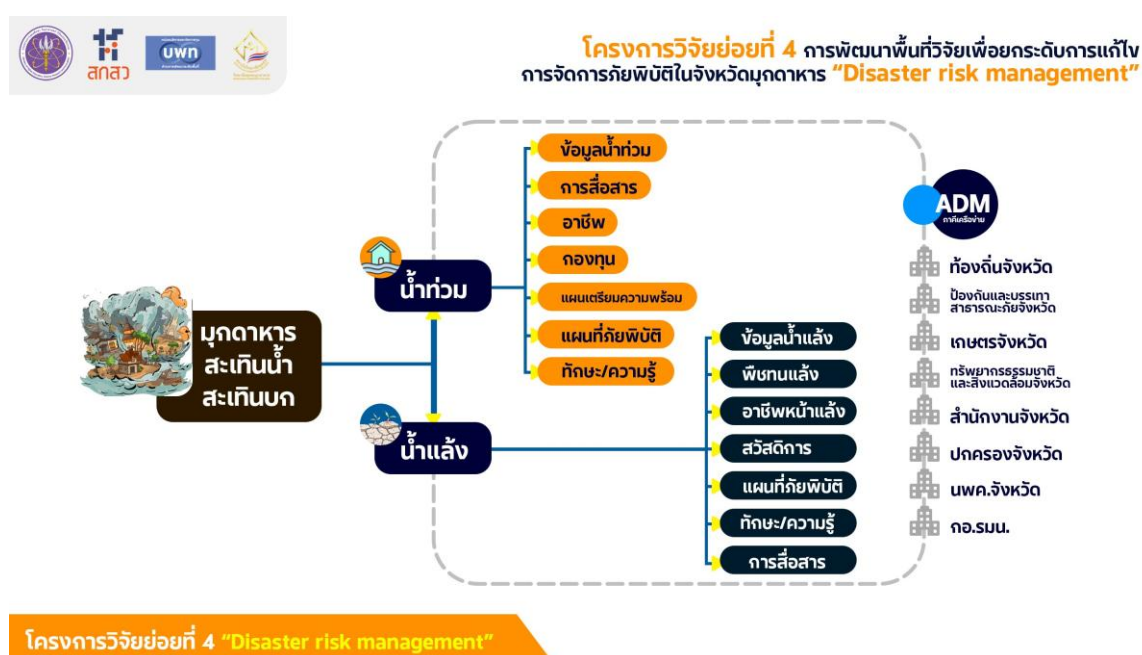
3. การพัฒนาศักยภาพชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการฝึกอบรมและจำลองสถานการณ์ภัยพิบัติ (Simulation) ให้แก่แกนนำชุมชน ส่งเสริม “กลุ่มอาสาสมัครภัยพิบัติ” ที่มีความรู้ด้านการป้องกันภัยเบื้องต้นและการให้ความช่วยเหลือผู้เปราะบาง พัฒนาแผนปฏิบัติการชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Community-based Disaster Plan)

4. ผลลัพธ์เชิงพื้นที่และเชิงนโยบาย มีการจัดทำ “ธรรมนูญภัยพิบัติชุมชน” และแผนเผชิญเหตุในหลายตำบลที่เคยประสบภัยซ้ำซาก หน่วยงานท้องถิ่นสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ใน

แผนพัฒนาท้องถิ่น เช่น แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย/แผนพัฒนาสังคม ผลการดำเนินงานถูกรวบรวมเป็นองค์ความรู้ต้นแบบเพื่อขยายผลในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง

5. ประโยชน์ต่อกลุ่มเปราะบางและผู้มีรายได้น้อย กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงระบบเตือนภัยและการช่วยเหลือฉุกเฉินได้เร็วขึ้น คราวเรือนยากจนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอาชีพ ฟื้นฟูรายได้หลังประสบภัย ลดความสูญเสียทั้งในมิติทรัพย์สิน สุขภาพ และโอกาสในการฟื้นตัวหลังภัยพิบัติ

2) พัฒนาระบบการจัดการภัยพิบัติ (Disaster Risk Management) 3 ระยะ คือ ก่อนเกิดภัยพิบัติ ระหว่างเกิดภัยพิบัติ และระยะฟื้นฟูจากภัยพิบัติเพื่อช่วยเหลือครัวเรือนยากจนด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพครัวเรือนยากจน ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

ภาพที่ 4.118 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการภัยพิบัติในจังหวัดมุกดาหาร “Disaster risk management”

การดำเนินกิจกรรม

1. โมเดลภัยพิบัติจังหวัดมุกดาหารถูกออกแบบภายใต้แนวคิด “การจัดการภัยพิบัติโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน (Area-Based Disaster Management)” และ “การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (Multisectoral Participation)” เพื่อสร้างระบบที่ตอบสนองต่อภัยพิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะต่อชุมชนยากจนและกลุ่มเปราะบาง

2. องค์ความรู้ที่สำคัญในการประกอบสำคัญของโมเดล

2.1 ฝึกอบรมให้ความรู้การใช้ระบบข้อมูลความเสี่ยงเชิงพื้นที่จัดทำ แผนที่ภัยพิบัติ (Hazard & Risk Map) รายตำบลด้วยเทคโนโลยี GIS จัดตั้ง ศูนย์ข้อมูลภัยพิบัติชุมชน เชื่อมต่อกับหน่วยงานระดับจังหวัด

2.2 สร้างกลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่จัดตั้ง คณะทำงานภัยพิบัติระดับตำบล โดยมีภาค

ประชาชน ภาครัฐ และ อปท. ร่วมเป็นแกนกลางพัฒนา แผนปฏิบัติการชุมชน ที่ครอบคลุมก่อน-ระหว่าง-หลังภัย

2.3 ฝึกอบรมให้ความรู้การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมพร้อมใช้นาระบบ เตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning

System) ผ่าน SMS/เสียงตามสาย/แอปฯ ใช้ นวัตกรรมท้องถิ่น เช่น ฝายชะลอน้ำ บ่อแก้ม/แก้มลิง/ธนาคารน้ำใต้ดิน เพื่อจัดการน้ำ

2.4 พัฒนาศักยภาพคนและชุมชนเป็น ADM ในพื้นที่ จัดตั้ง ทีมอาสาภัยพิบัติชุมชน (CBDRM Volunteer) มีทักษะด้านการปฐมพยาบาล การช่วยเหลือเบื้องต้นส่งเสริม ศูนย์การเรียนรู้ภัยพิบัติ ในโรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.5 ประชุมพัฒนากลไกเชิงนโยบายและงบประมาณบูรณาการโมเดลเข้ากับ แผนพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดสร้างกลไก กองทุนภัยพิบัติชุมชน เพื่อฟื้นฟูหลังภัยสำหรับครัวเรือนยากจน

ภาพที่ 4.119 การเรียนรู้การใช้ระบบ GIS

ภาพที่ 4.120 การเรียนรู้การใช้ระบบ GIS

ภาพที่ 4.121 ระบบแจ้งเตือนภัยระดับน้ำ

ภาพที่ 4.122 ระบบแจ้งเตือนแรงสั่นสะเทือนของน้ำ

3) สร้างและขยายผลองค์ความรู้ เทคโนโลยีพร้อมใช้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับการประกอบอาชีพในพื้นที่ภัยพิบัติ ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

การดำเนินงานกิจกรรม มีดังนี้ การประชุมมีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นจากภาคีภาครัฐ ท้องถิ่น วิชาการ และชุมชน ในการพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีพร้อมใช้ที่สอดคล้องกับลักษณะอาชีพในพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วม น้ำแล้ง เพื่อส่งเสริมการฟื้นฟูเศรษฐกิจฐานรากและความมั่นคงในชีวิตของครัวเรือนยากจน

ประเด็นสำคัญที่ได้จากการประชุม ได้แก่

1. การคัดเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับพื้นที่เสี่ยงภัย (เช่น การเกษตรทนแล้ง, ประมงน้ำขึ้น-น้ำลง, อาชีพแปรรูปผลผลิต)
2. การส่งเสริมเทคโนโลยีท้องถิ่นที่ใช้ได้จริง เช่น ระบบน้ำหยดพลังงานแสงอาทิตย์, โรงเรือนป้องกันน้ำท่วม, การอบแห้งพลังงานแสงอาทิตย์
3. การบูรณาการงานวิจัยกับภูมิปัญญา และการถ่ายทอดความรู้ผ่านกลุ่มอาชีพและศูนย์เรียนรู้ชุมชน

4) สร้างแพลตฟอร์มสู่ภัยพิบัติ (Disaster Risk Management) ด้วยกลไกภาคีท้องที่ ท้องถิ่น หน่วยงานภารกิจ ภาคประชาสังคม ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

การดำเนินงานกิจกรรม สาระสำคัญจากการประชุมและผลการดำเนินงานการระดมองค์ความรู้และบทเรียนจากภาคีพื้นที่

1. การประชุมได้เปิดพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน และหน่วยงานวิชาการ
2. ประชุมหารือข้อเสนอเชิงปฏิบัติจากภาคสนาม เช่น ความจำเป็นในการมีศูนย์ข้อมูลร่วม การเตือนภัยที่เข้าถึงชุมชน และระบบความช่วยเหลือฟื้นฟูแบบเร่งด่วน
3. ประชุมวางแผนจัดทำต้นแบบแพลตฟอร์ม DRM ระดับจังหวัดที่ประชุมได้มีฉันทามติร่วมกันในการจัดตั้ง “แพลตฟอร์ม DRM จังหวัดมุกดาหาร” ซึ่งเป็นกลไกแบบเครือข่าย (Network-based Mechanism) ที่อิงบริบทพื้นที่ แพลตฟอร์มนี้ออกแบบให้มีโครงสร้างยืดหยุ่น มี คณะทำงานระดับจังหวัด-อำเภอ-ตำบล และเชื่อมโยงกับชุมชนในเชิงปฏิบัติ
4. การเชื่อมโยงเทคโนโลยีและเครื่องมือสนับสนุน พัฒนาแนวคิดการใช้ Dashboard ภัยพิบัติ จังหวัดมุกดาหาร ที่สามารถสื่อสารสถานการณ์แบบเรียลไทม์ระหว่างหน่วยงาน สนับสนุนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (GIS) และระบบเตือนภัยผ่านมือถือในชุมชน
5. การขับเคลื่อนผ่านภาคประชาสังคมและชุมชน เสริมสร้างบทบาทของเครือข่ายอาสาสมัคร/ภาคประชาชน ในการแจ้งเตือน แจ้งเหตุ และเข้าถึงกลุ่มเปราะบางอย่างรวดเร็ว มีการนำเสนอแนวทางพัฒนา “ธรรมนูญภัยพิบัติชุมชน” ร่วมกับผู้นำชุมชนและ อปท. เพื่อใช้เป็นข้อตกลงร่วมในภาวะฉุกเฉิน

ผลลัพธ์ที่สำคัญจากการประชุม

1. เกิด ต้นแบบโครงสร้างแพลตฟอร์มการจัดการภัยพิบัติระดับจังหวัด ที่สามารถขยายผลสู่ระดับตำบลได้
2. ได้ชุด ข้อเสนอเชิงนโยบายและปฏิบัติการร่วม ระหว่างหน่วยงานภารกิจ เช่น ปก., สาธารณสุข, เกษตร และ อปท.
3. มีการตกลงร่วมกันในการพัฒนา ระบบข้อมูลภัยพิบัติแบบบูรณาการ (ทั้งภัยน้ำท่วม-ภัยแล้ง-โรคระบาด) ที่รองรับการทำงานแบบร่วมมือ

4.ได้ข้อเสนอให้มี ศูนย์ประสานงานภาคี DRM จังหวัดมุกดาหาร เพื่อรองรับการเชื่อมโยงงานวิจัยกับแผนพัฒนาท้องถิ่นและงบประมาณสนับสนุนในอนาคต

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

โครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” มีวัตถุประสงค์การดำเนินโครงการดังนี้

1. เพื่อพัฒนาและยกระดับกลไกความร่วมมือการแก้ไขความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมระดับจังหวัด
2. เพื่อพัฒนาและยกระดับระบบการค้นหาสอบถามข้อมูลครัวเรือนยากจนให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด
3. เพื่อพัฒนาและยกระดับระบบการส่งต่อความช่วยเหลือให้กับคนจนกลุ่มเป้าหมายให้เข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ/ ชุมชน/ เอกชน สร้างโอกาสทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม และ
4. เพื่อพัฒนาและยกระดับโมเดลแก้จนที่สอดคล้องกับบริบทความยากจนพื้นที่และที่สร้างรายได้ให้คนจนเป้าหมายด้วยองค์ความรู้เทคโนโลยี และนวัตกรรม โดยใช้ฐานข้อมูลจากครัวเรือนยากจนมาออกแบบการพัฒนากิจกรรมการพัฒนาเรื่องอาชีพและคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของครัวเรือนยากจน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและพหุภาคีเพื่อใช้ในการพัฒนาในพื้นที่ด้วยการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ ด้วยเมนูอาชีพที่หลากหลาย โมเดลแก้จนเศรษฐกิจฐานราก ในรูปแบบโมเดลอาชีพแก้จน เช่น ค่าขาย ช่าง เกษตรกรรม รับจ้างทั่วไปทั้งในและนอกภาคการเกษตร เป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับเน้นการดำเนินการที่มุ่งสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งที่ดีให้กับประชาชนในระดับรากหญ้า เกิดระบบสวัสดิการเกื้อกูลให้กับครัวเรือนยากจน กลุ่มเปราะบาง คนด้อยโอกาสในชุมชนให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ เกิดอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่สามารถเชื่อมโยงและเกิดระดับการจ้างงานในกลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพอื่นๆ ต่อไป กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินโครงการ ประกอบด้วย 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอดงหลวง อำเภอดอนตาล อำเภอนิคมน้ำอ้อย อำเภอหนองสูง อำเภอหว้านใหญ่ และอำเภอดงคำชะอี จำนวน 1,890 ครัวเรือน 5,888 คน

5.1 สรุปผลการดำเนินโครงการ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

5.4 บทเรียนความสำเร็จ

5.5 ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่คาดว่าจะส่งมอบ ตามรายละเอียดของแต่ละ

โครงการ

5.1 สรุปผลการดำเนินโครงการ

โครงการวิจัยการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร (Mukdahan Model) มีครัวเรือนยากจนเป้าหมายมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ร้อยละมากกว่า 70 ของครัวเรือนเป้าหมายในโครงการ มีอาชีพหรือรายได้เสริมเพิ่มขึ้นจากเดิม ชุมชนมีขีดความสามารถในการดูแลตนเองและบริหารความเสี่ยงดีขึ้น ทั้งจากกลไกสวัสดิการชุมชน และกลไกเตือนภัยที่พัฒนาขึ้น เกิดต้นแบบระบบบริหารจัดการข้อมูลรายครัวเรือนแบบบูรณาการ เกิดต้นแบบครัวเรือนยากจนที่หลุดพ้นจากความยากจนในพื้นที่ และเกิดต้นแบบผู้ประกอบการธุรกิจหม่อนไหมอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ ที่สามารถใช้เชื่อมโยงกับกลไกจังหวัดและ TPMAP ระบบฐานข้อมูล DSS ได้จริง และมีการมีส่วนร่วมของภาคีพหุภาคีเป็นจริงอย่างมีนัยสำคัญทั้งภาครัฐ

ท้องถิ่น วิชาการ เอกชน และประชาชน ต่างมีบทบาทร่วมในการพัฒนาและออกแบบระบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยมีกระบวนการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้ การสำรวจและวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจน (Poverty Assessment) ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ทั้ง 53 ตำบล 7 อำเภอ ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับทุน 5 ด้านของแต่ละพื้นที่คือ ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และ ทุนธรรมชาติ ของครัวเรือนยากจนในพื้นที่ ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลครัวเรือนเป้าหมายเพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนารายบุคคลและรายครัวเรือน ออกแบบและดำเนินกลไกบูรณาการพหุภาคี (Multi-stakeholder Integration) โดยการจัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาชน จัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาย่อยอย่างบูรณาการ จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพและอาชีพของครัวเรือนยากจน (Capacity Building & Livelihood Development) โดยการจัดฝึกอบรมและเวิร์กช็อปด้านอาชีพ เช่น การเกษตรแปรรูป การตลาดออนไลน์ หม่อนไหมอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ และการจัดการการเงินครัวเรือน ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง จัดตั้งกองทุนหรือกลไกสนับสนุนทางเศรษฐกิจ (Community-based Financial Mechanism) จัดตั้งกองทุนชุมชนหรือปรับปรุงกลไกทางการเงินเพื่อช่วยเหลือครัวเรือนที่มีความเปราะบาง และส่งเสริมการเข้าถึงสินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำและการออมในระดับชุมชน ภายใต้การทำงานของโครงการหลัก ยังมีโครงการย่อยจำนวน 4 โครงการอยู่ภายใต้โครงการหลัก ดังนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับโมเดลเศรษฐกิจอาชีพรายครัวเรือน “JOB-MUK” สรุปผลการดำเนินงานดังนี้

1. สำรวจ วิเคราะห์ และวางแผนพื้นที่วิจัย
 - 1.1 ทำการสำรวจพื้นที่นำร่อง จำนวนพื้นที่ 7 อำเภอของจังหวัดมุกดาหาร เพื่อคัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพและพร้อมต่อการพัฒนาอาชีพรายครัวเรือน
 - 1.2 รวบรวม ข้อมูลเศรษฐกิจ สังคม และอาชีพของครัวเรือน อย่างละเอียด เพื่อเข้าใจโครงสร้างรายได้ ความต้องการ และข้อจำกัดของแต่ละครัวเรือน
 - 1.3 ประชุมหารือร่วมกับ ผู้นำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อกำหนดทิศทางและรูปแบบการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่
2. ออกแบบและพัฒนาโมเดล JOB-MUK
 - 2.1 พัฒนา "โมเดล JOB-MUK" เป็นเครื่องมือวางแผนพัฒนาอาชีพรายครัวเรือน โดยประกอบด้วย การจัดกลุ่มครัวเรือนตามศักยภาพและเป้าหมายอาชีพ
 - 2.2 การออกแบบ “เมนูอาชีพ” ที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม เช่น ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม, การทอผ้าไหม, การแปรรูปอาหาร, การตลาดออนไลน์ ฯลฯ
 - 2.3 พัฒนา เครื่องมือวิจัยและแบบสอบถาม สำหรับประเมินผลการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้และคุณภาพชีวิต
- 3 ดำเนินการนำร่องในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย
 - 3.1 คัดเลือกครัวเรือนเป้าหมายจำนวนหนึ่งเพื่อเข้าร่วมการทดสอบโมเดลในพื้นที่จริง
 - 3.2 ดำเนินการจัดอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพ ตามเมนูอาชีพที่เลือก พร้อมสนับสนุนอุปกรณ์และคำปรึกษาเฉพาะด้าน เช่นการแปรรูปการถักขนมอบแห้ง การแปรรูปเนื้อสัตว์ การแปรรูปผลและผลไม้อบแห้ง
 - 3.3 ส่งเสริมการรวมกลุ่มของครัวเรือนเพื่อสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน ที่เข้มแข็งในระดับหมู่บ้าน/ตำบล

3.4 มีการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบ เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (Work-based Learning) เพื่อให้เกิดทักษะอย่างยั่งยืน

3.5 ฝึกอบรมจัดแผนธุรกิจในแต่ละอาชีพในด้านการส่งเสริมความรู้ในการจัดการธุรกิจขนาดเล็ก

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนภาพรวม มีดังนี้

1.ด้านรายได้ ครั้วเรือนที่เข้าร่วมเริ่มมีรายได้จากอาชีพใหม่ เช่น ขายผลิตภัณฑ์ใหม่, ผลิตภัณฑ์ชุมชน, ช่องทางออนไลน์ โดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 10–30% ภายในช่วงทดลอง

2.ด้านทักษะและศักยภาพ สมาชิกครัวเรือนมีความรู้และทักษะอาชีพมากขึ้น เช่น ทักษะปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การทอผ้า การตลาด และการจัดการต้นทุน

3.ด้านทัศนคติและความเชื่อมั่น ครั้วเรือนรู้สึก “มีคุณค่า” และ “มีความหวัง” ในการประกอบอาชีพ สามารถวางแผนการเงินในครัวเรือนได้ดีขึ้น

4.ด้านความเข้มแข็งของกลุ่ม การรวมกลุ่มครัวเรือนในพื้นที่เดียวกันช่วยสร้างความร่วมมือ แบ่งปันความรู้ และเกิดกลไกเศรษฐกิจระดับชุมชน

5.ด้านความร่วมมือกับภาคีในพื้นที่ โครงการฯ มีการบูรณาการกับหน่วยงานท้องถิ่น สถานศึกษา และองค์กรสนับสนุน เพื่อให้ความช่วยเหลือในระยะยาว

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับสวัสดิการเกื้อกูลและสร้างโอกาสทางสังคม “Social Safety Net” สรุปผลการดำเนินงานดังนี้

1.การสำรวจและเก็บข้อมูลเชิงลึก (Baseline Data Collection) มีการจัดเก็บข้อมูลครัวเรือนในพื้นที่โครงการฯ จำนวน 7 อำเภอในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร เพื่อวิเคราะห์สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และสวัสดิการที่มีอยู่เดิมในแต่ละพื้นที่

2.ยกระดับเสริมสร้างกลไกสวัสดิการชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนจัดตั้งหรือพัฒนากองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือพึ่งพากันในกรณีเกิด เจ็บป่วย การศึกษา เสียชีวิตและเหตุฉุกเฉิน

3.ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือ (Multi-Stakeholder Network) มีการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เช่น สนง.พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น ตำบลกกแดง ตำบลร่มเกล้า และเทศบาลเมืองมุกดาหาร และภาคประชาชน ตัวแทนสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกลไกสวัสดิการชุมชน

4. จัดฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มเป้าหมาย และกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ด้านการจัดการกองทุน ร่างกฎระเบียบข้อบังคับของกองทุน ด้านอาชีพ ด้านการจัดการการเงินครัวเรือน และการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ทางสังคม

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนภาพรวม มีดังนี้

1.ชุมชนมีระบบกองทุนสวัสดิการที่เข้มแข็งขึ้น สามารถช่วยเหลือครัวเรือนที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจหรือเจ็บป่วยได้อย่างทันทั่วถึง ลดภาระหนี้สินระยะสั้นของครัวเรือน เนื่องจากมีช่องทางการเข้าถึงสวัสดิการพื้นฐานมากขึ้น

2. ครัวเรือนที่ได้รับการอบรมมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพใหม่หรือการพัฒนาทักษะเดิม เกิดการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็ก สามารถสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน

3. เกิดความสัมพันธ์ในชุมชนที่มีความเข้มแข็งขึ้น ผ่านกลไกการช่วยเหลือเกื้อกูล เกิดการรวมตัวของกลุ่มเปราะบาง (เช่น ผู้สูงอายุ ผู้หญิง เด็ก และคนพิการ) ที่ได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

4. ครั้วเรือนยาจน กลุ่มเป้าหมาย และประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิทางสังคมมากขึ้น และสามารถเข้าถึงบริการภาครัฐได้สะดวกขึ้น และเกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนในการจัดสวัสดิการอย่างต่อเนื่อง

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหม “Area Based Industry” สรุปผลการดำเนินงานดังนี้

1. สํารวจข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพพื้นที่ วิเคราะห์บริบทแต่พื้นที่เพื่อขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ สํารวจข้อมูลเชิงเศรษฐกิจและสังคมของครั้วเรือนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับหม่อนไหม ร่วมกับหน่วยงานภาคี เช่น ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติภูมิกุดาหาร ร่วมกันวิเคราะห์โครงสร้างการผลิต ปัญหา และโอกาสของอุตสาหกรรมหม่อนไหมในพื้นที่

2. จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการเพาะเลี้ยงไหม การปรับปรุงพันธุ์ การย้อมและทอผ้าไหม ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของผลิตภัณฑ์

3. เชื่อมโยงเครือข่ายห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain Integration) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้เลี้ยงไหม กลุ่มทอผ้า ผู้ประกอบการ และผู้ค้าผลิตภัณฑ์ไหม พัฒนาช่องทางการตลาดทั้งออฟไลน์และออนไลน์ โดยใช้ตราสินค้าชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างมูลค่า

4. ร่วมกับชุมชนออกแบบลวดลายใหม่ที่ผสมผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความทันสมัย และฝึกอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอด เช่น เสื้อผ้าแฟชั่น ผ้าพันบ้านร่วมสมัย ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่และของที่ระลึก

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนภาพรวม มีดังนี้

1. ครั้วเรือนยาจน กลุ่มเป้าหมาย และผู้สนใจที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้จากธุรกิจปลูกหม่อนไหมเพิ่มขึ้น เฉลี่ย 15–25% จากการขายรังไหมผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูงขึ้น

2. เกิดการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใหม่ที่เข้มแข็ง สามารถผลิตและจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ได้อย่างต่อเนื่อง

3. เกษตรกรและผู้ประกอบการมีทักษะใหม่ในการผลิต การย้อมสีธรรมชาติ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์

4. สมาชิกชุมชนสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ออนไลน์

5. เกิดการตระหนักถึงคุณค่าและอัตลักษณ์ผ้าไหมท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญา เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา

6. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และช่องทางการตลาดหลากหลาย ทำให้ธุรกิจหม่อนไหมในพื้นที่มีศักยภาพแข่งขันสูงขึ้น

7. เกิดกลไกการจัดการชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนธุรกิจหม่อนไหมได้อย่างต่อเนื่อง แม้สิ้นสุดโครงการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการภัยพิบัติ “Disaster Risk Management” สรุปผลการดำเนินงานดังนี้

1. ทีมวิจัยร่วมกับคณะกรรมการการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่สำรวจและวิเคราะห์ความเสี่ยงข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัย เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม ไฟป่า และภัยแล้ง ร่วมกันวางแผนจัดทำแผนที่เสี่ยงภัย (Hazard Map) และฐานข้อมูลเพื่อการวางแผนการเตรียมความพร้อมที่จะเกิดภัยในพื้นที่

2. สร้างกลไกชุมชนในการจัดการภัยพิบัติ เช่น ตั้งคณะทำงานจัดการภัยพิบัติระดับหมู่บ้าน/ตำบล สร้างระบบเฝ้าระวังและการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning System)

3.จัดอบรมการจัดทำแผนรับมือภัยพิบัติ พัฒนาศักยภาพและทักษะของชุมชนที่เสี่ยงต่อภัยพิบัติ ผักซ้อมแผนปฏิบัติการจำลองสถานการณ์ขณะเกิดก่อนภัย ระหว่างการเกิดภัย

4.เชื่อมโยงการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลพังแดง เทศบาลตำบลดงหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว องค์การบริหารส่วนตำบลชะโนดน้อย เทศบาลตำบลหนองแคน และเทศบาลตำบลกกตูม หน่วยงานราชการ เช่น ที่ทำการปกครองอำเภอคงหลวง สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานสาธารณสุขอำเภอคงหลวง สำนักงานเกษตรอำเภอคงหลวง และภาคประชาชนในพื้นที่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านในเขตพื้นที่ภัยพิบัติ

5.พัฒนาระบบการสื่อสารและความร่วมมือแบบบูรณาการในทุกระดับ

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนภาพรวม มีดังนี้

1.ชุมชนมีแผนปฏิบัติการรับมือภัยพิบัติที่ชัดเจนและสามารถนำไปใช้ได้จริง เกิดระบบการแจ้งเตือนภัยและการอพยพมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.ชุมชนมีความรู้และทักษะในการป้องกันและแก้ไขภัยพิบัติ สามารถช่วยเหลือตนเองได้เบื้องต้น ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครมีทักษะในการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน

3.ลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากภัยพิบัติ เนื่องจากชุมชนสามารถรับมือและฟื้นฟูได้รวดเร็ว เกิดความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชนมากขึ้น ผ่านการทำงานเป็นทีม

4.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/เทศบาล นำผลการวิจัยไปปรับใช้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น

5.เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐและชุมชนในเชิงระบบ

5.2) อภิปรายผล

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า Mukdahan Model เป็นรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based Development) ที่ใช้ฐานข้อมูลเชิงลึกระดับครัวเรือนเป็นกลไกตั้งต้น (Data-driven Approach) และขับเคลื่อนผ่านกระบวนการบูรณาการพหุภาคี (Multi-stakeholder Integration) อย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์และศึกษาบริบททุน 5 ด้าน ได้แก่ ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนธรรมชาติ ใน 53 ตำบล 7 อำเภอ ทำให้เกิดฐานข้อมูลครัวเรือนเป้าหมายที่มีความแม่นยำ สามารถออกแบบแผนพัฒนารายครัวเรือนได้ตรงตามศักยภาพและข้อจำกัดเฉพาะราย ส่งผลให้มากกว่าร้อยละ 70 ของครัวเรือนเป้าหมายมีรายได้เพิ่มขึ้นหรือมีอาชีพเสริมใหม่อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการดำเนินงานของโครงการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร (Mukdahan Model)” สะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการปกครองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ในการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ในการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ออกแบบแนวทางพัฒนาอาชีพ และยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนในจังหวัดมุกดาหาร

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ คอรี การ์จิ และ ญัฐฐา วินิจนัยภาค (2563) ที่พบว่า ความสำเร็จของการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันเกิดจากปัจจัยสำคัญ ได้แก่ บริบทของพื้นที่ การมีเป้าหมายร่วมกัน การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างหน่วยงาน การมีผู้นำที่สามารถขับเคลื่อนความร่วมมือ และการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างภาคีเครือข่าย ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในกระบวนการดำเนินงานของ Mukdahan Model ที่ใช้ข้อมูลครัวเรือนยากจนเป็นฐานในการวางแผนพัฒนา และเปิดโอกาสให้ทุกภาค

ส่วนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบกิจกรรม การดำเนินงาน และการติดตาม ประเมินผลร่วมกัน

เมื่อพิจารณาในบริบทของจังหวัดมุกดาหาร พบว่า จังหวัดมีลักษณะเป็นพื้นที่ชายแดนที่มี ศักยภาพด้านการค้า การเกษตร การท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ยังคง มีปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจของ ประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะครัวเรือนเปราะบางและครัวเรือนยากจน การดำเนินงานของ Mukdahan Model จึงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงทรัพยากร ความรู้ และโอกาสจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อยกระดับ ศักยภาพของประชาชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ โครงการยังมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2566–2570 ที่ มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การลดความยากจน การสร้างโอกาสทางสังคม และการพัฒนา คุณภาพชีวิตประชาชน โดยเฉพาะประเด็นการส่งเสริมอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาทุนมนุษย์ และ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับที่ โครงการวิจัยนำมาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่

ในเชิงกระบวนการดำเนินงาน Mukdahan Model ใช้แนวทางการทำงานแบบบูรณาการพหุ ภาควิชา (Multi-sectoral Integration) เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนยากจนและศักยภาพชุมชน (Poverty Assessment) การจัดประเภทครัวเรือนตามระดับความยากจนและทุนศักยภาพ การออกแบบ เมนูอาชีพและกิจกรรมพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละครัวเรือน การพัฒนาทักษะอาชีพผ่าน กระบวนการ Up-skill, Re-skill และ New-skill การส่งเสริมการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การเชื่อมโยง ตลาด และการติดตามประเมินผลร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายในพื้นที่

กล่าวได้ว่า Mukdahan Model เป็นตัวอย่างของการจัดการปกครองแบบร่วมมือกันที่นำองค์ ความรู้ งานวิจัย และทรัพยากรจากหลายภาคส่วนมาบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจังหวัดมุกดาหารที่มุ่งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ลด ความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มโอกาสทางสังคมให้แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน โดยความสำเร็จไม่ได้เกิดจากการ ทำงานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เกิดจากความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และการขับเคลื่อนร่วมกัน ของทุกภาคส่วนในพื้นที่

การอภิปรายผลเชื่อมโยงการทำงานระหว่างโครงการหลักและโครงการย่อยทั้ง 4 โครงการ มีดังนี้

1. โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับโมเดลเศรษฐกิจอาชีพราย ครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหาร “JOB-MUK” เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการเพิ่มรายได้ของครัวเรือน โดยนำข้อมูลจาก Poverty Assessment ไปใช้จริงผ่านการออกแบบเมนูอาชีพ การฝึกอบรม และการ เรียนรู้แบบปฏิบัติ (Work-based Learning)

อภิปรายเชิงวิเคราะห์เชิงพื้นที่ พบว่า ผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อยที่ 1 การ พัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับโมเดลเศรษฐกิจอาชีพรายครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหาร “JOB-MUK” พบว่า การนำข้อมูลการประเมินความยากจน (Poverty Assessment) มาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพ ทุนเดิม และข้อจำกัดของครัวเรือน เพื่อนำไปสู่การออกแบบเมนูอาชีพ การพัฒนาทักษะ และการเรียนรู้แบบ ปฏิบัติจริง (Work-based Learning) ส่งผลให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 10–30 สะท้อนให้ เห็นว่าการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพและบริบทของครัวเรือน สามารถยกระดับรายได้และ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกศสุตา สิทธิสันติกุล และคณะ (2565) ที่ศึกษาความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจฐานรากสู่แนวทางการความยั่งยืนในภาคเหนือ โดยพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจำเป็นต้องอาศัยการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งโครงการ JOB-MUK ได้นำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่และการออกแบบอาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดจริง ทำให้เกิดการสร้างรายได้ที่ต่อเนื่องและมีโอกาสเติบโตได้ในระยะยาว

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์ และคณะ (2565) ที่พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตั้งแต่การร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ โดยโครงการ JOB-MUK ได้ดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเชิงพื้นที่ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทำให้เกิดการบูรณาการทรัพยากร องค์ความรู้ และช่องทางการตลาดร่วมกัน ส่งผลให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงโอกาสทางอาชีพและแหล่งรายได้ได้มากขึ้น

อีกทั้ง การส่งเสริมให้ครัวเรือนรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการตลาด ลดความเสี่ยงด้านการผลิตและการจำหน่าย และสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากในระดับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการเชื่อมโยงห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ระหว่างผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และตลาดปลายทาง

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาอาชีพของครัวเรือนยากจนไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่ยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาทุนทางสังคม การสร้างอัตลักษณ์ชุมชน และการต่อยอดสู่กิจกรรมเศรษฐกิจอื่น เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการสร้างผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากสู่ความยั่งยืนตามแนวคิดการพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการ

ดังนั้น ผลการดำเนินงานของโครงการ JOB-MUK จึงแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาอาชีพที่ตั้งอยู่บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และการเชื่อมโยงตลาดอย่างเป็นระบบ เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ลดความยากจน และสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่ครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหารได้อย่างยั่งยืน

2. โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับระดับสวัสดิการเกื้อกูลและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Social Safety Net” โครงการนี้เป็นกลไกเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม โดยจัดตั้งและพัฒนากองทุนชุมชน สนับสนุนการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการทางสังคม และส่งเสริมการออม

ผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อยที่ 2 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับสวัสดิการเกื้อกูลและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Social Safety Net” แสดงให้เห็นถึงการสร้างระบบคุ้มครองทางสังคมในระดับชุมชนผ่านการจัดตั้งและพัฒนากองทุนชุมชน การส่งเสริมการออม การเชื่อมโยงการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการของภาครัฐ ตลอดจนการสร้างกลไกการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการลดความเปราะบางของครัวเรือนยากจนและเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมให้แก่ประชาชนในพื้นที่

ผลการศึกษาดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ฌ็อง-ฌัก เซอร์ปรีร์ และคณะ (อ้างถึงใน อภิญา เวชชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์, 2547) ที่อธิบายว่า การเกิดขึ้นและความยั่งยืนของ

สวัสดิการชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และสามารถขับเคลื่อนการเรียนรู้ร่วมกัน การมีจิตวิญญาณแห่งการเสียสละ การสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมของสมาชิก และการบริหารจัดการที่โปร่งใสและเป็นที่ยอมรับของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการดำเนินงานของ Social Safety Net ที่อาศัยผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ร่วมกันออกแบบและบริหารจัดการ กองทุนสวัสดิการชุมชนให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่

นอกจากนี้ ผลการดำเนินงานยังสะท้อนปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการสร้างพลังขับเคลื่อนของชุมชนตามแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายร่วมในการลดความยากจนและสร้างหลักประกันทางสังคม การกำหนดภารกิจที่ชัดเจน เช่น การส่งเสริมการออม การพัฒนากองทุนชุมชน และการช่วยเหลือสมาชิกในภาวะวิกฤต รวมถึงการสร้างเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

ในอีกมิติหนึ่ง โครงการ Social Safety Net ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนโดยธุรกิจชุมชน ซึ่งมุ่งใช้กลไกทางเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อสร้างผลประโยชน์ทางสังคมควบคู่กัน โดยกองทุนชุมชนและกลุ่มอาชีพที่ได้รับการพัฒนาในพื้นที่สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนสมาชิกทั้งในรูปแบบเงินช่วยเหลือฉุกเฉิน เงินกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ การสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา หรือการดูแลผู้สูงอายุและกลุ่มเปราะบาง ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาตนเองและการเกื้อกูลกันภายในชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

นอกจากนี้ โครงการยังสอดคล้องกับแนวคิดของ วิสา เบ็ญจมน (2562 : 24-25) ที่ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของการจัดสวัสดิการชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากนโยบาย กฎหมาย และกลไกภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดย Social Safety Net ได้ดำเนินงานเชื่อมโยงกับระบบสวัสดิการของภาครัฐ การเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การพัฒนากองทุนชุมชน และการบูรณาการการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานพัฒนาสังคมในพื้นที่ ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสให้ครัวเรือนยากจนและกลุ่มเปราะบางสามารถเข้าถึงแหล่งทุนและสวัสดิการต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง

ดังนั้น ชื่อโครงการ “Social Safety Net” จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เนื่องจากมุ่งสร้าง “ตาข่ายคุ้มครองทางสังคม” ให้แก่ประชาชนผ่านการพัฒนากลไกสวัสดิการชุมชน การส่งเสริมการออม การสร้างกองทุนชุมชน และการเชื่อมโยงสิทธิทางสังคม อันเป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงทางสังคม ลดความเปราะบาง และเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของแนวคิดสวัสดิการชุมชนและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

3.โครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” โครงการนี้ยกระดับจากเศรษฐกิจรายครัวเรือนไปสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ พบว่า

ผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” สะท้อนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ก้าวข้ามจากการส่งเสริมอาชีพในระดับครัวเรือนไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงการผลิต การแปรรูป และการตลาดอย่างเป็นระบบ โดยใช้ทุนทางทรัพยากร ภูมิปัญญา และศักยภาพของพื้นที่เป็นฐานในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์หม่อนไหมและสร้างรายได้ที่มั่นคงแก่ครัวเรือนและชุมชน

การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” มีความสอดคล้องกับแนวคิดห่วงโซ่คุณค่าเพื่อคนจน (Pro-Poor Value Chain) ของกรมหม่อนไหม (2564) ซึ่งมุ่งเน้นการเชื่อมโยงครัวเรือนยากจนเข้าสู่กระบวนการสร้าง

มูลค่าทางเศรษฐกิจการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยให้ผู้ผลิตรายย่อยเช่น เกษตรกรผู้มีรายได้น้อย ผู้ต้องขังที่ได้รับโอกาสและรอการปลดปล่อย ที่สามารถเข้าถึงโอกาสทางการตลาด เทคโนโลยี และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้อย่างเท่าเทียม ส่งผลให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง การดำเนินงานของโครงการจึงไม่ได้มุ่งเพียงการเพิ่มผลผลิตหม่อนไหม แต่ยังมุ่งสร้างระบบเศรษฐกิจเชิงพื้นที่และสามารถยกระดับรายได้ของครัวเรือนได้ 40% จากรายได้เดิม สามารถเชื่อมโยงเกษตรกร ผู้แปรรูป กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้ประกอบการเข้าด้วยกันจึงสอดคล้องกับผลการศึกษาดังกล่าวของ Dyutiman Choudhary และคณะ (2011) ที่พบว่าการรวมตัวของผู้ผลิตในห่วงโซ่คุณค่าอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม ช่วยเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ลดความยากจน และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เนื่องจากสมาชิกสามารถเข้าถึงทรัพยากร ความรู้ และโอกาสทางการตลาดร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนากลุ่มเกษตรกรหม่อนไหมและวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดมุกดาหารที่มุ่งสร้างเครือข่ายการผลิตและการตลาดร่วมกันในระดับพื้นที่ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานของ Temidayo Gabriel Apata (2019) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มมูลค่าผลผลิตผ่านกระบวนการแปรรูปและการเข้าถึงข้อมูลตลาดสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการสนับสนุนเทคโนโลยีการแปรรูปและการพัฒนาช่องทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับโครงการ Area Based Industry ที่ส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์หม่อนไหม การสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ และการเชื่อมโยงตลาด เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตและสร้างรายได้ที่สูงกว่าการจำหน่ายวัตถุดิบเพียงอย่างเดียว

ในอีกมิติหนึ่ง ชื่อโครงการยังสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมหม่อนไหมเชิงพื้นที่ในจังหวัดมุกดาหารไม่ได้มุ่งเน้นการขยายการผลิตเพื่อการแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อย่างเหมาะสม การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การลดความเสี่ยงจากความผันผวนของตลาด และการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้ผลิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรียานุช ธรรมปิยา (2562 : 25-27) ที่มองว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาที่สร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry” เป็นแนวคิดการพัฒนาที่บูรณาการทั้งหลักการห่วงโซ่คุณค่าและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าด้วยกัน กล่าวคือ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากทรัพยากรและอัตลักษณ์ของพื้นที่ ควบคู่กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจให้แก่ครัวเรือนยากจน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่มั่นคง สมดุล และยั่งยืน อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ในจังหวัดมุกดาหาร 4. โครงการย่อยที่ 4 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการภัยพิบัติใน จังหวัดมุกดาหาร “Disaster risk management” ผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยย่อยที่ 4 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการจัดการภัยพิบัติในจังหวัดมุกดาหาร “Disaster Risk Management” สะท้อนแนวคิดการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่มุ่งลดความเปราะบางของประชาชนและชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อม การเฝ้าระวัง การสื่อสารความเสี่ยง และการสร้างกลไกการรับมือภัยพิบัติที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาชุมชนให้สามารถรับมือ ปรับตัว และฟื้นตัวจากผลกระทบของภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2566–2570 ที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการเตรียมความพร้อมรองรับภัยพิบัติ โดยเฉพาะปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

ภาคการเกษตร และเศรษฐกิจของจังหวัด การดำเนินงานของโครงการจึงเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และลดผลกระทบจากภัยพิบัติในระดับพื้นที่ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวทางของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2561 : 22-24) ที่เน้นการบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติแบบครบวงจร (Comprehensive Disaster Risk Management) ครอบคลุมการป้องกัน การเตรียมความพร้อม การตอบสนอง และการฟื้นฟู โดยเฉพาะการจัดการภัยแล้งซึ่งเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญของจังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่พึ่งพาภาคเกษตรกรรมและมีความเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำในบางช่วงของปี การส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำ การวางแผนสำรองน้ำ และการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติในพื้นที่ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Disaster Risk Management: CBDRM) ซึ่งเสนอว่าการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติจะมีประสิทธิภาพมากที่สุดเมื่อประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความเสี่ยง วางแผน และดำเนินมาตรการป้องกันภัยพิบัติด้วยตนเอง โดยอาศัยองค์ความรู้ ทรัพยากร และทุนทางสังคมของชุมชนร่วมกับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่าย อีกทั้ง ชื่อโครงการยังสอดคล้องกับงานวิจัยและบทความวิชาการด้านการสื่อสารความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Risk Communication) ที่ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเข้าถึงประชาชนได้อย่างทั่วถึง เป็นปัจจัยสำคัญในการลดความสูญเสียจากภัยพิบัติ การสร้างระบบแจ้งเตือนภัย การพัฒนาเครือข่ายอาสาสมัคร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารในภาวะฉุกเฉิน สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเตรียมความพร้อมและการตัดสินใจของประชาชนได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับกรอบการดำเนินงานเซนไดเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030) ที่ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจความเสี่ยงจากภัยพิบัติ การเสริมสร้างธรรมาภิบาลด้านการจัดการความเสี่ยง การลงทุนเพื่อลดความเสี่ยง และการเพิ่มศักยภาพในการฟื้นฟูหลังเกิดภัยพิบัติ ซึ่งล้วนเป็นแนวทางที่โครงการนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร

ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการภัยพิบัติใน จังหวัดมุกดาหาร “Disaster risk management” จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยด้านการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ การสื่อสารความเสี่ยง การบริหารจัดการน้ำ และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมุ่งเน้นการลดความเปราะบางของประชาชน การเสริมสร้างศักยภาพในการรับมือภัยพิบัติ และการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนในระดับพื้นที่ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง ยั่งยืน และสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า Mukdahan Model เป็นรูปแบบการพัฒนาเชิงระบบที่บูรณาการเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารความเสี่ยงเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถยกระดับรายได้ของครัวเรือนยากจนได้มากกว่าร้อยละ 70 ของกลุ่มเป้าหมาย และสร้างต้นแบบการพัฒนาที่สามารถขยายผลในระดับจังหวัดและภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ.

5.3) ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

5.3.1 ควรพัฒนา Mukdahan Model ให้เป็น “Prototype Policy Model” หรือ “ต้นแบบเชิงนโยบาย” สำหรับการขยายผลสู่จังหวัดอื่นที่ประสบปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยการสังเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการดำเนินงาน กลไกความร่วมมือ และปัจจัยความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในจังหวัดมุกดาหารให้เป็นรูปธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

บริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน และควรจัดทำเป็นชุดแนวทางเชิงนโยบาย (Policy Package) ที่ประกอบด้วย ระบบการคัดกรองครัวเรือนยากจน การพัฒนาทักษะอาชีพ การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ การบูรณาการ ภาครัฐ เอกชน และระบบติดตามประเมินผล เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคมสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา ความยากจนแบบบูรณาการในพื้นที่อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5.3.2 ควรจัดตั้งศูนย์ข้อมูลกลางถาวรระดับจังหวัด เพื่อเป็นกลไกหลักในการรวบรวม บูรณาการ และบริหารจัดการข้อมูลครัวเรือนยากจน ข้อมูลทุนชุมชน ข้อมูลด้านอาชีพ รายได้ และการเข้าถึงสวัสดิการจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เป็นฐานข้อมูลเดียวกัน (Single Database) ที่มีความถูกต้อง ทันสมัย และสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ ศูนย์ข้อมูลดังกล่าวควรทำหน้าที่สนับสนุนการวางแผนเชิงนโยบาย การจัดสรรทรัพยากร การติดตามประเมินผล และการเชื่อมโยงความช่วยเหลือให้ตรงกับปัญหาและความต้องการของแต่ละครัวเรือน ตลอดจนเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา ความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในระดับจังหวัด

5.3.3 ควรเสริมสร้างระบบสวัสดิการชุมชนและการเงินฐานราก พัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โปร่งใส และบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ ส่งเสริมการออม การเข้าถึงแหล่งทุน และการบริหารจัดการหนี้ครัวเรือน เชื่อมโยงสวัสดิการชุมชนกับระบบรัฐสวัสดิการ

5.3.4 ควรพัฒนาระบบติดตามผลแบบ Dashboard รายครัวเรือน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือกลางในการติดตามความก้าวหน้าของครัวเรือนเป้าหมายแบบเรียลไทม์ โดยเชื่อมโยงข้อมูลด้านรายได้ อาชีพ การเข้าถึงสวัสดิการ คุณภาพชีวิต และผลลัพธ์จากการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกันระบบดังกล่าวควรสามารถแสดงสถานะการพัฒนาของแต่ละครัวเรือน วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการเฉพาะราย รวมถึงแจ้งเตือนครัวเรือนที่ยังมีความเปราะบางหรือมีความเสี่ยงกลับเข้าสู่ภาวะยากจน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวางแผนช่วยเหลือ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างแม่นยำ โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนบนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ (Evidence-based Policy) อย่างยั่งยืน

5.3.5 ควรส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการร่วมลงทุนพัฒนา “คลัสเตอร์เศรษฐกิจฐานรากและเศรษฐกิจหม่อนไหม” เพื่อยกระดับศักยภาพการผลิต การแปรรูป และการตลาดของชุมชน โดยเชื่อมโยงการลงทุนกับการพัฒนาห่วงโซ่อุปทาน (Value Chain) ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ภาครัฐควรทำหน้าที่เป็นกลไกอำนวยความสะดวกด้านนโยบาย มาตรการจูงใจ และการจับคู่ธุรกิจ (Public-Private Partnership: PPP) เพื่อดึงดูดเงินลงทุน เทคโนโลยี และองค์ความรู้จากภาคเอกชนเข้าสู่ชุมชน ส่งผลให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์หม่อนไหมอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่

ข้อเสนอแนะการดำเนินโครงการวิจัยครั้งต่อไป

ควรเน้นการศึกษาการขยายผลและการประยุกต์ใช้ Mukdahan Model ในพื้นที่จังหวัดอื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อทดสอบความเหมาะสมและประสิทธิผลของการเป็นต้นแบบเชิงนโยบาย (Prototype Policy Model) ในระดับจังหวัดและภูมิภาค นอกจากนี้ ควรศึกษาการพัฒนาและเชื่อมโยงระบบสนับสนุนเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลกลางระดับจังหวัด ระบบ Dashboard ติดตามผลรายครัวเรือน และกลไกความร่วมมือกับภาคเอกชนในรูปแบบ PPP เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการบูรณาการข้อมูลและการบริหารจัดการเชิงนโยบายแบบครบวงจร

รวมทั้งควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและคลัสเตอร์หม่อนไหม เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนในระดับประเทศต่อไป

ในบริบทของการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพื้นที่ของวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร การกำหนด “ความต่อเนื่องหลังสิ้นสุดโครงการ” นับเป็นประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อสอดคล้องกับแนวทางของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 14 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน การกระจายโอกาส และการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

ดังนั้น งานวิจัยของทีมนักวิจัยวิทยาลัยชุมชนมุกดาหารในปี 2570 จึงควรกำหนดให้ชัดเจนตั้งแต่ต้นว่า เมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว หน่วยงานหรือภาคส่วนใดจะเข้ามารับผิดชอบในการสานต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับนโยบาย ระดับพื้นที่ และระดับปฏิบัติการ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการดำเนินงานหยุดชะงัก หรือสูญเสียความต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความคุ้มค่าของการลงทุนด้านการพัฒนา

ในประเด็นนี้ การวิเคราะห์บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการกำหนดทิศทางการดำเนินงานของแต่ละโครงการไม่ว่าจะเป็นโครงการหลัก หรือโครงการย่อย ได้แก่ โครงการฝึกทักษะอาชีพ แก๊จน โครงการกอบสวัสดิการชุมชน โครงการหม่อนไหมอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ และโครงการการบริหารจัดการภัยพิบัติในพื้นที่ การบริหารจัดการการเงิน การพัฒนานักวิจัยเชิงพื้นที่ ระบบฐานข้อมูลครัวเรือนยากจน จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะช่วยให้เกิด “เจ้าภาพหลัก” ในการขับเคลื่อนงานต่อเนื่อง และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรมในระดับชุมชน

ตารางที่ 5.1 แผนงาน Exit Strategy ของทีมนักวิจัยจังหวัดมุกดาหารในการสนับสนุนโครงการอย่างเป็นระบบ” โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมาย และทำให้โครงการสามารถดำเนินต่อไปได้เองอย่างยั่งยืน มีรายละเอียด ดังนี้

แผนงาน/โครงการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	แนวทางการทำงานต่อ
โมเดลเศรษฐกิจอาชีพรายครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหาร “JOB-MUK” เป็นโมเดลเน้นการยกระดับรายได้ฐานรากการพัฒนาทักษะอาชีพ ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน	-สำนักงานแรงงานจังหวัดมุกดาหาร -สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดมุกดาหาร -สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมุกดาหาร	-บูรณาการหลักสูตรฝึกอาชีพเข้ากับ “ความต้องการตลาดในพื้นที่” -เชื่อมโยงกับภาคเอกชน/วิสาหกิจชุมชน เกิดการจ้างงานจริง -จัดตั้ง “ศูนย์เรียนรู้ถาวร” ในชุมชน โดยมี อบต. สนับสนุนงบประมาณ
โมเดลยกระดับระดับสวัสดิการเกื้อกูลและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Social Safety Net” เป็นกลไก “คุ้มครอง ช่วยเหลือ พัฒนาสร้างโอกาส” สำหรับประชาชนรายครัวเรือน โดยใช้ข้อมูลเป็นฐานและเชื่อมโยงทุกหน่วยงานเข้าด้วยกัน	-สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร -สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน -อปท. /อบต. เทศบาล	1.จัดตั้งกองทุนในรูปแบบ “กองทุนหมุนเวียน” 2.พัฒนาโครงสร้างการบริหารกองทุนให้โปร่งใส ตรวจสอบได้ 3.เชื่อมโยงกับระบบสวัสดิการของรัฐหนุนเสริมสนับสนุน 1.ออมทรัพย์ 2.สวัสดิการ (เกิด-เจ็บ-ตาย) 3.ลดความเปราะบางครัวเรือน
โมเดลการยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ของธุรกิจหม่อน	-ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติมุกดาหาร	-จัดตั้ง “คลัสเตอร์หม่อนไหมมุกดาหาร”

ไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry”		-พัฒนา “ศูนย์กลางเรียนรู้และนวัตกรรม” เกี่ยวกับหม่อนไหม -ผลักดันให้ปลูกหม่อนอินทรีย์ทุกพื้นที่ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม -จัดกิจกรรมเป็นประเพณีประจำจังหวัดด้านสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (Young Generation) สร้างอาชีพใหม่ในชุมชน ลดการย้ายถิ่น
โมเดล “Disaster Risk Management (DRM)” สำหรับจังหวัดมุกดาหาร ครอบคลุมการจัดการภัยพิบัติแบบ เชิงรุก (ป้องกัน-เตรียมพร้อม) ควบคู่กับ การตอบสนอง-ฟื้นฟู โดยยึด “พื้นที่เป็นฐาน (Area-based)” และการมีส่วนร่วมของชุมชน	-สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดมุกดาหาร -หน่วยงานในสังกัด อปท.ทุกพื้นที่ ในจังหวัดมุกดาหาร	-พัฒนา “ระบบเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning System)” -จัดทำ “แผนบริหารจัดการภัยพิบัติระดับพื้นที่” -พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานลดความเสี่ยง ระบบระบายน้ำ / แก้มลิง / คันกันน้ำ ปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อแก้ภัยแล้ง -อาคารต้านทานภัย -การฟื้นฟูหลังภัย ฟื้นฟูอาชีพ (เกษตร/SME) เยียวยาอย่างเป็นระบบปรับปรุงโครงสร้างให้ดีกว่าเดิม (Build Back Better) -ผลักดัน “กฎหมาย/ระเบียบท้องถิ่นด้านภัยพิบัติ” -สร้าง “ฐานข้อมูลภัยพิบัติระดับจังหวัด” -ส่งเสริมความร่วมมือข้ามพรมแดน มุกดาหารติดแม่น้ำโขง ต้องร่วมมือกับ สปป.ลาว แลกเปลี่ยนข้อมูลน้ำ/พายุร่วมกัน
โมเดล “การจัดการทางการเงิน (Financial Management Model)” เพื่อสานต่อจากทิมวิจัยในระดับพื้นที่ (เช่น จังหวัดมุกดาหาร) ควรออกแบบให้เกิด ความต่อเนื่อง ยั่งยืน และเข้าถึงได้จริง โดยเชื่อม “แหล่งเงิน-กลไกบริหาร-ผู้ใช้ประโยชน์” เข้าด้วยกัน	- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร - ธนาคารออมสิน - สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	-จัดตั้ง “กองทุนพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการ” -ส่งเสริม “การเข้าถึงสินเชื่ออย่างเป็นธรรม” -พัฒนาระบบ “Financial Literacy” อบรมการบริหารเงิน การลงทุน ลดหนี้ครัวเรือน -สนับสนุน “Green Finance / ESG” -เชื่อมโยง “ตลาด การเงินการผลิต” ให้สินเชื่อควบคู่กับตลาดรองรับ ลดปัญหาผลิตแล้วขายไม่ได้
ระบบฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนกลาง	-สำนักงานสถิติจังหวัดมุกดาหาร	- จัดตั้ง “ศูนย์ข้อมูลความยากจนระดับจังหวัด”

เป็นโครงสร้างสำคัญสำหรับการแก้ปัญหาความยากจนแบบ แฝ่มยา (Targeted Policy) และ บูรณาการ ข้อมูลหลายมิติ หลังจากทีมวิจัยพัฒนา แล้ว จำเป็นต้องมี “เจ้าภาพถาวร กลไก สานต่อ” ที่ชัดเจนดำเนินการต่อ	-องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ./เทศบาล/อบต.) -สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร -สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร -องค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร -หน่วยงานในสังกัด อบท.คือ อบต.กกแดง อบต.หนองสูงใต้ เทศบาลเมืองมุกดาหาร	-กำหนด “มาตรฐานข้อมูลเดียว ใช้รหัสเดียวกันทุกหน่วยงาน ลดข้อมูลซ้ำซ้อน -ออกนโยบาย “Data Sharing & Governance” -กำหนดสิทธิการเข้าถึงข้อมูล -คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) -พัฒนา “Local Data Officer” -เจ้าหน้าที่ข้อมูลระดับตำบลทำหน้าที่เก็บวิเคราะห์ ใช้ข้อมูล
---	--	---

5.4) บทเรียนความสำเร็จ

ตารางที่ 5.2 ทีมวิจัยได้ดำเนินงานในพื้นที่ พบบทเรียนที่สำคัญในการทำงาน ดังนี้

การเปลี่ยนแปลง	การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น	ปัญหา/อุปสรรค	วิธีการแก้ปัญหา
1.เกิดกลไกภาคีเข้ามาทำงานร่วมกัน 7 ภาคีที่เข้ามาทำงานร่วมกัน 2. เกิดการพัฒนา ADM ในพื้นที่ 3. เกิดแผนการทำงานการแก้ไขปัญหายากจน เช่น แผนพัฒนาอาชีพ เศรษฐกิจชุมชน แผนพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน แผนการจัดการธุรกิจหม่อนไหม อุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ และ แผนการทำงานภัยพิบัติในพื้นที่ และ แผนการจัดการการเงินให้กับครัวเรือนยากจน	-รู้จักหน่วยงานที่ช่วยเหลือความยากจนมากขึ้น มีส่วนร่วมของชุมชน - หน่วยงานรัฐ และภาคีเครือข่าย นำไปสู่การเรียนรู้ร่วม (collective learning) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ ความเชื่อมั่นและความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน -กระบวนการทำงานในพื้นที่ช่วยให้เกิดการสะท้อนกลับ ต่อการออกแบบนโยบาย - มาตรการสนับสนุน และการบริหารจัดการทรัพยากรภาครัฐให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น - ตลอดจนส่งเสริมการตัดสินใจบนฐานข้อมูลเชิง	1. ข้อมูลไม่ครบถ้วนและไม่เชื่อมโยงกัน ขาดระบบข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เป็นปัจจุบันและแม่นยำ ทำให้การวางแผนและจัดกลุ่มเป้าหมายไม่มีประสิทธิภาพ 2. บางพื้นที่กลไกภาคีไม่เข้มแข็ง ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐท้องถิ่น ภาควิชาการ และชุมชน ยังไม่เป็นระบบหรือขาดการประสานงานเชิงกลยุทธ์ 3. การมีส่วนร่วมของชุมชนยังจำกัด บางพื้นที่ยังขาดความเชื่อมั่น การรับรู้ และความตระหนักในการมีส่วนร่วมของประชาชนและครัวเรือนยากจน ส่งผลให้ไม่สามารถ	1. ดำเนินการประสาน ADM ในพื้นที่เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ตรงจุดถูกต้อง 2. พัฒนาระบบข้อมูลเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและฐานข้อมูลกลางในการวิเคราะห์และติดตามกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ 3. เสริมสร้างกลไกภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ จัดตั้งคณะทำงานร่วมหลายภาคส่วน พร้อมบทบาทหน้าที่ชัดเจนและช่องทางการประสานงานที่ต่อเนื่อง 4. พัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่นและ

	ประจักษ์ -เกิดนักวิจัยในพื้นที่ใหม่ -เกิดพื้นที่การทำงานใหม่ -มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหาความยากจนที่เหมาะสมกับครัวเรือน ยากจน -เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ด้านการฝึกอาชีพ	ขับเคลื่อนอย่างยั่งยืน 5. ความหลากหลายของปัญหาในแต่ละพื้นที่ ความยากจนมีลักษณะแตกต่างกันตามบริบท ทำให้ไม่สามารถใช้แนวทางเดียวกันได้ทุกพื้นที่ จำเป็นต้องมีการปรับแนวทางให้เหมาะสมเฉพาะพื้นที่ 6. ข้อจำกัดด้านศักยภาพบุคลากรในพื้นที่ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความเข้าใจเชิงระบบ หรือทักษะในการบูรณาการงานพัฒนาแบบข้ามมิติ 7. อุปสรรคเชิงนโยบายและกฎระเบียบ กรอบนโยบายบางประการมีความซ้ำซ้อน ติดขัดหรือไม่เอื้อต่อการดำเนินงานในพื้นที่อย่างแท้จริง	นักพัฒนา จัดอบรมและสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการวางแผนและขับเคลื่อนงานแบบบูรณาการ 5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบเน้นปฏิบัติ เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมในพื้นที่ 6. ปรับแนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบท ออกแบบโมเดลหรือชุดกิจกรรมตามลักษณะเฉพาะของชุมชน 7. ผลักดันนโยบายเชิงระบบที่เอื้อต่อการแก้ปัญหา ส่งเสริมข้อเสนอเชิงนโยบายจากพื้นที่สู่ระดับจังหวัดและส่วนกลาง เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง
--	---	---	--

5.5) ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่คาดว่าจะส่งมอบ ตามรายละเอียดของแต่ละโครงการดังนี้

ตารางที่ 5.3 ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบที่สำคัญของงานวิจัยและนวัตกรรมของโครงการวิจัยที่จะส่งมอบ โดยผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่คาดว่าจะส่งมอบตามระยะเวลา ให้กรอกข้อมูลในแต่ละช่วงระยะเวลาให้ชัดเจน โดยผลผลิต (Output) ให้กรอกตัวเลขเชิงปริมาณ ดังนี้

รายละเอียด	ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ (Output)
ชุดโครงการวิจัยหลัก การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”	1) ระบบข้อมูล PPPConnex มีการนำเข้าข้อมูลครัวเรือนยากจนจากการค้นหาและสอบอย่างต่อเนื่องและวิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อวัฏจักรความยากจนรายครัวเรือน

รายละเอียด	ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ (Output)
วัตถุประสงค์ 1. เพื่อพัฒนาและยกระดับกลไกความร่วมมือการแก้ไขความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมระดับจังหวัด 2. เพื่อพัฒนาและยกระดับระบบการค้นหาสอบทานข้อมูลครัวเรือนยากจนให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีมาตรฐานสร้างความเป็นเจ้าของและการยอมรับข้อมูลกลไกภาคีพื้นที่ 3. เพื่อพัฒนาและยกระดับระบบการส่งต่อความช่วยเหลือให้กับคนจนกลุ่มเป้าหมายให้เข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ/ ชุมชน/ เอกชนสร้างโอกาสทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม 4. เพื่อพัฒนาและยกระดับโมเดลแก๊จนที่สอดคล้องกับบริบทความยากจนพื้นที่และที่สร้างรายได้ให้คนจนเป้าหมายด้วยองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม	2) พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision Support System : DSS) ให้เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลความเหลื่อมล้ำทั้งระดับพื้นที่และส่วนกลาง และสร้างระบบ AI ที่สามารถประเมินผลกระทบนโยบายรัฐที่มีต่อคนจน และพยากรณ์สถานการณ์ความยากจนในพื้นที่เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของการแก้ไขปัญหาคความยากจน 3) ขยายผลการใช้ประโยชน์ระบบข้อมูลครัวเรือนความยากจนกลางของจังหวัด เพื่อให้มีหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคความยากจนพื้นที่ใช้ประโยชน์มากขึ้น โดยมีผู้ใช้ประโยชน์ (User) เพิ่มขึ้น 20 หน่วยงาน 4) คนจนในพื้นที่ได้รับการส่งต่อช่วยเหลือ ตามมิติความยากจน ด้านอาชีพ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัยการเข้าสู่สวัสดิการ 100% และระบบการบ่มเพาะทักษะอาชีพ 6) พัฒนาความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการเงิน (Financial Literacy) และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สำหรับครัวเรือนยากจน ให้มีทักษะในการจัดการรายได้ หนี้สิน ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและใช้จ่ายเกินตัว เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะหนี้สินภาคครัวเรือนและไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำ จำนวน 192 ครัวเรือน ไม่น้อยกว่า 960 คน/จังหวัด 7) พัฒนา “อำเภอแก๊จน/ ท้องถิ่นแก๊จน” ที่สามารถจัดการปัญหาความยากจนได้ทั้งพื้นที่ (100%) ในอำเภอหรือท้องถิ่นเดิมอย่างต่อเนื่อง (ที่ดำเนินงานปี 2567) ต้องขับเคลื่อนต่อเนื่อง จำนวน 1 แห่ง และขยายพื้นที่เพิ่ม (ในปี 2568) จำนวน 1 แห่ง 8) เกิดการพัฒนากระบวนการจัดการร่วมกับกลไกในพื้นที่ เช่น อบจ. หน่วยงานตามภารกิจ เป็นต้น ที่ขยายผลรูปธรรมความสำเร็จจากงานวิจัยตามแพลตฟอร์มขจัดความยากจนระดับจังหวัด จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ ▪ ติดตั้งระบบข้อมูล (Built in) โดยสร้างความเป็นเจ้าของ (Ownership) เพื่อใช้ในการวางแผนงบประมาณ และกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจน ▪ ส่งต่อช่วยเหลือคนจนให้เข้าถึงโอกาสด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาอาชีพ และ

รายละเอียด	ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ (Output)
	สวัสดิการต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐ อบท. ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ■ ขยายผลโมเดลแก๊จนที่มีรูปธรรมความสำเร็จไปยังพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัด เพื่อให้คนจนได้เข้าถึงโอกาสด้านอาชีพเพื่อสร้างรายได้ 9) การสังเคราะห์องค์ความรู้จากปฏิบัติการที่มีรูปธรรมความสำเร็จ (Practical Knowledge) สร้างข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่และระดับชาติ อย่างน้อย 1 ฉบับ 10) การพัฒนาหลักสูตร/ ระบบการโค้ช (Coaching) การทำงานกับคนจน เพื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปฏิบัติการพื้นที่ที่มีรูปธรรมความสำเร็จสู่ภาคีในพื้นที่รองรับการถอนโครงการวิจัยจากพื้นที่ อย่างน้อย 1 หลักสูตร 11) คนจนสามารถเข้าถึงการสร้างอาชีพในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่ม ด้วยการ Up-skill/ Re-skill/ New-skill 100% และมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ภายใต้มอดลแก๊จนเดิม (ที่ดำเนินงาน ปี 2567) และโมเดลแก๊จนใหม่ (ในปี 2568) โดยมีรายละเอียดดังนี้ ■ นวัตกรรมและ/หรือเทคโนโลยี ในการพัฒนาอาชีพ อย่างน้อย 25 นวัตกรรม/เทคโนโลยีต่อจังหวัด ■ องค์ความรู้ ที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการยกระดับศักยภาพ เข้าสู่สวัสดิการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม/โมเดลแก๊จนยกระดับรายได้ อย่างน้อย 15 ขึ้นต่อจังหวัด ■ คนจนเป้าหมายได้รับความช่วยเหลือผ่านองค์ความรู้ เทคโนโลยี/ นวัตกรรมพร้อมใช้ (Technology) เพื่อการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้และเข้าถึงโอกาสในการยกระดับฐานะทางสังคม (Social Mobility) จำนวน 750 ครัวเรือน ไม่น้อยกว่า 3,750 คนต่อจังหวัด
โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับโมเดลเศรษฐกิจอาชีพ	1. มีการพัฒนารายได้และรูปแบบการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน

รายละเอียด	ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ (Output)
รายครัวเรือนในจังหวัดมุกดาหาร “JOB-MUK”	2. เพิ่มศักยภาพและทักษะอาชีพของครัวเรือนเป้าหมายผ่านการอบรม การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการนำไปปฏิบัติ 3. เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจรายครัวเรือน ที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับทรัพยากรและศักยภาพของพื้นที่ 4. เกิดการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานเครือข่ายในการพัฒนาพื้นที่วิจัยและสนับสนุนอาชีพ 5. เพิ่มรายได้และลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครัวเรือนยากจนและเปราะบางในพื้นที่ 6. เกิดฐานข้อมูลเศรษฐกิจครัวเรือนต้นแบบเพื่อนำไปใช้ในการต่อยอดและขยายผลในพื้นที่อื่น 7. ยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเป้าหมายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงในอาชีพ 8. เกิดต้นแบบโมเดลคลังแรงงานเมนูอาชีพพร้อมสำหรับการขยายผลไปสู่ระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด
โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับระดับสวัสดิการเกื้อกูลและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Social Safety Net”	1. เกิดกลไกภาคีกองทุนหรือระบบสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งช่วยเหลือครัวเรือนยากจนและเปราะบางได้อย่างต่อเนื่อง 2. เพิ่มการเข้าถึงสวัสดิการพื้นฐานและโอกาสทางสังคมของประชาชนกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ 3. ครัวเรือนยากจนมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม ลดความเสี่ยงจากปัญหาความยากจนและความไม่มั่นคง 4. เกิดเครือข่ายความร่วมมือแบบพหุภาคีระหว่างหน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และชุมชน 5. ยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเป้าหมาย ทั้งด้านรายได้ สุขภาพ การศึกษา และความมั่นคงทางสังคม 6. มีฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนและกลุ่มเปราะบาง ที่เป็นปัจจุบัน ใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาต่อไป 7. เสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดการตนเอง โดยใช้สวัสดิการเป็นเครื่องมือในการพัฒนาอย่างยั่งยืน 8. เกิดโมเดล Social Safety Net พร้อมสำหรับการต่อยอดขยายผลสู่พื้นที่อื่นของจังหวัดจำนวน 3 โมเดล

รายละเอียด	ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ (Output)
โครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ ของธุรกิจหม่อนไหมในจังหวัดมุกดาหาร “Area Based Industry”	1. เกิดคลัสเตอร์ธุรกิจหม่อนไหมเชิงพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงตั้งแต่การผลิตวัตถุดิบ การแปรรูป จนถึงการตลาด 2. เพิ่มมูลค่าผลผลิตหม่อนไหมผ่านการพัฒนานวัตกรรม การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการสร้างแบรนด์ท้องถิ่น 3. ครีวเรือนและผู้ประกอบการหม่อนไหมมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการสร้างช่องทางการจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ 4. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเกษตรกร ผู้ประกอบการ และหน่วยงานสนับสนุนเพื่อยกระดับอุตสาหกรรมหม่อนไหม 5. เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะอาชีพใหม่ๆ เช่น การตลาดดิจิทัล การพัฒนาแพ็คเกจจิ้ง และการจัดการธุรกิจ 6. มีฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ของอุตสาหกรรมหม่อนไหมใช้สำหรับวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ 7. จัดเวทียกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ให้มีความมั่นคงและยั่งยืนในอาชีพ 8. ยกระดับและพัฒนาโมเดล Area Based Industry ด้านหม่อนไหมพร้อมสำหรับการขยายผลสู่ระดับจังหวัดและภูมิภาค
โครงการวิจัยย่อยที่ 4 การพัฒนาพื้นที่วิจัยเพื่อยกระดับการแก้ไขการจัดการภัยพิบัติในจังหวัดมุกดาหาร “Disaster risk management”	1. เกิดการพัฒนากระบวนการจัดการภัยพิบัติชุมชนที่เข้มแข็งโดยมีกลไกการป้องกัน รับมือ และฟื้นฟูที่เป็นรูปธรรม จำนวน 1 ตำบล 2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและชุมชนเพื่อบูรณาการการจัดการภัยพิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ชุมชนมีแผนเผชิญเหตุภัยพิบัติที่ชัดเจน ครอบคลุมการเตรียมพร้อม การแจ้งเตือน และการอพยพ 4. พัฒนาศักยภาพคนในพื้นที่ผ่านการอบรมอาสาสมัคร และการซักซ้อมแผนรับมือภัยพิบัติ 5. มีระบบฐานข้อมูลความเสี่ยงภัยพิบัติของพื้นที่เพื่อใช้วิเคราะห์ วางแผน และติดตามสถานการณ์ได้อย่างแม่นยำ 6. ลดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จากเหตุการณ์ภัยพิบัติ

รายละเอียด	ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ (Output)
	7.ยกระดับความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายภัยพิบัติ 8.เกิดโมเดลการจัดการภัยพิบัติ (Disaster Risk Management Model) ที่เหมาะสมกับพื้นที่ พร้อมต่อยอดและขยายผลในระดับจังหวัด

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ มะโนรมย์.(2562). “เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอีสาน” ภายใต้เสรีนิยมใหม่และรัฐในฐานะ “นายหน้าที่ดิน” กรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**, 45(1), 269-299.
- กาญจนา รอดแก้ว ภูซังค์ เสนานุช และธรรรงค์ จันใด. (2564). การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. **วารสารสถาบันพระปกเกล้า**, 19(1), 48-66.
- เกวลิน หนูสุทธิ และ วราภรณ์ ดวงแสง. (2563). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานคิด เศรษฐกิจฐานราก. **วารสารการบริหารท้องถิ่น**, 12(3), 481-496.
- เกศสุตา สิทธิสันติกุล และคณะ. (2565). ความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจฐานรากสู่แนวทางความยั่งยืน ภาคเหนือ. **วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้**, 5(1), 113-125.
- ไชศรี ภักดีสุขเจริญ. (2551). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการอนุรักษ์และพัฒนาลุ่มน้ำแอ่งลุ่มสรค์ สร้างลุ่มน้ำเพชรบุรี ผังชุมชนในลุ่มน้ำเพชรบุรี. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร.
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดมุกดาหาร. (2565). **แผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร (พ.ศ. 2566 – 2570)**. สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร.
- คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2562). **คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจ ฐานราก”**. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชนและสำนักสื่อสารการพัฒนาสถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- คอรี่ การิจิ และณัฐธา วิจิณัยภาค. (2563). การจัดการปกครองแบบร่วมมือกัน (Collaborative Governance) ในโครงการอุตสาหกรรมเพื่อการสร้างงานที่ยั่งยืนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดน ภาคใต้. **วารสารการเมืองการปกครอง**, 10(2), 1-20.
- ณัฐธาน นพคุณ. (14 พฤษภาคม 2564). **ผลกระทบโควิด-19: อุบลราชธานี มุกดาหาร และ สปป.ลาว ตอนใต้**. สยามรัฐออนไลน์. ค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2564, จาก <https://siamrath.co.th/n/243972>.
- ธนกร จุฑาศรี. (2558). **แนวทางการออกแบบพื้นที่ตอบรับกับพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่**. วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธนวัฒน์ กุลตั้งวัฒนา. (10 สิงหาคม 2564). **สัมภาษณ์**. ที่ปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหารและรอง ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดมุกดาหาร.
- นพพล อัคราด. (2565). เจาะใจที่นำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการแบบร่วมมือในการแก้ไขปัญหาวิกฤตโควิด 19: วิเคราะห์จากผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสอง ระดับ. **วารสารการบริหารท้องถิ่น**, 15(3), 279-296.
- นิธิรัตน์ บุญตานนท์. (2564). การกำกับดูแลแบบร่วมมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ: กรณีศึกษาอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี. **วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต**, 9(2), 289-299.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2540.ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์.พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และปกเจริญผล

- รุ่งเพชร กันตะบุตร. (17 สิงหาคม 2564). **สัมภาษณ์**. หัวหน้ากลุ่มสารสนเทศและกลุ่มยุทธศาสตร์สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร.
- หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่. (2567). **ประกาศชี้แจงแนวทางการสนับสนุนทุนวิจัยพื้นที่วิจัยเชิงยุทธศาสตร์เพื่อขจัดความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคม (SAR).** กรุงเทพฯ
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). **การค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ปี 2558.** สำนักงานยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร. (2564). **การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหารระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570).**เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570) ฉบับประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566 และแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดมุกดาหาร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566. โรงแรมมุกดาหารแกรนด์ อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร.
- พัชรภา ตันตราจิน. (2563). การจัดการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำ (Collaborative Governance): ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างและนำไปปฏิบัติ. **วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา**, 8(1), 139-162.
- พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์ และคณะ. (2565). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากและยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้. **วารสารศิลปการจัดการ**, 6(2), 932-948.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2542). **แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน.** กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสัน. เพรสโปรดักส์.
- ศุภชัย ชัยจันทร์, และณรงพน ไล่ประกอบทรัพย์. (2559). แนวคิดสาธารณะของพื้นที่สาธารณะในเมือง - Public Concepts of Urban Public Space. **วารสารวิชาการ สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวินิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 15(2), 71-83.
- Action for Enterprise. (2013). **A Short Guide to Pro-Poor Value Chain Program Design.** Prepared for the Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade-Australian Aid Program.
- Agrawal, A., & Lemos, M. C. (2007). A greener revolution in the making: Environmental governance in the 21st century. **Environment: Science and Policy for Sustainable Development**, 49(5), 36-45.
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. **Journal of public administration research and theory**, 18(4), 543-571.
- Apata, T. G. (2019). Analysis of cassava value chain in Nigeria: pro-poor approach and gender perspective. **International Journal of Value Chain Management**, 10(3), 219-237.
- Charles, Prince of Wales. (1989). **A Vision Britai : A personal view of architecture.** London: Doubleday.
- Choudhary, D., Pandit, B. H., Kinhal, G., & Kollmair, M. (2011). **Pro-poor value chain development for high value products in mountain regions: Indian Bay Leaf.**

Kathmandu, Nepal: International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD).

- Emerson, K., & Murchie, P. (2011). **Collaborative governance and climate change**. In: O'Leary R, Van Slyke DM, Kim S (eds) **The future of public administration around the world**. The Minnow brook Perspective. Washington DC: Georgetown University Press.
- Emerson, K., Nabatchi, T., & Balogh, S. (2012). An integrative framework for collaborative governance. **Journal of public administration research and theory**, 22(1), 1-29.
- Gerlak, A. K., & Heikkila, T. (2006). Comparing collaborative mechanisms in large-scale ecosystem governance. **Natural Resources Journal**, 46(3), 657-707.
- Koontz, T. M., Steelman, T. A., Carmin, J., Korfmacher, K. S., Moseley, C., & Thomas, C. W. (2010). **Collaborative environmental management: What roles for government**. London: Routledge.
- Marcus, Clare Cooper and Carolyn Francis. (1998). **People Places: Design Guidelines for Urban Open Space**. United States of America: Van Nostrand Reinhold.
- Moughtin. (1995). **Urban Design: Green Dimensions**. Oxford: Butterworths Architecture.
- Weber, E. P. (2003). **Bringing society back in: Grassroots ecosystem management, accountability, and sustainable communities**. Cambridge: MIT Press.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือชุดที่ 1 ค้นหาสอบถาม

(รหัสแบบสอบถาม) ☐☐☐☐☐☐☐☐

แบบสอบถาม

ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับพื้นที่

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน

รหัสบ้าน ☐ ☐ ☐ ☐ - ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ - ☐ (กรอกตัวเลขตามที่ระบุในทะเบียนบ้าน) หมายเลขครัวเรือนเกษตรกร (สมุดเขียว) ☐ ไม่มี ☐ มี หมายเลข ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ - ☐ ☐ ☐ ☐ - ☐ ☐ ชื่อหมู่บ้าน.....บ้านเลขที่.....ซอย.....ถนน..... ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์..... ชื่อเจ้าบ้านตามทะเบียนบ้าน (นาย/นาง/นางสาว) หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ☐ - ☐ ☐ ☐ ☐ - ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ - ☐ ☐
ชื่อผู้ให้ข้อมูล (นาย/นาง/นางสาว)(ต้องเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน หรือได้รับความยินยอมจาก บุคคลในครัวเรือนให้เป็นผู้ให้ข้อมูล) หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชนของผู้ให้ข้อมูล ☐ - ☐ ☐ ☐ ☐ - ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ - ☐ ☐ กรณีไม่มีบัตรให้ระบุว่า ☐ ไม่มีบัตร หมายเลขโทรศัพท์ (บ้าน/มือถือ)..... จำนวนสมาชิกตามทะเบียนบ้าน.....คน อาศัยอยู่จริงในครัวเรือน.....คน จำนวนสมาชิกที่อาศัยและมีชื่อในทะเบียนบ้าน.....คน จำนวนสมาชิกที่อาศัยแต่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้าน.....คน จำนวนสมาชิกที่ไม่ได้อาศัยแต่มีชื่อในทะเบียนบ้าน.....คน ผู้ให้ข้อมูลได้รับทราบและเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างครบถ้วน ชัดเจน และยินยอมให้ใช้ข้อมูลที่มีการจัดเก็บตาม วัตถุประสงค์ของโครงการเท่านั้น ลายมือชื่อผู้ให้ข้อมูล.....
สำหรับทีมสำรวจข้อมูล ชื่อผู้สำรวจ 1.เบอร์โทรศัพท์.....ลายมือชื่อ..... 2.เบอร์โทรศัพท์.....ลายมือชื่อ..... สำรวจ ณ วันที่...../...../..... เริ่มสำรวจเวลา.....น. เสร็จเวลา.....น. ข้อสังเกต.....
ลายมือชื่อผู้บันทึกข้อมูล.....เบอร์โทรศัพท์..... ลายมือชื่อ.....วันที่...../...../.....
หมายเหตุ 1. ควรทำการสำรวจ ณ บ้านพักอาศัยของผู้ตอบ เพื่อจะได้สังเกตสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยได้ 2. ขอดูทะเบียนบ้าน เพื่อบันทึกเลขที่บ้าน ที่อยู่ ชื่อของสมาชิกและหมายเลขบัตรประชาชนของทุกคนในครัวเรือนได้ถูกต้อง 3. หากพบผู้ไม่มีบัตร/ทะเบียนบ้าน ทั้งที่อาศัยอยู่คนเดียว/ครอบครัวให้เก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อนำเข้าสู่ระบบช่วยเหลือ กรณีที่ เป้าหมายไม่มีหลักฐานแสดงตัวตนและครอบครัวว่าเป็นคนไทย แต่มีผู้รับรอง/ยืนยันว่าอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่อเนื่องให้ทีมสำรวจ บันทึกเป็นข้อสังเกตไว้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือน (ทุนมนุษย์)

	หมายเลขประจำตัวประชาชน □-□□□□-□□□□□□-□□-□								
4	ชื่อ-นามสกุล หมายเลขประจำตัวประชาชน □-□□□□-□□□□□□-□□-□								
5	ชื่อ-นามสกุล หมายเลขประจำตัวประชาชน □-□□□□-□□□□□□-□□-□								
6	ชื่อ-นามสกุล หมายเลขประจำตัวประชาชน □-□□□□-□□□□□□-□□-□								
หมายเหตุ : 1. ไม่สำรวจข้อมูลบุคคลที่มีชื่อตามทะเบียนบ้านแต่ไม่ได้พักอาศัยอยู่ในบ้านโดยไม่มีการติดต่อใด ๆ กับครัวเรือนมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี 2. จำนวนเงินสวัสดิการให้ระบุจำนวนเงิน และความถี่ เช่น กรณีผู้สูงอายุ 600 บาท ทุกเดือน หรือ กรณีเงินเยียวยาจากโควิด 15,000 บาท ครั้งเดียว 3. กรณีสมาชิกในครัวเรือนมีมากกว่า 14 คน โปรดบันทึกข้อมูลต่อด้านหลังกระดาษแผ่นนี้									
A1	A2	A9	A9.1	A10	A11	A12	A13	A13.1	
ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล (ให้ระบุค่านำหน้าชื่อลงไปด้วย)	เพศ ภาษาไทย	อ่าน ภาษาไทย	เขียน ภาษาไทย	การศึกษาสูงสุด	กำลังศึกษาระดับ	สถานภาพการศึกษา	สาเหตุ (กรณีตอบ 2,3 ให้ระบุสาเหตุ)	

	เช่น นาย,นาง,นางสาว,เด็กหญิง, เด็กชาย	0 = ไม่ได้ 1 = ได้	0 = ไม่ได้ 1 = ได้	0 = ไม่ได้ 1 = ได้	0 ไม่ได้เรียน 1 ต่ำกว่าประถม 2 ประถมศึกษา 3 ม.ต้น หรือเทียบเท่า 4 ม.ปลาย หรือเทียบเท่า 5 ปวช./ประกาศนียบัตร 6 ปวส./อนุปริญญา 7 ป.ตรี หรือเทียบเท่า 8 สูงกว่าปริญญาตรี 9 เรียนสายศาสนา ระบาศาสนา.....	1 ต่ำกว่าประถม 2 ประถมศึกษา 3 ม.ต้น หรือเทียบเท่า 4 ม.ปลาย หรือเทียบเท่า 5 ปวช./ประกาศนียบัตร 6 ปวส./อนุปริญญา 7 ป.ตรี หรือเทียบเท่า 8 สูงกว่าปริญญาตรี 9 เรียนสายศาสนา ระบาศาสนา.....	1 ไปเรียนสม่ำเสมอ 2 หยุดเรียนเป็นระยะ ๆ 3 ออกกลางคัน (Dropout)	
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7...								
8								

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	A14	A15	A16	A17
	(ให้ระบุค่านำหน้าชื่อลงไปด้วย) เช่น นาย,นาง,นางสาว,เด็กหญิง, เด็กชาย	สถานภาพการทำงาน 0 ไม่ทำงาน (ข้ามไป A16) เนื่องจาก ☐ 1 ชรา ☐ 2 พิการ ☐ 3 เจ็บป่วย ☐ 4 เด็กเล็ก/นักเรียน/นักศึกษา ☐ 5 อื่น ๆ (ระบุ) 1 ว่างงาน (เคยประกอบอาชีพแต่ตอนนี้ไม่ได้ทำ) ☐ 1.1 ตกงาน ☐ 1.2 กลับจากต่างประเทศ/มาเลเซีย อาชีพเดิม ☐ 1.3 อื่น ๆ (ระบุ)..... 2 ทำงาน (ตอบข้อ A15)	อาชีพ ประกอบอาชีพ (ตอบได้มากกว่า 1) 1 พืชเกษตร 2 ประมง 3 ปศุสัตว์ 4 รับจ้างภาคการเกษตร 5 รับจ้างทั่วไปนอกภาคการเกษตร (รายวัน) 6 ลูกจ้าง บ.เอกชน โรงงาน โรงแรม ห้างร้าน 7 ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ/รัฐวิสาหกิจ 8 รับราชการ/พนักงานหน่วยงานภาครัฐ/ รัฐวิสาหกิจ 9 ธุรกิจส่วนตัว/งานบริการ (เช่น ร้านขาย ของชำร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ ค้าขาย/หาบ เร่/แผงลอยร้านเสริมสวย รับจ้างซักรีด ขับสามล้อ มอเตอร์ไซด์รับจ้าง เป็นต้น) 10 อื่น ๆ (ระบุ).....	ทักษะอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1) 0 ไม่มี 1 พืชเกษตร 2 ประมง 3 ปศุสัตว์ 4 ช่าง (ช่างก่อสร้าง ช่างไฟฟ้า ช่างประปา ช่างซ่อม ช่างเสริมสวย) 5 ศิลปะ งานฝีมือ หัตถกรรม 6 อาหาร ขนม แปรรูป ถนอมอาหาร 7 สมุนไพร หัตถเวช 8 เทคโนโลยีสารสนเทศ 9 พิธีกรรมทางศาสนา 10 บริหารธุรกิจ/การตลาด 11 อื่น ๆ (ระบุ).....	รายได้เฉลี่ย (บาท/เดือน)
1					
2					
3					
4					
5					
6					

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านกายภาพและสาธารณูปโภคสาธารณูปการ (ทุนกายภาพ)

1. ให้ระบุ <i>pin location</i> ของบ้านด้วย GIS (เทคนิค 6-8 ตำแหน่ง) ละติจูด _____ ลองจิจูด _____	B1
2. ท่านและสมาชิกในครัวเรือนมีบ้านเป็นของตนเองหรือไม่ (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 0) ไม่มีบ้านพักอาศัยเป็นหลักแหล่ง (เช่น อาศัยที่สาธารณะพักนอน) ☐ 1) อาศัยอยู่กับผู้อื่น ☐ 2) เช่าบ้าน/เช่าห้องอยู่ ค่าเช่า.....บาท/เดือน ☐ 3) ปลุกบ้านในที่ดินผู้อื่น เช่น ญาติ ที่ดินสาธารณะ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ศาสนสถาน เป็นต้น ☐ 4) มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง (หมายถึงมีเอกสารสิทธิตามกฎหมายที่ดิน) ☐ บ้านไม่ติดจำนองหรือค้ำประกัน ☐ บ้านติดจำนองหรือค้ำประกันกับสถาบันการเงิน ธนาคาร ☐ บ้านติดจำนองหรือค้ำประกันกับเจ้าหน้าที่นอกระบบ	B2 (1) (2) (3) (4) (5) (6) (7)
3. สภาพของบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างไร (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 1) สภาพทรุดโทรม หรือวัสดุก่อสร้างบ้านไม่ถาวร เช่น ไม้ไผ่ แผ่นไม้อัด มุงจาก มุงห คา ☐ 2) บ้านไม้หรือตึก หลังคามุงกระเบื้องหรือสังกะสี ที่มีสภาพแข็งแรงปานกลาง ☐ 3) บ้านอาคารไม้/ตึกที่มีสภาพมั่นคงแข็งแรง	B3 (1) (2) (3)
4. ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และถูกสุขลักษณะของบ้านพักอาศัย (ใช่=1 , ไม่ใช่=0) 1) บ้านพักอาศัยมีการจัดเก็บสิ่งของเป็นระเบียบไม่รกรุงรัง ☐ ใช่ (ไม่รก) ☐ ไม่ใช่ (รก) B4.1 2) บ้านพักอาศัยมีการจัดการระบบระบายน้ำในบ้าน ☐ ใช่ (มี) ☐ ไม่ใช่ (ไม่มี) B4.2 3) บ้านพักอาศัยมีห้องส้วมที่สะอาด แข็งแรง ระบายน้ำดีไม่มีกลิ่นเหม็น ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ 4) บ้านพักอาศัยมีการคัดแยกขยะและกำหนดจุดทิ้งขยะชัดเจน ☐ ใช่ (มี) ☐ ไม่ใช่ (ไม่มี) B4.3 B4.4	B4 B4.1 B4.2 B4.3 B4.4
5. การใช้ไฟฟ้าหรือพลังงานทางเลือก	B5
5.1 ครัวเรือนของท่านมีไฟฟ้าใช้หรือไม่ ☐ 1) ไม่มีไฟฟ้าใช้ (ใช้แสงสว่างอื่น เช่น เทียน ตะเกียง แบตเตอรี่ เครื่องปั่นไฟ โซ ลาเซลล์) ☐ 2) ต่อพ่วงไฟฟ้าจากคนอื่น (ไม่มีมิเตอร์ไฟฟ้าของตนเอง) ☐ 3) มีมิเตอร์ไฟฟ้าของตนเอง 5.2 ครัวเรือนของท่านได้ใช้พลังงานทางเลือกหรือไม่ (เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานน้ำ พลังงานลม เครื่องปั่นไฟ แก๊สชีวภาพ แก๊สชีวมวล เป็นต้น) ☐ 1) ใช่ ☐ 2) ไม่ใช่	B5.1 (0) (1) (2) B5.2 (1,0)
6. น้ำในการอุปโภคบริโภคของครัวเรือนท่านมาจากแหล่งใด	B6

6.1 น้ำจากระบบประปา (นครหลวง, ภูมิภาค, ชุมชน, ต่อพ่วงคนอื่น) ☐ 1) ใช่ ☐ 0) ไม่ใช่ 6.2 น้ำจากแหล่งน้ำต่างๆ (เช่น น้ำบ่อ น้ำห้วย บาดาล อ่างเก็บน้ำ น้ำฝน) ☐ 2) เพียงพอตลอดปี ☐ 1) ไม่เพียงพอ ☐ 0) ไม่ใช่ 6.3 ซื่อน้ำ (น้ำถั่ง น้ำขวด ตู้กดันน้ำดื่ม) ☐ 1) ซื่อ ☐ 0) ไม่ซื่อ	B6.1 (1,0) B6.2 (2,1,0) B6.3 (1,0)
7. ครรเรือนของท่านมีอุปกรณ์สารสนเทศหรือไม่ (โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์มือถือ เครื่องคอมพิวเตอร์ และสัญญาณอินเทอร์เน็ต)	B7
7.1 โทรศัพท์บ้าน ☐ 0) ไม่มี ☐ 1) มี 7.2 โทรศัพท์มือถือ ☐ 0) ไม่มี ☐ 1) มีโทรศัพท์มือถือแต่ไม่มีอินเทอร์เน็ต ☐ 2) มีโทรศัพท์มือถือและมีอินเทอร์เน็ต	B7.1 (0) (1) B7.2 (0) (1) (2)
8. ครรเรือนของท่านมีพื้นที่ทำกินทางการเกษตรหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ 8.1) ไม่มีที่ทำกินทางการเกษตร/ไม่ได้ทำการเกษตร (ข้ามไปตอบข้อ 11) ☐ 8.2) มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง โดยมีเอกสารสิทธิ์แสดงความเป็นเจ้าของ ☐ 8.3) มีพื้นที่ทำกินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์การครอบครอง (ส.ค.1, สปก) ☐ 8.4) มีพื้นที่ทำกินโดยไม่มีเอกสารแสดงการเป็นเจ้าของ (ภบท.5/6/11) เช่น เขตป่าสงวนฯ/อุทยานฯ หรืออื่นๆ ☐ 8.5) ไม่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองแต่อาศัยพื้นที่ของบุคคลอื่นทำ โดยไม่มีค่าเช่า ☐ 8.6)เช่าที่ทำกิน	B8 (1) (2) (3) (4) (5) (6)
9. ครรเรือนของท่านใช้น้ำเพื่อทำการเกษตรจากแหล่งใดเป็นหลัก (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 1) แม่น้ำ ลำห้วย ลำเหมือง ☐ 2) อ่างเก็บน้ำ สระน้ำหมู่บ้าน ☐ 3) น้ำใต้ดิน (บ่อน้ำผิวดิน น้ำบาดาล) ☐ 4) น้ำฝน ☐ 5) คลองชลประทาน ☐ 6) อื่น ๆ (ระบุ)	B9 (1) (2) (3) (4) (5) (6)
10. ครรเรือนของท่านมีปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทำกินหรือไม่ ☐ 0) ไม่มีปัญหา ☐ 1) มีปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) คือ ☐ 1) น้ำเข้าไม่ถึงแปลง หรือมีน้ำไม่เพียงพอตลอดทั้งปี ☐ 2) ดินไม่อุดมสมบูรณ์ ทำให้ผลผลิตไม่ดี ☐ 3) ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ☐ 4) ที่ดินติดจำนอง ☐ 5) อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัย เช่น อุทกภัย ดินถล่ม	B10 (0) (1) (2) (3) (4) (5)

☐ 6) เข้าถึงยาก (เช่น ไม่มีถนนหรือถนนไม่ดี เข้าได้บางฤดูกาล) ☐ 7) อื่น ๆ (ระบุ).....	(6) (7)
11. กรณีที่ครัวเรือนของท่านไม่ได้ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม (พื้นที่ชุมชนเมือง) 11.1 ครัวเรือนของท่านใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพหรือไม่ ☐ 0) ไม่ใช้ ระบุกิจกรรม/อาชีพ..... ☐ 1) ใช้บ้าน/อาคารของตนเองประกอบกิจกรรม/อาชีพ ☐ 2) ใช้พื้นที่/แผง/อาคารโดยการเช่าผู้อื่น ค่าเช่า.....บาท/เดือน ☐ 3) อื่น ๆ (ระบุ)..... 11.2 ครัวเรือนของท่านมีปัญหาในการใช้พื้นที่เพื่อประกอบอาชีพหรือไม่ ☐ 0) ไม่มี ☐ 1) มี ระบุ.....	B11 B11.1 (0) (1) (2) (3) B11.2 (0) (1)
12. ถนน/เส้นทางสาธารณะและการเดินทาง (สังเกตและสอบถาม)	B12
12.1 ถนน/เส้นทางสาธารณะและการเดินทางเข้าถึงที่อยู่อาศัย (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 1) ไม่มีถนนเข้าถึงที่อยู่อาศัย ☐ 2) ถนนเข้าถึงที่อยู่อาศัยใช้การได้บางฤดูกาล ☐ 3) ถนนเข้าถึงที่อยู่อาศัยใช้การได้ ☐ 4) มีการเดินทางในรูปแบบอื่น (ระบุ) 12.2 ถนน/เส้นทางสาธารณะและการเดินทางเข้าถึงที่ทำกิน (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 1) ไม่มีถนนเข้าถึงที่ทำกิน ☐ 2) ถนนเข้าถึงที่ทำกินใช้การได้บางฤดูกาล ☐ 3) ถนนเข้าถึงที่ทำกินและใช้การได้ดี ☐ 4) มีการเดินทางในรูปแบบอื่น (ระบุ)	B12.1 (1) (2) (3) (4) B12.2 (1) (2) (3) (4)
13. ครัวเรือนของท่านรับรู้ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานราชการจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ 1) ไม่ได้รับข่าวสาร ☐ 2) โทรทัศน์ ☐ 3) วิทยุ ☐ 4) หนังสือพิมพ์ ☐ 5) วารสาร ☐ 6) เว็บไซต์/Social media /กลุ่มไลน์ ☐ 7) ประชุมหมู่บ้าน ☐ 8) หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน ☐ 9) เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ร้านค้าในหมู่บ้าน ☐ 10) ติดประกาศที่เทศบาล/อบต. / หน่วยงาน ☐ 11) รถประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน/เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานให้ข้อมูล ☐ 12) อื่น ๆ (ระบุ).....	B13 (1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12)
14. ครัวเรือนของท่านรับรู้/ใช้ประโยชน์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพและสร้างรายได้ ของหน่วยงานราชการจากแหล่งใด (ข้ามไม่ต้องตอบ)	B14

15. ครั้วเรือนของท่านใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการขอรับสวัสดิการจากภาครัฐหรือไม่ (เป่า ตัง/คนละครึ่ง หรือมาตรการอื่น ๆ) ○ 1) ไม่ใช่ ○ 2) ใช่	B15 (1,2)
16. ครั้วเรือนของท่านได้รับประโยชน์ในการดำรงชีพและสร้างรายได้จากเทคโนโลยีดิจิทัล หรือไม่ (เช่น การขายสินค้าออนไลน์ การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อการประกอบอาชีพ) ○ 1) ไม่ได้ ○ 2) ได้	B16 (1,2)

ส่วนที่ 3 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (ทุนการเงิน)

1. รายได้จากภาคการเกษตรของครัวเรือนมาจากอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	C1
1.1) พืชเกษตร ☐ 0) ไม่ได้เพาะปลูกพืชเกษตร (0) ☐ 1) ทำนา (1) ☐ 2) ทำสวนผัก (ระบุชนิด.....) (2) ☐ 3) ทำสวนผลไม้ (ระบุชนิด.....) (3) ☐ 4) พืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ถั่วเหลือง ถั่วอื่น ๆ พริก ฯลฯ (4) ☐ 5) พืชอุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน (5)	C1.1
1.2) ปศุสัตว์ ☐ 0) ไม่ได้ทำปศุสัตว์ (0) ☐ 1) สัตว์ปีก (เป็ด/ไก่/นก) (1) ☐ 2) หมู/แพะ/แกะ/ลา/ล่อ (2) ☐ 3) วัว/ควาย/ม้า (3) ☐ 4) อื่น ๆ (กบ/ปูนา/ผึ้ง/ด้วง/ไส้เดือน) ระบุ..... (4)	C1.2
1.3) ประมง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ 0) ไม่ได้ทำประมง (0) ☐ 1) ประมงน้ำเค็ม (1) ☐ 2) ประมงน้ำจืด (2)	C1.3
2. รายได้ที้นอกภาคการเกษตร (เฉลี่ย/ปี) ☐ รายได้จากการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรในพื้นที่บาท/ปี ต้นทุน.....บาท/ปี C2.1 ☐ รายได้จากลูกหลานส่งกลับมาจากการทำงานนอกพื้นที่บาท/ปี C2.2	C2
3. รายจ่ายครัวเรือน (นอกเหนือจากการลงทุนเพื่อการผลิต) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ☐ 1) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการบริโภค (อาหาร เครื่องดื่ม) รวม..... บาท/เดือน (1) ☐ 2) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการอุปโภค (ของใช้ในครัวเรือน เดินทาง พลังงาน) รวม..... บาท/เดือน (2) ☐ 3) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย น้ำ ไฟ โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ตบ้าน รวม..... บาท/เดือน (3) ☐ 4) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการศึกษา (ค่าเทอม ค่าเครื่องแบบนักเรียน สมุด หนังสือ อินเทอร์เน็ต และอื่น ๆ) รวม..... บาท/เดือน (4) ☐ 5) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการรักษาพยาบาล รวม..... บาท/เดือน (5) ☐ 6) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพื่อการประกันภัยต่าง ๆ (ประกันชีวิต/ประกันรถยนต์/ประกัน (6)	C3

อุบัติเหตุ/ประกันอัคคีภัย) รวม..... บาท/เดือน ☐ 7) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยด้านสังคม (งานบวช งานแต่ง งานศพ) ศาสนา บริจาค รวม..... บาท/เดือน ☐ 8) ค่าใช้จ่ายเพื่อความบันเทิง ท่องเที่ยว รวม..... บาท/เดือน ☐ 9) ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงชีพ เช่น ลี้อตเตอร์ หวย รวม..... บาท/เดือน ☐ 10) ค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เครื่องดื่มชูกำลัง บุหรี่ ยาสูบ รวม..... บาท/เดือน ☐ 11) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (ระบุ)/เดือน		(7) (8) (9) (10) (11)														
4. ครีวเรือนของท่านมีการออมหรือไม่ ☐ 0) ไม่มี ☐ 1) มี (ระบุประเภทการออม)		C4 (0) (1)														
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>ประเภทการออม</th> <th>จำนวนเงินรวม (บาท)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>☐ 1) เงินสด และทรัพย์สิน (เช่น ทอง เพชร พลอย พระเครื่อง ของสะสมที่มีมูลค่า)</td> <td></td> </tr> <tr> <td>☐ 2) เงินฝากกับสถาบันการเงิน (ธนาคาร หน่วยประกันชีวิต)</td> <td></td> </tr> <tr> <td>☐ 3) เงินฝากกับสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนชุมชน กลุ่มสัจจะ กองทุนหมู่บ้าน</td> <td></td> </tr> <tr> <td>☐ 4) พันธบัตร/สลากออมทรัพย์ (ออมสิน ธกส. ฯลฯ)</td> <td></td> </tr> <tr> <td>☐ 5) กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)</td> <td></td> </tr> <tr> <td>☐ 6) การออมอื่น ๆ (ระบุ).....</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	ประเภทการออม	จำนวนเงินรวม (บาท)	☐ 1) เงินสด และทรัพย์สิน (เช่น ทอง เพชร พลอย พระเครื่อง ของสะสมที่มีมูลค่า)		☐ 2) เงินฝากกับสถาบันการเงิน (ธนาคาร หน่วยประกันชีวิต)		☐ 3) เงินฝากกับสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนชุมชน กลุ่มสัจจะ กองทุนหมู่บ้าน		☐ 4) พันธบัตร/สลากออมทรัพย์ (ออมสิน ธกส. ฯลฯ)		☐ 5) กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)		☐ 6) การออมอื่น ๆ (ระบุ).....		(1) (2) (3) (4) (5) (6)
ประเภทการออม	จำนวนเงินรวม (บาท)															
☐ 1) เงินสด และทรัพย์สิน (เช่น ทอง เพชร พลอย พระเครื่อง ของสะสมที่มีมูลค่า)																
☐ 2) เงินฝากกับสถาบันการเงิน (ธนาคาร หน่วยประกันชีวิต)																
☐ 3) เงินฝากกับสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนชุมชน กลุ่มสัจจะ กองทุนหมู่บ้าน																
☐ 4) พันธบัตร/สลากออมทรัพย์ (ออมสิน ธกส. ฯลฯ)																
☐ 5) กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)																
☐ 6) การออมอื่น ๆ (ระบุ).....																
5. ครีวเรือนของท่านมีหนี้สินหรือไม่ ☐ 1) ไม่มี เนื่องจาก (เลือกได้ 1 ข้อ) ○ 1) ไม่มีหลักทรัพย์/ไม่มีบุคคลค้ำประกัน ○ 2) ไม่มีความสามารถในการชำระคืน ○ 3) ไม่ต้องการเป็นหนี้ ○ 4) อื่น ๆ (ระบุ).....		C5 C5.1 (1) (2) (3) (4)														
☐ 2) มี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		C5.2														
C5.2.1		C5.2.2														
แหล่งสินเชื่อ (สถาบันการเงิน/ กองทุน/ เงินบุคคล)		จำนวนเงินกู้ที่คงค้าง (บาท)														
1.ญาติ/เพื่อน/เพื่อนบ้าน (ไม่มีคำตอบแทนอื่นใด)																
2.ญาติ/เพื่อน/เพื่อนบ้าน(อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่า ร้อยละ 15 ต่อปี)																
3. กองทุนการเงินของชุมชน (สหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มกองทุน)																
4. กองทุนการเงินที่รัฐสนับสนุน (กองทุนหมู่บ้าน/กองทุนเงินล้าน/โครงการแก้ไขปัญหาคะยากจน (กขคจ.) อื่น ๆ																

C5.2.1	C5.2.2
แหล่งสินเชื่อ (สถาบันการเงิน/ กองทุน/ เงินบุคคล)	จำนวน เงินกู้ ที่คงค้าง (บาท)
5. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	
6. ธนาคารออมสิน	
7. ธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ (เช่น กสิกร ไทยพาณิชย์ กรุงไทย อิสลาม SME ธอส. ฯลฯ)	
8. สถาบันการเงินเอกชน (ไฟแนนซ์, บัตรกดเงินสด/บัตรเครดิต)	
9. ร้านค้าอุปโภค บริโภค และปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย ยา เครื่องใช้ไฟฟ้า เพอร์เนเจอร์ ฯลฯ)	
10. เงินกู้ยืมแบบ (อัตราดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี)	
11. กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) กองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่ผูกกับรายได้ ในอนาคต (กอร.)	
12. แหล่งอื่น ๆ (ระบุ).....	
6. ครีวเรือนของท่านมีทรัพย์สินเพื่อการประกอบอาชีพหรือไม่	C6
☐ 1) ไม่มี	(0)
☐ 2) มี และได้ใช้เพื่อประกอบอาชีพ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	
☐ 1) เครื่องจักรกล เช่น รถไถขนาดเล็ก เครื่องตัดหญ้า ฯลฯ	(1)
☐ 2) รถมอเตอร์ไซด์ (รับจ้าง/ส่งของ)	(2)
☐ 3) รถแท็กซี่	(3)
☐ 4) รถยนต์ (รับจ้าง ค้าขาย)	(4)
☐ 5) เรือประมง เรือติดเครื่องยนต์	(5)
☐ 6) แผงขายของ	(6)
☐ 7) รถโซลาร์ (รถพ่วงข้าง)	(7)
☐ 8) ยุงฉาง	(8)
☐ 9) หุ่น/กองทุน	(9)
☐ 10) แשר (ที่ยังไม่ได้เปื้อ)	(10)
☐ 11) สัตว์เลี้ยง (ที่มีมูลค่า)	(11)
☐ 12) อื่นๆ (ระบุ).....	(12)

ส่วนที่ 4 ทรัพยากรธรรมชาติ และภัยพิบัติต่างๆ (ทุนทรัพยากรธรรมชาติ)

1. ครีวเรือนของท่านได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ที่สาธารณะ พัง หญ้า ป่า แม่น้ำ ลำธาร ชายฝั่งทะเล หรืออื่น ๆ เพื่อการยังชีพ หรือไม่ (กรณีมีหลายพื้นที่ให้ ระบุชื่อแหล่งทรัพยากร และระยะทางระหว่างที่อยู่อาศัยกับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ใช้ ประโยชน์)	D1
☐ 0) ไม่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่เพื่อยังชีพ	(0)
☐ 1) ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ระบุ แหล่งทรัพยากร ระยะห่างจากที่อยู่อาศัย.....กม. (เลือกได้ 1 ข้อ)	(1)

☐ 1) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพได้บางฤดูกาล ☐ 2) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพได้ตลอดเวลา ☐ 3) อื่น ๆ (ระบุ)..... ☐ 2) ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ระบุแหล่งทรัพยากร ระยะห่างจากที่อยู่อาศัย.....กม. (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 1) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพได้บางฤดูกาล ☐ 2) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพได้ตลอดเวลา ☐ 3) อื่น ๆ (ระบุ)..... ☐ 3) ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ระบุแหล่งทรัพยากร ระยะห่างจากที่อยู่อาศัย.....กม. (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 1) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพได้บางฤดูกาล ☐ 2) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อยังชีพได้ตลอดเวลา ☐ 3) อื่น ๆ (ระบุ).....	(2) (3)	
2. ครรเรือนของท่านได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ที่สาธารณะ ห่ง ภูเขา ป่า แม่น้ำ ลำธาร ชายฝั่งทะเล หรืออื่น ๆ เพื่อสร้างรายได้ หรือไม่ (กรณีมีหลายพื้นที่ ให้ระบุชื่อแหล่งทรัพยากร และระยะทางระหว่างที่อยู่อาศัยกับแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ใช้ประโยชน์) ☐ 0) ไม่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่เพื่อสร้างรายได้ ☐ 1) ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ระบุแหล่งทรัพยากร ระยะห่างจากที่อยู่อาศัย.....กม. (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 1) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้บางฤดูกาล ☐ 2) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ตลอดเวลา ☐ 3) อื่น ๆ (ระบุ) ☐ 2) ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ระบุแหล่งทรัพยากร ระยะห่างจากที่อยู่อาศัย.....กม. (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 1) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้บางฤดูกาล ☐ 2) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ตลอดเวลา ☐ 3) อื่น ๆ (ระบุ) ☐ 3) ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ระบุแหล่งทรัพยากร ระยะห่างจากที่อยู่อาศัย.....กม. (เลือกได้ 1 ข้อ) ☐ 1) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้บางฤดูกาล ☐ 2) สามารถเข้าใช้ประโยชน์เพื่อสร้างรายได้ตลอดเวลา ☐ 3) อื่น ๆ (ระบุ)	D2 (0) (1) (2) (3)	
3. ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2560-2564) ครรเรือนของท่านมีบ้านพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติหรือไม่ ☐ 0) ไม่อยู่ ☐ 1) อยู่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	D3 (0) (1)	
D3.1	D3.2	D3.3

ประเภทของภัยพิบัติ	ความถี่ประสบภัยพิบัติ 0 = ไม่เคยประสบภัยพิบัติ 1 = 1 ครั้ง (ในรอบ 5 ปี) 2 = 2-3 ครั้ง (ในรอบ 5 ปี) 3 = ทุกปี (ปีละ 1 ครั้ง) 4 = มากกว่าปีละ 1 ครั้ง	การรับมือกับภัยพิบัติ 0 = ไม่ได้รับความช่วยเหลือ/ ช่วยเหลือตัวเอง 1 = ได้รับการช่วยเหลือและ ชดเชยเยียวยาจากภาครัฐ/เอกชน 2 = ชุมชนมีระบบบริหารจัดการ รองรับภัยพิบัติ 3 = ชุมชนมีระบบบริหารจัดการ รองรับภัยพิบัติและสามารถฟื้นตัว เข้าสู่ภาวะปกติได้เร็ว
☐ 1) อุทกภัย		
☐ 2) ดินโคลนถล่ม		
☐ 3) วาตภัย		
☐ 4) อัคคีภัย		
☐ 5) ภัยจากสารเคมีและวัตถุ อันตราย/โรงงานอุตสาหกรรม		
☐ 6) ภัยแล้ง		
☐ 7) ไฟจากไฟฟ้าและหมอกควัน		
☐ 8) ภัยโรคระบาดในมนุษย์		
☐ 9) ภัยจากแมลง สัตว์ ศัตรูพืช ระบาด		
☐ 10) ภัยโรคระบาดสัตว์ และสัตว์ น้ำ		
☐ 11) ภัยจากสถานการณ์ความไม่ สงบ (ภัยจากมนุษย์)		
☐ 12) อื่น ๆ (ระบุ).....		
4. ในระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) คราวเรือนของท่านมีที่ทำกิน (รวมชายฝั่งทะเล กรณีชาวประมงพื้นบ้าน และแหล่งน้ำจิตธรรมชาติ กรณีชาวประมงพื้นบ้านและการ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำน้ำจืด) อยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติทางธรรมชาติหรือไม่		D4
☐ 0) ไม่อยู่		(0)
☐ 1) อยู่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		(1)
D4.1	D4.2	D4.3
ประเภทของภัยพิบัติ	ความถี่ประสบภัยพิบัติ 0 = ไม่เคยประสบภัยพิบัติ 1 = 1 ครั้ง (ในรอบ 5 ปี) 2 = 2-3 ครั้ง (ในรอบ 5 ปี) 3 = ทุกปี (ปีละ 1 ครั้ง)	การรับมือกับภัยพิบัติ 0 = ไม่ได้รับความช่วยเหลือ/ ช่วยเหลือตัวเอง

	4 = มากกว่าปีละ 1 ครั้ง	1 = ได้รับการช่วยเหลือและ ชดเชยเยียวยาจากภาครัฐ/ เอกชน 2 = ชุมชนมีระบบบริหารจัดการ รองรับภัยพิบัติ 3 = ชุมชนมีระบบบริหารจัดการ รองรับภัยพิบัติและสามารถฟื้น ตัวเข้าสู่ภาวะปกติได้เร็ว
☐ 1) อุทกภัย		
☐ 2) ดินโคลนถล่ม		
☐ 3) วาตภัย		
☐ 4) อัคคีภัย		
☐ 5) ภัยจากสารเคมีและวัตถุ อันตราย/โรงงานอุตสาหกรรม		
☐ 6) ภัยแล้ง		
☐ 7) ไฟจากไฟฟ้าและหมอกควัน		
☐ 8) ภัยโรคระบาดในมนุษย์		
☐ 9) ภัยจากแมลง สัตว์ ศัตรูพืช ระบาด		
☐ 10) ภัยโรคระบาดสัตว์ และสัตว์ น้ำ		
☐ 11) ภัยจากสถานการณ์ความไม่ สงบ (ภัยจากมนุษย์)		
☐ 12) อื่น ๆ (ระบุ).....		

ส่วนที่ 5 การเกื้อกูลและระบบรองรับทางสังคม (ทุนทางสังคม)

E1.1	E1.2	E1.3
ประเภทกลุ่มกิจกรรม	การเป็นสมาชิก 0 = ไม่เป็น 1 = เป็น	การพึ่งพาในกรณีที่ ได้รับความเดือดร้อน 1 = พึ่งได้มาก 2 = พึ่งได้บ้าง 3 = พึ่งไม่ได้เลย
☐ 1) กลุ่มอาชีพ/การผลิต/แปรรูป (เช่น กลุ่มเมล็ดพันธุ์ กลุ่มทอ ผ้า/จักสาน/หัตถกรรม กลุ่มแปรรูปผลผลิต กลุ่มด้านการเกษตร และเลี้ยงสัตว์ กลุ่มปัจจัยการผลิต)		
☐ 2) กลุ่มการเงิน (เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนเงินล้าน กลุ่ม ออมทรัพย์)		

E1.1	E1.2	E1.3
ประเภทกลุ่มกิจกรรม	การเป็นสมาชิก 0 = ไม่เป็น 1 = เป็น	การฟังพาในกรณีที่ได้รับความสะดวก 1 = ฟังได้มาก 2 = ฟังได้บ้าง 3 = ฟังไม่ได้เลย
☐ 3) กลุ่มสวัสดิการสังคม (เช่น กลุ่มฌาปนกิจ กองทุนสวัสดิการชุมชน)		
☐ 4) กลุ่มด้านสังคม (เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี/แม่บ้าน กลุ่มศาสนา)		
☐ 5) กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ (เช่น กลุ่มอนุรักษ์ฯ กลุ่มผู้ใช้น้ำ)		
☐ 6) กลุ่มอื่น ๆ (ระบุ).....		

E2.1	E2.2	E2.3
ประเภทกิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม 0 = ไม่ร่วม 1 = เข้าร่วมรับรู้ รับฟัง 2 = เสนอความคิดเห็น ลงแรง 3 = ตัดสินใจ	ความถี่ในการเข้าร่วม 0 = ไม่เคยเข้าร่วมเลย 1 = เข้าร่วมบางครั้ง 2 = เข้าร่วมทุกครั้ง
☐ 1) กิจกรรมทางศาสนา		
☐ 2) กิจกรรมประชาคม		
☐ 3) กิจกรรมทางการพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟู		
☐ 4) อื่น ๆ (ระบุ)		

ส่วนที่ 6 ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ (เฉพาะจังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี)	E12
2.1 สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ มีผลกระทบต่อท่านมากเพียงใด	E12.1
☐ 1 มากที่สุด	(1)
☐ 2 มาก	(2)
☐ 3 ปานกลาง	(3)
☐ 4 น้อย	(4)
☐ 5 น้อยที่สุด	(5)
2.2. ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ มีกระทบต่อการดำรงชีวิตด้านใดมากที่สุด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	E12.2
☐ 1 การใช้ชีวิตประจำวัน	(1)
☐ 2 การประกอบอาชีพ	(2)
☐ 3 การประกอบกิจกรรมทางศาสนา	(3)

☐ 4 การประกอบกิจกรรมนันทนาการ พักผ่อนหย่อนใจ	(4)
☐ 5 กิจกรรมอื่น ๆ (ระบุ).....	(5)
2.3 ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ส่งผลต่อการประกอบอาชีพอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	E12.3
☐ 1 เกิดปัญหาด้านสุขภาพกับประชาชนในพื้นที่	(1)
☐ 2 ขาดแรงงานในการผลิต แปรรูป และจำหน่ายสินค้า	(2)
☐ 3 ขาดสถานที่ในการจำหน่ายสินค้า	(3)
☐ 4 ขาดความรู้ในการพัฒนา ปรับปรุงการผลิต และการจำหน่าย	(4)
☐ 5 ขาดเงินทุนในการประกอบการ	(5)
☐ 6 ขาดที่ดินสำหรับการผลิต	(6)
☐ 7 ขาดแหล่งน้ำในการผลิต	(7)
☐ 8 ขาดระบบคมนาคมเพื่อนำผลผลิตออกจากพื้นที่	(8)
☐ 9 ขาดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่	(9)
☐ 10 อื่น ๆ (ระบุ).....	(10)
2.4 สิ่งที่คุณควรดำเนินการโดยเร่งด่วนเพื่อลดผลกระทบหรือความเดือดร้อนจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่	E12.4
☐ 1 ปรับปรุงและพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งในพื้นที่	(1)
☐ 2 เพิ่มการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการผลิต	(2)
☐ 3 ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพปัจจัยพื้นฐานในการผลิต	(3)
☐ 4 พัฒนาโครงข่ายการสื่อสารรองรับเทคโนโลยีสมัยใหม่	(4)
☐ 5 ส่งเสริมความรู้ในการประกอบอาชีพ และสร้างรายได้	(5)
☐ 6 ส่งเสริมการแปรรูป และการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ในพื้นที่	(6)
☐ 7 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	(7)
☐ 8 อื่น ๆ (ระบุ).....	(8)

ส่วนที่ 7 ความคิดเห็นต่อและข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูล หรือเจ้าของบ้าน ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการแก้ไข
ปัญหาความยากจน

2. ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นของอาสาสมัคร (ข้อสังเกต ปัญหา อุปสรรคในการเก็บข้อมูล)

3. แหล่งที่มาของครัวเรือนเข้ารับการสำรวจ (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ จปฐ./กชช.2ค.	☐ TPMAPI	☐ พมจ.
☐ พอช.	☐ ผู้นำชุมชน/ อสม./ อพม	☐ ผู้นำศาสนา
☐ อบต./อปท.	☐ ชาวบ้าน	☐ อาสาสมัครสำรวจ

ข้อมูล

☐ อื่นๆ (ระบุ)

ขอขอบคุณในการให้ข้อมูล
โดยข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ประกอบการจัดทำข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชนต่อไป

เครื่องมือชุดที่ 2 แบบประเมินก่อน-หลังเข้าร่วมโครงการ

แบบประเมินก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

โครงการ การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้าง
โอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” ระยะที่ 1

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นหรือสภาพความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

☐ อื่น ๆ

2. อายุ _____ ปี

3. อาชีพหลัก

☐ เกษตรกร

☐ รับจ้าง

☐ ค้าขาย

☐ อื่น ๆ _____

4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน _____ คน

5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน _____ บาท

ตอนที่ 2 การประเมินตนเอง

ด้านเศรษฐกิจและรายได้

ข้อ	รายการประเมิน	คะแนนประเมิน				
		5	4	3	2	1
1	ครัวเรือนมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ					
2	ครัวเรือนมีรายได้จากหลายช่องทาง					
3	สามารถวางแผนการใช้จ่ายในครัวเรือนได้					
4	มีเงินออมหรือเงินสำรองยามฉุกเฉิน					
5	มีภาระหนี้สินอยู่ในระดับที่สามารถบริหารจัดการได้					

ด้านอาชีพและการประกอบอาชีพ

ข้อ	รายการประเมิน	คะแนนประเมิน				
		5	4	3	2	1
6	มีอาชีพที่มั่นคง					
7	มีทักษะในการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้					

8	สามารถพัฒนาหรือขยายอาชีพของตนเองได้					
9	สามารถเข้าถึงแหล่งทุนหรือแหล่งสนับสนุนอาชีพ					
10	สามารถนำความรู้ไปสร้างรายได้เพิ่มขึ้น					

ด้านคุณภาพชีวิต

ข้อ	รายการประเมิน	คะแนนประเมิน				
		5	4	3	2	1
11	มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง					
12	มีความมั่นคงด้านอาหารในครัวเรือน					
13	ที่อยู่อาศัยมีความปลอดภัยและเหมาะสม					
14	ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดี					
15	มีความสุขและพึงพอใจในชีวิต					

ด้านความรู้และการพัฒนาตนเอง

ข้อ	รายการประเมิน	คะแนนประเมิน				
		5	4	3	2	1
16	มีความรู้เกี่ยวกับการวางแผนทางการเงิน					
17	มีความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพหรือการสร้างรายได้					
18	สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน					
19	มีความมั่นใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง					
20	มีเป้าหมายในการพัฒนาครัวเรือนให้พ้นจากความยากจน					

ตอนที่ 3 ความคาดหวัง/ผลลัพธ์จากโครงการ

ก่อนเข้าร่วมโครงการ (Pre-test)

1. ท่านคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์อะไรจากโครงการ

.....

.....

2. ปัญหาหลักที่ต้องการให้โครงการช่วยแก้ไข

.....

.....

หลังเข้าร่วมโครงการ (Post-test)

ท่านได้รับประโยชน์จากโครงการในระดับใด

☐ มากที่สุด

☐ มาก

☐ ปานกลาง

☐ น้อย

☐ น้อยที่สุด

ท่านสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริงหรือไม่

☐ ได้มาก

☐ ได้บางส่วน

☐ ยังไม่สามารถนำไปใช้ได้

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

ขอขอบคุณในการให้ข้อมูล

เครื่องมือชุดที่ 3 แบบประเมินการเลื่อนระดับสถานะทางสังคม

แบบประเมินคุณภาพชีวิตและการเลื่อนระดับความยากจนของครัวเรือนยากจน
โครงการ การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและสร้าง
โอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model” version 1

.....

แบบประเมินฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการประเมินคุณภาพชีวิตและศักยภาพในการเลื่อนระดับความยากจนของครัวเรือนยากจนและครัวเรือนเปราะบาง โดยพิจารณาจากมิติของทุนที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนถึงสภาพความเป็นอยู่ ทรัพยากร ศักยภาพ และโอกาสในการดำรงชีวิตของครัวเรือนอย่างรอบด้าน โดยแบบประเมินนี้ประเมินหลัง ในการเข้าโครงการฯ

คำแนะนำในการประเมิน (สำหรับผู้ประเมิน)

การประเมินให้ยึดข้อมูลจริงของครัวเรือนเป็นหลัก โดยพิจารณาจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ให้เลือกคะแนนที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของครัวเรือนมากที่สุดในแต่ละข้อคำถาม ระดับคะแนนแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ตั้งแต่ 0 – 3 คะแนน โดย

0 คะแนน หมายถึง อยู่ในระดับขาดแคลนหรือมีความเปราะบางสูง

1 คะแนน หมายถึง มีบ้างแต่ยังไม่เพียงพอหรือไม่มั่นคง

2 คะแนน หมายถึง อยู่ในระดับพอใช้ สามารถดำรงชีวิตได้

3 คะแนน หมายถึง อยู่ในระดับดี มีความมั่นคงและยั่งยืน

ควรประเมินทุกข้ออย่างครบถ้วน เพื่อให้ได้ภาพรวมคุณภาพชีวิตของครัวเรือนอย่างรอบด้าน

โดย ดร.ทิวากร เหล่าลือชา และคณะ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

1.รหัสบ้าน.....

2.ชื่อหัวหน้าครัวเรือน.....

3.จำนวนสมาชิกในครัวเรือน คน

4.จำนวนผู้มีรายได้ คน

5.อาชีพหลักของครัวเรือน

6.ครัวเรือนเข้าร่วมกลุ่มอาชีพใดบ้าง.....

7.พื้นที่/ชุมชน

8. ก่อนเข้าร่วมโครงการมีสถานะความยากจนในระดับใด เช่น (อยู่ลำบาก อยู่ยาก พออยู่ได้ อยู่ดี)

.....

9. ผู้ตอบแบบสอบถามเคยเข้าร่วมโครงการหรือไม่..... เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปีไหน.....

10.ปีที่ทำการประเมิน

ส่วนที่ 2 การประเมินการช่วยเหลือและส่งผลของกลุ่มครัวเรือนยากจน

2.1 ท่านได้รับการช่วยเหลือและส่งผลหรือไม่

() ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานใดเลย

() ได้รับการช่วยเหลือผ่านโครงการการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัด

ความยากจนและสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”

() OM หม่อนแก้ง () OM กองทุนแก้ง () OM เศรษฐกิจชุมชน () OM ภัย

พิบัติ

() ทักษะทางการเงิน () ด้านที่อยู่อาศัย () ด้านสุขภาพ () ด้านพัฒนาอาชีพ

() ด้านการศึกษา (ทุน กศส.) () ด้านสวัสดิการของรัฐ

เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการฯ จะต้องใช้ระยะเวลานานเท่าไร.....(วัน/เดือน/ปี) จึงจะ

สำเร็จ

() ได้รับการช่วยจากหน่วยงานอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการฯ หน่วยงานใดในปีใดบ้าง

.....

() ด้านที่อยู่อาศัย () ด้านสุขภาพ () ด้านพัฒนาทักษะอาชีพ

() ด้านอื่นๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 3 การประเมินครัวเรือนยากจนเพื่อเลื่อนระดับทางสังคม

ประเภทความยากจน = ทุนมนุษย์

ตัวชี้วัด	0	1	2	3
1.การเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ/หลักประกันสังคม	() ไม่ได้รับสิทธิหรือเข้าถึงสวัสดิการ	() ได้รับบางส่วนแต่ไม่ครอบคลุม	() ได้รับสวัสดิการพื้นฐานครบ	() ได้รับสวัสดิการครบถ้วนและใช้ประโยชน์ได้เต็มที่
2.สถานะสุขภาพ (รวมถึงความพิการ)	() มีผู้พิการ/ป่วยเรื้อรังรุนแรง ส่งผลต่อการทำงาน	() มีโรคประจำตัวควบคุมยาก	() มีโรคแต่ควบคุมได้สามารถทำงานได้	() สุขภาพแข็งแรง ไม่มีข้อจำกัดในการทำงาน
3.ระดับการศึกษา	() ต่ำกว่าภาคบังคับ	() จบภาคบังคับ	() สูงกว่าภาคบังคับ	() อาชีวศึกษา/อุดมศึกษา หรือมีการอบรมต่อเนื่อง
4.ความมั่นคงในอาชีพ	() ว่างาน/ไม่มีอาชีพแน่นอน	() อาชีพไม่สม่ำเสมอ รายได้ไม่มั่นคง	() มีอาชีพต่อเนื่องพอใช้	() มีอาชีพมั่นคงหรือเป็นผู้ประกอบการ
5.ทักษะอาชีพ	() ไม่มีทักษะอาชีพ	() มีทักษะพื้นฐานทั่วไป	() มีทักษะเฉพาะด้าน 1 ด้าน สร้างรายได้ได้	() มีทักษะหลากหลาย/เชี่ยวชาญ สามารถเพิ่มมูลค่าได้

ผลรวมคะแนน.....คะแนน (....15.....คะแนน)

ประเภทความยากจน = ทุนกายภาพ

ตัวชี้วัด	0	1	2	3
1.สภาพที่อยู่อาศัย	() บ้านชำรุดทรุดโทรมมาก ไม่ปลอดภัย เสี่ยงภัยธรรมชาติ ไม่มีเอกสารสิทธิ์หรือถูกบุกรุก	() บ้านพออาศัยได้แต่ชำรุดบางส่วน ต้องซ่อมแซม ไม่มีความมั่นคงด้านสิทธิการอยู่อาศัย	() บ้านมั่นคง พอสมควร ปลอดภัย มีเอกสารสิทธิ์หรือได้รับอนุญาตถูกต้อง	() บ้านแข็งแรง มั่นคง ปลอดภัย มีกรรมสิทธิ์ชัดเจน และมีการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง
2.การเข้าถึงสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ไฟฟ้า น้ำสะอาด ถนน)	() ไม่มีไฟฟ้า หรือน้ำสะอาด หรือเข้าไม่ถึงถนน สาธารณะ	() มีไฟฟ้าหรือน้ำ แต่ไม่สม่ำเสมอ หรือคุณภาพไม่เหมาะสม	() มีไฟฟ้า น้ำสะอาด และถนนเข้าถึงได้ตามปกติ	() มีสาธารณูปโภค ครบถ้วน มีความมั่นคง และมีระบบสำรองกรณีฉุกเฉิน
3.การมีอุปกรณ์สารสนเทศ (เช่น โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์)	() ไม่มีอุปกรณ์สื่อสารหรืออินเทอร์เน็ต	() มีโทรศัพท์พื้นฐาน หรือมือถือธรรมดา แต่เข้าไม่ถึงอินเทอร์เน็ต	() มีสมาร์ตโฟนและเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้	() มีอุปกรณ์หลากหลาย (สมาร์ตโฟน/คอมพิวเตอร์) และใช้งานเพื่อการศึกษา/อาชีพ
4.มีพื้นที่ทำกินทางการเกษตร	() ไม่มีที่ดินทำกิน และไม่มีแหล่งผลิตอาหาร	() มีที่ดินเช่าหรือยืมทำกิน ไม่มั่นคง	() มีที่ดินทำกินของตนเอง แต่ขนาดจำกัดหรือผลผลิตไม่สม่ำเสมอ	() มีที่ดินทำกินเพียงพอ มีเอกสารสิทธิ์ และสามารถสร้างรายได้ต่อเนื่อง

ผลรวมคะแนน.....คะแนน (...12....คะแนน)

ประเภทความยากจน = ทุนเศรษฐกิจ

ตัวชี้วัด	0	1	2	3
1 รายได้จากภาคการเกษตรของครัวเรือน	() ไม่มีรายได้จากการเกษตร หรือขาดทุนต่อเนื่อง	() มีรายได้จากเกษตร แต่ไม่สม่ำเสมอ ขึ้นกับฤดูกาลสูง	() มีรายได้เกษตรสม่ำเสมอพอเลี้ยงครัวเรือน	() มีรายได้เกษตรมั่นคง มีตลาดรองรับ และมีการเพิ่มมูลค่า
2 รายได้จากลูกหลานส่งกลับ	() ไม่มีรายได้จากลูกหลาน หรือไม่แน่นอนมาก	() มีส่งกลับเป็นครั้งคราว ไม่สม่ำเสมอ	() มีส่งกลับสม่ำเสมอ แต่ไม่ครอบคลุมรายจ่ายทั้งหมด	() มีส่งกลับสม่ำเสมอ และช่วยสร้างความมั่นคงทางการเงิน
3 รายจ่ายครัวเรือน (เทียบกับรายได้)	() รายจ่ายสูงกว่ารายได้มาก ต้องกู้ยืมประจำ	() รายจ่ายใกล้เคียงรายได้ แต่ขาดสภาพคล่องบ่อย	() รายได้เพียงพอกับรายจ่าย มีเหลือเล็กน้อย	() รายได้สูงกว่ารายจ่ายชัดเจน มีการบริหารงบประมาณดี
4 การออม	() ไม่มีเงินออมเลย	() มีออมเล็กน้อย ไม่สม่ำเสมอ	() มีการออมสม่ำเสมอ เช่น กลุ่มออมทรัพย์/ธนาคาร	() มีเงินออมเพียงพอ รองรับเหตุฉุกเฉินอย่างน้อย 3-6 เดือน
5 หนี้สิน	() มีหนี้สินสูง ดอกเบี้ยสูง และผิดนัดชำระ	() มีหนี้สินค่อนข้างมาก แต่ยังชำระได้บางส่วน	() มีหนี้สินในระดับบริหารจัดการได้	() ไม่มีหนี้ หรือมีหนี้เพื่อการลงทุนที่ชำระได้ตามแผน

ผลรวมคะแนน.....คะแนน (.15....คะแนน)

ประเภทความยากจน = ทุนทรัพยากรธรรมชาติ

ตัวชี้วัด	0	1	2	3
1 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพื่อยังชีพ (เช่น ป่า น้ำ ดิน แหล่งอาหารธรรมชาติ)	() ไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้ทรัพยากรเพื่อยังชีพได้	() ใช้ประโยชน์ได้บ้าง แต่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ	() ใช้ประโยชน์ได้พอสมควร ช่วยลดรายจ่ายครัวเรือน	() ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน มีการดูแลรักษาและฟื้นฟู
2 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสร้างรายได้	() ไม่สามารถใช้ทรัพยากรในพื้นที่สร้างรายได้	() ใช้สร้างรายได้เล็กน้อย ไม่สม่ำเสมอ	() สร้างรายได้สม่ำเสมอในบางช่วง	() สร้างรายได้มั่นคง มีการปรับปรุงหรือเพิ่มมูลค่า

3 ผลกระทบจากภัยพิบัติต่อครัวเรือน	() ได้รับผลกระทบรุนแรง สูญเสียรายได้หรือที่อยู่อาศัย	() ได้รับผลกระทบบ่อยครั้ง และฟื้นตัวได้ยาก	() ได้รับผลกระทบบ้าง แต่มีการปรับตัวได้	() มีการเตรียมความพร้อมและแผนรับมือภัยพิบัติ
4 ผลกระทบจากภัยพิบัติต่อพื้นที่ดินทำกิน	() พื้นที่ทำกินเสียหายรุนแรง ใช้ประโยชน์ไม่ได้	() พื้นที่เสียหายบ่อย ผลผลิตลดลงมาก	() มีผลกระทบบางปี แต่ยังสามารถผลิตได้	() พื้นที่มีระบบป้องกันหรือปรับตัวได้ดี

ผลรวมคะแนน.....คะแนน (..12....คะแนน)

ประเภทความยากจน = ทูทางสังคม

ตัวชี้วัด	0	1	2	3
1 การเข้าร่วมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ (เช่น กลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ)	() ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มใด ๆ	() เข้าร่วมแต่ไม่มีบทบาท หรือไม่สม่ำเสมอ	() เข้าร่วมสม่ำเสมอ และได้รับประโยชน์ด้านอาชีพ	() มีบทบาทสำคัญในกลุ่ม เช่น คณะกรรมการแกนนำ หรือสามารถขยายโอกาสทางเศรษฐกิจได้
2 การเข้าร่วมกลุ่มในฐานะสมาชิกชุมชน (เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มพัฒนาชุมชน ฯลฯ)	() ไม่เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนเลย	() เข้าร่วมเป็นครั้งคราว	() เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนสม่ำเสมอ	() มีบทบาทในการตัดสินใจหรือเป็นแกนนำในชุมชน
3 การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน (เช่น งานบุญประเพณี กิจกรรมวัด จิตอาสาพัฒนาหมู่บ้าน ฯลฯ)	() ไม่เข้าร่วมกิจกรรมเลย	() เข้าร่วมเป็นครั้งคราว	() เข้าร่วมสม่ำเสมอ	() เป็นแกนนำหรือผู้ประสานงานกิจกรรม

ผลรวมคะแนน.....คะแนน (...9.....คะแนน)

ขอบคุณสำหรับการตอบคำถาม

เครื่องมือชุดที่ 4 แบบประเมินรายได้ครัวเรือนก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

แบบประเมินรายได้ครัวเรือนก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ
โครงการ การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและ
สร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”

คำชี้แจง แบบประเมินนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของครัวเรือนก่อนและหลัง
เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน โปรดตอบตามข้อมูลที่เป็นจริง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-สกุล
บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล อำเภอ
จังหวัด
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน คน
จำนวนผู้มีรายได้ในครัวเรือน คน
อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน
☐ เกษตรกรรม
☐ รับจ้างทั่วไป
☐ ค้าขาย
☐ อื่น ๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลรายได้ครัวเรือนก่อนเข้าร่วมโครงการ (Pre-Test)

1. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน

แหล่งรายได้	จำนวนเงิน (บาท/เดือน)
รายได้จากการเกษตร	
รายได้จากปศุสัตว์/ประมง	
รายได้จากการค้าขาย	
รายได้จากการรับจ้าง	
รายได้จากอาชีพเสริม	
เงินสวัสดิการ/เบี้ยยังชีพ	
รายได้อื่น ๆ	
รวมรายได้ต่อเดือน	

2. รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน

รายการ	จำนวนเงิน (บาท/เดือน)
ค่าอาหาร	
ค่าเดินทาง	
ค่าไฟฟ้า/น้ำประปา	
ค่าเล่าเรียนบุตร	
ค่ารักษาพยาบาล	
ชำระหนี้สิน	
รายจ่ายอื่น ๆ	
รวมรายจ่ายต่อเดือน	

3. สถานะทางการเงินก่อนเข้าร่วมโครงการ

- ☐ รายได้มากกว่ารายจ่าย
- ☐ รายได้เท่ากับรายจ่าย
- ☐ รายได้น้อยกว่ารายจ่าย

4. หนี้สินครัวเรือน

- ☐ ไม่มีหนี้
- ☐ มีหนี้ จำนวน บาท

ตอนที่ 3 ข้อมูลรายได้ครัวเรือนหลังเข้าร่วมโครงการ (Post-Test)

1. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน

แหล่งรายได้	จำนวนเงิน (บาท/เดือน)
รายได้จากการเกษตร	
รายได้จากปศุสัตว์/ประมง	
รายได้จากการค้าขาย	
รายได้จากการรับจ้าง	
รายได้จากอาชีพเสริม	
เงินสวัสดิการ/เบี้ยยังชีพ	
รายได้อื่น ๆ	
รวมรายได้ต่อเดือน	

2. สถานะทางการเงินหลังเข้าร่วมโครงการ

- ☐ รายได้มากกว่ารายจ่าย
- ☐ รายได้เท่ากับรายจ่าย
- ☐ รายได้น้อยกว่ารายจ่าย

3. ผลจากการเข้าร่วมโครงการ

ท่านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมที่โครงการส่งเสริมหรือไม่

- ☐ เพิ่มขึ้นมาก
- ☐ เพิ่มขึ้นปานกลาง
- ☐ เพิ่มขึ้นเล็กน้อย
- ☐ ไม่เปลี่ยนแปลง
- ☐ ลดลง

รายได้จากกิจกรรมที่โครงการสนับสนุนเฉลี่ย บาท/เดือน

ท่านสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้หรือไม่

- ☐ ได้
- ☐ ไม่ได้

หากได้ ลดลงประมาณ บาท/เดือน

ตอนที่ 4 ความพึงพอใจและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

รายการ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
โครงการช่วยเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือน	()	()	()	()	()
โครงการช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน	()	()	()	()	()

โครงการช่วยสร้างอาชีพใหม่	()	()	()	()	()
คุณภาพชีวิตของครัวเรือนดีขึ้น	()	()	()	()	()
สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น	()	()	()	()	()

ขอบคุณสำหรับการตอบคำถาม

เครื่องมือชุดที่ 4 แบบประเมินก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการหลักสูตรการบริหารจัดการการเงิน

แบบประเมินโครงการหลักสูตรการบริหารจัดการการเงินยกระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือน
โครงการ การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการจัดความยากจนและ
สร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

เกณฑ์การให้คะแนน 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-สกุล
บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตำบล
อำเภอ จังหวัด
อาชีพ
วันที่เข้าร่วมอบรม

ตอนที่ 2 การประเมินความรู้และทักษะด้านการบริหารจัดการการเงิน

ก่อนและหลังการอบรม

ข้อ	รายการประเมิน	ก่อนอบรม	หลังอบรม
1	มีความรู้เกี่ยวกับการวางแผนรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน	☐	☐
2	สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้	☐	☐
3	มีความรู้เกี่ยวกับการออมเงิน	☐	☐
4	มีความรู้เกี่ยวกับการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น	☐	☐
5	มีความรู้ในการบริหารจัดการหนี้สิน	☐	☐
6	สามารถวิเคราะห์สถานะทางการเงินของครัวเรือนได้	☐	☐
7	สามารถวางแผนการใช้จ่ายในแต่ละเดือนได้	☐	☐
8	สามารถจัดสรรเงินเพื่อการออมได้	☐	☐
9	มีความมั่นใจในการบริหารจัดการการเงินของครัวเรือน	☐	☐
10	สามารถนำความรู้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาทางการเงินได้	☐	☐

ตอนที่ 3 การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

ข้อ	รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1	สามารถนำความรู้ไปใช้วางแผนการเงินครัวเรือนได้	☐	☐	☐	☐	☐

2	สามารถจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายได้อย่างต่อเนื่อง	☐	☐	☐	☐	☐
3	สามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นได้	☐	☐	☐	☐	☐
4	สามารถเพิ่มเงินออมของครัวเรือนได้	☐	☐	☐	☐	☐
5	สามารถลดภาระหนี้สินได้	☐	☐	☐	☐	☐

ตอนที่ 4 ความพึงพอใจต่อหลักสูตร

รายการประเมิน	5	4	3	2	1
1.เนื้อหา มีความเหมาะสมและเข้าใจง่าย	☐	☐	☐	☐	☐
2.วิทยากรมีความรู้และถ่ายทอดได้ดี	☐	☐	☐	☐	☐
3.เอกสารประกอบการอบรมมีประโยชน์	☐	☐	☐	☐	☐
4.ระยะเวลาในการอบรมเหมาะสม	☐	☐	☐	☐	☐
5.สามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง	☐	☐	☐	☐	☐
6.ความพึงพอใจโดยรวมต่อการอบรม	☐	☐	☐	☐	☐

ตอนที่ 5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังการอบรม

ปัจจุบันท่านจัดทำบัญชีครัวเรือนหรือไม่

- ☐ ทำเป็นประจำ
☐ ทำบางครั้ง
☐ ไม่ได้ทำ

ท่านมีการออมเงินเพิ่มขึ้นหรือไม่

- ☐ เพิ่มขึ้น
☐ เท่าเดิม
☐ ลดลง

ท่านสามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นได้หรือไม่

- ☐ ได้
☐ ไม่ได้

ท่านสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้สมาชิกในครัวเรือนได้หรือไม่

- ☐ ได้
☐ ไม่ได้

ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะ

.....

ผู้ประเมิน
 วันที่/...../.....

รายงานวิจัยเบื้องต้น (Progress Report) ระยะ 12 เดือน
โครงการพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคี
เพื่อยกระดับการจัดความยากจนและ
สร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร “Mukdahan Model”